GH. BECESCU-SILVAN

VALEA ALBĂ

ROMAN EROIC

1476

MUNICIPIUL BUCUREȘTI
BIBLIOTECA

BUCUREȘTI
„MINERVA", Institut de
Arte Grafice Și Editură.
Bulevardul Academiei 3
1909

www.digibuc.ro

EDITURA INSTITUTULUI DE ARTE GRAFICE ŞI EDITURĂ «MINERVA», BUCUREŞTI. — B-DUL ACADEMIEI 3.

www.digibuc.ro

DREPT PREFAŢA

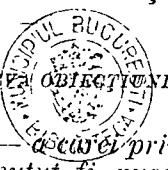

RĂSPUNS CÂTORVA OBIECŢIUNI CRITICE

Lucrarea de faţă, — a cărei primă ediţie, apărută în 1904, n'a putut fi pusă la îndemâna publicului cititor din pricină că Ministerul Instrucţiunei Publice a cumpărat, aproape întreaga ediţiune, pentru Casa Şcoalelor, — a avut fericirea să stârnească, în presa noastră literară, câteva discuţiuni critice de seamă.

Unii recenzenţi au lăudat, fără rezerve, această lucrare, aducând chiar elogii autorului ei: fapt pentru care, de şi nu am cuvânt să mă socotesc la înălţimea acelor elogii, totuş ţin de datoria mea să mulţumesc şi să rămân recunoscător celor ce au arătat o atât de înflăcărată bună voinţă rodului ostenelelor mele.

Alţi cercetători au făcut, din potrivă, deosebite observaţiuni critice, sub raportul literar şi istoric, romanului de faţă.

De toate aceste observaţiuni am ţinut seamă.

Astfel, cu prilejul reeditărei romanului «Valea Albă» de către Institutul «Minerva», nu numai că am înlăturat şi îndreptat multe puncte, pasagii, şi chiar capitole întregi, dar am căutat să desăvârşesc lucrarea, introducând numeroase

www.digibuc.ro

capitole noui pe lângă cele ce fiinţau în prima ediţie.

Acest lucru l'am săvârşit cu atât mai multă tragere de inimă şi uşurinţă, cu cât, — pe urma prăznuirei a patru veacuri dela moartea lui Ştefan cel Mare, — s'au dat la lumină o mulţime de monografii noui asupra eroului şi a vremurilor sale: monografii cari au îmbogăţit fondul cunoştinţelor mele dinnainte.

Dacă, însă, am întâlnit în presă recenzenţi, şi istoriografi, cari au avut, faţă de această lucrare, vederi obiective, nu este, totuş, mai puţin adevărat că am avut şi unele întâmpinări, pe cari, — din pricina caracterului lor violent, — nici nu am curagiul să le calific.

In deosebi m'a uimit peste măsură ieşirea subită şi plină de o neînţeleasă răutate, tocmai a unui om care a luptat mult pentru statornicirea curentului naţionalist în literatura românească, şi care, pe deasupra tuturor, este profesor universitar, istoric de valoare şi autor fecund în lucrări româneşti strînse din frumoasele relique ale trecutului neamului nostru.

Cred că cititorii au înţeles că este vorba de d. N. Iorga.

In No. 11 din «Semănătorul», apărut la 13 Martie 1905, d. Iorga, însereză, sub proprie semnătură, câteva rînduri: şi, în aceste rînduri, — lăsând la o parte aprecierile d-sale asupra valorei pur literare a lucrărei mele, — îmi aduce invinuirea că lucrarea mea nu este decât o operă fantastică, plină de născociri isvorîte din propria mea imaginaţie, — *întru cât:*

1. Numirile de «hini, chirhezari *şi* barhiduri», *pe cari le dau unor seminţii tătăreşti, în ro-*

www.digibuc.ro

manul de față, sunt pure invenţiuni ale închipuirei mele.

«*Istoric sunt, — scrie d. Iorga, asupra acestui punct, — şi nu înţeleg nimic de aici*» !

2. Viaţa la curtea lui Ştefan cel Mare, — susţine d. Iorga, — nu se deosebeà, în ce priveşte luxul, de viaţa «ţăranilor chiaburi» din zilele noastre; *deci fastul de care se înconjoară, în romanul «Valea Albă», Ştefan cel Mare, nu poate fi decât o închipuire a mea.*

3. Cuvântul «pan», *care fiinţează în lucrarea mea, nu este decât o născocire.*

Aceste afirmaţiuni m'au surprins peste măsură; şi mărturisesc că m'au surprins numaĭ pentru faptul că veneau dela un istoric şi, încă, dela acel istoric al nostru care ţine, în toate prilejurile, să se ridice deasupra tuturor istoricilor români, din trecut şi din zilele noastre.

Şi surprins fiind de asemenea afirmări, m'am simţit nevoit, încă de atunci, — mai ales că arătările d-sale puteau să fie crezute de numeroşii săi şcolari, — să-i răspund imediat prin presa.

Dar de oarece, pentru un scriitor de talia d-lui Iorga nu este de ajuns un răspuns grăbit, publicat în foi pieritoare; simt de datoria mea, — în interesul operei mele şi întru desăvârşita luminare a cititorilor mei, — să-i răspund, şi aici, în înse'şi cartea învinuită.

In ce priveşte punctul I-iu, cu «chirhezarii, hinii *şi* barhidurii», *d. Iorga afirmând că «istoric este, şi nimic nu înţelege din toate acestea», face un pas cu totul grăbit şi necugetat; pas care apasă greu asupra ori cărui pretins istoric* român, *şi mai ales a unui istoric de talia d-sale.*

Căci aceste lucruri, «pe care d-sa nu le poate

www.digibuc.ro

înțelege», nu stau scrise în cine știe ce hrisoave tainice, încă nedate la lumină, sau în cine știe ce monografii străine, indescifrabile sau necunoscute. Despre aceste lucruri grăesc, — în limba veche, cronicărească, înțeleasă de tot românul, — chiar «Leatopiseţele Moldaviei şi Valahiei», *adunate şi publicate de Michail Kogălniceanu. (Tom. I. pagina 407).*

Iată ce mărturiseşte, în acest loc, bătrînul cronicar Simion Dascălul, *pe care ori ce student în litere trebuie să-l cunoască, necum un profesor universitar de istorie:*

«*Iar Tartaria cea pustie, în care multe oarde sunt: întâi Zagarcii este, Sciția, între Emmaum şi Cataio, cu crăiia Tangum; şi alte multe oarde de cuprind, cum îi Zavolha, Kazanul, Nohaii, Tumenii, Shibenii,* Hinii, *Coahianii, Astimhavenii,* Chirhezarii, Barhidurii, Mongomozorii...»

Va să zică sunt chiar mai multe triburi tătăreşti decât cele pe cari eu «le-am inventat»; iar d. Iorga nu cunoaşte nici măcar pe cele pe cari am cutezat să le pomenesc!

In ce priveşte a doua afirmare a d lui Iorga şi anume că viața şi luxul de la curtea lui Ștefan cel Mare nu se deosebeau de viața şi luxul țăranilor ghiaburi din zilele noastre», *aceàsta socotesc că numai d. Iorga, în toată țara românească, poată s'o creadă.*

Dar nici Domnia sa, — dacă ne punem pe temeiul adevărului curat, — nu este cu putință să creadă o asemenea elucubrație, căci singur în monografia sa «Istoria lui Ștefan cel Mare, pentru poporul românesc» a afirmat şi dovedit nu cu vorbe, ci şi cu icoane, contrariul. In această istorie d. Iorga reproduce potretul lui Ștefan cel Mare de pe «Evangeliariul de la Homor»; şi ma

www.digibuc.ro

reproduce și portretul lui Vlad Vodă Țepeș, după o veche zugrăvire ungurească.

Or, d. Iorga, nu poate fi așa de slab observator, în cât să nu vadă, din aceste zugrăveli, că Ștefan cel Mare este îmbrăcat într'o hlamidă somptuasă, cusută în fir, cu nasturi de pietre rare, și chenuită cu blană scumpă de hermină; că în picioare poartă cisme strălucitoare, și că șeade îngenuchiat, în fața altarului, pe un scump covor oriental.

Și iarăș nu se poate ca d. Iorga să nu vadă, în chiar propria sa carte, că cușma contemporanului lui Ștefan Vodă, Vlad Țepeș, poartă o agrafă bătută în pietre prețioase și că aceleași pietre prețioase, de rubin, îi împodobesc încheietorile conteșului. Or, dacă d. Iorga vede și știe toate aceste lucruri, apoi să bine voiască a-și face dovada afirmațiunilor sale arătându-mi un singur țăran cât de chiabur *din zilele noastre purtând vestminte de mătasă, de fir, împodobite cu blănuri de hermină și cu nasturi de pietre de rubin sau de mărgăritar.*

Afară de aceasta, d. Iorga, ca istoric cum este, mai trebue să știe că vechi scriitori străini, ca istoricul austriac George Reicherstorf, — arată că Ștefan cel Mare ținea «numai pentru splendoarea curței sale, — trei mii de paici și aprozi;» iar, Principele Dimitrie Cantemir în «Descriptio Moldaviae», arată că acești paici și aprozi purtau sabii suflate cu argint.

Ei bine, nu este oare copilaresc lucru, și chiar ridicul, să compari pe un Domn care ținea «pentru splendoarea curții sale» trei mii de feciori de curte, îmbrăcați în catifele, cu săbii argintate și chiar aurite; și mai ales, pe un Domn, ca Ștefan cel Mare, care se înrudeà prin căsătorie cu Ța-

www.digibuc.ro

rul Moscovei, care purtà pe frunte cununa Paleologilor, care îşi zidise palate mai prin toate oraşele de frunte ale Moldovei, care erà în legătură cu toate casele domnitoare de pe vremuri; nu este, zic, o adevărată copilărie să compari pe un asemenea monarh, în ce priveşte averea, viaţa şi luxul curţei sale, cu acelea ale unui «ţăran ghiabur din zilele noastre»!

Dacă d. Iorga, — în nesocotirea adevărului istoric, — crede că Ştefan cel Mare şi curtea sa, nu se deosebeà de ori care vărgat de prin satele noastre de astăzi şi de gospodăria unui asemenea vărgat, sau surtucar, — după graiul moldovenesc, — slobod este să dea curs unei asemenea nenorocite c. edinţe.

Însă pentru cinstea neamului, pentru cultul pe care noi trebuie să'l nutrim, şi adevărurilor istorice, şi măririi marilor voivozi ai acestei ţări — eu, unul, nu voi puteà niciodată să iau drumul pe care mi-l arată d. Iorga, coborînd pe un Ştefan cel Mare, — care trimeteà daruri scumpe Papei de la Roma şi aduceà din Veneţia, pentru cetatea Neamţului, cele dintâi ornice cu minotare, — la nivelul unui ţăran, fie el cât de ghiabur, din zilele noastre!

În ce priveşte faptul că marilor boeri curteni din epoca romanului de faţă, li se ziceau «pani» aceasta o dovedesc, şi hrisoavele, şi stările de fapt din acele vremuri. Am sub ochii mei o serie de hrisoave, din timpul lui Ştefan cel Mare, publicate în «Arhiva» din Iaşi, N-r 5—6 din Mai şi Iunie 1904.

In toate aceste hrisoave cuvântul «pan», însoţeşte numele tuturor marilor dregători ai marelui Domn Moldovean.

www.digibuc.ro

Pentru a face mai deplină dovadă, citez chiar câteva fragmente din asemenea hrisoave ;

«*Noi Stefan Voevod şi credincios prea iubiţilor din inimă copii ai domniei mele, Alexandru, şi Petre, şi Bogdan, şi a boerilor domniei mele* pan *Danciul,* pan *Djabog,* pan *Zbiarea...* pan *Şendrea de la Suceava,* pan *Dragoş etc etc.*

(6987. April 29 (1479). «*Surete şi Isvoade. V. 1073 a.* «*Arhiva*» *N-r 5—6 an. XV. p. 266.)*

«*Noi Stefan Voevod şi credinţa prea iubiţilor fii ai domniei mele Alecsandru şi Bogdan Vlad, şi credinţa boerilor noştri, credinciosul* pan *Duma, cr.* pan *Huduci, cr.* pan *Gangur, cr.* pan *Boldur vornic etc. etc.*

(6999. Noem. 2 (1490). «*Surete şi Isvoade. VII. b.* «*Arhiva*» *N-r 5—6 . XV. p. 273.*)

De altfel erà cu atât mai firesc ca cuvântul «*pan*» *să fi fiinţat în lumea marilor bo vechei Moldovei, întru cât cuvântul* «*pan*» *erà uzitat peste tot în Polonia, şi se ştie ce strânse legături culturale, comerciale, politice, de arme şi chiar de rudenie, existau între nobilimea polonezà şi nobilimea moldoveneascà.*

Singur d. Iorga, de şi cunoaşte toate acestea, totuşi, numai din marea dragoste de a ucide orì ce operà literarà şi istoricà care nu s'a scris din îndemnul şi sub personala d-sale ocrotire, — şi deci pe ori ce autor care nu face parte din «*paicii*» *d-sale literari, — vine să tăgăduiascà aceste lucruri, obşteşte cunoscute, chiar cu preţul de a-ş da d-sale însuş un notoriu brevet de*

www.digibuc.ro

mistificare și denegare științifică, și deci de rea credință și falș apostolat național-ist...

* * *

In afară de aceste triste și neînțelese atacuri ale d-lui Iorga, îndreptate împotriva muncei mele și a sincerului patriotism care m'a însuflețit în întocmirea cărței aceșteia, am mai primit dela câțiva recenzenți, câteva observațiuni, de natură mai mult psicologică de cât istorică, — observațiuni pe care însă nu le-am înțeles și deci nu le-am putut primì, întru cât mi se par pur și simplu greșite.

Astfel, într'o recenzie, mi se atrage luarea aminte asupra faptului că eroismul marelui vistiernic Iuga este cu totul exagerat și istoricește neverosimil.

In privința acestei imputări, găsesc cu cale să deștept luarea aminte a cititorilor mei, numai asupra acestui adevăr.

Cronica și istoria, fără deosebire de păreri, afirmă că, în adevăr, la 1476, pe când Sultanul Mahomed II-lea se apropià de țărmii Dunărei, la Cartal, cu aproape două sute de mii de turci; Ștefan cel Mare, îngrijat, și de năvălirea Tătarilor în partea de sus a Moldovei, și de spiritul de dezordine ce se ivise în armata de rînd, a lăsat «pe visternicul Juga cu o mie do oameni să aștepte și să întâmpine pe Mahomed la Dunăre» *Din acest simplu fapt oricine își poate lesne închipuì ce încredere aveà cel mai mare domnitor erou al Moldovei în vistiernicul Iuga și de ce curaj extra-ordinar erà capabil acest vistiernic dacă se încumetà el să rămâe, numai cu o mie de oameni, în drumul celui mai mare padișah*

www.digibuc.ro

cuceritor pe cari l-au avut turcii în tot decursul istoriei lor.

* * *

O altă obiecțiune, care s'a ridicat, de critică, asupra scrierei de față, este că n'am păstrat unitatea caracterelor și, în deosebi, m'am pus în flagrantă contradicție în ce privește firea lui Ștefan cel Mare, arătându-l la început iute, răsbunător și sângeros (cu prilejul uciderei celor trei boeri: Alexe Stolnicul, Isaiia Vornicul și Paharnicul Negri), iar în tot restul romanului arătându-l bun, cliibzuit și drept răsplătitor al faptelor vitejești.

Innainte de toate, — dacă aceasta este o greală de psichologie, — apoi această greșeală a făcut-o alt cineva, mai vechi decât noi, cei de astăzi, mai bun cunoscător al firei marelui Voivod și al tuturor împrejurărilor și faptelor din acele vremuri, și mult mai autoritor și mai competent portretist psichologic, al lui Stefan cel Mare, de cât toți portretiștii, și psichologii de astăzi.

Acesta este marele și bătrînul Cronicar Grigorie Ureche *Vornicul, care zugrăvește astfel pe Stefan cel Mare:*

«*Erà acest Stefan Vodă om nu mare la stat,* mânios *și* de grabă vărsà sânge nevinovat*; de multe ori, la ospețe, omorà* fără Județ. *Erà întreg la minte, nelenevos și lucrul său știà să-l acopere; și unde nu cugetai acolo îl aflai*».

Iar mai departe:

«*Ingropat'au pre Ștefan Vodă în mânăstirea Putna, cu multă jale și plângerea tuturor locuitorilor țărei, cât plângeau toți ca după un* bun

www.digibuc.ro

părinte al lor; *căci cunoșteau toți că s'au scăpat de mult* bine *și apărare...*»

De altfel în ce privește aceea perfectă unitate de caracter *pe care o pretind unii dintre criticii mei, eu, unul, nu numai că nu găsesc temeiul psichologic pe care s'ar puteà bazà o asemenea pretenție; dar cred că numai potrivită legilor firei omenești nu ar fi posibilă menținerea unei asemenea «unități».*

Natura omenească e atât de complexă, supusă atâtor influențe și modificări psicho-fiziologice neașteptate, — în cât tocmai contrariul par a fi adevărata lege a firei omului.

A admite că omul cel mai flegmatic, mai bun, mai normal, nu poate fi supus nici unei slăbiciuni, nici unei turburări sau pasiuni cum este revolta, mânia și că, sub influența acestor stări nu poate săvârși acte cari, la anumite momente și în anumite împrejurări, să cadă în vădit conflict cu caracterul său obișnuit: a susține un asemenea punct de vedere însemnează a face pur idealism, în materie de psichologie, iar nici de cum naturism.

Cu atât mai mult când e vorba de un Domn din evul mijlociu, — de un Ștefan Vodă care se găsea în mijlocul unor porniri universale, sanghuinare și a unor perpetue turburări și primejdii cari cereau, la anumite date, extra-ordinară energie și chiar cruzime, — cu atât mai mult o teorie atât de ciudată ca aceea a menținerei unității unui caracter bun neschimbat *nu poate fi nici primită, nici înțeleasă.*

Iată pentru ce, dacă, în dorința mea de a face o lucrare literară românească cât mai conștiin-

www.digibuc.ro

cioasă, am primit cu plăcere unele observațiuni critice ce mi s'au adus, — în orice caz, obiecțiuni ca acelea ale d-lui Iorga m'au uimit ; iar păreri, ca cele arătate mai sus n'au putut să intre în vederile mele și deci n'au putut să aibă nici o înrîurire în prefacerile pe cari le-am adus actualei ediții a romanului «Valea Albă»

Rămâne acum ca cititorii mei, al căror criteriu de judecată este, pe cât de vast pe atâta de nepărtinitor, să cerceteze și să-și dea ultimul cuvânt asupra acestei lucrări.

Octomvrie 1908. GH. SILVAN.

www.digibuc.ro

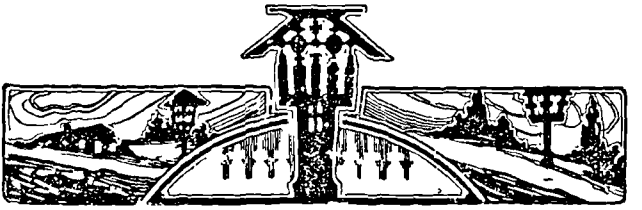

CARTEA I

SPRE MUNŢI

DIVIZIA BUCUREŞTI

Eră o noapte caldă şi senină de Iulie...

Jupâneasa Ruxandra şi jupâniţa Negri stau în polimar, tăinuind în şoapte.

Ruha, bătrîna şi credincioasa lor roabă, — singura ce le mai rămăsese din vremile fericite, de altădată, — se ghemuise pe scări, sub cerdac, şi priveà ţintă spre porţi...

In jurul monastirei eră liniște şi tăcere adâncă.

Pe prispa arhondăriei, în Trapezărie, pe sub rădvane, şi pe sub bolţile clopotniţei, şerbii şi ucenicii negustorilor, dormeau obosiţi de drumuri şi de grijuri.

Sforăitul lor, se auzeà din chilii.

Din când în când, câte un argat, speriat din vis, se ridică pe brînci şi mormăià cuvinte neînţelese ; apoi se întorceà pe cealaltă parte, şi adormeà, din nou, între mărfuri...

In turlele monastirei eră întuneric.

www.digibuc.ro

Doar paznicii, aşezaţi acolo, încă veghiau.

Se auzeau paşii lor scrîşnind peste ţigle sfărâmate; li se întrezăreau umbrele negre mişunând pe la ferești...

Şi prin chiliile maicelor pluteà aceiaş adâncă întunecime.

Doar câte o candelă răsleţită pâlpâià slab prin unghere.

De bună seamă, maici şi surori, bântuite de amintiri neadormite, îşi făceau încă rugăciunile de seară.

Deasupra întregului schit, cufundat în vale, printre păduri şi stânci desgolite, se revărsau apele străvezii ale lunei.

Coperişurile roşii, de burlane, licăreau ca de jeratec.

Muşchii şi frunzele teilor, aplecaţi deasupra streaşinilor, păreau de argint; şi un vânt cald, pornit din răsărit, treceà, ca o dogoare de foc, peste creştetele pădurii, peste întăriri, peste munţi...

Jupâniţa tăceà...

Bătrîna mamă îşi numărà, în gând, metaniile.

Din timp în timp, suspinà şi îngânà câte o vorbă; apoi iar lăsà boabele de chiparos să i se strecoare printre degete, şi iar şopteà...

Amândouă erau strivite de o grea povară...

Sfântul Petru trecuse; şi trecuse şi a doua zi, şi trecù şi ziua următoare, — şi veşti din răsboi nu mai soseau...

Peste sufletul sărmanei jupâniţe începuse să se aştearnă iarăşi durerea.

De a doua zi de «Sân Petru», ea nu mai surîse.

In jurul ochilor i se aşternuseră iarăşi petele acelea vineţii, prevestitoare de boală; şi obrazul ei rotund, păli din nou; şi, din nou suspinele începură să'i sfâşie pieptul...

www.digibuc.ro

— «Nu, mamă...», — murmură ea, uitându-se a-iurit în noapte.

«Pan Arbore s'au pristăvit. Au murit Pan Arbore... aşà să ştii...»

Şi adaogă, printre lacrimi:

— «Bunul D-zeu şi-au înturnat faţa de la noi... Căci prea multe fără de legi, prea mult jac şi prea multă vărsare de sânge, vra Domnul!..»

Urmă o lungă şi dureroasă tăcere...

Cuvintele jupâniţei redeşteptară, iarăş, în mintea nefericitelor surghiune, icoana neîndurătoare a Domnului; şi numele său, rostit în şoapte, le stârnì din nou furtuna amintirilor din vremuri.

Rămaseră amândouă, cu ochii pironiţi în noapte, urmărind, parcă, în jocul ciudat al umbrelor din schit, întâmplările înfricoşate de odinioară: moartea lui Negri, — înmormântarea fericirei lor.

...Erà pe atunci, o vreme cumplită de iarnă...

Bătrînul Negri erà dus la Suceava, unde fusese chemat de domn, să ia parte la Divan.

Domnului îi abătuse iarăşi să pornească războì asupra Radului Basarab, Domnul Valahilor.

Ii stà în gând să ia pe Voichiţa, — fata Radului, — de nevastă; şi nici îndărătnicia Domnului muntenesc, nici vremurile grele ce se abătuseră peste ţară, nici nemulţumirea oştilor sale, nu-l mai puteau oprì de la aceasta. Strînse pe boeri în divan, — şi, după ce le destăinuì planurile sale, — le cerù sfatul.

Boerii, — totdeauna supuşi voinţei Domnului, — se închinară.

Numai trei din ei rămaseră tăcuţi în jilţuri.

Aceştia erau, Paharnicul Negri, Alexe Stolnicul şi Isaiia Vornicul...

Toţi erau bătrâni.

www.digibuc.ro

Peste frunţile lor trecuseră multe încercări.

In războaie, când era vorba să'şi apere moşia de încălcările străine, erau cei dintâi la luptă şi cei din urmă la dobândă.

Nu erau, însă, tot aşa de pripiţi, acum, când anii îi învăţaseră să răspice, cu mintea, adâncul lucrurilor, şi când în faţa lor nu era nici o bine-cuvântată price de harţă.

Alexe Stolnicul, se ridică dar, cel dintâi, şi vorbi hotărît, împotriva războiului:

— La ce să ne mai războim cu fraţii?» zise el. «N'avem oare destui neprieteni? N'avem pre leşi? N'avem pre unguri şi pre tătari? Şi n'avem înaintea noastră întreg Aliotmanul?

Drept aceia», — sfârşi bătrînul sfetnic, — «cu cale şi cu adâncă înţelepciune găsesc eu, prea mărite Doamne, a lăsa vremurilor restriştele; iar noi a ne grijî de cele ce apasă amù, asupra Moşiei».

Domnul încruntă, mânios, din sprâncene...

Vornicul Isaiia se unì cu Alexe.

Bătrînul Negri tăcù...

Atunci Domnul cerù cu glas tare părerea Paharnicului.

În Negri aveà, el, toată încrederea: el erà cel mai bătrîn şi cel mai credincios curţei...

Negri se ridică, şi făcând gest larg, cu mâna dreaptă, spuse doar atât:

— Voroavele luminăţiilor lor, pan Isaiia Vornicul şi Alexe Stolnicul, îmi par, prea milostive Doamne, cu temei rostite.

Deci, milostivească-Se Măria ta, şi dăruiască-le lor înalta şi cuvenita ascultare...»

Cu aceste cuvinte, divanul se sfârşì...

Negri venì la Vaslui...

Dar nu mai erà Paharnicul cel vesel şi sfătos de altă dată. De unde în alte vremi, da ospeţe

www.digibuc.ro

mari boerilor, şi veseleà, în cântece şi voroave iscusite, până'n zori, — acum stà deoparte tăcut, dus pe gânduri privind din zori până seara spre casele pârcălăbiei.

Viscolul puneà stavilă privirilor sale obosite.

Drumurile erau pretutindeni închise.

De săptămâni, în şir, nu mai putuse răsbate nici un olăcar, — deci nici o poruncă domnească, — în cetate...

Aceasta, însă, — în loc să-l bucure, — îl întristà tot mai adânc.

Ştià bine, că, odată şi odată, va încetà şi viscolul; şi cu el va încetà, poate şi viaţa lui neprihănită...

Bătrînului îi intrase în suflet credinţa că Domnul îl scârbise; şi, cum îi ştià apucăturile sângeroase, era încredinţat că moartea lui erà chiar hotărîtă.

Intr'o bună zi sosiră olăcari în cetate..

Starostele, urmat de câţi-va şoltuzi şi panţiri, pornì, cu alai, spre casele bătrînului Paharnic...

Lumea priveà uimită prin fereşti...

Paharnicul eşì în polimar,—şi, căutând să'şi ascundă neliniştea, — cu toate că faţa lui albise ca ceara, — întrebă zâmbind :

— «Ce veste, frate ?... Milostivitu-s'au, Domnul, de bătrâneţile mele ?...»

Starostele suì treptele, fără curaj.

Panţirii se aşezară la porţi.

Şoltuzii se plimbau neliniştiţi prin curte...

— «O ! prea luminate pane !», — strigă starostele, îmbrăţişându-l.

«Au, cu ce s'au făcut vinovat luminăţia ta, de s'au învrednicit de o aşa de grea osândă?...»

Şi'i întinse, tremurînd, cartea domnească.

Bătrînul îl trase înnăuntru, şi-l aşeză pe jeţ.

www.digibuc.ro

— «Nu-i nimic... zise el. Numele Domnului fie binecuvântat...»

Şi oftă greu...

«Multe nevoi au trecut preste noi, şi multe neajunsuri am înfruntat. Ci, facă Domnul ca această grea osândă să fie încaltea întru binele ţărei şi a prea măritului nostru Domn... Eu mor liniştit»...

Apoi se rugă de staroste să-i îngăduiască a'ş trimite măcar nevasta şi copila la munţi, spre a nu fi faţă la moartea lui.

Dar porunca Domnului erà deslușită.

Nu mai erà când.

Chiar a doua zi nenorocitul sfetnic trebuià să fie ucis, împreună cu ceilalţi doui «necredincioşi boeri», în mijlocul pieţei.

A doua zi erà soare.

D-zeu voise, parcă, să înlesnească lumei putinţa de a fi faţă la moartea celui mai iubit boer al lor.

Din zori de zi se auziră dobele bătând pe uliţi şi prin pieţe.

Dărăbanii vesteau poporului fioroasa osândă, şi chemà toată cetatea la locul pedepsei.

Jupâneasa Ruxandra ar fi voit să se ascundă în inima pământului spre a nu vedeà înfricoşata moarte a bătrînului ei soţ.

Dar casele lor se înnălţau chiar deasupra pieţei.

Cercă să se ascundă prin iatacuri: dar, glasul celui osândit o chemà mereu în cerdacuri...

Către miezul zilei tabulhanaua sună scurt în văzduhul mort, de iarnă.

Alexe Stolnicul căzuse.

Isaiia se rostogolea, descăpăţânat, în sânge...

Un nou sunet, de dobe, de surle şi de tipsii sparse aerul.

www.digibuc.ro

Bătrînul Negri stà, cu fruntea ridicată, deasupra trunchiului.

Voì să'şi ia rămas bun de la mulţime, şi să adaoge, poate, câteva cuvinte calde pentru Domn.

Dar mulţimea, isbucnì, deodată, în hohote sfâşietoare...

Inţelept şi hotărît, el făcù atunci semn călăului să isbească.

Satârul căzù...

A doua zi, casele nefericitului Negri, cu întregul lor avut, fură pecetluite şi puse sub pază.

Moşiile, clădirile, grădinile, aureturile, şi toţi robii hărăziţi bătrînului prin danie, trecură iarăş în stăpânirea Domnului.

Nenorocitele femei, despuiate de averi, fură ridicate şi trimise în surghiun.

Se pomeniră amândouă, deodată, singure şi sărace, într'un schit depărtat, ascuns în munţi, aproape de hotare.

Câteva maici bătrîne se îngrijiau, din milă şi credinţă, de viaţa lor; pe când Ruha, — care nu se putuse despărţì de ele, — plângeà, în hohote, prin polimare, de desnădejdea lor amară.

Surghiunul lor fu greu şi sălbatic...

Tot pământul li se părea mânjit cu sânge; toată lumea duşmană...

Dar, încet-încet se deprinseră, şi cu lipsa, şi cu singurătatea, şi cu plânsul...

Lângă altar, în cântările clericilor, în pâlpâirea lumânărilor şi a candelelor aprinse, inimile lor se desmorţiră: sufletele li se înălţară sus, de asupra nevoilor pământeşti.

La vre-un an, după surghiunirea lor, — Bunul D-zeu se înduioşă, şi le aduse, o bucurie neaşteptată.

www.digibuc.ro

Când nu mai nădăjduiau nimic, — căci nimeni nu se mai îngrijeà de ursita a două femei urgisite, — venì în casa lor Arbore...

Venì vechiul lor «fecior de casă», fiul marelui părcălab Arbore, din inima căruia nici voinţa Domnului, nici pieirea lui Negri, nici răutatea şi nepăsarea lumei, nu putuse şterge dragostea pe care o purtà celor ce-l ridicaseră pe braţe, îl învăţaseră meşteşugul armelor, şi din copil neisprăvit îl făcuseră ostaş de frunte...

Acolo îşi deschise Arbore, calea către boerie.

Intâi, fecior la masa înnaltului paharnic, apoi paznic în spătărie, şi, în sfârşit, scutaş şi purtător de arme, el înaintă repede.

La 16 ani, Negri îl duse la Domn.

Domnul îl primì de-a dreptul în spătărie ; iar peste un an îl orânduì printre *paici*.

Câteva luni după moartea lui Negri şi războiul cu Radu Basarab, el intră în rândul *aprozilor*.

Acum erà curtean...

Impresurat de un stol de lefegii şi sutaşi, el veneà la schit, cu fruntea luminată, — ca boer, — nu ca «fecior de curte».

Femeile îl primiră cu dragoste nemărginită.

Il ospătară cu azimă caldă şi cu mustic, făcut de mâna lor. Apoi se aşezară la sfat, — şi vorbiră, când printre lacrămi, când surâzând de dragul oaspelui, de toate câte se mai întâmplaseră prin lume de la surghiunirea lor.

Când fù să plece, Arbore lăsă Jupâniţei Zamfira un inel bogat, stropit cu smaragde, iar Jupânesei Ruxandra o pereche de metănii de agată legate în aur :

— «De s'a milostivì Bunul Dumnezeu», — şoptì el, aşezându-şi coiful pe frunte, — «puţină vreme va trece şi ieşi-vom cu toţi de olaltă, la lume...

www.digibuc.ro

Drept aceia, păstrează cu luare aminte, inelul carele 'ţi l-am dat, giupâniţa mea; iar tu mamă, nu contenì a te rugà Maicei lui Dumnezeu pentru Zamfira...»

Cuvintele lui Arbore trecură, ca o undă de foc, prin inimile sărmanelor surghiune.

Jupâniţa îşi plecă ochii în jos.

Printre genele jupânesei Ruxandra se arătară lăcrămi mari, uşurătoare...

Curteanul plecă...

De atunci, în chiliile întunecoase ale nefericitelor proscrise, pătrunse o rază de lumină: şi, după ea, altele, — şi, apoi o întreagă primăvară...

Arbore venì din ce în ce mai des, să le vadă.

De câte ori coborà spre Dunăre, sau suià munţii Ardealului, sau trecea către Nistru, se abăteà, măcar pentru un ceas, pe la schit.

Şi totdeauna le aduceà daruri scumpe, de prin Polonia, de la turci, şi de prin Veneţia, unde erà trimis cu solii, din partea Domnului.

Aşa că, mica lor căscioară monastirească, săracă, şi tăcută, începù să se umple iarăş de lumină...

Obrajii jupâniţei se înviorară; iar peste trupul ei plăpând, începură să strălucească iarăş, sclipitoare zobonuri ţesute'n fir, şi benişele chenuite cu hermelin, şi cordoane cu paftale bătute'n pietre rare, şi şlicuri cu surguciuţuri de vulpe albastră, şi sandale cu scânteietoare cureluşe, prinse'n sponciuri de argint şi de aur...

Erà frumoasă jupâniţa Zamfira; şi creştea, sub privirile lui Luca Arbore, tot mai frumoasă, tot mai mlădioasă, tot mai senină...

Trei ani în urmă, ea se întâlnì cu o bucurie... şi mai mare...

Arbore, — ajuns Hotnog de Lefegii, — schimbă

www.digibuc.ro

inelul de logodnă, cu jupăniţa Negri, în taina bine cuvântată a schitului, sub ochii înlăcrimaţi ai mamei Ruxandra...

Din ziua aceia înnainte, el jură să nu se odihnească, nici să moară, până când nu va căpătà, pentru ele mila, şi iertarea Domnului...

Porni, dar, în răsboaie, mai setos de fapte mari ca ori când.

In anul următor isbucni marele răsboiu de la Podul Înnalt.

Arbore se bătù ca un leu.

Ştefan îl văzù şi-l răsplătì, — după înfrîngerea oştilor vrăjmaşe, — cu daruri mari şi cu înaltul rang de *Vel-Căpitan de Darabani*.

Dar timpul încă nu sosise spre a cere Domnului iertarea.

Nouri negri cercuiau orizontul.

Un alt răsboiu, mai cumplit ca toate cele de până atunci, bătea la hotarè...

Prin luna lui Florar, Arbore venì să le vestească apropierea acestui înfricoşat răsboi...

Veneà tocmai din Leopol, unde fusese trimis de Domn, cu alţi mari dregători de ţară, să ceară ajutor craiului leşesc.

Vel-Căpitanul se întorceà, singur, amărît, fără nici un ajutor, fără nici-o nădejde...

Stătù cu ele puţin, apoi alergă repede, după Domn, la Dunăre.

Domnul îşi trăsese oştile la Cartal, şi aşteptà, acolo, neliniştit, ajutoare din Polonia, din Ardeal, şi din Veneţia...

O lună după plecarea lui Arbore, în poarta monastirei bătù cel dintâi olăcar, aducând, surghiunelor, ştiri din lagăr:

www.digibuc.ro

«Sosit-am astăzi, giupăniţa mea, cu bine şi cu sănătate în tabăra Domnului ..» scriă Arbore.

«Ci mare jale m'au cuprins, văzând oştimea de rând, căinând şi ţipând către Domn.

«Sfârşitu-s'au toate merindele, iar veştile urîte ce vin hojma den spre răsărit şi den spre ţara Volohilor, şi den spre miazănoapte, pre unde, zice-se, că au bulucit blestemaţii de Nogai, cu spurcatul de Ghirai în cap, — înfricoşat'au gloatele...

«E zurba, în oastea Domnului, giupâniţa mea!

«Domnul datu-au poruncă să se certe cu ştreang şi cu spagă toţi capii de price.

«Câtu'i tabăra, nu-i decât vaet şi pârjol, şi vifor. Armaşii tae şi spânzură; iar gloatele năvălesc, carele cum nimeresc, prin bălţi. Ci, numai Dumnezeu cel de sus ştie ce va aduce ziua de mâne. Tare mi-i a temere că Prea Bunul Dumnezeu înturnatuşi-au faţa de la noi: că mare pojar ameninţă, întru aceste vremi, biata creştinătate...»

Puţin după aceia, jupâniţa primì o altă carte.

Erà o scrisoare lungă, scrisă cu mâna tremurândă, pe şase foi mari de pergament, legate'n fir şi pecetluite cu ceară.

Copila crezù o clipă, că'i vreun hrisov de daniesau de boerie.

Dar, abia începù să-i bucherească slovele încâlcite şi ochii ei se întunecară.

Arbore vorbià, acolo, de plecarea gloatelor, de tristeţea Domnului, de slăbiciunea boierilor, de prăpădul ce se revărsà peste ţară. Ii spuneà cum Domnul i-a dat poruncă să plece la Kilia, şi de la Kilia la Seimeni, şi de la Seimeni la gurile Nistrului. Ii zugrăvea, apoi, în şiruri nemeşteşugite, cum a călătorit până la Kilia, cum a fost primit şi ospătat de pan Pătru Pârcălabul; cum s'a înspăimântat bătrînul staroste de cele hotărîte'n lagăr...

Domnul trebuià să plece, în curând, cu toate oştile, spre Liov, lăsând la Cartal pe Juga vistiernicul cu o mie de capete. Chilia şi toate ţărmurile Du-

www.digibuc.ro

nărei, rămâneau în voia sortei. Toate căpităniile Bugeacului — de la Şmil, Chilia, Seimeni, Tighina şi Cetatea Albă, — trebueau să se unească cu oştile domneşti...

Şi, după atâtea lungi destaine, Arbore sfârşeà, strivit de durere:

«Iar eu voi purcede, mâne, giupâniţa mea, către Seimeni, pren pustiurile cele pline de jar, de sete şi de ciamburi, ale Bugeacului...

«Ci, amù, iartă porumbiţa mea, că gândurile mele către tine se întorn, şi cu lacrămi ud, eu, cărările lor...

«Procletul de scripcar al Domnului, prins'au a zice, în polimar, o doină de jele.

«Şi tângue lăuta lui, cum plâng codrii la bătaia vântului, cum se răscoală apele sub mersul cel greu al furtunei...

«Au înturnà-mă-voi, oare, îngerul meu, din neumblata cale către gurile cele întunecate ale Nistrului?

«Dumnezeu singur ştie toate acestea... Ci. voi rugaţi-vă, hojma, Bunului Dumnezeu şi Maicei Domnului, şi sfântului Ion Făcătorul de minuni, pentru fiul şi fratele vostru Arbore, şi pentru viaţa Măriei Sale Domnului, şi întru isbăvirea şi pohala tuturor oştilor noastre. Iar eu nu voi contenì, zi şi noapte, a mă rugà întru isbăvirea voastră şi a tuturor fraţilor noştri...»

Jupâniţa Negri, isbucnì în plâns...

Presimţeà din amărăciunea acestor rânduri, în ce prăpastie alunecase Arbore.

Şi şirurile lui tânguitoare, şi plânsul ei neaşteptat, — n'o înşelară...

Trecù iar ca vre-o lună; şi într'o noapte, furtunoasă se trezì cu sgomot mare la porţi.

Pe sub bolţile turlei intră, în goana roibului, un călăreţ uriaş, acoperit de o barbă neagră, până la brâu, cu umerii largi, cu braţele grele ca de plumb...

Jupâniţa coborî treptele, cuprinsă de spaimă.

Uriaşul căzù în genunchi, înaintea ei, plângând în hohote:

— «Milostivirea sa, pan Arbore, au fost luat

www.digibuc.ro

plean[1]), de către câniĭ de Nogai, prea milostivă Domniţă..»

Şi, în cuvinte înnecate de obidă, începù să povestească, în mijlocul maicilor nedumerite, cum au plecat de la Chilia, cum au fost prinşi de ciamburi la Tint, lângă Seimeni; cum s'au luptat, cum au căzut, cum au fost duşi robi în împărăţia Crîmului.

Povestea erà lungă şi grozavă.

Jupâniţa îl ascultă ceasuri întregi, cu mintea rătăcită.

Nu mai înţelegea nimic.

Auzea, doar, crâmpee fără şir... «şi au fost închis, milostivirea sa, în tainiţă»... «iar eu, sfărâmat'am bârnele şi ieşit'am cu agiutorul lui D-zeu, la lume»... «ci, luminăţia sa, n'au voit a fugire... căci ziceà, înălţimea sa: câinii de Nogai au în gând să bulucească preste ţara Moldovei... ci eu preface-mă-voi vânzător de ţară, şi duce-voi pre Mengli Ghirai Han, cu oastea lui, la loc strîmt, spre a se lovire cu oastea Domnului şi a hi stropşit de către dânsa...»

Aiurarea uriaşului dăinuì până către ziuă.

In zori, el încălecă şi plecă.

Zadarnic jupâniţa Negri cercă să-l oprească.

S'a dus în goana roibului, cu părul vâlvoi, cu frânele slobode, să ia parte la harţă...

Fu ca un trăsnet, pentru sărmanele femei, sosirea şi plecarea acestui călăreţ ciudat...

După depărtarea lui, jupâniţa isbucnì în hohote desnădăjduite: apoi căzù greu bolnavă.

Când se ridică din pat, întrebă de Arbore.

Nimeni nu-i putù spune nimic.

Alţi oameni, alte veşti...

[1]) Rob.

www.digibuc.ro

In răstimpul îndelungatului ei delir, schitul se umpluse de fugari veniţi de prin toate unghiurile ţărei.

Boeri scăpătaţi, mazâli, negustori şi breslaşi, dăduseră busna peste monastire, prin munţi şi peste hotare, răspândind veşti din ce în ce mai ciudate.

Se svoneà că turcii, cu Mehmet-Sultan în frunte, trecuseră Dunărea în număr de câteva sute de mii: că, Laiot-Vodă, cu toate oştile Valahiei, năvălise peste Milcov, în ţara de jos a Moldovei; că, Mengli Ghirai, cu o sută de mii de nogai, se revărsase peste Nistru şi peste Prut.

Alţi fugari, sosiţi mai în urmă, împrăştiară veşti şi mai negre.

Ei strigau, sus şi tare, că oştile domneşti au fost prinse şi sfărîmate mai jos de Liov, de către turci şi tătari; că însuş Domnul se înnecase în valurile Nistrului; că, din toată curtea Moldovei, nu mai rămăsese în viaţă, de cât doi-trei boeri, cari abia au putut scăpà, cu fuga, în crăiia leşească..,

La toate acestea se gândeau acum, nefericitele surghiune.

Uciderea bătrînului, surghiunirea lor, cei dintâi ani petrecuţi în pustietatea schitului, cercetările lui Arbore şi, în sfârşit, plecarea lui din urmă şi adânca noapte ce plutea asupra vieţei lui primejduite, li se perindau pe dinnainte, ca un lung şirag de vedenii urîte...

Văzură sânge, apoi întuneric, în urmă o slabă rază de lumină, apoi iar întuneric, şi iarăş sânge...

Şi, amândouă, — apăsate de aceiaş noapte fără margini, — oftau greu, în tăcere...

Miezul nopţei sosise...

Pe ici pe colo se aprindeau lumini pe la ferestrele chiliilor.

Câte o umbră neagră se strecură prin polimare.

www.digibuc.ro

Credincioşii se deşteptau, unii pe alţii, pentru utrenie...

Şi femeile chinuite de nelinişte, ar fi voit, totuş, să mai steà încă, în cerdac, pe gânduri...

Chipul posomorît şi încruntat al Domnului, încă nu pierise din mintea lor.

Domnul erà pentru ele, isvorul tuturor nenorocirilor... Pe el îl vedeau. El dusese pe Arbore în războiu; *el* îl trimesese la Nistru; el îl ucisese...

Copila începù, într'un târziu, să tremure.

O priveliştе grozavă i-se arătà în noapte.

I-se părеà că vedea apele Nistrului, înroşite de sânge, încărcate de leşuri.

Arbore, sdrobit de lovituri, dà să iasă la mal, şi nu puteà; iar Domnul, săţiat de sânge, strigà, de pe ţărmi, fericit:

— «Inainte, vel-căpitane... Hojma, înnainte!...»

Şi rîdeà în hohote, de vitejia celor ce răsboiau în deşert cu moartea...

Jupâneasa Ruxandra simţì, din suspinele copilei, vedenia ei urîtă.

Ii prinse mâna, răcită de fiori, şi o trase uşor lângă ea.

— «Hai, măicuţă...» îngână ea blând.

«Sfânta slujbă va să înceapă...»

Zamfira se ridică, sfârşită de puteri:

— «Mamă... suspină copila... In noaptea aceasta nu pot merge la sfânta slujbă... Roagă-te tu, şi pentru mine, şi pentru el...»

Dar n'apucă să sfârşească, şi un strigăt înăbuşit, pornit din schit, îi amorţì inima.

Se strânse în braţele bătrînei, şi rămase cu ochii aţintiţi, spre poartă.

Ţipătul se stinse.

El fù aşà de slab în cât nici îndoială nu mai

www.digibuc.ro

eră că pornise de la vreun şerb, chinuit în somn de vedenii.

Se traseră amândouă spre uşe..

Deodată însă, un nou strigăt, — de astădată limpede, — sparse noaptea.

Surghiunele se năpustiră tremurînd, spre iatac...

Urmă o înfricoşată clipă de tăcere...

Şerbii şi argaţii din curte, se ridicaseră pe brînci, şi ascultau, cu luare aminte, sgomotele ce veneau de la porţi.

Străjerii vorbiau, pe ocopuri. De afară se auziau răspunsuri nedesluşite şi grele lovituri în porţi...

In jurul bisericei, mulţimea se învălmăşia îngrozită.

Boerii priveau speriaţi din polimare; slujitorii alergau printre cai şi rădvane, căutându-şi armele.

— «Nu e semn bun, mamă...» gemù Zamfira, abià suflând.

«Sunt neprieteni... E pojar...»

Jupâneasa Ruxandra, îngenunchiată în faţa icoanei, se rugà tremurînd...

Loviturile din porţi încetară.

Străjerii stau nemişcaţi, cu arcurile înstrunate, sus, în turle.

Deodată, jupâniţa se trase de la geam, şi scoase un ţipăt de groază.

Porţile monastirei se dăduseră în lături; iar pe sub bolţile lor uriaşe, ea văzù intrînd în schit, un lung şirag de cai şi de călăreţi îmbrăcaţi în fier, înarmaţi cu arcuri, cu lănci, cu paveze...

II.

Abià intrară călăreţii în schit, şi un sgomot neobicinuit turbură noaptea...

Şerbii şi slujitorii lăsară armele, şi căzură la pământ, înălţând cuvinte de slavă.

www.digibuc.ro

Maicele se îngrămădiră, uimite, prin pridvoare...

În acelaș timp, clopotele bisericei începură să dăngăne.

Erà un dăngănit vesel, de sărbătoare.

Bătrîna Ruha intră, abia ţinându-şi sufletul, în chilia stăpânelor.

Jupâneasa Ruxandra şi jupâniţa Zamfira se rugau, lipite una de alta, sub lumina tremurătoare a candelei.

Incă ameţite de groază, ele nu puteau deslușì nimic din sgomotele deafară.

Clopotele le turburară şi mai mult sufletele.

— «Prea milostive...»—gângăvì roaba, oprindu-se sperioasă, în mijlocul odăei.

«Sânt oştile Domnului... nu vă grijiţi...»

Femeile n'o auziră.

Roaba se trase înnapoi, cu fricà...

O clipă mai târziu, în cerdac răsună zgomot de zale.

Uşa se deschise, şi, în prag, răsări un om de fier, urmat de un tânăr scutaş, ce'i duceà, pe braţe, coiful şi pàvăza.

El se oprì în prag, făcù semn scutaşului să steà afară, şi rămase nemişcat, în faţa femeilor îngenuchiate.

Când jupâniţa Negri întoarse capul spre uşe, obrazul ei pălì.

I-se părù că aiurează... Ostaşul făcù, un pas înainte, îşi îndoi piciorul drept, şi murmură liniştit:

— «Jupâniţa mea!... La ce te temi? — De ce plângi?...»

Femeile tresăriră...

In faţa lor erà Arbore.

Jupâniţa căzù, fulgerată, pe braţele marelui căpitan...

www.digibuc.ro

Jupâneasa Ruxandra abia putù să îngâne câteva şoapte, şi-i strînse pe amândoi la sân, scăldându-i în şuroaie de lacrămi...

Afară veselia se preschimbase în furtună...

Oştenii erau înpresuraţi de slujitori, de boeri, de breslaşi, şi întrebaţi, din toate părţile, asupra soartei războiului:

Toţi luptătorii erau într'o stare barbară.

Armele, zalele de os şi de sârmă, veştmintele şi cămăşile lor, erau înbâcsite de colb şi de sânge. Printre sdrenţe se vedeau, la mulţi, braţele strînse în legături umede.

Multe răni sângerau încă...

Prin polimare, străluminate de torţe şi de lumânări aprinse, boerii făceau cerc în jurul curtenilor.

Toţi se îngrijeau de Domn, apoi de marii dregători şi comandanţi ai oştilor, şi, în sfârşit, de soarta războiului.

Cuvinte de slavă, către, D-zeu, acopereau răspunsurile, pripite ale vitejilor...

Peste câte-va clipe, toaca de utrenie, apoi clopotele, îi chemară la picioarele altarului.

Biserica erà plină.

Când Arbore trecù spre altar, împreună cu Stroe Hotnogul şi Darman aprodul, maicele se mişcară în strâni, cu freamăt.

Jupâniţa Zamfira şi jupâneasa Ruxandra se aşezară în stânga, lângă iconostas.

Cântările începură.

Slujba fu scurtă, dar înălţătoare.

Ochii tuturor înnotau în lacrămi.

Rugăciuni pioase, de mulţumire, sburau în stoluri, spre stele.

Chiar glasurile maicilor, şi al bătrînului duhovnic al schitului, tremurau, înviorate, sub bolţile înflăcărate...

www.digibuc.ro

După slujbă, curtenii fură duşi în trăpezărie[1]).
Ostaşilor li se dădù azimă, brînză şi vin bun, în oale mari de lut.

Şi veselia începù, — neînfrînată şi aprinsă, ca în zile mari de biruinţă, — în lumina slabă a zorilor...

III.

Arbore povesteà, cu glas limpede, celor două femei iubite, nenumăratele lui încercări din robie şi de pe câmpul luptelor.

Iatacul, atât de posomorît până'n ziua sosirei lui, erà, în clipele acelea, plin de mare veselie şi lumină.

Pe sofale stau întinse darurile pe care el le adusese dela Tighina.

Un strălucitor veştmânt de răsboi, cu platoşe de argint, cu coif galben, împodobit cu pietre rare, surîdeà de pe jilţ, în ochii jupâniţei.

Pe masa, întinsă încă din zori, se răsfăţau mâncări reci şi roade.

Cupele se goleau, obrajii se îmbujorau...

Jupâniţa, încălzită de vitejiile fără seamăn ale nepreţuitului ei logodnic, îi închinà mereu cupa, cu mâna tremurîndă.

— Să trăeşti, Pane...»

Şi bătrîna adăogà, sorbindu-l cu ochii:

— «Să te văd mare hatman, dragul meu... mare hatman!»

Dar, pe măsură ce istorisirea se apropià de sfârşit, şi soarele alunecà spre asfinţit, Arbore părea tot mai nestăpânit pe mişcări şi pe grai.

[1]) Ospătărie.

www.digibuc.ro

Ochii lui se pironeau des, asupra costumului de pe jeţ, şi chipul i-se întunecà, ca de moarte.

Marele Căpitan trebuià să plece înnapoi, la Vaslui şi de la Vaslui iarăş pe câmpul de bătaie...

Şi el nu venise aici, numai cu gândul să vadă pe cele două femei surghiunite.

Venise să le ià, cu el, în lagăr...

Dar, cum erà să le spue, el, acest înfricoşat adevăr?

Ce ochi ar fi făcut bătrîna?

Ce negre presimţiri, aducătoare de jale şi de noi blesteme împotriva Domnului, s'ar fi ridicat, iarăşi, în sufletele lor abià liniştite?

Cu vorbe cumpătate şi înţelepte, el se strecură, totuş, în noaptea adevărului.

Le vorbì, mai întâi, de încercările grele şi neîntrerupte, ce se abăteau asupra Domnului şi a întregei ţări.

Le vorbì apoi de biserică, de primejduirea Crucei, de întinderea neţărmurită a Islamului «celui fără de lege».

Privind în extaz candela ce pâlpâià sub iconiţa Maicei Domnului, el le zugrăvì în culori mişcătoare, dragostea de D-zeu şi datoria de a murì, cu înflăcărare, pentru apărarea şi isbăvirea Crucei.

Femeile, duioase, şi cucernice, îl ascultau în aiurire.

Ochii lor se înrourau de lacrămi, sufletele li-se înălţau în slavă...

— «La Chilia şi la Cetatea Albă», — povesteà Arbore, — «văzut-am, păgâneştele moschee, ridicându-se tot mai sus, şi tot mai mărunte asupra sfintelor noastre biserici. Albeşte Semi-Luna preste noroade; iar glasul făţărit al imanilor vestesc, pretutindeni, din minareturi şi de pe turlele lor, cleite

www.digibuc.ro

cu sânge, sosirea, cea de isbelişte, şi de jac, şi de fără-de-lege, a împărăţiei lui Allah!»

«Chiar la Seimeni şi la Tighina, văzut-am preste bisericile noastre strămoşeşti stând semnul păgânătăţii.

«Şi rîd, spurcaţii de agareni, de cele sfinte, ale noastre; batgiocuresc prea curatele lor catapitesme; umplu candelele, cele neîntinate, cu sânge nevinovat; iar preste sfântul pristol şi asupra sfântului oltar, tind mese nelegiuite, şi ospătează, în cântece de lume şi în blestemăţii neauzite, până'n zori...

«De nu s'or rădica toţi prinţii şi craii noroadelor, asupra acestui înfricoşat bălaur, vai de neamurile cele încreştinate!

«Ci, până-atunci, dator este tot omul, carele întru Hristos sălăşlueşte, a se ridică şi luptă, până la moarte, împotriva nelegiuitului de turc...»

Bătrîna îşi înălţă ochii spre icoană, şi isbucni, în lacrămi:

— Aşà e, dragul meu... aşà e!... Cel carele nu ştie a murì pentru Sfânta Cruce, acela nu este vrednic a purtà numele de moldovan, nici a trăì printre oameni...»

Arbore se ridică în picioare, făcù doi-trei paşi prin iatac, apoi, strecurându-şi privirile pe geam, începù să vorbească de oştile ce se învălmăşeau la hotare.

Vorbià slab, pierdut şi tremurat, ca şi cum le vedeà năvălind din zări, revărsându-se în talazuri uriaşe peste ţară şi peste munţi, — pustiind, ca o vijelie de flăcări, toată viaţa dintre cer şi pământ.

— «Trei sute de mii de agareni, în frunte cu Mehmet-Şah şi cu spurcatul de Ghirai-han, vin pohoi. din spre soare răsare şi din spre miază-noapte, asupra Moldovei.

www.digibuc.ro

«Iar cânele de Laiot Basarab, cu volohii lui, bat den-spre Milcov.

«Ci, atâtu-i de înfricoşat acest potop de hiare şi de închinători la idoli, — dragele mele, — cât Domnul, scârbit şi amărît de atâta urgie, au şi pus la cale, a se trage cu toate oştile, şi cu toate nevestele şi copiii lor, la loc ascuns, în munţi.

«Acolo va să meargă tot omul carele are credinţă în Domnul său şi în biruinţa, de apoi, a oştilor sale...»

Arbore tăcù...

Ochii jupâniţei se luminară, apoi se întunecară adânc.

Ea îşi furişă privirea spre jupâneasa Ruxandra, apoi spre Arbore, — şi în sfârşit spre platoşa de pe jilţ.

Arbore tăceà încă.

Jupâniţa rupse, în sfârşit, tăcerea.

Dar glasul ei fù aşa de slab, încât se stinse, neauzit, în aer.

— «Pane...», întrebă ea,— «şi noi ce vom face...?»

Jupâneasa Ruxandra ieşì. Cuvintele din urmă, ale lui Arbore, şi întrebarea copilei, îi străluminară toate adâncimile sufletului... Înţelegea că, dacă ea nu puteà, din pricina bătrâneţelor ei înaintate, să însoţească pe Arbore, în lagăr; Zamfira trebuià cu orice preţ să plece.

Ieşì din iatac, isbucnì, în plâns, afară, — apoi se întoarse cu privirile luminate, cu sufletul întărit...

Când răsărì în prag, jupâniţa se agăţă de gâtul ei, vestindu-i hotărîrea lor cea bună:

— «Mâne, plecăm, mamă... Vom merge toţi la Vaslui, iar, dela Vaslui, la Neamţu...»

Bătrîna se simţì iarăşi slăbind.

Jupâniţa se uită, în ochii ei umezi, — şi păli.

www.digibuc.ro

— «Mamă...! Tu, nu mergi...?»

— «Nu dragii mei...» gângăvì bătrîna, abia stăpânindu-şi plânsul:

«Eu sunt bătrână... puţin mai am de trăit... Mergeţi voi...»

«Eu voiu sta aici, în schit şi mă voi rugà pentru voi..., şi D-zeu va ascultà rugile mele... le va ascultà, Bunul...»

Şi căzù, sfârşită de puteri, în braţele copiilor...

IV.

Toată noaptea, de la asfinţitul soarelui până în revărsarea zorilor, s'au pregătit, toţi, de drum în tăcere...

Jupâneasa Ruxandra, din ce în ce mai îngrijită, se învârtia, de colo până colo, neştiind ce caută, neştind ce vreà...

Scotocià prin lăzi; şi tot ce găseà mai uşor de purtat, şi mai de preţ pentru primejdii şi răsboaie, le dăruià lor.

Se apropià, şovăind, ca după boală, de Zamfira şi anînându-i pe piept un lănţuşor de aur, cu cruciuliţă de lemn sfânt, îi şoptea, cu glasul prăpădit de durere:

— «Tată-tău o purtà hojma la harţuri... Ia-o, copila mea... E aducătoare de biruinţă şi de pace...»

Apoi, cu aceiaşi paşi nehotărîţi, şi cu ochii înecaţi de lacrămi, se oprià lângă umbra înnaltă a Vel-Căpitanului.

Ii punea în deget un inel, şi la coapsă un junghiu cu prăsele tăiate 'n cruce:

— «E al lui pan Negri... şi junghiul tot al lui e... Pe un viteaz, ca tine, ele nu s'or pierde...»

Spre ziuă umplù, în taină, trăiştile, cu fripturi,

www.digibuc.ro

şi cu vin bun de Cotnar, şi le dădù scutaşului să le aşeze la obłâncuri.

Apoi intră, în iatac, cu gândul să mai stee cu ei, de vorbă.

Dar, în prag, ochii i se turburară dĭn nou; şi iar căută ceva, cu care să'şi piardă vremea, şi să uite...

În îngăimarea zorilor, intră Darman, aprodul, cu vestea că oştenii erau gata.

Jupâniţa erà îmbrăcată; scutaşul o aşteptà în prag, cu coiful...

Bătrîna făcù semn să mai adaste, că mai avea ceva... Dar nu mai avea nimic, nici de spus, nici de dăruit...

Chipul ei luase înfăţişarea morţei.

Se învârteà aiurind, prin casă, şi iar se pomeneà lângă ei.

I-se părea că toate se scufundă...

In curte se auzeau sgomote de cai, de arme, de guri.

Călăreţii erau în şele.

Negustorii şi maicele le dăruiau merinde şi ulcioare cu rachiu şi mustic.

Urări, rupte din suflet, tăiau văzduhul abia luminat de zori...

Jupâniţa căzù, cea dintâi, în braţele mamei.

Pieptul i se sfărîmà de suspine...

Pe obrajii ei ofiliţi de durere, şi pe lorica-i albă, de argint, curgeau şiroaie de lacrămi.

Arbore le privià înduioşat, pe sub sprâncene. Când femeile se deslipiră, el întinse braţele spre jupâneasa Ruxandra; dar bătrîna, istovită de obidă, nu mai putù sta în picioare.

Căzù moale, cu palmele la ochi, pe sofa...

— «Mamă...» îi strigă atunci, Arbore. — «Au astfel jeleai tu, când Pan Negri, purcedeà la harţă?»

www.digibuc.ro

Şi, îngenuchiat la picioarele ei, el îi sărută de nenumărate ori mâinele, încredinţând-o că o lună nu va trece şi iarăş vor fi la olaltă.

După aceia se ridică; şi, ne mai voind să ştie ce se petreceà în urmă, — ieşì...

Afară erà lumină albă. Pământul părea acoperit de brumă. Ţiglele roşii, de pe ziduri şi de pe coperişuri, păreau înnecate în spuză.

Când jupâniţa Negri se arătă, în polimar, un murmur străbătù mulţimea.

Toţi o priveau cu drag...

Ea încercă să zâmbească, şi nu putù.

Coborî treptele, sprijinită de Arbore, şi se oprì zăpăcită lângă calul ei, mic şi iute, ţinut în pohod.

Arbore îşi îndoì genuchiul.

Ea se urcă...

În clipa aceia, duhovnicul schitului intră, cu crucea'n mână, printre călăreţi.

Se făcù loc larg în jurul bătrînului sihastru.

Călăreţii îşi desgoliră capetele. Arbore îngenuche, cucernic, înnaintea lui. Preotul îl stropì cu apă sfinţită şi îi dădù crucea, s'o sărute.

— «Blagoslovit să hii, şi blagoslovite hie oştile tale», — strigă bătrânul, privind rugător spre cer.

Apoi binecuvântă pe Zamfira, şi binecuvântă, rînd pe rînd, pe toţi curtenii şi oştenii.

Şi, în lumina soarelui, răsărit pe dealuri, — şi în lacrămile şi urările celor rămaşi în schit, — ostaşii eşiră, în lung şirag, pe sub bolţile porţei...

Arbore şi Zamfira călăreau în trap grăbit.

Oştenii abea se ţineau de urmele lor...

Trecură prin desele şi nesfârşitele păduri, ce se desfăşurau până'n valea Siretului, în zbor... Drumurile, ce şerpuiau printre copaci, mai toate în-

www.digibuc.ro

văluite de frunze, le erau bine cunòscute. Şi nu erau nici cete de nâvrapi, cari să le ţie calea la răspântii, nici haite de fiare.

Pădurile păreau triste şi pustiite, ca întreaga ţară...

La Pălănci au făcut popas. De aici drumul se înseninà. Luminişuri largi, acoperite de fâneţe, se întindeau verzi, stropite de flori, printre hăţişuri nestrăbătute. Pământul se scufundà în ierburi înnalte. Valea Siretului îşi desvăluià dumbrăvile...

Au trecut Siretul, la Valea Seacă, pe pod de plute mişcătoare; apoi s'au înfundat prin păduri spre a ieşì în câmp deschis, sub seară...

Acum erau aproape de Vaslui.

Soarele se înnecà, pe după măguri, în albia Siretului.

Câmpul se întunecà din ce în ce.

In această liniște adâncă însângerată de cele din urmă raze ale soarelui murind, călăreţii înaintau în trap măsurat, iar Hotnogul Stroe,—cel mai vesel şi mai sfătos cetaş al Marelui Căpitan, încălzit şi de vin, şi de icoana luminoasă a jupâniţei Negri, înşirà, fără încetare întâmplări şi păţanii din viaţa lui încărunţită în răsboaie.

— «Şi aşa...», — glăsuià hotnogul, povestind mai departe, cele ce i se întâmplaseră, de puţină vreme, la un vrăjitor din Şmil.

«Chipul blăstematului de vârhovnic[1]) se smolì ca păcura; iar den nările lui prinse a sbucnì fumăraie şi flacări, pren toate unghiurile şatrei. Den cazanele lui, cele pline cu catran şi oseminte de oameni morţi, se suiră, spre podniţă, valuri de fum mestecate cu miroasnă de răşină. Şi păreţii des-

[1]) Vrăjitor.

www.digibuc.ro

fundatu-s'au, — luminaţi boeri, — fără veste. Şi se făcù o mare de fum şi de foc, pren care zărituam, — mărturie 'mi-e Cel de Sus, — nesfârşit pohoi de capete agarene, cu fesuri şi cu turbane, şi cu călpace de hir, şi cu tot chipul de sângeacuri şi de arme strălucite.

«Pasă-mi-te, aceasta erà oastea, cea de azi, a ticălosului de Mehmet-Şah, şi a spurcatului de Ghirai, şi a tot neamului lor!...»

Hotnogul îşi făcù semnul crucei; apoi clătină din cap şi'şi duse iarăş ulciorul cu vin de Cotnar la gură...

Aprozii mergeau tăcuţi, înfioraţi de spusele bătrînului.

Noaptea se revărsà, neagră şi posomorîtă, de pretutindeni; şi, prin negurile ei neţărmurite, vedeau toţi, arătări ciudate.

Jupâniţa călăreà tot mai aproape de Arbore.

Intunericul, liniştea şi pustiul ponoarelor desgolite, îi înfrigurau, şi ei, inima...

Deodată hotnogul se oprì:

— «Ia'n priviţi, cinstiţi boeri...» strigă el. «Craiul nou, îmbroboditu'şi-au faţa; iar vârcolacii rosu' i-au nasul şi sprîncenile... Să ştiţi că nu'i a bine! Mari harţuri, şi mare pojar va să se abată preste biata omenime!...»

Toţi se opriră.

Jupâniţa îşi trase calul, lângă Arbore, şi privì îngrozită spre răsărit...

Din spre văile Prutului, se ridicà luna, roasă, pe alocurea, de nouri, şi împresurată de un cearcăn roşiatec.

Cetaşii îşi făcură cruce.

Cuvintele bătrînului Stroe, pluteau încă în aer.

Sub stăpânirea lor, ei vedeau luna de trei ori mai deşuchiată, şi mai roşie...

www.digibuc.ro

Bătrînul, — înfricoşat el însuş, — duse pentru cea din urmă oară ulciorul la buze, şi-l deşertă pân'n fund.

Apoi îl asvârlì în câmp, şi pornì, îngăimând blesteme şi vorbe fără şir.

Nu trecù mult şi o nouă privileşte îl ţintuì locului...

Luna se ridicase.

Ea mijeà, acum, pe cer, albă şi străvezie, ca de spuză.

Dar, în locul ei, în marginea orizontului, cerul se înroşeà ca în răsărit de soare...

Păreà că o altă lună, mai plină şi mai înflăcărată, sta să se ivească în depărtări...

Se lămurea, chiar, la marginea platoului, un val de lumină roşiatică, ce creştea mereu de-asupra pământului.

Arborc se uită lung, în zare...

Nimeni nu'şi puteà da seama de ce erà.

Părea a fi foc. Dar pe măsură ce se apropiau, aripele de lumină se desfăşurau pe întinderi tot mai mari...

Nu puteau arde decât păduri întregi.

Dar, pe acolo, nu erau nici păduri, nici lăstare, nici sate.

Erà Vasluiul.

Darman se mişcă, înciudat, între oblâncuri, şi murmură îngrijat:

— Au nu cumva luat-am altă cale? Pre cât ştiu eu, suntem chiar în Tabăra Lipcanilor. Ci, focul cela...»

Jupâniţa adăogă, în şoapte:

— Foc, trebuie să fie, pane... Iar de suntem la Vaslui: Vasluiul arde!...»

Arbore zâmbì.

Cum erà să ardă Vasluiul, când Domnul, cu toate oştile sale, erà acolo?

www.digibuc.ro

El dădù pinteni calului...

Călăreţii porniră, în urma lui, în salt...

Unda de flacări creştea mereu.

Ea se înălţà, la mijloc, ca o gură de vulcan,— întindea aripi uriaşe pe boltă, şi se stingeà apoi, încet-încet, către miază-noapte şi miază-zi.

Din când în când se zăreau şuvoaie negre de fum, zburînd pe de-asupra; iar printre ele se vedeau limbi de foc, fulgerînd în noapte...

Erà în adevăr, foc...

Şi, după toate arătările, uriaşul talaz de jar şi de scântei risipite nu putea fi de cât Vasluiul.

Un fior rece trecù prin inima lui Arbore.

Marele căpitan îşi închipui, într'o clipă, tot ce se putuse întâmplà, în lipsă.

«De bună seamă,—îşi zise el,—oştile neprietene au năvălit asupra târgului...»

Stătù pe loc, îngândurat, — neştiind ce să facă.

Privì, apoi, cu luare-aminte, în zărì, căutând urme de călăreţi, fugari...

Pretutindeni însă câmpul erà tăcut şi gol...

Sub răsfrîngerea incendiului din depărtare, pământul păreà o mare îngheţată, străluminată de lună.

Numai mirosul, din ce în ce mai înţepător, de fum şi de funingine, arătà că în apropiere sunt târguri şi sate cari ard.

După o lungă răsgândire, Arbore îşi desprinse paloşul de la şold, şi se întărì în scări:

— Boeri, d-voastră..,— porunci el.—E foarte cu putinţă ca târgul Vasluiului să ardă. Dacă oştile Domnului au pierit; cată a perì, şi noi...»

Şi pornì în galop, — urmărind, cu ochii, umbrele uriaşe ce se desfăşurau în lumina din ce în ce mai vie a zărilor înflăcărate...

www.digibuc.ro

V.

Focul se vedea, din ce în ce mai lămurit...

Ardea chiar Vasluiul...

Dar lunca Bârladului, ca şi dealurile din depărtare, erau cu totul deşerte.

Pe luciul ei galben, troenit de scântei răsipite, nu se vedea nici-o umbră omenească, nici-o mişcare.

Chiar în jurul cetăţei, şesul se desfăşură nemiscat, şi roşiu, ca o nemărginită baltă de aramă.

In sufletul lui Arbore pătrunse o înviorătoare rază de nădejde.

Işi închipuì că Domnul, — silit de apropierea neaşteptată a turcilor, — dăduse el singur foc cetăţei şi fugise spre munţi...

Liniştea pustiitoare de pretutindeni, întinderea nemăsurată a focului, şi timpul scurt în care se săvârşise acest uriaş incendiu, nu putea avea altă tălmăcire.

Apoi, — gândì vel-căpitanu', — neprietenii puteau, oare, să dea foc unei cetăţi, în care-ar fi găsit, şi adăpost şi hrană?...

«Iar, dacă târgul s'ar fi aprins în mijlocul harţei atunci, prin împrejurimi, pe valea Bârladului, şi pe drumurile ce duceau la munţi, trebuiau să se găsească cete de călăreţi fugari.»

Din creerul munţilor, până la Vaslui, însă, nici o umbră omenească nu le împiedicase mersul...

Incredinţat că focul erà pus de oştile Domnului, Arbore răsuflă uşurat, şi îşi strînse calul în frîu.

Jupâniţa îl urmà, de aproape.

Aprozii şi cetaşii se frământau, în jurul lui, în salt.

Câmpul se luminà ca în miezul zilei.

Sub răsfrîngerea flăcărilor uriaşe, ce se ridicau spre cer, păreau toţi de foc.

Coifurile lor ardeau, ca de jeratec; paloşele scânteiau, ca para...

www.digibuc.ro

Oraşul se desvăluià, măreţ, sub trîmbele arămii de fum.

Se vedeau zidurile, încununate de un nesfârşit lanţ de limbi roşiatice; şi se zăreau, printre flăcări şi vâlvătăi desprinse de vânt, turlele bisericilor, coperişurile palatului domnesc, arborii înnalţi răsădiţi pe movila lui Briar...

Toate se mistuiau, în mijlocul unui ocean de văpăi orbitoare.

In jurul meterezelor sclipeau mormane uriaşe de jeratec; colinele păreau talazuri înroşite.

Orizontul, spart la mijloc, se sfâşià lăsând să isbucnească din sânul lui adânc valuri scăpărătoare de tăciuni aprinşi.

O dogoare înăbuşitoare, cu miros greu de paie înflăcărate, se revărsà din ce în ce mai puternic peste vale...

Frunţile oştenilor începură să se înroureze de sudori. Caii sforăiau. Platoşele ardeau. Lumina le orbea ochii...

Arbore se trase înnapoi, isbit de limbile de foc...

Jupâniţa nu mai putea înnaintà. In jurul ei scânteile se învălmăşeau în vârteje nemărginite...

Hotnogul, trezit din toropeală, ieşì înnaintea vel-căpitanului, arătând către Bahlui:

— Prea luminate pane..., strigă el, răguşit.

«Doar pe valea Vasluiului de-om mai puteà răsbate... Intr'acoace e pârjol mare, pane!...»

Oştenii îşi ridicară scuturile în dreptul coifurilor.

Jupâniţa îşi ascunse faţa îngrozită, la spatele lui Arbore şi a hotnogului Stroe, apărîndu-se cu palmele.

Arbore se trăgeà mereu înnapoi, biciuit de flacări, aiurit de vuetul asurzitor al şuvoaelor ce se abăteau peste ruini.

Mistuirea, atât de fulgerătoare, a marelui târg domnesc, îi turburà adânc mintea.

www.digibuc.ro

Un nou gând îi străbătù sufletul; şi noui fiori, de spaimă, îl scuturau, ca de frig, în mijlocul flacărilor.

«Unde sunt, oare, cerşetorii Vasluiului, — se întrebà el.

Acel neîncăpător furnicar de milogi, de ciungi, de orbi şi de bătrîni înfipţi în cârje, ce'şi căutau hrana prin piaţa domnească şi pe la răspântiile uliţelor, nu puteau să se ţie, cu nici un preţ, de oştile Domnului...

Ei trebuiau, deci să umple văile şi dealurile din jurul cetăţei, cerşind mila orizonturilor depărtate...

Dar încotro îşi întorceà privirea, nu vedeà nimic.

Răsbise până sub ocopuri; şi nici o umbră, şi nici un vaet nu se ridicà de nicăiri...

Să fi pierit oare în flacări?...

Dar focul, cu ori-câtă grabă, şi ori din câte părţi ar fi fost pus, nu se puteà întinde atât de repede, în cât să nu le fi dat răgaz să fugă...

Să fi fost ucişi din porunca Domnului, înnainte de a se fi dat foc târgului?...

Vel-căpitanul nu mai ştia ce să creadă.

Copleşit de gânduri, el pornì în jos, la stânga, pe albia Bârladului...

Pe măsură ce se depărtà de flacări, ochii lui licăreau, tot mai cercetători, în orbite.

Din când în când se opreà din mers, şi'şi duceà mâna la frunte...

I erà frică să nu se isbească fără veste de oştile duşmane.

Dacă tot ele au dat foc, — îşi ziceà el, în taină, — taberile lor trebuie să fie de cealaltă parte a cetăţei, pe valea Vasluiului...

In partea aceia erà şi mai întuneric.

Căsuţele mărginaşe arseseră; clădirile se înnegreau; vâlvătăile, de pe coperişurile lor, licăreau din ce în ce mai slab...

www.digibuc.ro

Gândind aşa, Vel-Căpitanul ajunse în câmp deschis.

Acolo se oprì.

Chipul lui întunecat părù, de astădată, că se înseninează.

Vedeà ceva, în depărtare, şi nu ştià ce'i...

— Ia vezi, hotnoage...» murmură el.

«Au, oameni sunt cei ce sue dealul Bahluiului?...»

Hotnogul îşi puse mâna streaşină...

Oştenii ceilalţi se strînseră în jurului lui grămadă, şi priviră, toţi, spre deal...

Pe coastele desgolite, ale Bahluiului, se vedeau umbre nedesluşite, târîndu-se încet prin ierburi.

— Oamenii par a hi, stăpâne...» răspunse un cetaş, lăsându-şi mâna, de pe frunte.

— De nu mă înşală văzul...», adăogă Stroe,—«sunt chiar târgoveţi, au robi, goniţi de pârjol...»

Arbore se îndreptă în goana calului, către Bahlui...

Erau, în adevăr, făpturi omeneşti.

Călăreţii se apropiară la câţi-va paşi de ele; şi cu toate astea nimic nu le întrerupse mersul.

Se târau pe brânci, spre creştetul dealului, gemând şi plângând...

Mulţi aveau hainele arse.

Pete de foc, mijiau, roşii, printre zdrenţele lor îmbâcsite de funingine.

Chipurile lor galbene, zbârcite, uscate de foame şi de suferinţe grozave, licăreau, îndobitocite de groază, în lumina sinistră a flacărilor ce pâlpâiau pe înnălţimi...

Unii se zbăteau, încă, sub dărâmăturile zidurilor, sforţându-se, în deşert, să iasă în largul văiei: alţii, sfârşiţi de puteri, orbiţi de fum, sfâşiaţi de arsuri, cercau să se urce pe deal, şi înţepeneau cu ghiarele prin ierburi.

www.digibuc.ro

Cei cari ajunseseră, aproape de vârf, se uitau, cu ochii năuci, înapoi către cetate...

Bucuria lui Arbore fu nemărginită.

Durerea i se perdù în mulţumirea de a se fi văzut scăpat de cugetele negre ce-l pridideau pe drum.

Jupâniţa tremurà.

Tabloul acesta, sfâşietor de sălbatec, îi îngheţase inima.

Trăià, acum, un vis năprasnic: visul ei de ieri....

Hotnogul întrebă, pe milogi; unde merg?

O umbră deşuchiată, în urma căreia se târà o lungă dâră de scântei desprinse din haine, se oprì în loc.

Capul schilodului se întoarse sperios către oşteni.

Obrajii lui scofâlciţi, îngropaţi sub plete pârjolite de flacări, erau acoperiţi de scrum şi de cenuşe.

Abia i se desluşeau ochii mari, sticloşi, sângeraţi de durere...

El nu răspunse nimic.

Gemù, îşi întoarse capul, şi se târî, pe coate, înainte, pe deal...

Aceiaş mişcare, plină de desnădejde şi de groază adâncă, o repetară şi ceilalţi milogi.

In ochii, tuturor se răsfrângea spaima, dusă până la nebunie.

Mulţi erau muţi de groază.

Alţii erau cu desăvârşire îndobitociţi.

Toţi cunoscură, în cetaşii lui Arbore, pe oştenii lor; şi, totuş, fugiră dinnaintea lor, ca din faţa unor arătări ciudate...

Arbore suì dealul.

Pe buzele lui, înflorea, tocmai acum, surîsul milei.

Il durea adânc soarta acestor jertfe nefericite, — mai toate schilodite prin răsboaie...

www.digibuc.ro

In vârful dealului, găsi, un tânăr milog, cu picior de lemn, care putù vorbì.

Cetatea fusese arsă de Domn.

Mehmet-Sultan sosise la Bârlad.

Oştile moldoveneşti, urmate de târgoveţi şi de toţi cei cari puteau umblà, fugiseră, în sus, spre Suceava...

Milogul tăcù, — apoi, de-odată, îşi înnălţă braţele spre cer şi strigă, plângând:

— «Doamne... nu ne urgisì!... Ia-ne, cu oştile tale, Doamne!...»

Plânsul acesta, sugrumat de o durere fără seamăn, răsună din piepturile tuturor milogilor.

Toţi cerşiră îndurare...

Arbore se depărtă, străpuns de fiori.

Ochii Zamfirei înnotau în lacrămi.

Cu ce grabă n'ar fi dat, ea, mână de ajutor acestor nenorociţi cerşetori, lăsaţi pradă morţei!

Pe toţi îi cunoşteà: toţi trebue să se fi perindat, odinioară, prin curţile lor din Vaslui, pe dinnaintea cuhniilor bătrânului paharnic, încărcate cu pomeni bogate..,

Dar cum erà să'i smulgă din ghiarele peirei! Unde erà să'i pue? Cine i-ar fi luat, în şa?

Slabă şi amărîtă, ea rămase, singură, în urma călăreţilor, pe vârful măgurei, sub ploaia de foc a cetăţei prăpădite...

Vasluiul ardeà, sub ochii ei îngroziţi, liniştit şi feeric...

Din vale, — dela Podul Gaziului, până dincolo de palatul Domnesc — se dezvăluiau valuri uriaşe de jăratec, de flăcări şi de scântei orbitoare.

Părţile mărginaşe, ale oraşului, zăceau îngropate sub spuză. Grădinele, bântuite de viscole de foc, îşi spulberau podoabele înflăcărate peste ruini.

Milioane de fluturi de lumină, pluteau ameţiţi

www.digibuc.ro

printre şuvoaiele de pară, spre a cădeà, cu aripele arse, peste câmpii şi peste ape...

Turlele palatului Domnesc, păreau stânci de rubin.

Biserica cea mare a sfântului Ion Prediteci, se năruise de-asupra pieţei ; clopotele ei, atât de sfinte, se topeau printre dărîmături.

Nimic nu se mai desluşeà.

Arborii păreau făclii gigantice ; zidurile clădirilor se prăbuşeau ca de cutremur...

Şi un vuet surd, ca de furtună, întretăiat de detunături asurzitoare, înfiorà văzduhul străluminat de flăcări...

Jupâniţa căutà locul copilăriei ei, — casele bătrânului Negri, — şi nu-şi mai puteà da seama unde erau.

Deodată chipul ei se albì, ca varul.

I-se năzărì piaţa Domnească ; şi, în mijlocul pieţei aceleia, vânturată acum de vârteje de flăcări, i se părù că vede capul bătrînului Negri, descăpăţânat, încă acoperit de sânge, sbătându-se printre mormane de jeratic...

— Ah!...», ţipă ea, cu glas stins, ca în vis.

«Rău e Domnul, pane!... Urîtă heară e... Urîtă heară...»

Şi capul i-se frînse, pe umărul lui Arbore, orbit de vedenii, asurzit de şuer...

VI.

Lumina incendiului se resfrângeà, din ce în ce mai slabă, peste lunca Bârladului.

Apele strânse prin răstoace, licăriau printre ierburi, galbene ca de aur.

Stuhurile şi răchitele păreau troenite de zăpadă.

Vântul adià, încet, din spre Vaslui ; şi în sbo-

www.digibuc.ro

rul lui uşor, revărsà, încă, în noapte, fulgi negri de pae arse şi miros slab de funingene...

Curtenii înaintau, îngânduraţi, spre Dragoslava...

Drumul, aici luminat de flacările ce isbucneau tot mai rar în orizont, aici adumbrit de nouri deşi de fum, se strecurà, ca un brîu străveziu, pe sub râpi. Din când în când el pièreà, pe după coaste, spre a răsărî iarăş, străluminat de raze, pe ţărmii desgoliţi ai rîului.

Jupâniţa dormità...

Istovită de fiori, ea se legănà, între oblâncuri, palidă şi îndurerată. Din când în când tresăreà. Printre gene i se arătau mereu flacări; şi mereu vedea prin neguri, capul bătrînului ei tată, desprins de trup, rostogolit în jăratec...

Ingrijorat de slăbiciunea ei crescândă, Arbore îşi puse'n gând să se opreascà la Dragoslava...

Dar Dragoslava pierise...

Darman, aprodul, împresurat de câţi:va cetaşi dădù, cel dintâi, peste ruinele bogatului sat domnesc...

În locul căsuţelor albe, înconjurate, până mai ieri de zăplazuri umbrite de arbori şi de livezi, pline cu roade, se ridicau acum mormane negre de cenuşe. Tăciunii încă mijeau prin scrum. Iar pe alocurea, de sub dărâmături, se strecurau, spre cer, şuviţe albe de fum...

Vel-căpitanul îşi aruncă privirea desnădăjduită peste păragini...

Hotnogul îşi făcù, mirat, cruce.

Oştenii clătinau din cap cu jale...

Unde erau să mai poposească?...

De la Dragoslava nu mai puteau întâlnì, în drum, de cât Romanul. Dar Romanul erà departe. Şi drumurile, erau atât de lungi şi atât de nehotărîte...

www.digibuc.ro

Atunci, Arbore, își aduse aminte de casele lui Pan Maxim...

Doar ele mai puteau trăi...

Și inima i se învioră, — și ochii 'i se luminară...

Dintre boerii țărei, bătrînul Maxim,—fost mare vornic pe vremea lui Bogdan Vodă, — eră, în adevăr, cel mai stingherit, și mai uitat de lume.

El nu mai luà parte, nici în răsboaie, nici în solii, nici la sărbătorile Curței.

Trăià liniștit, ca un sihastru, pe moșiile lui bogate din jurul Dealului Mare,—neștiutor de cele ce se întâmplau prin țară, nepăsător de năvălirea oștilor dușmane...

Apoi, casele lui străvechi, zidite din piatră și învăluite de mușchi și de iederă, erau atât de ascunse, în cât nici Domnul, în trecerea lui spre munți, nu puteà da atât de ușor peste ele. Cufundate'n văi, împresurate de podgorii și de păduri seculare, ele nu se zăreau de nicăiri. Doar de pe măgura Tansei, de li se deslușeau, câte-o dată, coperișurile roșii de țigle, îngropate printre stejari și ulmi.

Vel-căpitanul se hotărî să iasă în drumul Scheei...

Oștenii trecură, călări, prin apa Bârladului, și se afundară prin hățișuri.

Lumina Vasluiului se stinsese.

Luna, singură, își cerneà, fulgii albi, de raze, peste dealuri și prin luminișuri...

Oastea înnaintà încet, pe drumuri, bătută de restriște.

Frigurile spaimei ardeau încă în ochii tuturor...

De când umblau ei prin răsboaie, nu li se mai întâmplaseră să vadă atâta pustiire peste țară.

Se dau, în vremi de urgie, foc răsadurilor de pe șesuri, și chiar târgurilor neînsemnate.

www.digibuc.ro

Dar să se dee foc unei cetăţi domneşti, — ca Vasluiul, — aceasta n'o puteau, ei, înţelege...

«Oare nu se va hi smintit Domnul?...», — îşi ziceau unii dintre cetaşi, ameţiţi încă de amintirea înfricoşatului incendiu.

«Au, nu cum-va închinatu'şi-au, el ţara, păgânului?...»,— şioptiau alţii, uimiţi de peirea neaşteptată a oştilor moldovene.

«Dar de se va hi îndireptat, cum-va spre hotară; iar noi umblăm, într-aiuri, prin pustii locuri...», cugetau ceilalţi.

Şi mergeau toţi încurcându'şi frânele prin mărăcinişuri, stăpâniţi de groază, nesiguri de ziua de mâne, neştiutori de cele ce se vor întâmplà peste un ceas, peste o clipă...

Prin mintea lui Arbore păreau că trec aceleaş gânduri.

El nu'şi putea închipuì că Domnul şi-a pierdut lumina minţei, nici că el şi-a vândut ţara.

Un alt gând îl chinuià: se temeà ca Domnul să nu se fi îndreptat către Ardeal...

Gândul acesta 'i-se înrădăcinà cu atât mai adânc în minute, cu cât ştià bine că marele Voivod erà, în vremile din urmă, părăsit, şi de oştile lui de odinioară, şi de crăiile vecine, şi de Veneţia...

In faţa înfricoşatului prăpăd ce se revărsase peste Dunăre, toţi aliaţii lui, de până ieri, îl lăsaseră în voia sorţei.

Craiul Poloniei, în loc să-i trimeată ajutoare, pusese oşti la hotare, să împiedice trecerea moldovenilor, la vreme de înfrîngere, în ţara lor.

Craiul Ungariei ceruse Domnului să i se închine, şi, apoi, să-i deà oşti.

Veneţia nu da, încă, nici un semn de viaţă.

Vlaicu, unchiul Domnului, apoi Ilie Turcu, şi în sfârşit, părintele Ţamblac, fuseseră toţi, rînd

www.digibuc.ro

pe rînd, trimişi în neînvinsa cetate a mărilor, şi nici unul nu se întorsese...

Toată nădejdea Domnului erà, tot la ai lui, în ţara Moldovei.

Dar, la Cartal, l-au părăsit, de-odată 30.000 de călăreţi resvrătiţi; iar, după războiul cu tătarii, nu i-au mai rămas, decât un pumn de curteni şi lefegii: zece mii de oameni,—atât...

«Ce puteà face, el, cu zece mii de curteni?.», se întrebà, Arbore, cu grije...

«Nimic, decât să fugă!...», — îşi răspundeà, tot el.

Şi, totuş, fiori grei, de ciudă şi de căinţă, îi brăzdau sufletul...

Işi aduceà, mereu, aminte de vitejiile şi de credinţa cea neclintită, a Domnului; şi inima lui sângerà de durere că-l puteà crede, atât de slab şi de şovăitor, acum, în faţa celei mai mari primejdii ce pluteà asupra ţărei.

— «Nu...», se dojeneà el, strîngând calul în frîne.

«Domnul nu poate să fugă. Mai de grabă va murì, decât să'şi lese, ţara, în ghiarele păgânului!...»

Frământat, de atât de negre gânduri, ieşì, pe nesimţite, în drumul Scheei...

Scurt timp, după aceia, cetaşii se opriră în porţile lui Pan Maxim...

Clădirea erà, încă, în picioare.

Zidurile ei învechite, se înnălţau, negre şi posomorîte, în gura văilor.

Porţile, mari şi grele, de stejar, legate'n fier, stau zăvorîte, sub arcade.

Nici un zgomot pe ziduri, nici-o lumină în turnul, aproape năruit, din spre podgorii.

www.digibuc.ro

O clipă ostaşii crezură că întreaga clădire 'erà pustie.

Bătură, de câteva ori, în porţi.

Nici un zgomot.

Stroe hotnogul se înuălţă în scări, şi strigă puternic, izbind cu paloşul în poartă:

— «Prea luminate, pane... Bucuros de oaspeţi?...»

Iarăş tăcere...

Abia, într'un târziu, se auziră câteva sgomote uşoare, pe lângă porţi şi pe sub polimare.

Sub streaşina clădirei, într'un colţ, mijì, scurt, o rază de lumină.

Lumina se stiusè; apoi, iarăş se aprinse...

In urmă se auziră zornăte de scuturi şi de zale, prin curte.

Păreau a fi ostaşi armaţi.

Pentru orice întâmplare, vel-căpitanul dădù poruncă, curtenilor, să fie gata de încăerare.

Poate erau chiar oşti străine; tătari sau leşi...

Panţirii îşi înstrunară arcurile; aprozii şi sutaşii îşi traseră spadele.

Loviturile începură mai dese şi mai puternice.

Glasul răguşit, al hotnogului sunà din nou:

«In numele lui Ştefan Vodă... Milostivirea Sa, pan Arbore, Vel Căpitan de darabani, cu oaste măruntă!...»

Curtea se lumină de torţi.

Pe pereţii albi, ai clădirei, se desfăşurară aripi roşii de pară.

Clădirea prindeà, încet-încet, viaţă...

Deodată un glas detunător, sguduì noaptea:

— «Cine e?.»

— «Oameni pământeni...», răspunse Stroe, slăbit de frică.

Intrebarea se repetă.

www.digibuc.ro

Răspunsurile urmară, din ce în ce mai deslușite.

Se făcù, apoi, o scurtă tăcere ; şi poarta se dădù, în lături, ca Arbore cu jupâniţa Negri, — urmaţi de aprozi şi cetaşi, — să intre în mijlocul unui adevărat lagăr de corturi, de cai şi de călăreţi încă buimăciţi de somn şi de spaimă...

VII.

Lui Arbore i se păreà încă un vis popasul făcut la pan Maxim; iar Jupâniţa, amuţită de groază, tremurà, pe cal, prinsă de friguri...

Hotnogul Stroe nu-şi mai puteà înăbuşì mânia.

El strigà tare, în auzul tuturor:

— «De nu erà pan Arbore. m'aş hi măsurat, eu, cu lifta... Auziţi, d-voastră, cinstiţi boerii... să bârfească, el, pre Măria Sa Vodă !...»

Şi buzele lui tremurau, şi pumnul i se încleştà pe mânerul spadei ca şi cum stà gata să isbească pe cineva în tâmple...

Darman urmărea, cu ochii aiuriţi, umbra velcăpitanului...

Oştenii ceilalţi, încă nedumeriţi de cele ce se întâmplaseră, peste noapte, se deslușeau încet, pe cale.

Se întâmplase, în adevăr, un lucru înfricoşat, în casele vornicului...

Noaptea petrecută acolo fusese, — nu o noapte de odihnă — ci o noapte de sânge...

Cine se puteà aşteptà oare, în ajun, la o atât de grozavă întâmplare !

In casele bătrînului Vornic, pan Arbore dădù peste marele armaş, Juraş...

Armaşul fusese trimis, de Domn să dee foc Iaşilor, şi tuturor satelor şi târgurilor din cale.

Juraş se oprì, însă, la pan Maxim.

Vinul lui străvechi, şi bunătăţile rare de cari

www.digibuc.ro

curtea erà plină: mâncările alese, voioşia şi frumuseţea fetelor şi femeilor din casă, — îl ţintuiră locului.

Băù, se îmbătă, şi trimise pe Nichita Spătarul cu 40 de lefegiii să îndeplinească, în locul său, poruncile Domnului...

Ce'i păsà, lui, de ţară!...

De când venise din Ungaria şi se statornicise ca stegar, apoi ca sub-armaş şi, în sfârşit, ca Armaş şi Mare Armaş, pe pământul Moldovei, — el nu făcuse altceva de cât să linguşească deşertăciunile stăpânilor, să mintă, să bea, să curtenească jupânesele şi jupâniţile boerilor, şi să omoare.

Innalt, deşirat, cu fruntea ascuţită, cu ochii sticloşi, cu mustăţile lungi, şi bătoase întoarse spre urechi, cu buzele vinete, cu pieptul scufundat înnăuntru, — acest curtean domnesc de pripas, nu aveà nimic moldovenesc în el.

Până şi graiul îi erà străin...

O singură însuşire îl făceà de temut: spada.

Erà crud şi îndemânatec luptelor de răscruci...

Arbore îl cunoşteà de mult...

Dar, în noaptea aceia, bunul Vel-Căpitan uità toate păcatele Marelui Armaş.

Il găsì pe trepte; şi, bucuros că se vedeà în faţa unuia din oştenii Domnului, coborî de pe cal, vesel, cu braţele desfăcute...

Juraş îl primì, în polimar, cu un zâmbet prefăcut, pe buze... Dar când văzù pe jupâniţa Negri, urcând, albă şi visătoare, la braţul Vel-Căpitanului, ochii lui se înflăcărară, patimile 'i se răscoliră'n sânge...

Toată noaptea, Marele Armaş, nu'şi putù astâmpără desfrîul...

Arbore îl întrebà de Domn; el vorbeà răspicat şi batjocoritor, de dragoste...

www.digibuc.ro

Nici chipul înţelept al bătrînului Maxim; nici mişcările de ciudă ale Vel-Căpitanului; nici snoavele şagalnice, ale hotnogului Stroe, nu'i putură smulge gândul de la jupâniţa Negri...

— «Şi de unde o hrăpişi, frate?» întrebà înnainte, marele Armaş.

«Bună pradă.—ci, mai bine ar hi, de ai da învoire marelui armaş să-i vadă, mai cu temei, chipul..»

Şi da să intre, cu sila, în iatacul fetei adormite.

Erà beat, armaşul; dar, încă, ştià ce face...

Arbore îl privì, la început, cu milă; apoi cu desgust, şi, în sfârşit, cu ură...

Inciudat de liniştea prefăcută a Vel-Căpitanului, Juraş se ridică, în cele din urmă, împotriva Domnului şi a tuturor oştilor moldovene.

Nimic nu erà sfânt, pentru el.

Domnul aveà mai multe ibovnice, de cât ostaşi; iar priceperea lui, în răsboaie, erà ca priceperea Vel-Căpitanului în dragoste...

— «Ceată de boi, duşi de o hulpe'n prăpastie», strigà el.

Apoi, de o dată, se ridică furios; şi, plimbându-şi braţele uscate, prin aer, adăogă plin de trufie:

— «Zilele lui, şi ale voastre, sunt numărate. Incă o zi va trece, şi Craiul Ungariei va venì să scoată această neyolnică ţară, din ghiarele Volohilor...»

Pan Maxim fu cuprins de mânie...

De când trăià bătrînul, astfel de cuvinte, pornite din gura unui curtean moldovean, nu auzise.

— «Nevrednic eşti de casa mea..» — îi strigă, desnădăjduit, bătrînul.

Şi-i arătă uşa.

Dar Juraş, în loc să părăsească sala, îşi încleştă pumnul pe mânerul spadei, şi izbucnì în rîs:

— «Mai cu măsură, taică Vornice...» rânji el. «Ori vrai să'ţi duc capul, plocon, la curte...»

www.digibuc.ro

Arbore scrîșnì, — dar se stăpânì repede...

Vedeà că marele armaș erà beat.

Se mulțumì să'i surîdă în față, — și sorbì înainte, nepăsător, din cupă.

Armașul eșì, atunci, furios, în coridor, spre a'și chemà ostașii.

Dar glasul lui, sugrumat de mânie, se stinse, neauzit, în noapte.

Arbore se întoarse către bătrîn:

— «E bat rău, tată Maxim. Dă-i pace...»

Apoi, spre a nu da prilej la vărsare de sânge, se trase cu vornicul, într'un iatac lăturalnic.

Hotnogul Stroe ieșì plin de durere, din sala ospățului.

Sala se goli...

Până în revărsatul zorilor, Vel-Căpitanul se chinuì să liniștească mânia bătrînului.

Ii vorbì deJuraș, râzînd, — fără patimă.

«E om de omenie, bată'l pârdalnicul..», zise, iertător Arbore. — «Ci, când prinde a be, nimeri nu'i mai poate sta în voie. Mâne decumînecate, va venì, el singur, a'și cere iertare... Deci, până'n zori, să-l lăsăm în plata Domnului...»

Bătrînul se liniștì.

Vorbì, cu Arbore, despre răsboi, de focul de la Vaslui, de gândurile Domnului. Își arătă credința sa neclintită în biruința oștilor moldovene, — și se retrase, apoi, cu gândul să se plângă, în curînd, Domnului de isprăvile nevredniculuì său armaș...

Arbore se întinse pe sofa, îmbrăcat, — cu spada la șold...

Mânia'i se stinsese; dar tot îi mai înghimpà inima un gând.

Jurase, în sala ospățului, să dea o pildă straşnică Marelui Armaș; și, acum, închidea ochii, privindu-se, printre gene, în luptă cu Juraș...

www.digibuc.ro

Când Juraş căzù, ochii Vel-Căpitanului se rostogoliră sub ploape.

Somnul îl fură adâc...

Nu trecù, însă, mult, — şi un ţipăt ascuţit îi străbătù auzul...

In jurul lui erà linişte.

Florentina pâlpâia slab, într'un colţ.

De afară nu se mai auzeà nimic.

Dar ţipătul acela sperios, înăbuşit şi scurt, îi risipì somnul.

Se sculă, îşi pipăì mânerul spadei, şi ieşì...

De-o dată scoase un răget...

Juraş se strecurà, cu jupâniţa Negri, în braţe, spre sacnasiu.

Cei doi duşmani se opriră, faţă'n faţă, cu pumnii încleştaţi pe spade.

In aceiaş clipă, în fund, în uşa cerdacului, răsărì chipul sbârcit al hotnogului Stroe:

— «Dă, pane...». — strigà hotnogul, mânuindu-şi spada în lumina slabă, a zorilor — «nu vezi ce chiteşte, lifta...?»

Juraş rânjea...

Nu mai erà beat.

Chipul lui, înflăcărat peste noapte, erà, acum, pălit ca de boală. Buzele-i dârdâiau ca de ger. Ochii se mişcau, îngheţaţi în orbite.

Armaşul lăsă jos trupul jupâniţei şi se puse'n pază...

— «Heară..» — mugì Arbore, învârtind sabia prin întuneric.

«Au nu te-ai desmeticit, încă...?»

Juraş scrîşni, şi lovì...

Sabia lui Arbore, sărì în sus.

Ochii Vel-Căpitanul se învăpăiară.

— «Hotnoage...» — strigă el — «dă copila la o parte...»

www.digibuc.ro

Şi se aruncă, hotărît, asupra armaşului.

Slăbit de beţie, şi înfricoşat de furia lui Arbore, Juraş se trase înapoi scrîşnind.

Arbore îl îmbrânceà mereu spre scări, repetând printre dinţi:

— «Adastă câne. Ce cauţi, vei aflà.»

Deodată Juraş, împinse uşa de la ospătărie şi se năpustì înăuntru, urlând:

— «Aici, prea luminate... Nu la întuneric...»

— «Şi la câmp deschis, proclete...» — răspunse Arbore.

Prin larga sală de oaspeţe, începù o încăerare crîncenă.

Jilţurile se răsturnară; vasele, de pe masă, se prăbuşiră la pământ; vinul se amestecă, cu sângele luptătorilor...

Juraş slăbeà...

Ochii lui se turburau, din ce în ce.

Braţul i-se încovrigà sub lovituri fulgerătoare.

— «La mine... ostaşi!» — răcnì el.

Dar glasul îi se răsipì într'un asurzitor sgomot de sticlă sfărîmată.

Geamul crăpă, lovit de propria lui spadă.

Mâna i-se îndoise; cotul i-se înţepenise între gratii...

Arbore voì să se oprească; dar nu mai avù când.

Juraş scoase un gemăt înnecat, şi alunecă, moale, scrâşnind de dureri, sub privazul ferestrei.

Când bătrînul Maxim intră pe uşe, Juraş se sbăteà, jos în sânge.

Milos, ca întotdeauna, marele vornic strigă repede după ajutoare.

Dar Arbore îl oprì, înfigând sabia în uşorul uşei.

— «Lasă-l tată... Destulă cinste, că moare, cum nu se cuveneà să moară...»

www.digibuc.ro

Şi adăogă, privind, cu scârbă, în ochii însângeraţi, ai rănitului:

— «Streangul i-se cuvenea... nu spaga!...»

VIII.

Hotnogul nu mai vorbeà.

Toropit de arşiţă, şi înnecat de pulbere, bătrînul se legănà între oblâncuri, strănutând şi suflând greu...

Ceilalţi oşteni, dumiriţi asupra celor ce se întâmplaseră peste noapte, se învălmăşau, printre râpi, — îngroziţi.

Uciderea Marelui Armaş îi înveselea.

Scăpaseră de cel mai de temut sfetnic al Domnului: — de «Şarpe» cum îi ziceau toate oştile.

Dar Arbore, «va scăpà, el, oare de mânia Domnului?..», se întrebau ei.

Şi, prin mintea lor turburată de sângele vărsat la conac, treceau arătări din ce în ce mai urîte...

Il vedeau pe Arbore, osândit, de Domn, la moarte. Ii vedeau capul, desprins de trup, în mijlocul lagărului. Se vedeau lipsiţi de cel mai tânăr, mai bun şi mai aprig, dintre căpitanii lor.

Arbore mergea, liniştit, pe sub poalele dealului...

Chipul lui surîdea...

Jupâniţa se trezise din aiurările frigurilor, şi vorbea încet. cu frică:

— «O! Pane,.. Bine-ar hi să nu prindă Domnul de veste... Domnul e rău, pane... Pentru o liftă, ca heara de Juraş, te va da, pre tine, morţei..»

Arbore îi încălzià mâinile, răcite de fiori, în mâinile lui, — şi-i răspundeà, râzând:

— «Taci, porumbiţa mea... Tu nu cunoşti pre Domn. Domnul e direpţ, şi bun...»

www.digibuc.ro

— «Bun...

«De-ar fi el bun, n'ar face atâta vărsare de sânge; şi n'ar fi dat morţei pre tata...»

Vorbind, din ce în ce mai aprins, ajunseră în valea Siretului.

Soarele se înclină obosit pe de-asupra zăvoaielor.

Umbrele copacilor se întindeau, din ce în ce mai negre, peste cărări...

Drumurile se întretăiau.

Valea Siretului, desbrăcată de hăţişuri, se desfăşură verde, împăenjenită de cele din urmă raze ale soarelui, până în matca fluviului.

Oştenii se risipiră pe întinderea luncei.

Romanul încă nu se zărea...

Dar, pe deasupra dumbrăvilor de la gura Moldovei, hotnogul Stroe văzù, într'un târziu, înnălţându-se pe boltă nouri deşi negri. ca de furtună.

Şi fulgere slabe, alunecau şi şerpuiau grăbit în întunericul ameninţător al zărei...

Bătrînul pălì.

Se frecă, de câte-va ori, la ochi, — apoi iarăşi măsură zarea cu privirea, iar îşi duse mâna la ochi, şi iar privì în depărtare...

I se păreà că aiurează.

Pe de-asupra nourilor nestrăbătuţi, el vedeà plutind vine subţiri, ca de fum, — şi scântei de foc. păreau că se zvârcolesc, iuţi şi uşoare, printre nourii străluminaţi de fulgere...

— «Cinstiţi boeri...», — gâfâì, ingrozit, bătrînul. «De nu mă înşeală văzul... arde..»

El voì să mai spuie ceva; dar cuvântul i se frînse între dinţi.

Arbore se uită, şi el, în spre apus.

Se uită şi Jupâniţa Negri, — se uitară toţi.

Erau nouri, — nu foc...

www.digibuc.ro

Dar, pe măsură ce soarele se scufundà în adâncuri, bănuelile hotnogului se întăreau...

Cerul se înroşeà. Fulgerile se înteţeau. Scânteile luminau, din ce în ce mai viu, orizontul.

Peste păduri, şi peste undele Siretului, se împânzea resfrîngerea roşiatică,—pustiitoare, şi sinistră.—a Romanului incendiat...

Stroe nu mai putù răbdà...

Când toţi furà încredinţaţi că erà foc — bătrînul îşi aduse aminte de copii lui, lăsaţi în Roman, scoase un ţipăt înnecat,—şi se asvârli călare în valurile Siretului.

Jupâniţa îngălbenì.

Dar bătrînul cunoştea bine rostul apelor.

În scurt timp el fu din'colo, pe mal.

Arbore oftă:

— «Bietul Stroie...» murmură el... Pururea inimos, — pururea tânăr...»

Şi pornì înnainte, mulţumit că văzuse pe bătrîn ieşind din unde.

Călăreţii făcură câţiva paşi mai departe şi iarăş se opriră...

În lumina largă a flăcărilor, ei văzură din nou umbra hotnogului tăind, în sbor, câmpul gol dintre Siret şi Moldova.

Bătrînul alergà desnădăjduit, cu pletele'n vânt, spre Roman.

Pământul, frământat sub copitele fugarului, erà roşu ca de foc.

Şi pulberea sbucneà în urma lui, ca nourii de fum...

Nu erà un călăreţ: erà o vedenie...

Jos, baltă nemărginită de lumină; sus, ocean nesfârşit de flacări; şi, între aceste două mări incendiate, — o pasăre îngrozită, ce alergà, spre cuib, fără să'şi ardă aripele desfăcute...

www.digibuc.ro

Deodată umbra se oprì...

Hotnogul sta nemişcat, — înfipt în lumină.

Umbra lui se profilà, neagră şi nesfârşită, pe luciul împurpurat al luncei...

În fund, pe ţărmul drept al Moldovei, bătrînul întrezărise mişcări de oşti necunoscute.

Şi, un vuet înnecat, de dobe, de surle, de tâmpene, şi de trâmbiţe, îi isbì, fără veste, auzul...

Acelaş tablou se arătà, şi ochilor lui Arbore.

Pe sub flăcările Romanului, în valea Moldovei, vel-căpitanul zărì un lung furnicar de suliţi tremurătoare, de cai şi de veştminte multicolore...

El se mişcà încet, spre nord.

In sclipirea focului, ciudatul alai luà înfăţişeri fantastice. Părea un fluviu de pietre rare, ce se revărsà în valuri, pe costişe, prin văi, peste prunduri...

Oştenii rămaseră, înmărmuriţi, pe ţărm...

Arbore îşi înnalţă fruntea, ascultă sunetele trîmbiţei, privì cu luare aminte steagurile ce fluturau în vânt, şi deodată ochii i se umplură de flăcări...

In aceeaşi clipă, oştenii isbucniră toţi într'un glas:

— «E alaiul... E Măria Sa Domnul!»

IX.

Alaiul urcà, încet şi liniştit, valea Moldovei...

Prin vârtejele de fum şi de scântei spulberate de adierea vântului, răsbiră cele dintâi pâlcuri de oşteni.

Trecură, mai întâi, buciumaşii călări, sunând lung şi răguşit din surle, înfrînându-şi caii înnăbuşiţi de foc, măsurînd noaptea cu ochii lor de vulturi...

In răsfrîngerea torţelor aprinse, chipurile lor

www.digibuc.ro

înnegrite de arşiţă, îmbâcsite de colb, pârjolite de flacări, păreau acoperite de sânge. Şi bărbile lor zburlite, şi pletele lungi şi unsuroase, răsfirate pe umeri, le da înfăţişarea unor arătări cumplite...

Arbore se plecă la urechea jupâniţei Negri, şi-i desluşì, încet, rostul iscoadelor:

— «Ele merg hojma, înnaintea alaiului» zise el... Şi stau locului, şi sună din buciune, şi iar pornesc... Iar, la vreme de pojar, când cete de năvrapi, au hoarde neprietene, ţin calea oştilor noastre, ele prind a trîmbiţà. Şi vin, atunci, arcaşii de le iau locul; iar pedestrimea, şi puşcile, şi călărimea cea mare, şi călărimea de rînd, şi toate oştile Domnului, se orînduesc, de olac, în rînduri de bătae...»

Şoaptele Marelui Căpitan fură înnăbuşite de un ropot, mărunt, asemenea zgomotului ce-l fac pietrele rostogolite pe prunduri...

Dintre nourii de fum, răsăriră arcaşii purtând arcuri lungi, la coapse, şi tolbe încărcate cu săgeţi, la şolduri, şi scuturi de lemn, pe braţe. Aşezaţi în linii lungi şi rare ei înnaintau cutezători şi sprinteni, prin vârtejele de paie învâlvorate.

Zelele lor de os şi de sârmă, ce le acopereau piepturile; şi iţarii albi, de abà; şi cuşmele sure de pe frunte, — scăldau valea în troene albe ca de zăpadă...

Vajnicii străjeri ai Moldovei, trecură, legănându-şi arcurile şi tolbele; zuruindu-şi platoşele şi pavezele...

— «Un strigăt de surlă, draga mea», — urmă Vel-Căpitanul, — «şi valea aceasta s'ar răscolì ca de vifor.

«Arcaşi ca aceştia, nu sunt alţi preste tot pământul.

«Săgeţile lor întunecă cerul...

www.digibuc.ro

«Ci avea-vei prilej, porumbiţa mea, a'i vedeà la harţă. Bun e Domnul...»

Din spre Siret se ridică vuet surd de cară, de pocnete de bice, de guri, şi de poveri mari.

Nouri deşi, de pulbere, se înnălţară în slavă, amestecându-se cu şuvoaie de stuf şi de aşchii înflăcărate. Apoi se auziră răgete de asini, hăuliri omeneşti şi huruiri de roţi uriaşe.

Pânza de fum, ce acopereà gura văilor, se sfâşiè în două.

Pe albia Moldovei, răsăriì un zid nestrăbătut de puşcaşi, înnegriţi de scrum şi de funingine.

Apoi se arătară «puştile» [1]), carele cu «cambarale» [2]), catârii, cămilele şi chervanele, încărcate cu provizii şi cu arme.

Doisprezece boi târau, în fruntea lungului şirag de poveri şi de puşti, marele tun de metereze. Pe de-asupra vitelor, încovoiate sub greutatea înfricoşatei sarcine, se împleticeau bicele podanilor, trăznind şi fulgerînd în noapte. Tunul se târà, greoi, prin pulbere. Gura lui, daschisă spre întăririle Smeredavei, stà gata să verse şuvoaie de foc...

Boii îngenuchiau, sub lovituri; scârmau pământul cu coarnele; se înnălţau, fulgeraţi de bice; apoi iarăşi alunecau pe brânci, înăbuşiţi de fum, sfârşiţi de istov...

In urma lor, înnotau prin colb pâlcuri de catâri şi de cai de munte, încărcaţi de roţi şi de tunuri mărunte, cu şase şi opt tevi lipite unele deasupra altora.

In faţa zărilor înroşite de flacări, măgarii se opreau.

---

[1]) Tunurile.
[2]) Ghiulele de bronz şi de piatră.

www.digibuc.ro

Răgete sinistre sfâşiau văzduhul înpăenjenit de fluturi de lumină.

Şi din nou ghehanaua se răscoleà ca de furtună, şi porneà, huruind, înnainte.

De o parte şi de alta se trăgăneau încet şi agale două lungi şiruri de cămile, încărcate cu stoguri de steaguri şi de suliţi...

Neobositele corăbii ale deşertului, deprinse cu zările de foc, cu jarul pustiurilor, cu neodihna, cu foamea şi cu setea, mergeau liniştite, cu ochii blânzi pironiţi în zări...

Pe sub grumajii lor se strecurau povodnicii ţinându-le de şfori subţiri de păr...

In urma lor veneau carele pline cu cambarale de fier şi de piatră, şi cu saci uriaşi, negrii, încărcaţi până sus, cu pulbere.

Trecerea acestui lung alai de unelte, de vite şi de umbre mohorîte înfrigură sufletul copilei.

Ţipetele puşcaşilor, răgetele asinilor, huruitul roţilor, şuerul bicelor, mugetul înnecat al vitelor înjugate, o îngheţară.

Intrezări, într'o clipă, toată grozăvia războiului.

Prin făgaşurile, săpate de roţile puscilor, i-se părù că vede curgând sânge. Auzì, în aiurire, detunături surde; şi, sub cumplitele aduceri aminteale copilăriei, întrezări pe Domn mergând în fruntea alaiului, negru şi pătat de sânge: un satan împresurat de flacări, şi de înfricoşate unelte de casne fără asemănare...

Arbore îi simţì înfrigurarea.

Se înclină uşor pe cal, şi-i înflorì zâmbetul amărît cu câteva glume uşoare.

Apoi îşi întoarse capul înnapoi...

Jupâniţa se ridică în scări...

Aprozii şi sutaşii se îngrămădiră la spatele lor, privind uimiţi în vale.

www.digibuc.ro

Un furnicar nesfârşit de oşti pedestre, aşezate'n rînduri mărunte, acoperi valea Moldovei, de la Ostrovul Leşilor, până sub zidurile Romanului.

Mii de suliţi tremurătoare, albite de flăcările incendiului, se legănau, prin neguri, asemenea unor trestii de argint.

Şi sute de steaguri roşii, ca de pară, — şi mii de coifuri de aramă, şi mii de piepturi împletoşate, — învăluiră şesul, pustiit de foc, în talazuri de rugină.

În fruntea lor, pe un mândru armăsar de Podolia, îmbrăcat în harşà de fir şi de zele, — călărea pan Juga Vistiernicul.

Innalt şi slab, cu nasul încovoiat deasupra gurei, cu un rece zâmbet de nepăsare pe buze, marele curtean părea mai mult un schelet, de cât un ostaş în viaţă. Ochii lui mici, verzui, clipeau rar printre gene.

Părea adormit...

Din când în când braţul drept, încărcat de solzi grei de oţel i-se ridică ameninţător în lumină. Pavăza scânteiâ, roşie ca de jeratec, în dreptul frunţei. Armăsarul săreà în loc, muşcându-şi zabalele. Apoi iar porneà. Şi, din nou, chipul smead şi spânatec, al marelui comandant de oşti, se întunecà sub coif.

Un fior de ghiaţă trecù prin inima Zamfirei. Juga îi amintì chipul lui Juraş. I se părù că vede pe Marele Armaş trecând, mort, pe cal... Dar Arbore o liniştì repede, şoptindu-i cu mândrie:

— «Nu-i alt curtean domnesc mai cumplit şi mai meşter puşcaş ca acesta... Il vei vedea la halcă»...

Dărăbanii se deslănţuise, în urma Vistiernicului, ca o mare.

Chipurile lor, aspre păreau, în răsfrângerea flă-

www.digibuc.ro

cărilor, tăiate în aramă. Armele le erau încă neşterse de rugină.

Şi bărbile neîngrijite, şi pletele năclăite, şi coifurile pătate de sânge, le dau înfăţişarea unor hoarde barbare.

Dar, după mersul lor hotărît şi drept, şi după veştmintele lor ferecate, şi după numărul flamurilor ce le purtau în lupte, se cunoşteà că èrau, — nu oaste fără preţ, — ci una din cele mai iscusite oşti ale Moldovei.

— «Cu aceştia...», — murmură Abore, — răsbit'am în cele mai grele vremi de pojar...

In ei stă toată puterea şi mândria ţărei...»

Joimirii pieriră...

In urma lor veniră Povodnicii.

Câmpul se împestriţă de sute de cai de Asturia şi de Podolia, de Arabia şi de Egipt, ţinuţi în povod, de tineri ostaşi îmbrăcaţi în conteşuri înflorite.

Erau caii de reservă, ai comandanţilor de oşti.

Şelele lor argintate, frînele aurite şi lungile zele ce curgeau până la pământ, smulse un ţipăt de uimire copilei.

Lunca păreà împodobită de uriaşe buchete de flori de foc.

Mii de fluturi de argint şi de aur, păreau că roiesc, lovindu-se, în zbor, prin aier...

Urmă o clipă de liniște solemnă...

Nu se auzeau de cât ropotele cailor şi zuruitul frînelor bogate.

Iar din depărtări, de pe înălţimile Smeredavei, şi de dincolo de valurile spumegânde ale Moldovei, — din ostroave şi de pe movili singuratice, — răsunau încet şi rar buciumele iscoadelor pierdute 'n zări...

De-odată o lumină mare isbucnì pe dealuri.

Turla Mitropoliei crăpă, străpunsă de flacări.

www.digibuc.ro

Pe sub cupola ei uriaşă năvăliră mii de limbi scăpărătoare.

Lemnul se aprinse...

Biserica părea o faclă gigantică ce străluminà, dintre stelc, toate văile şi apele Moldovei...

In acelaş timp, noaptea se sguduì de trîmbiţe. Zeci de tipsii, de surle, de dobe, de trişti şi de pauce, îşi înnălţară sunetele tremurătoare spre boltă.

Tolpa, starostele tabulhanagiilor, răsărì pe cal, negru, deşuchiat, pocit, — îmbrăcat într'un larg conteş de catifea înverzită de ploi şi de soare.

Arbore zâmbì...

Aprozii îl acoperiră de anateme.

Sutaşii isbucniră'n hohote...

Ţiganul înnaintà, trufaş, în fruntea cântăreţilor, bătând măsura.

El nu râdea, nu se mişcà, nu scâncea.

Cu capul gheboşat între umeri, cu ochii pironiţi în coama armăsarului său năpârlit, vestitul mascaragiu şi cântăreţ al Curţei, aveà înfăţişarea unui Mare Hatman îngrijat de soarta oştilor sale.

Dar oastea lui erà mică.

O clipă răsunară dobele şi trâmbiţele.

Apoi tabulhanaua se pierdù, cu starostele ei cu tot, în fumul ce isvorà necontenit din ruinele Romanului.

— «Noi şeguim..», — şoptì Vel-Căpitanul pierzând din ochi pe Tolpa.

«Ci nu uità, jupâniţa mea, că unul e Domnul, şi unul e Tolpa!»

Zamfira voì să afle rostul cuvintelor lui Arbore; dar, în clipa aceia, un nou sgomot şi un nou alai răsărì pe vale.

Văzduhul începù să se acopere de torţe, de flamuri, de călăreţi, şi de preoţi îmbrăcaţi în odăjdii şi vestminte strălucite.

www.digibuc.ro

In mijlocul lor fâlfâia marele Sângeàp [1]) al Ţărei, ţesut în flori de argint şi de aur. Pe o parte scânteia Zimbrul Moldovei, cu fruntea stropită de pietre rare, strălumìnat de cornul Lunei, de chipul minunat al Soarelui şi de Steaua Neamului.

De altă parte albià icoana sfântului George şi Crucea biruinţei...

In jurul strălucitorului Prapur roiau mii de panţiri călări, îmbrăcaţi în zele de fir şi de sârmă.

Păreau o cascadă vijelioasă, de oţel, ce se rostogolea urlând în preajma unui altar de flori...

Când Tuiul Moldovei ajunse în dreptul Cetăţei, o nouă vijelie de trimbiţi şi de tipsii, sguduì noaptea...

Tabulhanaua lui Şolcan înnălţă în slavă cântecul domnesc. Apoi sunetele se topiră într'un murmur liniştit, de ape stăvilite. Şi în murmurul lor adânc, preòţii, purtând în mâini crucile şi potirele altarelor părăsite, începură, cu glas domol, apoi din ce în ce mai înnălţător şi mai cald, Dumnezeescul imn de îndurare şi de slavă: «*Tebe Boga Hvalim* [2])...»

Zamfira rămase nemişcată, cu ochii pierduţi în aiurire...

Răpită de cântările preoţilor, de măreţia cortegiului, de credinţa oştilor, ea se rugă, în taină pentru mântuirea lor.

Erà întâia oară când înţelegeà că răsboiul acesta nu se făceà spre vărsare de sânge, ci întru apărarea credinţei în Cel de Sus. Şi întâia oară simţeà dragoste pentru răsboi, şi o slabă rază de încredere şi de dragoste pentru cel ce'şi spălase mâinile în sângele nefericitului ei părinte...

---

[1]) Steag.
[2]) «Pe tine te lăudăm, Doamne...»

www.digibuc.ro

X.

Când Domnul, împresurat de paici şi boeri, ajunse în dreptul Cetăţei, mii de limbi uriaşe se împleticeau peste clădiri. Câmpul păreà de foc. Şi, sub pleava măruntă de scântei spulberate, veştmintele curtenilor, podoabele cailor şi toate armele călăreţilor, licăreau, în adâncimea vĕei, ca o cascadă de pietre de rubin...

Zamfira făcù un pas către alai, şi privì uimită spre boeri...

Arbore îşi puse mâna streaşină şi urmărì, cu luare-aminte, umbrele tovarăşilor lui de arme.

El desluşì, dintre marii curteni, chipul Vornicului Boldur, — brun şi prelung, cu barba pătrată, cu mustăţile arcuite în jos, cu nasul drept şi cărnos, cu fruntea largă şi senină.

Rănile căpătate în harţurile dela Nistru, nu'i se tămăduiseră încă.

Dar chipul temutului comandant al Căpităniilor de Mii, erà tot cutezător, tot aprig...

Din clipirea ochilor, şi din mânia cu care'şi jucà în frîu calul sălbatic de Asturia, se cunoştea că'i erà sete de alergări şi de lupte; că mersul trăgănat şi liniştit al oştilor îi ţineà în loc viaţa.

La câţi-va paşi, mai în urmă, în mijlocul unui stol de stolnicei şi postelnici călărea bătrînul Gangur, pârcălabul Orheiului. Neprihănitul străjer al Basarabiei glăsuià cu şart, arătând în depărtări, spre Neamţu. Chipul lui, brăzdat de săgeţi şi de lănci, erà încă rumen. Fruntea i se pleşuvise. Barba, albă şi mătăsoasă, îi curgea în râuri peste solzii strălucitori ai loricei. Bătrînul, încă stăpân pe frîne şi pe paloş, sbeguià şi rîdeà.

Arbore îl îmbrăţişă în sborul privirei; apoi îşi întoarse ochii spre cealaltă parte a alaiului. Trei

www.digibuc.ro

mii de paici şi aprozi, îmbrăcaţi în căbăniţe roşii ca sângele, cu genuchii acoperiţi de falduri sclipitoare de catifea şi de fir, cu cisme lucitoare de Mosc [1]), în picioare, — roiau neastâmpăraţi în jurul Domnului. Şi stoluri răsleţe de boeri curteni, de sfetnici, de medelniceri, şi de spătari, mişunau pretutindeni, făcând semne şi dând porunci vătafilor de aprozi.

In dreapta Domnului înnaintă tăcut, cu capul înclinat pe piept, marele Hatman Şendrea.

De cealaltă parte se întrezărea, printre Vlădici şi egumeni, chipul înţelept şi luminos al Marelui Logofăt Tăutu.

Cel mai priceput sfetnic al Tronului, înşirà bătrânilor sihaştri, nesfârşite poveşti de prin Stambul şi Brusa.

Vlădicii rîdeau.

Şi toată lumea care'i ascultà cuvântul, se înveselea, ca în zile mari de praznic:

«Iar mai apoi...», — povesteà neîntrecutul sfetnic, pieptănându-şi, cu degetele subţiri şi lungi, barba galbenă şi scilpitoare ca de aur, — «văzând, Prea Strălucitul Şah, că cea mai iscusită minte a otomanului nu face cât cea de pre urmă minte a Moldovanului, — pohtitu'm-au, şi poruncitu'mi-au să-i dau răspuns la această trufaşă întrebare a Înălţimei Sale:

— «Preste câte ţări şi preste câte mări», — întrebatu-m'au, Prea Inălţimea Sa, — «împărăţesc Eu ? ..»

«Pricepând unde bătea Prea Milostivul Stăpânitor al Pământului, m'am şi grăbit a'i da răspunsul cuvenit:

[1]) Moscova.

www.digibuc.ro

— «Preste nouă-zeci şi nouă de ţări şi de mări, Prea Luminate Impărate.

«Acest răspuns nu i-au prea plăcut Inţelepciunei Sale; căci, de sârg, m'au întrebat:

— «Şi pentru ce împărăţesc Eu preste nouă-zeci şi nouă, iar nu preste *o sută?*»

«Iar eu răspunsu'i-am fără zăbavă:

— «Pentru că o singură ţară îţi mai lipseşte, Prea Mărite Impărate,..»

— «Care?»

— «*Ţara Moldovei!*»

Boerii isbucniră în hohote.

Tarasie, Mitropolitul Romanului, îl binecuvântă cu mare dragoste.

Şi cu aceiaş mişcare de mulţămire şi de laudă îl binecuvântară toţi ceilalţi păstori ai bisericei: Teodor, Stariţul dela Bistriţa, Ioasaf de la Neamţu, Silvan, de la Putna...

Jupâniţa Negri se înclină către Arbore.

Voi să'l întrebe ceva; dar, în clipa aceia, un sunet de corn tăiè noaptea.

Boerii se opriră.

Calul Domnului, troenit de o minunată coamă de zăpadă, ieşise din rânduri, şi scârmà năsipul cu copita.

In jurul marelui Voivod se făcuse loc larg.

Domnul se uità lung spre Roman.

Braţele lui stau întinse spre ruini: în mâna dreaptă licărea, în scăpărarea fulgerelor de pe dealuri, paloşul său de aur, bătut în pietre de rubin şi iaspis...

Zamfira abia îşi putù stăpâni un ţipăt de uimire.

Alt-fel îşi închipuia ea, statura şi îmbrăcămintea Domnului.

Il vedeà, în visele ei întunecate, înnalt şi gârbov

www.digibuc.ro

cu braţele lungi şi uscate, cu solzi pătaţi de sânge pe umeri şi pe piept. Şi nu arare ori îl văzuse, în închipuirea ei speriată, învestmântat în piele de bursuc; aşa cum văzuse pe uriaşul Grui venind în schit, de la Nistru: sau cum vedea tătarii, înfipţi în ţeapă, prin codriii Vasluiului....

Domnul erà mărunt, spătos şi acoperit de podoabe strălucite.

Pe umerii lui largi atârnà o sclipitoare dulamă de catifea sângerie chenuită cu hermelin alb ca omătul. Peste gulerul, lat şi molatec al dulamei, cădeau, în inele luminoase, buclele părului său lung.

Picioarele, învăluite până la genuchi, în zale de argint, erau încălţate în cisme sclipitoare, cu carîmbii răsfrînţi în afară...

Erà trupeş şi frumos, cum nu avea seamăn...

Copila rămase împietriţă...

Domnul vorbea....

Îşi luà rămas bun de la Cetatea Romanului, pe care nu ştià de va mai avea prilej s'o revadă.

Şi, odată cu cele din urmă scântei, ce se ridicau din turlele bisericilor, tânărul Părinte al Moldovei înnălţà, spre cer, rugăciuni de îndurare şi de milă pentru neamul său fugar, pentru altarele sale urgisite.

Egumenii plângeau.

Marele Logofăt îşi întoarse, o clipă, capul către Domn, şi, în ochii lui, se văzură licărind lacrămi.

După o lungă tăcere, întreruptă doar de cuvintele Domnului şi de picuritul lacrămilor,—cornul vătafului de vânători, sună din nou, şi alaiul se puse iarăşi în mişcare...

De-o dată copila tresărì...

Ea zărì chipul Domnului în plină lumină.

www.digibuc.ro

Pe fruntea lui ardea, ca un luceafăr, coiful său de argint, încrustatat cu diamante şi mărgăritare străvezii.

Sub coif străluceau doi ochi mari, plini de duioşie şi de lumină.

Buzele'i surîdeau. Mustăţile bonde, înflorite în colţurile gurei, îi cădeau moi, ca de mătasă, pe gura lui arcată.

Părea un copil...

Numai obrajii albi şi palizi, şi orbitele adânci, pline de întuneric, arătau vârsta lui înnaintată.

Un suspin uşor sbură de pe buzele copilei.

Domnul se depărtase...

Dar ea încă îl vedea.... Şi-l vedeà aşa, cum nici-o dată nu'şi închipuise să-l vadă: tânăr, frumos, şi blajin, cum i-l zugrăvise Arbore...

XI.

Oştile moldovene pieriseră, în sunetul celor din urmă goarne, şi a celor din urmă surle.

Dar alaiul încă nu se sfârşise...

Pe urmele Domnului şi ale curtenilor, veşnic încălziţi de zăngănitul armelor şi de strigătul buciumelor de alarmă, se revărsà, acum, peste şesuri, mulţimea târgoveţilor aruncaţi pe drumuri

Toată Valea Moldovei, de la Siret, până dincolo de Roman, erà răscolită de caleşti, de cară, de rădvane, de călăreţi şi de pâlcuri de fugari ce'şi căutau scăparea sub aripele oştilor moldovene.

Adăposturile lor arseseră...

Nu mai aveau unde să'şi plece capul...

Toată nădejdea lor erà la Domn.

În umbra Zimbrului, erà adăpostul şi mântuirea lor din urmă...

Jupâniţa, — deşteptată din visul scurt, pricinuit

www.digibuc.ro

de arătarea luminoasă a Domnului, — se trezì fără veste, în mijlocul unui nemărginit lagăr de braţe întinse'n gol...

Toţi locuitorii Vasluiului şi ai Romanului, toată obştea părăduită dintre Siret şi Prut, dintre Moldova şi Trotuş, se târà, desnădăjduită, spre munţi...

Femei, copii şi bătrîni, se învălmăşau, printre cară şi pe sub picioarele cailor, căutând să nu piardă din ochi, cele din urmă flamuri desfăşurate'n zare...

Caleştile se răsturnau, isbite de chervane. Chervanele pline până'n vârf de mărfuri îngrămădite în pripă, suiau costişele, trase de boi şi de bivoli, împinse de ucenici şi de şerbi plătiţi cu ziua. Iar, printre ele, se târau, prin pulbere, sute de căruţe deşuchiate, de cai şi de asini jigăriţi încovoiaţi sub sarcini. Carele huruiau. Mulţimea vuia. Copiii, rostogoliţi prin şanţuri, întindeau braţele după mame; mamele, orbite de colb şi de fum, alergau despletite, căutându'şi odraslele...

Dar cei mai nenorociţi, din aceşti fugari fără ţintă, — erau sărmanii bătrîni, schilozi şi milogi, ce îndrăsniseră să se iee, după Domn, pe jos...

Aceste umbre schilave, aceşti obijduiţi iobagi, îmbătrâniţi pe la hotare, schilodiţi prin lupte, se târau, de zile'n şir pe drumuri, şovăind, storşi de vlagă, ameţiţi de arşiţă şi de pulbere, striviţi de cai, de roţi, şi de mărfuri prăbuşite'n cale.

Zadarnic se rugau de negustori, de breslaşi şi de surugii, să'i suie deasupra poverilor. Nimeni nu-i auzeà. Carele fugeau, osiile trosneau sub greutatea purcoaielor de capete şi de braţe omeneşti. Vitele abia mai puteau îndură povara...

Rămâneau,—sărmanii oropsiţi,—tot mai înnapoi, tot mai părăsiţi de puteri, privind cu ochii înnecaţi

www.digibuc.ro

de lacrămi, cele din urmă rădvane şi cele din urmă pâlcuri de călăreţi, ce se pierdeau în noapte...

Mulţi căzuseră...

Valea Moldovei, împăiejenită de aripele roşiatice ale incendiului căzut în agonie, erà presărată de nenumărate muşuroaie de trupuri ostenite.

Unele se târau, pe brânci, — nădăjduind, încă, să se apropie de pulpana Domnului.

Altele, îngenunchiate în faţa oraşului prefăcut într'un uriaş munte de jeratec, întindeau braţele spre cer, cerşind, în deşert, îndurare.

Cei mai slăbănogiţi, gemeau prin făgaşuri.

Ori în cotro îşi întorceau privirile însângerate de durere, aceleaşi lumini tremurătoare îi pândeau, din umbră: focul şi sabia...

Târziu, — după miezul nopţei, — Valea Moldovei se uşură de paşi şi de sgomot...

Câmpul se pustii...

Flacările incendiului adormiră...

Nu se mai auzeau de cât gemetele celor căzuţi pe drumuri, şi vuetul nedesluşit al oştilor depărtate...

Arbore privì încă-o dată, înnapoi, peste văile Siretului, — ca şi cum ar fi vrut să zică, la toate, «bun rămas», — şi se îndreptă spre miază noapte.

Priveliştea, din urmă, îi întunecase sufletul adânc.

Vedeà, acum, limpede, ce grea urgie pluteà asupra ţărei.

Alaiul Domnesc, nu erà alai. Erà o fugă, în massă, a întregei ţări. Erà semnul vădit că Domnul îşi pierduse credinţa în biruinţa oştilor sale, şi, cu el, îşi pierduse nădejdea, toată ţara!

Stăpânit de gânduri din ce în ce mai negre, o

www.digibuc.ro

luă spre Tarniţa, spre a se oprì, apoi, în dreptul Pârâului Alb.

Işi închipuià, că Domnul mergeà, sau la Neamţ, sau la Suceava.

Deci, până în punctul acesta, nici nu se puteà oprì, nici nu puteà luà altă cale.

Innotând prin întuneric, — şi, luptând mereu cu gândurile negre, — el îşi lipì calul de harşaua jupâniţei, şi o privì drept în faţă...

O durere grozavă începù să-i chinuiască sufletul...

Simţeà că jupâniţa Negri mergea spre peire; şi totuş, n'ar fi fost în stare, s'o lase în voia altei sorţi.

«Poate va da Bunul D-zeu să ieşim iarăş, la lume...», îşi zicea el în gând.

Şi suspinà, adânc, în tăcere...

Şi, iar, se lipeà de umerii copilei...

Aproape de Tarniţa se oprì.

Aprozii şi cetaşii se strecurau, obosiţi, pe sub huceaguri.

Ei uitaseră pe Arbore, — cum se uitaseră pe ei înşişi...

Zorile de ziuă se îngânau în răsărit.

O lumină albă brumà pământul şi staulele din depărtare.

Din Valea Siretului se înnălţau suliţi aurii spre boltă...

Vel-Căpitanul îşi întoarse capul spre jupâniţa Negri.

Fata dormità.

— «Draga mea...», — îi şoptì el, deşteptând-o uşor din somn.

«De se va tâmplà, cum-va, să piei în lupte, îmi vei vinuì tu oare în faţa Celui Drept şi Mare?..»

— «Nu, pane!», răspunse blând copila. «Voi, murì, pomenindu-te...»

www.digibuc.ro

— «Dar, mama? Imi va vinuì, ea, oare...?»

Copila îşi înclină capul pe umărul curteanului şi închise ochii obosiţi de cale..,

Arbore se cutremură.

Un suspin greu îi uşură sufletul de chinurile îndoelei..

Se înclină, deasupra fetei adormite, — şi o sărută lung...

Soarele îi prinse îmbrăţişaţi.

Câmpul întreg, cu arborii lui răsleţi, cu coastele'i desgolite din zări, cu staulele pustii de pe dealuri, — îi priveà, în-vis.

Iar cerul, înduioşat de iubirea lor amară, îi botezà, revărsând peste fruntile lor curate, flori albe de lumină şi lacrămi mari de rouă...

www.digibuc.ro

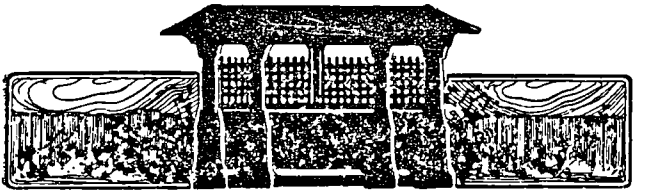

CARTEA II

IN LAGAR

I

Marele ornic de soare aşezat de-asupra Turlei lui Ghirai, arătà tocmai miezul zilei, când în tabăra de la Pârâul Alb, unde oştile moldovene aşteptau într'o fierbere neîntreruptă, reîntoarcerea Domnului de la Neamţu,—sosiră olăcari cu veşti dela hotare...

Boerii erau risipiţi prin lagăr.

Oştile aşezau cele din urmă tunuri pe ocopuri; şerbii dau drumul izvoarelor în şanţurile întăririlor; jupânesele, şi copii curtenilor, împăenjeneau luminişurile cu săgeţi; roabele şi femeile glotaşilor pregătiau cina; cerşetorii ascuţeau armele.

In mijlocul acestui amestec de umbre, şi de vuete surde, cornurile străjerilor de pe metereze răsunară scurt peste păduri...

Se făcù, o clipă, linişte — apoi din cortul Marelui Hatman sburară, în toate colţurile taberei, căuşei şi sutaşi, poftind pe boerii comandanţi de oşti, în cortul marelui Hatman.

Arbore dormità...

www.digibuc.ro

Zile şi nopţi în şir, el nu închisese ochii.

De când sosise în tabără, — tânărul vel-căpitan de joimiri fusese osândit la o muncă fără preget.

In sarcina lui căzuseră toate oştile pedestre, şi toată mulţimea nenumărată de femei, copiii şi bătrâni ocrotiţi între pălănci.

In mâna lui fusese încredinţată soarta jupâneselor marilor boeri, a jupâniţilor, a copiilor, a bătrânilor sfetnici scoşi din lupte, a proviziilor, şi a tuturor bogăţiilor puse la adăpostul oştilor moldovene.

In seama lui căzuse aproape întreg lagărul...

A doua zi, după descălicarea Domnului şi pedestrirea oştilor, pădurile seculare, din jurul Pârâului Alb, începuseră să cadă isbite de securi.

Valea se despuià, de stejari şi de paltini, în lung şi în larg. Corturile se desfăşurau, albe şi mărunte, pe coaste şi pe vale.

Iar în jurul lor se înălţau, ceas cu ceas uriaşele întăriri de pământ şi de lemn, ce stâpâniră în curând toată Valea Albă...

Asupra tuturor acestora, ochii vel-căpitanului au trebuit să veghieze, neîntrerupt, ziua şi noaptea.

Domnul plecase pentru câteva zile la Cetatea Neamţului.

Boerii, rămaşi în locul lui, erau, toţi, împărţiţi după trebi.

Marele Hatman împresurat de diaci şi de meşteri, alcătuia planurile de luptă: tăia, pe foi mari de pergament, drumuri ascunse prin păduri, ieşiri sub-pământene, luminişuri, strâmtori de apărare...

Tot el primea iscoadele de pretutindeni, le ascultà păsurile, şi împărţea în cele patru unghiuri ale ţărei, porunci şi îndemnuri.

Marele logofăt trimetea, după porunca Dom-

www.digibuc.ro

nului, scrisori crailor şi voivozilor vecini, cerându-le, ajutoare şi «intrarea slobodă, în ţara lor, la vreme de grea cumpănă».

Visternicul Juga îşi orânduià tunurile pe ocopuri, ajutat de fierarii Sucevei, în frunte cu Tolpa Starostele.

Pârcălabii, Medelnicerii şi Postelnicii cutreerau văile şi pădurile cercetând ieşirile, supraveghind desrădăcinarea codrilor...

Paicii şi aprozii aţâţau gloatele la muncă...

Toţi alergau şi munciau fără preget, iar când soarele cădeà în asfinţit, ochii tuturor se închideau obosiţi...

Cei bătrâni adormeau pe nesimţite, — cei tineri luptau, în deşert, cu truda şi cu somnul...

Nimeni nu mai puteà veghea. Căzeau, toţi biruiţi de neodihnă, furaţi de somnul de plumb al celei din urmă istoviri...

Singur Arbore rămânea în fiecare noapte să vegheze asupra taberei.

Marele Căpitan umbla singur printre corturi; se urcà pe bârne, înşelat de ţipătul cobelor; măsurà întinderile învăluite în crep cernit; apoi iar coborà în lagăr, iar încercà să adoarmă, şi iarăşi se trezeà cu ochii pironiţi în întuneric...

Când cele patru turle uriaşe, se înnălţară deasupra pădurilor, Vel Căpitanul începù să'şi orânduiască tabăra în căpitănii.

Umplù golurile obuzelor [1]) cu şerbii, robii, şi negustorii cari puteau purtà arme, apoi trecù, în lagărul copiilor, şi-i alcătuì, pe toţi în oaste sprintenă şi măruntă.

Din ziua aceia, lagărul se umplù de o mare mişcare şi însufleţire...

[1]) Rândurilor.

www.digibuc.ro

Jupâniţele întunecau văzduhul cu săgeţi; copiii, călăuziţi de căuşei şi hotnogi, înfloreau aerul cu lovituri de lănci; jupânesele boerilor, îmbrăcate în platoşe de sârmă, învârteau pavezele cu uşurinţa unor războinici încărunţiţi în lupte...

Când cuviosul Tarasie, Mitropolitul Romanului, şi Marele Logofăt Tăutu, şi Marele Hatman Şendrea şi Bătrânul Pârcălab Gangur, văzură, într'o zi, harţurile copiilor şi jupâniţelor din tabără, — se înduioşară, toţi, până la lacrimi:

— «O! Doamne...», — strigă, înnăbuşit de obidă, înnaltul Păstor...

«Este oare cu putinţă, şi cu Voia Ta, ca aceste căpitănii de îngeri să piară?

«Dacă noi, şi părinţii noştri, greşitu-ţi-am; iartă Prea Milostive Stăpâne, această ţară, şi cruţ-o pre ea întru dragostea acestor nevinovaţi heruvimi ai neamului acestuia...»

Bătrânii îşi uniră cugetul cu rugăciunea duiosului Prelat, şi fericiră rând pe rând, pe tânărul şi neprihănitul Căpitan de Darabani...

Arbore îşi plecă capul mulţumit.

Erà adânc răsplătit pentru nopţile lui de veghe, pentru zilele lui de trudă...

De acum puteà să-şi razime, o clipă, capul de căpătâi.

Ii erà învoit să doarmă...

...Şi totuş, după atâtea străduinţe uriaşe, somnul încă nu voià să-l prindă...

Stà întins între arme, cu ochii întredeschişi, cu privirile împăenjenite, — şi călătoreà, în vis, departe...

Vuetul pădurilor desrădăcinate îi sunà mereu în auz.

Şi, printre gene, i-se arătau, rând pe rând, ce-

www.digibuc.ro

tăţile înflăcărate de peste Siret, casele bătrânului Maxim, trupul însângerat al lui Juraş, nesfârşitul Alai de pe Valea Moldovei.

Apoi iar se trezeà, în mijlocul pădurilor, şi iar auzeà urletul înnecat al oştilor îngrămădite'n lagăr...

Îşi întorcea gândul spre schitul în care jupâneasa Rucsandra plângea singură în chiliuţa ei pustie; călătoria în sborul unei năluci, prin stepele Bugeacului; se vedea prins şi osândit la moarte, în tabăra nogailor, de la Perekop; se înturnà iarăş la schit... iarăş pornea spre Vaslui, şi Roman, – şi iarăş se deşteptà în mijlocul oştilor moldovene, înfrigurate de apropierea luptelor...

În toropeala aceasta bolnăvicioasă se găseà el, când auzì un glas smerit, deşteptându-l din somn:

— «Prea Milostivirea Sa, Marele Hatman, vă pohteşte la dânsul, prea luminate pane...»

Vel-căpitanul deschise ochii...

Innaintea lui stà Purice Aprodul: un tânăr scund, sfios, cu două-trei fire abià răsărite pe buze.

El aşteptà, nemişcat, răspunsul.

— «Bine...», — răspunse Arbore. «Te agiung din urmă...»

Aprodul plecă.

Vel-Căpitanul îşi asvârlì conteşul pe umeri, îşi strânse cingătoarea în jurul mijlocului, şi ieşì...

În cortul Marelui Hatman aşteptau nerăbdători, mişcându-se de colo până colo: Marele Logofăt Tăutu, Boldur, Juga şi Goian Vornicul...

Marele Hatman lucrà la masă, cu Kostea Diacul şi Isac Vistiernicul...

In jurul mesei, rânduiţi pe lângă pereţii cortului, stau înşiraţi, cu frunţile plecate spre pământ, cu capetele descoperite, cu cuşmele'n mână, câţiva olăcari de la Bahlui şi Nistru... Veştmintele

www.digibuc.ro

lor, de păr și de cânepă, erau rupte în bucăți. Pletele lucii și încleite, li se strecurau, pe umeri și pe spete, ca niște șerpi vineți. Pe brațe și pe genuchi mijeau pete cărămizii de sânge. Opincile le erau sparte; și prin spărturile lor șuruiau firișoare negre, isvorîte din răni pricinuite de scările cailor, de mărăcini și de pietre.

Arbore se oprì în prag, își ridică șlicul de pe frunte, — se înclină în fața marilor boeri; apoi intră...

Tăcerea desăvârșită, din cort îl înfioră.

Părea că se învârteau, toți, în jurul unui mort...

Marele Hatman sfârși, ce avea de scris.

Chipul lui arămiu, presărat de fire brumate pe alocurea de toamna vieței — se ridică aspru deasupra boerilor...

Făcù semn Aprodului Purice să se apropie, îi înmână un vraf de foi de pergament, pecetluite cu ceară roșie; apoi îl privì țintă:

— «Incalecă și sboară... Dacă Domnul nu se află la Neamțu, îi vei da această carte unde se va afla...

«Sub sară, au mâne'n zori, să hii de isnov, în tabără...»

Își strânse, după aceia, hârtiile de pe masă, și făcù semn olăcarilor să vorbească.

Cel mai bătrân, dintre ei, se apropiè umilit de masă...

— «Sărutăm picioarele Măriilor Voastre, cinstiți și Luminați boeri...

«Noi ceștia, den spre direapta Măriilor Voastre, venim tocma de la Nistru...

«Marc pojar e pre capul Țărei, milostivi boeri... Tătarii au bulucit, pohoi, în țara de sus. Ard satele pre un capăt... Hotinul e presurat de urdiile lui Ghirai Han, carele de trei zile'n șir, bate fără

www.digibuc.ro

folos, cetatea... Iar Bet-Ghirai Han, fiul Şahului, au şi purces, cu oaste multă şi măruntă către Sculeni, în gios... Spun iscoadele de la Ştefăneşti şi Lenţeşti, că pre-acolo pradă, nevoe mare, cânele de Eminec, cu Hagi-Hadâm. Chiar noi văzut-am fumăraie şi gloate multe vârtejindu-se, direpţ Botoşeni şi Joldeşti...»

«Ci, tare ni'i aminte, Prea Milostivi boeri, că toţi aceşti câni de nohai, de s'au desfăcut ei în trei jerbii, — vin, pre trei drumuri, către noi, au către Neamţu, au către Suceava...»

Bătrânul tăcu.

Marele Hatman îşi încruntă privirile.

Marele Logofăt Tăutu se apropiè de olăcari, îi măsură de sus până jos; apoi întrebă apăsat:

— «Cari sunt de la Bahlui... Voi ce-aveţi a spune?..»

Un clăcar, înnalt, spătos, şi chipeş, făcù doi paşi spre Marele Logofăt şi vorbì:

— «Noi, Prea Mărite Doamne, nu aveam a spune de cât acestea:

«Oştile lui Mehmet-Sultan, unitu-s'au, mai în sus de Simila, cu oştile lui Basarab-Vodă Volohul; iar de aci, au purces toate, către Vaslui.. Ci pre dealul Docolinei, îndreptatu-s'au den drum, şi luat'au Valea Prutului, în sus, spre Ţuţora. Intr'acest loc iarăş au făcut popas. Aici oştile lui Mehmet-Sultan, şi ale Volohului, vilegitu-s'au de-istov, cu urdiile lui Ghirai-Han. Dupre aceia, — nu ştim ce-or hi pus, cei trei împăraţi la cale, — că toate oştile lor despărţitu-s'au, de olac, în trei jerbii.

«Basarab-Vodă, cu oştile sale, au coborît în gios, către Vaslui; apoi au luat'o în sus către Roman.

«Mehmet-Sultan purces'au direpţ, preste dealul Bahluiului, tot în spre acel loc; iar, Ghirai-Han,

www.digibuc.ro

suitu-s'au, dentru'ntâi către Ieşi, apoi au coborît, în linişte mare, deasupra Scheei, pre care au şi ars'o de un capăt.

«Amù trec, toţi, pre trei vaduri, — pre la Dămieni, pre la Vadul Turcului, şi pre la Miclăuşi, — de ceastălaltă parte a Siretului...»

Cuvintele acestui din urmă olăcar, căzură asupra boerilor, ca o ploaie de ghiaţă...

O clipă, se priviră, toţi, uimiţi.

Chipul Marelui Logofăt, se înroşì, apoi se albì ca varul. Broboane mari de sudoare îi înrourară fruntea. Buza de jos, suptă de sânge, îi dârdâià ca de ger. Pumnul i-se încleştase, furios, pe mânerul spadei...

Arbore stà cu capul frânt în piept.

Din când în când îşi treceà mâna pe tâmple, căutând să'şi astâmpere sângele, să'şi limpezească mintea.

Boldur gemù...

Juga zâmbì ciudat:

— «Să vie sănătoşi...», murmură încet Vistiernic... «Suntem gătiţi...»

Marele Hatman făcù semn olăcarilor să iasă.

Apoi îşi sprijinì braţul drept pe masă, şi rotindu'şi privirea peste capetele boerilor, vorbì, răspicat.

— «Intru aceia v'am pohtit, la noi, cinstiţi boeri, spre a fi faţă şi luminăţiile voastre, la cele auzite...

Invârtejirea cea neaşteptată, a oştilor neprietene, se poate tălmăcì în tot felul.

La ce, Mohamed, Şah, s'au îndereptat, dentru'ntâi către Ţuţora; iar, apoi, s'au înturnat, către Roman?...

Şi întru care scop toate puterile lor, s'au despărţit în trei mari jerbii...

Dupre smerita mea giudecată, lucrurile stau în acest fel:

www.digibuc.ro

«Dentru'ntâi, marele Padişah, înşelat de iscoadele sale cele nepricepute, au de mintea sa cea neagiunsă, au socotit că un Domn aşa de mic, ca Prea Măritul nostru Domn, în nici-un chip nu poate stà în calea înfricoşatelor sale puteri. Deci, cu cale au gândit, după strâmta sa giudecată, că oştile noastre se vor hi aciuit, în aceste vremi de grea urgie, în nebiruita cetate a Hotinului, aproape de prea milostivul nostru mare frate întru Hristos, Cazimir Craiul.

«Deci, Prea strălucirea Sa Sultanul, s'au şi grăbit a'şi mânà oştile în spre Hotin...

«Ci pre dealul Bahluiului, — spun olăcarii, — Mehmet Şah şi cu Laiot Vodă, s'au vilegit cu urdiile lui Ghirai-Han; cari urdii, — spun iarăşi olăcarii, — veneau chiar den-spre Hotin...»

— «Aşa este...», — întrerupse, deodată, Arbore, pe al cărui chip se zugrăveà încă neliniştea.

«Ci, Luminăţia Ta să nu uite că olăcarii de la Nistru au spus: «*urdiile lui Ghirai-Han, bat, de trei zile fără folos, cetatea...*

«Care lucru înseamnă că tătarii n'au avut de unde şti, — şi nici până astăzi nu pot şti, — dacă Domnul este acolo, au ba...»

Boerii se priviră uimiţi.

Şi, din nou, chipul Marelui Logofăt se întunecă:

— «Şi ce crede, aşa dar, Luminăţia Sa, pan Arbore?... întrebă Marele Hatman, silindu-se, să surâdă...

— «Nimic...», răspunse Arbore. «Ci dacă oştile neprietene se vor oprì într'acest loc...»

Ochii boerilor se aţintiră, îngroziţi, asupra tânărului curtean.

Pe chipurile tutulor se citeà o chinuitoare spaimă de a aflà adevărul.

www.digibuc.ro

Toţi bănuiau ceva, — şi totuşi, nimeni nu îndrăsneau să scoată o şoaptă.

Arbore îşi plecă ochii în pământ; apoi îşi ridică hotărît, fruntea...

— «Atunci...», murmură el, apăsat, — oştile noastre sunt... *vândute!...*»

Cuvântul din urmă stârnì o adevărată furtună. Vornicul Boldur îşi trase spada, şi strigă furios: — «Se prea poate!... Se prea poate!.. Alt-cum, nu pricep, cu nici-un chip nimic!»

Marele Logofăt, văzând ciudata întorsătură a lucrurilor, crezù nemerit să însenineze, o clipă, aerul...

El zâmbì.

Dar râsul lui, murì, în scrâşnetul de dinţi, şi în şuerele de spaimă, ale boerilor răscoliţi sub cort.

Marele Hatman isbì, cu pumnul, în masă...

— «Mai cu măsură, cinstiţi boeri...» strigă el. «Mai cu măsură!.»

Şi din nou sguduì masa, cu pumnul.

Boerii se liniştită...

— «Voroavele tânărului vostru Vel-Căpitan de Darabani» — urmă el cu ironie, — «văd că au fost semănate în bun şi mănos pământ...

«Suntem toţi tineri...

«Ci eu aş dorì să întreb, pre Luminăţia sa, o vorbă:

«De vreme ce Luminăţia sa, au rostit cuvântul «*vânzare*», — să hie bun şi milostiv a ne da şi pre *vânzător*.

«Care este acela?

Prin mintea lui Arbore trecură, în zbor, stoluri de boieri şi de ostaşi, plecaţi, de curând, din lagăr. Dar nici-unul dintre ei nu i se părù vrednic de o faptă atât de cumplită. Lipseau Părcălabii Sorocei, Hotinului, Tighinei şi Crăciunei: luptători vestiţi, şi credincioşi tronului.

www.digibuc.ro

Mai lipseà din tabără, Tolpa scripcarul, cu o sută de hânzari şi codreni...

Cu toate că plecarea starostelui de tabulhanagii, — învoită prin înscris domnesc, — păreà. tuturor, ciudată; totuşi, Vel-Căpitanul cunoşteà în de ajuns pe Tolpa, în cât să'l poată învinui cu uşurinţă.

Lipseà, în sfârşit, Marele Armaş. Dar Marele Armaş erà ucis de propria lui mână...

Arbore răspunse liniştit, cu un surâs dureros, pe buze :

— Dacă eu aş fi ştiut, pre vreun boer, sau oştean, vrednic a'ş vinde ţara şi pre Domnul său, acel suflet erà, de mult, în împărăţia Morţei».

— Datoria, Innălţimei Voastre...» urmă Vornicul Boldur, privind spre Marele Hatman, «este să afle, mai întâi, pre cei ce lipsesc den lagăr, şi, apoi, să cerceteze, carele, dentru aceşti boeri, ar hi în stare a'şi vinde Tronul şi Moşia...

«Aşa, eu îndrăznesc a întrebà pre Luminăţiile Voastre, cinstiţi boeri, — unde se află Marele Armaş Juraş, şi întru care scop lipseşte, acest prea credincios sfetnic al Măriei Sale, den mijlocnl oştilor...»

Indrăsneala Marelui şi temutului Vornic rumenì chipurile boerilor. Dar în acelaş timp, ea străluminà, ca un fulger, toate sufletele.

Singuri, Arbore şi Marele Hatman, stătură nepăsători, la locurile lor.

Juga se apropiè de Vornicul Boldur, şi atingându-l uşor pe umeri, îi şoptì, la ureche:

— «Dacă fratele nostru Arbore a gâcit că e *vânzare;* tu, dragă Vornice, ai gâcit *pre vânzător...*»

Şi ieşì, din cort...

— «Ştiu, prea luminate Vel-Vornice...» — răs-

www.digibuc.ro

punse, după o clipă Marele Hatman, surâzând şi întinzând vornicului, un crâmpei de pergament, pătat de ceară...

— «Ştiu că întro Luminăţia Ta, şi Marele nostru Armaş, e dragoste puţină foarte... Ci, spre nenorocul Milostivirei tale, şi al multor prea credincioşi boeri, ai ţărei... marele armaş, iarăş au scăpat de năpastă...

«Ceteşte...»

Marele Vornic, luă hârtia din mâinile Hatmanului, şi silabisì, cu glas încet.

Boerii urmăreau, slovele Marelui Armaş, peste umerii Vornicului.

Arbore păli:

Prea iubite mare frate întru Hristos.

«Ceasul cel rău stă pururea în cale dreptilor...

«Mergând spre Ieşi, întru plinirea poroncilor Prea Milostivului şi Prea Măritului Nostru Domn, tâmplatu-s'au a mă rănì greu foarte la o coastă.

Puţin au lipsit, a închide ochii, întru veci...

C', Bunul D-zeu, s'au milostivit a mă păstrà încă, între aceste vremi de grea cumpănă, pentru ţară.

De-cum voi puteà să încalec, voi sârguì a hi de olac în tabără...»

Boerii răsuflară uşuraţi...

Vornicul Boldur puse, cu un surâs de încredere, cartea Marelui Armaş pe masa Hatmanului.

Arbore zâmbì.

Chipul lui erà galben ca ceara.

www.digibuc.ro

Buzele-i tremurau...

Fără să scoată un cuvânt, el îşi puse şlicul pe frunte, şi ieşi...

Boerii văzură, toţi, schimbarea neaşteptată a tânărului Vel-Căpitan.

Dar nimeni n'o înţelese, — şi nimeni nu se ostenì s'o pătrundă...

II.

A doua zi Domnul sosì în tabără, însoţit de fiul său Alexandru Voivod, şi de numeroşi boeri, înnalţi păstori şi egumeni. de pe la Suceava, Rădăuţi, Putna şi Cetatea Neamţului.

In aceeaşi zi sosiră pârcălabii Sorocei, Dorohoiului, Cernăuţilor, Câmpu-Lungului şi Crăciunei, împresuraţi de şoltuzii, iuzii şi pârgarii lor.

Sosiră, în sfârşit, toate cetele de oşteni, răsipite prin păduri, şi toţi curtenii şi slujbaşii din, ţinutul Neamţului, al Sucevei, şi al Botoşenilor, cari se putuseră strecurà prin noianul oştilor asiatice revărsate peste hotare...

Când trîmbiţele vânătorilor vestiră apropierea Domnului, toţi fiorii de îngrijorare ce bântuiau lagărul în ajun, pieriră. De pe întăriri, dintre corturi. de pe turle şi dela porţile cetăţei, se înnălţară mii de glasuri, urînd Domnului sănătate şi bună venire.

In acelaş timp, mitropolitul Tarasie îi înfăţişă Crucea şi Evanghelia ; iar preoţii, însoţiţi de arhidiaconi şi de schimnici, sguduiră schelele tăriei cântând «Heruvicul» şi «Tebe Boga hwalim [1]).

Domnul trecù zâmbind, spre cortul său aşezat în mijlocul lagărului, strînse în divan pe toţi

[1]) «Pe tine te lăudăm Doamne».

www.digibuc.ro

marii dregători de oşti, ţinù un scurt sfat de războiu, — apoi coborî între oştile sale răsipite prin luminişurile codrilor şi pe câmpia Harţurilor.

Până târziu, în noapte, tînărul Domnitor cercetă cu luare aminte întăririle lagărului, zahereaua, corturile taberei şi în sfârşit desele şiruri de pedestraşi şi de luptători călări.

Toate pălăncile din jurul cetăţei erau pătrunse de spărturi întunecoase, acoperite cu crengi şi frunze ofilite, în gurile cărora licăreau ţevile puştilor de ocopuri; şi pretutindeni, din depărtare în depărtare, pe metereze, prin turle şi deasupra porţilor de scăpare, mâinile îndemânatice ale fierarilor dela Suceava, şi ale robilor de la Curţile Domneşti, zidiseră cuptoare uriaşe, de nimeni nevăzute, în care ardeau ziua şi noaptea focuri mari, înăbuşite...

Marele vistiernic Iuga, comandantul puşcaşilor, dădù Domnului toate deslusirile asupra acestor fioroase întăriri. Îi arătă rostul turnurilor şi al cuptoarelor de foc; îl plimbă prin tainiţele subpământene cari legau întăririle cu lagărul şi răsbeau, apoi, pe sub codrii, în împrejurimile taberei; îl purtă, în sfârşit, printre lungile şiraguri de cară şi de bordeie săpate în pământ, înlănţuite pe sub întăriri şi în cari zăceau, în saci şi în lăzi ferecate, pulberea, cambaralele, şi toată hrana oştilor.

De aci Domnul cercetă, — călăuzit de Marele Comis şi de marele Şetrar, — grajdurile în care se sbăteau şi se frământau în spume, caii curţei şi ai comandanţilor de oşti; trecù repede printre fierăriile asurzitoare ale făurarilor, — apoi, slăvit de mulţime şi urmat de toată obştea, răsbătù printre corturile orînduite în şiruri nesfârşite, — şi ieşi călare în luminişurile codrilor.

www.digibuc.ro

La câţiva paşi de tabără se deschidea o poiană întinsă, împresurată de toate părţile de păduri, şi legată de câmpia Harţurilor printr'un drum larg, tăiat de securi...

Aici erau adunaţi buciumaşii taberei; şi tot aici erau strînşi plăeşii Neamţului şi ai Sucevei, în frunte cu Avram Huiban, cel mai îndemânatec arcaş din ţară.

La ivirea Domnului, pădurile răsunară de surle şi de dobe; — şi un freamăt lung, de paveze şi de arcuri înstrunate, înfrigură văsduhul...

Pan Arbore, Părcălabul Neamţului, ieşi înnaintea Domnului, îmbrăcat de sus până jos în fier.

Erà un ostaş înnalt, bătrîn, cu umerii largi, cu chipul încununat de lungi şuviţe de zăpadă şi de o strălucitoare barbă albă.

Sub cârmuirea lui se găseau toţi buciumaşii şi toţi plăeşii munţilor...

Domnul îl privì în ochi, cu dragoste; apoi îl poftì să dea, oştilor sale, poruncă de harţă.

La auzul acestei porunci. arcaşii se aşezară, deodată, pe două rînduri, faţă în faţă, la o bătaie de arhebuz unii de alţii.

De o parte se înşirară plăeşii Neamţului şi ai Sucevei,— de cealaltă parte se înlănţuiră arcaşii celorlalte ţinuturi ale ţărei.

Printre amândouă şirurile, se lăsă drum uriaş, deschis către întunecimile codrilor. . .

Bătrînul părcălab făcù semn cu spada, şi dobele sunară scurt, în toate părţile taberei.

Plăeşii îşi desfăcură arcurile şi le înstrunară cu o iuţeală neînchipuită.

In aceiaşi clipă arcaşii din faţa lor se răschirară la un paş unul de altul. . . .

Dobele sunară din nou; apoi glasul părcălabului se auzì, clocotind peste păduri:

www.digibuc.ro

— «Ucide!»[1])

Cu o singură mişcare arcaşii îşi înnălţară pavezele deasupra frunţilor; şi un pârîit sec, de săgeţi sfârîmate, rupse tăcerea.

Lupta începù crîncenă şi nemiloasă ca în vreme de harţă.

Plăeşii îşi înstrunau arcurile şi dau drum săgeţilor în stoluri nepătrunse; arcaşii, din faţă, se adăposteau sub scuturi şi înlăturau loviturile cu o repeziciune înfricoşătoare.

Apoi lupta se schimbà.

Arcaşii îşi înstrunau arcurile şi isbeau; plăeşii îşi înnălţau pavezele deasupra frunţilor şi se apărau...

Văzduhul gol, dintre cele două tabere, se întunecă de săgeţi.

Atât de dese sburau ţepuşele otrăvite, şi atât de cumplită erà îndemânarea trăgacilor.

Când lupta se sfârşì, din rânduri înnaintară, către Domn, câteva cete de oşteni răniţi.

Domnul îi cercetă cu luare aminte.

Unii erau isbiţi în obraji, şi în ochi; semn că nu se puseseră, la timp, sub adăpostul scuturilor.

Alţii erau loviţi la picioare, mai în jos de brîu.

Dovadă că mulţi dintre arcaşi nu trăseseră în partea de sus a corpului, cum trebuiau să tragă...

Totuş, numărul răniţilor erà aşa de mic, încât cinstea stătù întreagă de partea bătrînului Părcălab şi a oştilor sale.

Domnul fericì pe marele oştean; apoi se întoarse către boeri:

— «Ce ziceţi, luminaţi boeri?...»

«Oare vrednic este iscusitul şi credinciosul nostru părcălab Arbore, a-i se încredinţà, întru dreaptă

[1]) Loveşte!

www.digibuc.ro

răsplătire a dibăciei sale, stărostia cetăţei noastre de scaun : Suceava ?...»

— «Vrednic este !...» răspunseră boerii.

Bătrînul se înclină până la pămînt, şi rămase multă vreme, cu capul în piept, în semn de umilinţă şi de adâncă mulţămire.

Boerii, şi toate oştile, se bucurară.

Dar nimeni nu fù mai fericit decât tânărul velcăpitan Arbore, care îşi vedea, prin părintele său, numele înnălţat în cinstea Domnului şi în slava întregei ţări.

III.

Din toate părţile codrilor veneau vuete surde, şi hăuliri de năvală, şi sunete de trâmbiţe, şi ropote de cai, şi şuer de arme...

Şi la fiecare pas tânărul voivod întâlnea în cale cete de luptători, comandate de căuşei şi stegari ; şi umbre călări cari se strecurau, în goana roibilor, printre trunchii bătrîni ai ştejarilor, — şi şiruri de ostaşi, aşezaţi în rînduială de bătaie, prin poienele largi ale pădurei.

Astfel el trecù, rînd pe rînd, în cercetare, căpităniile sălbatice ale lipcanilor din Bugeac, taberile Seimenilor şi Hătmăneştilor ; călărimea de ţară, dela Galaţi şi Lopuşna...

Într'o vale adâncă, înconjurată de toate părţile de fagi uriaşi, Domnul dădù peste căpitănia Hânzarilor dela Soroca, în frunte cu Hatmanul Ipota.

Aceşti oameni, înnăspriţi de războaie şi de restrişti necurmate, îmbrăcaţi în veştminte de păr şi de piele, — de pe cari sângele vărsat în lupte încă nu se ştersese, — pricinuì o mare bucurie Domnului.

Ei se frământau în întunecimea acelei văi adânci,

www.digibuc.ro

zvârlind paloşele în aer şi prinzându-le din zbor; însemnând scoarţele copacilor cu săgeţi uriaşe, încingând, în ceasuri de răgaz, lupte crâncene, — corp la corp, — sub privirile celorlalţi tovarăşi aşezaţi pe iarbă...

Mai departe, într'o pajişte îngustă, acoperită de ierburi înnalte, Domnul fù întâmpinat de Codrenii Tigheciului.

Vestiţii prădători şi luptători, din ţinutul Basarabiei, învăluiţi în straie păroase de hramă şi înnarmaţi cu ghioace nestrujite, şi cu securi atârnate la coapse, se arătară în lumina viorie a pădurei, asemenea unor vedenii fioroase...

In fruntea lor stà un codrean uriaş, cum Domnul încă nu mai văzuse. Umerii lui largi, încărcaţi de muşchi, se încovoiau subt greutatea grumazului său vânjos. Printre deschizăturile cămaşei i-se zăreau muşchii pieptului, acoperiţi de păr. Braţele îi cădeau în jos, grele şi butucănoase. Pumnul i-se încleştase pe un buzdugan de plumb, învăluit în sârme ruginite şi turtit, pe alocurea, de lovituri...

Domnul îl măsură de sus până jos, şi un fior de spaimă îi străbătù inima...

In clipa aceia, marele căpitan de darabani, Arbore, se apropiè de Domn:

— «Uriaş ca acesta, Prea Milostive Doamne, — zise Arbore, — nu este altul în toată ţara.

«Acesta au sfărîmat bârnele tainiţei dela Perekop, şi tot acest viteaz şi credincios ostaş, au adus veşti din tabăra nohailor, la Liov.

«Cu un pumn stropşeşte un taur, iar cu ghioaca lui gata e a sfărîma o cetate.

«Milostivească-se Măria Ta a-i cercetà paloşul...»

Domnul cercă să ridice buzduganul codreanului, dar nu putù...

www.digibuc.ro

Infricoşatul ostaş clipì, repede, printre gene.

Şi chipul lui mohorît, împresurat de o barbă neagră şi neîngrijită, se înroşì ca arama.

— «Cum te chiamă, vătafe...» întrebă Domnul.

— «Grui...» răspunse codreanul.

«Ci, lumea rà şi capeşe îmi zice, în batgiocură... Grozovanul...»

— «De unde eşti...»

— «De la Zurà...»

— «Oştile cum îţi merg... ?»

Grui îşi plecă ochii în pămînt.

— «Precum vede şi milostivirea Voastră» — răspunse el încet, — «merg cam prost, Innalte Stăpâne...

«Moşia arde 'n jar, iar codrenii mei gonesc pren ţara păgânului dupre jac şi dobândă...»

Răspunsul uriaşului plăcù întregei curţi...

— «Să se cheme la visterie», — porunci Domnul, — şi să se numere, acestuia, patru zloţi de aur, iar de hie care cap de codrean câte cinci potronici...»

Şi trecù mai departe...

La o bătaie de arc, într'altă rariştе de codru, aşteptau cetele de hângani şi cosaşi.

Cängile lor, pătate de rugină, şi coasele sclipitoare, şi lungile arcane încolăcite pe braţe şi pe după umeri, înseninară din nou chipul Domnului. In fruntea lor văzù pe Tăvădar Hatmanul, — cel mai iscusit mânuitor de arcan şi de cange.

Şi văzù, înnapoia lui, pe Drăgan şi Tăbişcă, pe Crasnaş şi pe Bibire, toţi meşteri neîntrecuţi în mânuirea laţelor.

— «Voiesc să văd pre aceşti viteji»... — murmură Domnul.

Apoi se întoarse către Marele Comis Hurù:

«Ia vezi, vel-comise...

www.digibuc.ro

«E chip a răzbì printre acești hrăpitori de oameni...?»

Marele Comis dădù pinteni calului şi pieri în întunecimile codrilor.

Tăvădar, Crasnaş, Drăgan, Tăbişcă şi Bibire se aşezară în cinci părţi ale şesului, şi-şi desfăcură arcanele.

Trecură câteva clipe de aşteptare friguroasă.

De-odată marele Comis se arătă în marginea pădurei.

El îşi strîngea calul în frîne; şi-l sângerà înfingându'şi pintenii în carne.

Armăsarul sforăià şi se sbăteà furios pe loc.

Dintre dinţii lui sfărîmaţi de zăbale, ţâşneau spume roşiatice, amestecate cu sânge...

Agerul călăreţ făcù câteva salturi mari în aer, — îşi înfipse genunchii în coastele missirului, — şi dădù drumul frînelor...

Calul pornì, către hângani, în sbor de şoim...

Veneà, ca vântul, cu nările răsfirate, umplând văzduhul de pulbere şi de ierburi desrădăcinate; pe când, marele comis, cu ochii aţintiţi asupra hânganilor, stà lipit de coama armăsarului, gata să sară la o parte sau să piară, fără veste, sub pântecul fugarului...

De-odată, trei arcane, repezite din trei părţi ale câmpului, porniră în înnălţime şi se lăsară deasupra călăreţului ca nişte şerpi sburători.

Calul îşi încovoie grumajii; marele Comis pieri sub cingă, şi răsărì, neatins, de cealaltă parte a şelei..

Arcanele căzură, pârîind, peste şoldurile armăsarului îngrozit de şuer.

Domnul bătù, vesel, din palme.

Boerii pomeniră, cu slavă, numele marelui Comis...

In clipa aceia, însă, alte două laţuri porniră, şuerând, asupra călăreţului...

www.digibuc.ro

Tăvădar trase cu putere înnapoi; Crasnaş, căzù pe spate, ţinându-se de laţ...

Armăsarul se poticnì, scoase un sforăit scurt, — şi se rostogolì fără veste în ţărînă...

Marele Comis fù smuls din şa şi târît, de arcanul lui Tăvădar, în mijlocul câmpului...

Domnul se apropiè, cu faţa luminată, de cei doui hângani.

— «Aşa să-mi prindeţi...» — glumì el, — «pre trufaşul de Mehmet Şah, şi pre cânele de Mengli-Ghirai...

«Atunci veţi aveà, — drept dreaptă răsplătire pentru ale voastre vislujenii [1]) —, orice veţi poftì a cere...

«Iar până-atunci, credinciosul nostru boer pan Isac Vistiernicul va face a vi se plătì îndoit dobânda şi a hi orânduiţi printre ostaşii mei de Curte...»

IV.

Tabăra Harţurilor se desfăşurà, întinsă şi plină de o mişcare friguroasă, la spatele pădurilor, către Horaiţa...

Tot câmpul şi toate vâlcelele ce unduiau în zări, sub lumina sângerie a soarelui căzut în asfinţit, erau acoperite de şiruri nemărginite de obuze, de cruci, şi de căpitănii pedestre şi călări, aşezate în rânduri de bătaie.

Pe deasupra oştilor pluteau pale străvezii de pulbere, stârnite de copitele cailor; şi vuete surde, de dobe şi de arme, întretăiate de strigătele hatmanilor, buluc-başalelor şi sutaşilor, cutremurau văzduhul...

[1]) Servicii.

www.digibuc.ro

La ivirea Domnului şi a marilor curteni, Tabulhanaua cea mare înnalţă în slavă, din ţipsii şi din pauce, cântecul domnesc; şi în toate părţile zărei, răsunară, rînd pe rînd, şi din depărtare în depărtare, trîmbiţele şi surlele buciumaşilor...

Gloatele nesfîrşite, ce ropoteau pământul sub picioare, încăerându-se în lupte, se liniştiră deodată...

Călărimea se orînduì, în ziduri nepătrunse, înnaintea Domnului; pedestraşii se înlănţuiră, în cete mărunte, pe clinurile muncelelor; gloatele de ţară rămaseră împietrite în grămezi întunecoase, prin adâncimile văilor...

Domnul, însoţit de marele Hatman Şendrea, comandantul călărimei, de Tăut Logofătul, de Juga, marele Vistiernic, de Boldur Vornicul şi de Luca Arbore, vel-căpitannl dărăbanilor, trecù în cercetare toate oştile călări, începând cu aprozii şi paicii curţei, şi sfârşind cu cele din urmă pâlcuri de călăreţi de rînd...

In toate părţile el fu primit cu urări detunătoare, pe când Tabulhanaua sunà neîntrerupt înväzduhul larg, încărcat de solzi sclipitori de fier de suliţe înfipte în lumină, de flamuri tremurătoare, şi de mii de ochi aţintiţi spre Domn.

Cei trei mii de aprozi şi paici, aşezaţi pe cai arabi, cu platoşe argintate pe piept, cu centuri, şi spade aurite la şolduri, orbiră privirile Domnului.

Ei stau, toţi, nemişcaţi, în linie dreaptă, unul lângă altul, ca nişte statui împodobite de pietre luminoase.

Nici un cal nu ieşea din rînduri: nici un curtean nu se clinteà din şea.

Ei rămaseră înmărmuriţi, cu mâinile pe coifuri, — până când Domnul sosì înnaintea panţirilor călări.

www.digibuc.ro

Noui glasuri detunătoare zguduiră țăria, — și noui sunete, de tipsii, se revărsară peste gloate.

Se auziră câteva porunci scurte: apoi panțirii se înțepeniră în scări.

Infățișarea acestei întinse călărimi, plătită cu bani, din vistieria Domnească, însufleți toată curtea.

Păreau, toți, tăiați din fier.

Toți purtau coifuri de oțel și zale de sârmă, și aripi de criță prinse de-asupra brațelor și fluerilor picioarelor...

In loc de spade, țineau în mâini lănci și suliți ascuțite; în loc de arcuri, unii erau înnarmați cu arhebuze, alții cu sânețe [1]), răpite dela Turci și dela leși...

Inalți, trupeși, cu musteți mari și groase, și cu chipurile arse de soare, aceşti voinici apărători ai tronului, stau posomorîți în scări pe cai uriași de Podolia și de Ukrania...

Domnul trecù repede pe dinaintea lor, și se oprì în fața călărimei de țară...

Erau țărani aspri, săraci, unii îmbrăcați în zeghi sdrențuite, și înarmați cu arcuri și cu lănci făurite din coase; alții acoperiți cu platoșe rupte în bucăți, găsite prin harțuri; mulți erau învăluiți în cămăși subțiri de vară, cu piepturile desgolite, cu opinci cârpite în picioare...

Pe umerii tuturor curgeau, de sub cușme și de sub căciuli mari de piele de oaie, șuvițe de păr, lungi, unsuroase, răsucite în inele cleioase... Mare parte dintre ei n'aveau altă armă de cât coasa de acasă, și securea atârnată de oblânc.

Drept șele purtau pe cai, tarnițe de lemn, fără perne, fără harșà, fără velințe.

---

[1]) Puști.

www.digibuc.ro

Unii călăreau ţinându-se cu mâna de coamele sirepilor.

Toţi caii lor erau mărunţi, neîngrijiţi, cu nările răspicate, dar iuţi ca de foc...

Nici un călăreţ nu puteà să stea în nemişcare.

Toată massa neagră şi mohorîtă a călărimei, se legănà ca o mare.

Caii nechezau şi isbeau din picioare; călăreţii smuceau din frâne şi-i loveau cu pumnii peste nări; subaşii alergau de colo până colo, căutând zadarnic să puie orînduire printre oşti...

Domnul îşi plecă ochii în jos,—întristat de numărul lor cel mic,—şi se întoarse iarăşi în mijlocul curţei.

El îşi aruncă din nou privirile peste câmpia Harţurilor, apoi dădù poruncă marelui Hatman Şendrea şi Vornicului Boldur să înceapă goana...

Marele Hatman luă comanda aprozilor şi paicilor; Vornicul Boldur se aşeză în fruntea panţirilor.

Amândouă taberile se desfăcură în două şiruri uriaşe, şi se depărtară în trap măsurat, în marginile şesului. De jur împrejurul câmpiei se înlănţuiră oştile pedestre şi călăraşii de ţară; la spatele şi în preajma Domnului, se îngrămădiră, printre copacii pădurei, bătrînii, femeile şi milogii adăpostiţi în lagăr.

Câmpia Harţurilor luă astfel o înfăţişare neînchipuit de măreaţă. In fund, pe clinuri şi pe culmile vâlcelelor, pedestrimea se înnalţà deasă şi măruntă, înnegrind zarea cu armurile ei viorii; către asfinţit, prin pulberea uşoară ce plutеà deasupra şesului, licăreau, în linie neţărmurită, pavezele sclipitoare ale panţirilor; în faţa lor, spre răsărit şi miază-zi, la o mare depărtare, ardeau

www.digibuc.ro

în răsfrîngerea celor din urmă trîmbe de lumină ale soarelui, loricile şi veştmintele, cusute în fireturi, ale aprozilor şi paicilor...

Domnul îşi scoase calul dintre curteni şi aşteptă...

Toate inimile băteau neliniştite sub platoşe; şi toţi ochii stau aţintiţi către oştile călări ce trebuiă să se năpustească, dintr'o clipă într'alta, unele asupra altora...

De-o dată o trîmbiţă de aramă, sună jalnic, cu întreruperi dureroase, în depărtări...

Mulţimea se îmbulzì din toate părţile.

Marele Hatman şi Boldur Vornicul stau liniştiţi de o parte, vorbind în şoapte.

In cele două şiruri vrăjmaşe nu se stârnì nici o mişcare.

Trecură câteva clipe de tăcere adâncă, apoi iar răsună trîmbiţa de alarmă, cu aceleaşi tremurături şi vacte jalnice.

Marii comandanţi se despărţiră.

Şendrea porni, către tabăra aprozilor, şi se aşează în capul aripei drepte; Boldur pierì în negurile răsăritului.

Ostaşii se proptiră în scări, şi, — la un semn al marelui Hatman, — se aplecară deasupra oblâncurilor...

Când, a treia trîmbiţă sfâşiè văsduhul, — amândouă taberile porniră, unele către altele, ca două unde luminoase...

Ropotul lor nu se mai auzeà, şi nici repezicinnea lor nu se puteà ghicì...

Se vedeau, numai, două linii de fier crescând necontenit în zare; apoi nouri deşi de pulbere isbucniră de sub copitele fugarilor...

Un duduit surd, ca de cutremur, înfiorà văz-

www.digibuc.ro

duhul; şi şuere aspre, ca de codru desrădăcinat de vijelie, creşteau mereu în aer...

Unda albă, de pulbere, se arătà tot mai aproape şi tot mai năprasnică; iar, prin înspuzirea aceasta de ţărînă şi de ierburi împrăştiate la depărtări mari, mulţimea vedeà, cu groază, viind o înspăimântătoare cascadă de cai, acoperiţi de clăbuci, şi de arme înroşite de lumină...

Panţirii veneau, cu vuet sălbatec; aprozii şi paicii se revărsau, asupra celor dintâiu, cu o repeziciune cumplită...

Când cele două ziduri clătinătoare fură la un pas, — toţi ochii privitorilor se închiseră.

Nimeni n'avù curagiul să privească lovitura grozavă a celor două talazuri spumegânde...

Prin noaptea ochilor închişi, auziră, toţi, un vuet surd, de trupuri sfărîmate; apoi zângăniri asurzitoare de zale şi de paveze rupte, — strigăte înnăbuşite de durere, — şi în sfârşit, pretutindeni se făcù linişte...

Ca dintr'un vis urît, mulţimea se deşteptă în faţa unei privelişti ciudate...

Călăreţii răsbătuseră, într'o clipită, unii printr'alţii, — se întorseseră pe loc, la un singur semnal, cu faţa către codrii, — şi, acum, veneau în lanţ nemărginit, spre Domn...

Acest şirag uriaş, care se întindea de la o margine la alta a câmpului de luptă, nu mai aveà însă, nici strălucirea, nici înfăţişarea călărimei din înnainte.

O mare parte, dintre cai, fugeau, înspăimântaţi, cu frîmele prin pulbere, pe câmpuri.

Călăreţii lor pieriseră.

Unii zăceau, în nesimţire, în mijlocul şesului: alţii erau aduşi pe braţe de cei ce isbutiseră să-i smulgă, în clipa încăerărei, din şele.

www.digibuc.ro

Mulţi dintre panţiri, aprozi şi paici, veneau cu capetele dezgolite, acoperiţi de sudori, cu pletele răvăşite pe umeri, fără coifuri şi fără paveze.

O altă parte dintre ei aveau zalele rupte, — şi răni uşoare le sângerau braţele şi tâmplele...

In urările înflăcărate ale mulţimei, în sunetul tabulhanalei, şi în mulţumirile Domnului, Marele Hatman Şendrea puse la picioarele tânărului Voivod trupul Marelui Vornic Boldur.

Marele Vornic rîdeà.

«Aşa, precum m'ai smuls din şa», — glumì nenorocitul curtean, — aşa te voi smulge, la rîndul meu, din ghiarele turcului, prea luminate Hatmane...»

Boerii făcură haz mare de această glumă a vornicului: iar Domnul, înduioşat de vitejia întregei sale călărimi, i strînse pe amândoi în braţe, şi-i sărutà, în faţa tuturora...

V.

Fruntea Soarelui alunecà împăienjenità de neguri pe după culmile dealurilor, revărsând din tâmplele ei sparte, unde roşii de sânge peste păduri şi peste munţi.

Întunerecul isvorà tot mai cutezător din adâncurile pădurilor, acoperind poienele şi luncile cu crep cernit; pe când stolurile negre de păsări, izgonite peste zi de şuerul armelor, se întorceau grăbite către cuiburi...

În acest ceas de linişte şi de taină adâncà, în care noaptea năvăleà peste pământ bîruitoare, iar soarele murea otrăvit în zări, Domnul sosì înnaintea celei din urmă tabere de pe câmpia Harţurilor.

Toate celelalte ôşti se întorseseră, de mult, în lagăr.

www.digibuc.ro

Câmpul erà pustiu.

Nu rămăsesera, afară din cetate, de cât copii şi jupânesele boerilor şi răzeşilor strînşi în valea Pârâului Alb: oaste nouă şi luminoasă, rînduită, de marele căpitan Arbore, în linii dese de bătaie...

Când Domnul răsărì în faţa acestor oşti neaşteptate, despre care nimeni nu'i pomenise un cuvânt, rămase uimit în şa, cu mâna deasupra surgucinculuì său alb, de blană de hermină...

I-se părea că aiurează.

Abià îi venea să creadă că plăpândele odrasle ale ostaşilor şi boerilor săi închinaţi pieirei, îl primeau, în ajunul celui mai înfricoşat război, cu mânuţele pe arme, gata să lupte şi să moară...

El privì lung veştmintele lor stropite cu solzi de argint şi de criţă, coifurile lor împodobite cu pănaşe albe, ţinuta lor sprintenă şi dreaptă.

Măsură, cu ochiul înrourat de lacrămi, toate stolurile de lănciere şi de arcaşe, îmbujorate de privirile lui arzătoare, şi un suspin greu îi străbătù în clipa aceia sufletul.

Se bucurà văzând atâţia tineri viteji, înflorind în umbra crucei, — gata să piară pentru apărarea tronului şi a moşiei...

Dar, în acelaş timp, o întrebare amară îi înfrigurà inima:

«Oare câţi, din aceşti nevinovaţi copii, pe cari se sprijină tăria de apoi a neamului, şi toată puterea oştilor mele, — cugetă el, — vor scăpà, mâne, de coasa nemiloasă a morţei...»

Şi răsboiul i-se arătă, deodată, în toată grozăvia lui, în minte...

I-se părù că aude ţipetele desnădăjduite ale micilor arcaşi, striviţi sub copitele armăsarilor din stepe. Şi într'o clipă de înfricoşată năzărire, i-se părù că vede umbrele tinerilor jupâniţe sburînd,

www.digibuc.ro

pe braţele tătarilor, în goană de şoim, către pustiurile arzătoare ale Crimeei şi ale Mărilor Putrede...

Sub stăpânirea acestui gând grozav, tânărul Voivod, coborî de pe cal, şi se oprì în faţa jupânesei Maria Boldur.

Frumoasa jupâneasă, îmbrăcată în zimţi albaştri de oţel, făcù un pas spre Domn; şi capul ei frumos se plecă, într'o minunată înclinare, pe pieptul ei de zale...

Domnul o întrebă de numărul oştilor, îi încercă spada lucitoare stropită cu pietre luminoase, — şi trecù în rîndul copiilor. In mijlocul jupâniţelor Tăutu, tânărul voivod stârni hohote nestăpânite, cu alintările sale vesele; celor mai sprintene dintre lănciere le împărţì laude şi daruri bogate; pe copii îi puse să tragă cu arcul; celor dibaci le dărui arme preţioase, pe cei mai isteţi îi ridică pe genuchi, îi mângâie şi-i orînduì printre feciorii lui de curte...

Apoi se întoarse fericit în mijlocul boerilor.

— «Şi cine-au făcut toate acestea?...» — întrebă încet, Domnul.

Boerii arătară pe marele căpitan Arbore.

Tânărul curtean stă deoparte, cu ochii plecaţi în jos, smerit, dar cu sufletul plin de o mulţumire fără margini...

— «Pururea te-am ştiut aprig şi neîndurător, în răsboie...» zise Domnul.

«Ci nici-odată, scumpul meu vel-căpitan de Darabani, n'am socotit că porţi în inima ta atât de frumoase simţiri şi cugete...»

«Drept aceia, vrednic eşti a călcà, de azi înnainte, pe urma credinciosului nostru staroste de Suceava.

«Au eşti, cumva, îndrăgit de vre-o altă cetate mai de preţ ca aceia a Neamţului?...

www.digibuc.ro

Ori care cetate vei voì, — ţi se va dà...»

Vel-căpitanul tresărì.

Boierii, toţi, pricepură că marele căpitan de Darabani erà, din ziua aceia înnainte, Staroste al Cetăţii Neamţului, — şi se închinară înnaintea lui cu cinste.

Arbore voì să mulţumească Domnului; — dar Domnul se întoarse repede către ceilalţi boeri ai curţei.

Chipul lui luase, de astădată, o infăţişare ciudată.

Un zâmbet straniu, — pe care boerii nu i-l prindeau decât în zilele de ospeţe, şi în marile consfătuiri ale Divanului,—îi înflorise, în colţurile gurei.

— «Vel-Stolnice...» murmură Domnul, păstrînd acelaş surîs tainic pe buze.

«Aceşti copii, şi frumoase jupâniţe ale noastre, sprintenă ţinută au, şi cu mult meşteşug învârtesc armele lor cele uşoare...

«Ci eu aş vrà să cerc, în acest ceas, puterile lor...

«Fă bine, deci, şi porunceşte a se azvârlì, în mijlocul lor, un buhai...»

Boerii aplaudară.

Arbore zâmbì.

Dar pe chipul lui, înseninat de înnalta răsplătire a Domnului, se aşternù, în acelaş timp, o uşoară umbră de îngrijorare. Îşi aduse aminte că jupâniţa Negri se aflà printre lănciere; că ea erà surghiună, şi aveà nevoe de întreaga luare aminte a Domnului; că, deci, în mâinele ei stà, în ceasul acela, toată izbăvirea lor...

Un suspiu greu i se strecură, atunci, din suflet...

«Oare va fi ea în stare să răzbească furia fiarei?...» îşi şoptì nefericitul curtean.

Şi pentru întâia-oară, se simţì amărît şi zdrobit că erà ostaş, iar nu femee...

www.digibuc.ro

VI.

Pe deasupra lagărului, cufundat în noapte, se legănau pale alburii de fum.

Focuri mari, încinse dealungul pălăncilor şi pe dâmburi, îşi tremurau limbile roşii, ca de sânge, în întuneric. Şi deasupra aripilor lor pâlpâetoare, şi în mijlocul şuvoaielor de scântei risipite, şi pe luciul mormanelor scăpărătoare de jeratec, sfârîiau, în frigări uriaşe, viţei şi berbeci întregi, nejupuiţi de piele... In jurul vetrelor acestora, din cari se irosea în văzduh, odată cu fumul şi limbile de pară, miros aţâţător de carne şi de grăsime arsă, mişunau roiuri de copii, de fete şi de oşteni înfometaţi şi cheflii.

Pe alocurea se auzeau ropote de hore şi tânguiri încete de lăute ; şi pretutindeni aerul răsună de picuriri tremurătoare de pauce şi cavale, de cimpoae şi de trisci, de cântece din frunză, de chiote şi de hăuliri clocotitoare...

In jurul cortului Marelui Căpitan, roiau stoluri de jupânese, de jupâniţe şi de curteni împletoşaţi şi chipeşi.

Toţi furnicau, fericiţi, în jurul bătrînului pârcălab Arbore, a Marelui Căpitan şi a jupâniţei Negri, fericindu-i, cu dragoste caldă şi nefăţărită, pentru uriaşele lor izbânzi de peste zi.

Jupâniţa Zamfira, roşie ca mărul, primea laudele şi îmbrăţişările tuturor, cu o stângăcie de copil.

Ar fi voit să scape de atâtea alintări, şi nu putea... De pretutindeni se înnălţau, în sănătatea ei, urări pline de laude, şi glume, şi hohote vesele.

Innăbuşită de atâtea închinări înflăcărate, ea se

www.digibuc.ro

învârtea în jurul vreascurilor învâlvorate, ameţită, asemenea unui fluture orbit de lumină...

Făceà un pas, şi se pomenea deodată ridicată pe braţe de vreun bătrîn sfetnic care-i ură, cu ochii împăenjeniţi de lacrămi: un fecior de crai, şi o moşie cât Moldova».

Scăpà din braţele moşneagului, şi se trezea, fără veste, înconjurată de stoluri de tineri curteni, care-i cântau, în cor, îmbiind-o să guste din cupele lor pline:

«Iar la nunta ei au fost:
Luna şi cu Soarele,
Codrul cu izvoarele,
Domnul cu oştirile,
Zâna şi cu mirele:
Mirele: fecior de Crai
Zâna îngeraş din rai...;»

Copila îşi acoperea ochii şi fugea, în braţele jupâneselor înduioşate:

— «Au, ce am făcut eu?..» se întrebà ea înfiorată de lacrămi. «Pan Arbore... lui se cuvin toate acestea...»

Şi ghemuită în braţele jupâneselor, ea căutà, în deşert, să-şi aducă aminte de cele petrecute, cu un ceas mai înainte, în mijlocul taberei.

Ştià atât: — că Domnul, luminos ca soarele, se oprise înaintea jupâniţelor, în tabără; că mai apoi se auziră huete de glasuri, strigăte şi mugete înnăbuşite, venind din spre Bazar [1]).

O clipă mai în urmă un taur furios, cu nările însângerate, năvălì, mugind, asupra copiilor.

Copiii se speriară.

---

[1]) Partea centrală a taberei, unde sunt aşezate proviziile şi curtea domnească.

www.digibuc.ro

Jupâniţele fugiră îngrozite...

Apoi se strînseră, stol, în jurul fiarei, şi un nour de săgeţi întunecă văzduhul...

Atât ţinea minte...

Că Domnul a chemat-o la dânsul, şi i-a dăruit rangul de «cămărăşiţă pe lângă curtea Doamnelor sale» — acestea le întrezărea şi le auzea ca în vis.

Dar pentruce, — nu ştia...

Târziu a aflat că, în vârtejul luptelor încinse în jurul taurului, ea înfipsese, cea dintâi, lancea în pântecul lui; şi taurul, cu măruntaele sfârtecate, căzuse mort în faţa oştilor înmărmurite...

De aceia boerii o sărbătoreau în urări zgomotoase...

Şi cum nimeni nu ştia cine e, — ochii multor curteni se înflăcărau de zâmbetele ei darnice, şi mulţi, dintre ei, nădăjduiau să suie, cu ea, treptele altarului...

Veselia sburdatecilor stoluri de curteni dăinuì până târziu, în noapte...

Stroe Hotnogul, — cel mai fericit dintre bătrâni, — se aprinsese ca niciodată; şi din sufletul lui încărcat de ani şi de încercări fără număr, începură să picure glume şi aiurări minunate.

Erà fericit şi înflăcărat bătrînul; căci ziua aceia erà, pentru el, de trei ori mare şi vrednică de cinste.

«Copilul său prea iubit, Arbore», erà acum «staroste peste cea mai minunată cetate a Moldovei: boer mare şi neclintit ţiitor al tuturor moşiilor şi satelor ce se întindeau din Vadul Moldovei până în creerul munţilor».

Iar jupâniţa Zamfira, — «porumbiţa moşului» cum o alintà bătrânul, — erà de atunci înainte «podoaba Curţei Domneşti dela Suceava...»

www.digibuc.ro

Şi mai erà bucuros bătrînul, că avusese prilej să vadă, şi pe cei trei copii ai lui, urcând, în aceiaşi zi, treptele norocului...

Atât avea bunul hotnog: trei drăgălaşi feciori, «trei mici voinici», cum îi răsfăţà el...

Pentru ei se aruncase, inimosul oştean, în valurile Siretului, când Romanul se mistuia în flăcări.

Şi pentru ei îşi târà, încă, bătrâneţile urgisite prin harţuri şi primejdii...

«Să-i vadă tata-moşu, vornici.., mari vornici, şi apoi să moară !..» glumeà deseori bătrînul.

Şi visul lui, în care el singur nu credea, îl văzuse, acum, mergând spre împlinire.

Printre alţi mulţi copii şi fete, pe cari Domnul îi binecuvântă în lagăr, erau şi copiii Hotnogului.

Şi atât de mult plăcù, Domnului, flăcăii moşneagului, încât îi ridică în braţe, şi-i sărutà, unul după altul.

— «Ai cui sunt aceştia ?..» întrebă, duiosul voivod.

Marele Căpitan înfăţişă Domnului pe bătrînul ostaş:

— «Sunt ai acestui prea credincios şi prea viteaz ostaş, Prea Milostive Doamne...»

Domnul se întoarse către cel mai mic dintre băeţi:

— «Pre tine, cum te chiamă, voinicule?»

— «Mihai...»

— «Iar, pre tine?..»

— «Maftei...»

— «Şi pre tine ?..-»

— «Radu...»

— «Pre toţi aceştia...» hotărî Domnul, arătându-i Marelui Postelnic, «să-i orînduească printre feciorii mei de casă...»

www.digibuc.ro

Bucuria bătrînului Hotnog fù nemărginită...

El plânse, îşi rupse platoşa, băù, se îmbătă, — apoi alergă, să mulţumească Marelui Căpitan Arbore, pentru mijlocirea lui...

Acum aiurà şi rîdeà:

— «Să vie!..» bombăneà el, aducându-şi din când în când aminte de apropierea oştilor cotropitoare... «Să vie... Vornicii mei sunt colo... sus... în turlă... Dacă pohtesc, — să vie!...»

Boerii izbucneau în hohote.

Jupâniţa îi umpleà mereu cupa.

El sorbeà, pe îndelete, vinul amestecat cu lacrămi, şi iar începeà:

— «Câţi crai şi împăraţi sunt? Trei!... Trei vornici am şi eu... Unul pentru Ghirai... Altul pentru cânele de Voloh... Şi mai am unul...

«Ba mai am doi...»

Şi se apropià cu paharul plin, de Arbore şi de Zamfira:

— «Să trăeşti, Pane...»

«Să trăeşti, porumbiţa mea...

Să faci os de Domn... auzi?...

«Os de Domn.,.»

Apoi chiuià, deşertà cupa, şi o svârlià furios, în iarbă, bombănind printre dinţi:

— «Ce au mai rămas să hie... pentru Mehmet-Sultan, şi pentru barhiduri... şi pentru chirhezari... şi pentru hini, şi pentru tot neamul agarenilor...»

Incet-încet mintea Hotnogului se împăienjenì.

El nu mai vedeà decât pe Domn...

Il vedeà strălucind de bunătate şi lumină; îl vedeà în mijlocul oştilor, în război, la curte, în sărbători, în fruntea ospeţelor, la nunţi...

In cotro îşi întorceà privirea, nu se împedecà decât de arătarea lui.

Şi mereu închinà paharul în sănătatea «Părin-

www.digibuc.ro

telui Moldovei», a «Uriaşului lui Hristos», a «Prea Milostivului Nun», a «Doamnelor», a «Beizadelelor» şi a «tuturor domniţelor sale, dela Neamţu şi Suceava».

Boerii izbucneau, după fiecare închinăciune a bătrînului, în urări zgomotoase.

Vinul de Cotnar înflăcărase toate inimele.

Toţi beau, şi toţi închinau pentru Domn, pentru marele Căpitan Arbore şi mai ales pentru jupâniţa Negri!...

Când cocoşii pădurilor trîmbiţară sosirea miezului nopţei, ospăţul se sfârşì.

Boerii se răsipiră, pe două cărări, în întuneric, Hotnogul Stroe fù ridicat de jos, dintre ulcioare sfărîmate, şi dus încet, pe braţe, de doi tineri căuşei, spre cort...

Bătrînul uitase ospăţul, şi uitase pe Domn.

I se părea, acum, că-l duceau rănit la bolniţă.

— «In lături...», — bodogăneà el, cercând să se zmulgă din braţele ostaşilor.

«Eu nu sunt Hagi-Hadâm, nici Ali-Beg... nici cânele de Voloh... Eu am trei vornici... Unde sunt vornicii mei?...»

— «La Turla lui Ghirai, jupân Hotnoage», — răspundeau căuşei râzînd.

— «Bine... la... Ghirai.. Hai la Ghirai...»

Arbore zâmbì duios, în urma Hotnogului.

— «Bietul Hotnog...» suspină el trist.

«De se va tâmplà, cumva, ca vre-unul din micii lui vornici...»

Copila îi acoperì gura cu palma.

— «Nu şeguì, pan Arbore», făcù ea înfiorîndu-se de spaimă.

— «Atât de drag mi-i Stroe... şi atât de dragi copiii moşului... şi boerii, şi oştile... şi, *tu... pane!*»

www.digibuc.ro

Inima sângerată de fericire, a lui Arbore, nu mai puteà îndurà povara acestor cuvinte grele...

Un val încropit îi năvălì în piept...

Răsuflarea i se oprì.

Inima i se topì, strivită de fiori...

Fără să-şi deà seama de slăbiciunea lui adâncă, tânărul curtean alunecă în genunchi, în întuneric...

El cuprinse mijlocul copilei, cu braţul lui de fier.

Apoi oftă greu...

Şi, ca un erou rănit de moarte, suspină încet printre lacrămi;

— «Porumbiţa mea... Ingerul meu...

O! Tu... Cămărăşiţa Domnului!...»

Copila îi cuprinse capul în mâini, îi resfiră şuviţele de pe tâmple, — şi-l privì lung în ochi...

Din înnălţimea bolţilor împietrite picurau deasupra lor, mii de lacrămi de lumină.

Noaptea erà liniştită, aerul înstelat, pământul însetat de odihnă...

Corturile din tabăra curţei fluturau atinse de adierea zorilor.

Curtenii dormeau; jupâniţele visau idile dulci, uitate în depărtări nemăsurate.

Jupânesele îşi strîngeau odoarele la sân...

Numai în tabăra Harţurilor, departe, răsunau încă cimpoaiele şi cavalele lefegiilor îngrămădiţi în jurul butoaielor aproape deşerte.

Şi, ca o binecuvântare târzie, veneau pe aripele vântului, refrenurile din ce în ce mai tânguitoare şi mai stinse, ale vestitului staroste de tabulhamagii, Tolpa:

«Ştefan Vodă'n bătălie
Hărăţeşte cât o mie.
Vodă Ştefaniţă...»

www.digibuc.ro

«Iar Domniţa plânge-acasă,
De-ţi pare că ploaia varsă,
Vodă Ştefăniţă..»

«Şi-i păcat că-i prea frumoasă
Că în lume vestea-i mearsă,—
Vodă Ştefăniţă...»

. . . . . .

VII.

Cea din urmă zi de veselie a oştilor moldovene pierì, ca o vedenie albă, în mijlocul unei furtuni în creştere...

In zori de zi trîmbiţele de pe metereze chemară din nou oştile la arme.

Oştile se rădicară din somn sprintene şi hotărîte de luptă, ca şi cum nimic nu se întâmplase în ajun.

Ele se înşiruiră de-alungul meterezelor, prin luminişuri, pe Câmpul Harţurilor, şi pe dâmburi, gata de năvală, cu tolbele pline, cu paloşele prinse de braţ, cu suliţele 'n tocuri...

Chipurile tuturor erau îndârjite.

Nu se mai aşteptau acum la jocuri şi ospeţe.

Înaintea închipuirei lor, se desvăluiau nouri întunecoşi de fum; şi prin nourii aceştia, întrezăriau toţi icoana neîndurătoare a Morţei...

Puţin, după desfăşurarea lor, marii sfetnici şi comandanţi de oşti, ieşiră, îngânduraţi, din cortul domnesc...

În curgerea nopţei sosiseră numeroase iscoade dela Roman, Piatra şi Neamţu.

Cetatea Neamţului fusese împresurată de tătari.

Oştile mahomedane trecuseră Siretul, şi se îndreptau, în taină, spre Suceava.

Dinspre Piatra, Laiot Basarab, cu 30.000 de

www.digibuc.ro

capete, se apropiă încet, în şiruri de bătaie, de lagărul oştilor moldovene...

In îngăimarea zorilor, boerii fură adunaţi în jurul Domnului.

Se ţinù un nou sfat de războiu; şi în această nouă şi lungă consfătuire, care dăinuì până la răsăritul soarelui, se luară cele din urmă hotărîri de apărare şi de luptă...

O mie, din cei mai vestiţi arcaşi, — în frunte cu Avram Huiban, Hatmanul Ipota şi Buhtea Vornicul, — fură aleşi şi trimişi, într'o tăcere de moarte, afară din cetate.

Ei încuibară tufişurile şi vârfurile stejarilor seculari, din jurul taberei, — gata de harţă, cu arcurile înstrunate, cu ochii pironiţi în noaptea pădurilor.

Lefegii, Curtenii, Aprozii şi jupâniţele boerilor, fură orînduiţi, pe întăriri, în faţa cetăţei.

Dela Turla lui Dragoş, din vârful căreia se întrezăreaù, pe deasupra codrilor, dealurile şi văile Bistriţei, până la Turla lui Ghirai ce se înălţà neagră şi mohorîtă deasupra Văei Albe, lungul şir de pârcane, de pălănci şi de întăriri de lemn, ridicate în amfiteatru, fù înţesat de mii de luptători, trântiţi pe brânci, nesăţiaţi de sânge...

Întăririle dinspre miazănoapte, de cari trebuiau să se izbească hoardele sălbatice de peste Nistru, fură acoperite de căpităniile Bugeacului şi ale Basarabiei, de codreni, plăieşi şi hângani.

Spre miazăzi, întru întâmpinarea oştilor lui Laiot, se înlănţuiră vânătorii, panţirii şi hânzarii.

In fund, la gura drumurilor subterane, ce duceau către tabăra Vulturilor şi Cetatea Neamţului, se aşezară toate celelalte oşti de scutealà: boerii fără dregători, cu slugile lor, negustorii,

www.digibuc.ro

breslaşii, mazlii şi toate femeile şi copiii cari puteau purtà arme...

Înăuntrul lagărului nu rămaseră decât meterhanagii, meşterii făurari dela Vaslui şi Suceava, jupânesele, copiii şi bătrînii firavi.

Mai rămaseră, în cetate, suldgerii, clucerii, zitniceri, stolnicii, spătarii, şi toţi ceilalţi slujbaşi însărcinaţi cu paza şi împărţirea proviziilor, armelor şi ierbăriei...

Rămaseră, în sfârşit, comişii, cari trebuiau să îngrijească şi să ţie la îndemână, pentru orice clipă de grea cumpănă, caii Domnului şi ai Curtenilor, — şi câteva pâlcuri de armăşei, răsipiţi dealungul întăririlor, gata să treacă prin ascuţişul săbiei pe toţi cei cari ar fi încercat să se răsvrătească sau să fugă...

Când toate pregătirile de apărare fură încheiate, Domnul ieşì, însoţit de fiul său Alexandru, de Tarasie, mitropolitul Romanului, de Şendrea, Marele Hatman şi de Marele Logofăt, Ioan Tăutu, în cercetare...

Chipul şi portul Domnului, erau schimbate.

In locul strălucitoarei hlamide, ce-i atârnà alte dăţi pe umeri, purtà chiuirasă de oţel pe piept şi solzi grei, de criţă, pe umeri şi pe braţe.

Părul lui mătăsos şi bogat, erà acoperit de un sclipitor coif de argint, legat în aur.

La şold îi atârnà spada grea, de Taban, dăruită marelui Voivod de Uzun-Hasan, şahul Persiei...

Chipul lui, atât de senin, cu o zi înainte, erà acum palid şi încruntat.

Cu pumnul strîns pe mânerul spadei, cu privirile pătrunzătoare, cu un straniu zâmbet de nepăsare pe buze, — el treceà grăbit şi amenin-ţător printre lungile şiruri de oşteni, tupilaţi între crenele...

www.digibuc.ro

Nimeni nu se mişcà. Toţi stau împietriţi, cu ochii aţintiţi în întunericul codrilor, cu mâinile pe arcuri.

Doar din când în când, din nesfârşitul furnicar de trupuri tolănite pe ocopuri, se desprindeau umbrele marilor comandanţi. Ele se apropiau, cu degetele deasupra coifurilor, de Marele Voivod; răspundeau pripit şi în şoapte întrebărilor sale scurte; apoi rămâneau, în urma lui, înfioraţi şi tăcuţi...

Domnul cercetă întăririle, puştile, cuptoarele, căldările spânzurate pe metereze şi în turle; ieşirile, oştile, movilele de provizii şi de arme, lucrările făurarilor din tabără, grajdurile, cirezile de vite îngrămădite prin coclauri, ierbăria, gurile drumurilor subpământene, — apoi se întoarse grăbit în cort...

O clipă după aceea, Marele Logofăt Tăutu, răsări deasupra colinei...

El trimisese un aprod în căutarea Marelui Comis Huru.

Marele Comis stătù câtva timp în cortul domnesc, apoi alergă neliniştit în tabără...

Oştile fierbeau în dogoarea din ce în ce mai înăbuşitoare a soarelui, când un vuet surd, neobicinuit, cutremură văzduhul...

Sute de boi, de junci, şi de viţei smulşi dela ugerul vacilor, se îmbrînceau, răgind, spre porţile cetăţei.

Podanii, sub privegherea Marelui Comis, învârteau bicele, învălmăşind talazurile albe către păduri.

Cirezile, îngrozite de pocniturile bicelor, se răsipiră o clipă în toate colţurile taberei; se îngrămădiră apoi sub turle; şi pieriră, isbindu-se cu coarnele, în albia văilor...

www.digibuc.ro

— «Mari şi nenumărate sunt minunile tale, Doamne!» — murmură Boldur Vornicul, apropiindu-se de un pâlc de boeri, strînşi sub Turla lui Ghirai.

«...De ai două cămeşi,—zice sfânta scriptură,— «dă una săracului... Iacă... Domnul s'au milostivit de lăcomia turcului şi 'i-au trimis haraci şi zaharea câtu-i trebuie...»

— «Gura cânelui, cu os de ros se astupă», — răspunse Marele Postelnic, pierind sub turlă.

— «Acestea's isprăvile Marelui Logofăt Tăutu», — rânji Juga vistiernicul.

«Bune isprăvi!... Nici că se pot mai împăciuitori soli către turci, ca aceştia...»

Boerii rîdeau, ascultând cele din urmă sunete de tălăngi răsipite pe vale, — când, de pe metereze izbucni un nou vuet...

Lefegii întrezăriră umbra lui Tolpa strecurându-se, pe furiş, printre corturi; şi de pretutindeni răsunară anateme, ţipete, sudălmi şi şuere batjocoritoare...

— «Iată şi pre Măria Sa, Marele Tartar...» strigă Marele Paharnic Kostea, închinându-se, de pe ocopuri, nefericitului cântăreţ al Curţei.

Şi un nou hohot de rîs, se revărsà de pe întăriri, asupra fugarului...

Tolpa se furişà, îngrozit, bodogănind cuvinte tătăreşti, în cortul domnesc.

Câteva clipe, mai în urmă, vătaful de aprozi alergă în căutarea Marelui Căpitan Arbore.

Arbore sosì.

El fu primit, în cea dintâi despărţire a cortului, de Marele Logofăt şi de Marele Hatman Şendrea.

Tolpa stà, de o parte, palid şi înfricoşat ca de moarte.

www.digibuc.ro

Chipul lui, atât de vesel la sărbători şi ospeţe, era uscat ca de ciumă.

Dinţii îi clănţăneau ca în toiul iernei; şi trupul deşuchiat, învăluit în zdrenţe mânjite de reşină, i-se ghemuise, într'un colţ, sgârcit de fiori...

Când văzù pe Marele Căpitan,—ochii lui, peticiţi, turburi. se holbară rugători spre el.

— «Prea Milostive Stăpâne...» gemù nenorocitul Staroste de Tabulhanagii, înnecat de plâns.

— «In mâinile tale e viaţa lui Tolpa scripcarul.

«Nu mă da morţei, stăpâne...

Indură-te, de bătrîneţele mele, prea milostive pane...»

Arbore se oprì, înmărmurit, în prag.

Marele Hatman întinse mâna Vel-Căpitanului:

— «Prepuelile, Luminăţiei Tale...», începù Hatmanul, — agiuns-au la urechile Măriei Sale Domnului.

«Ci, nici bănuiala credinciosului nostru frate Boldur, nici ale noastre isvodiri, nu au fost socotite...

«Vânzătorul de neam e... *acesta*...»

Arbore se uită ciudat la tabulhanagiu.

Marele Hatman urmă, apăsat:

— «Luminăţia ta şi toată tabăra ştie isprăvile acestui ticălos slujitor rob al Curţei.,.

«El au purces în ziua de 15 ale acestei luni, cu o sută de codreni şi hânzari, den tabără: iar la ale noastre cercetări, el ne-au arătat aceasta...»

Vel-Căpitanul luă din mâna Hatmanului, un petec de pergament, scris de mâna Domnului.

Pe crîmpeiul de piele scorojită, erau înşirate, sub semnătura Marelui Voivod, cuvintele:

«*Nimeni să nu se lege de acesta...*»

www.digibuc.ro

— «Intrebând pre Măria Sa Domnul...»—urmă Şendrea, — «asupra acestei cărţi, Innălţimea Sa s'au scârbit foarte de isprava necredinciosului său şerb dezrobit... Căci acest înscris i-au fost încredinţat cânelui, întru a hì scutit de batjocurile mulţimei; iar nu spre a fugì, den tabără, luând cu sine'şi întru plinirea cugetelor sale ascunse, încă o sută de codreni şi hânzari.

Drept aceia, nimeni ne mai îndoindu-se de ticăloasele sale făptuiri, Domnul au hotărît a-l da morţei...

«Ci, cum neobrăzatul rob, cutează a mărturisì că Luminăţia ta ai ştiinţă despre toate câte au săvârşit, acest levint, afară den tabără,—Măria Sa au poruncit a te pohtì înnaintea noastră şi a te întrebà:

«*Chezăsueşti pentru el?...*»

Fără să răspundă Marelui Hatman,—Arbore întrebă dacă poate vorbì Domnului.

Şendrea înclină din cap.

Vel-Căpitanul dădù draperiile la o parte, şi pătrunse în a doua despărţitură a cortului...

După căteva clipe el ieşì, zâmbind.

— «Eşti slobod...» — murmură Vel-Căpitanul, furişându-şi privirile spre urgisitul Staroste.

Ţiganul căzù la picioarele lui, sărutându-i carîmbii.

Apoi, fără să mai aştepte porunca Marelui Logofăt şi a Marelui Hatman, se năpustì, ca o furtună, pe uşă...

Lefegii îl primiră, din nou, cu ţipete şi sudălmi.

Apoi, din nou, se făcù tăcere...

VIII.

Puterile aziatice se pregăteau să năvălească, chiar în noaptea aceia, asupra oştilor moldovene.

Layot Basarab, cu 30.000 de ostaşi, sosise în

www.digibuc.ro

Valea Cracăului şi aşteptà, acolo, asfinţirea soarelui, spre a se năpustì spre păduri.

Albia Moldovei, dela Roman până sub zidurile Cetăţei Neamţului, fierbea de oşti musulmane. Marele Padişah nu aşteptà decât un semn, — năvălirea lui Layot,—spre a se revărsà, ca un potop, peste vaduri...

În acelaş timp, Mengli-Ghirai pornise, în fruntea cetelor sale barbare, către Pârîul Alb...

La auzul acestor ştiri neaşteptate fruntea Domnului se posomorî ca de moarte...

El făcú semn diacilor, cu cari lucrà în cort, — să plece.

Dădù, în acelaş timp poruncă Marelui Logofăt să dea drumul stolurilor de şoimi.

Apoi se suì, urmat de Marele Logofăt, de Marele Hatman, de Arbore, de Tarasie,—de fiul său Alexandru, — de Juga şi de Kostea Paharnicul, în Turla lui Dragoş...

Soarele erà la nămiezi când pâlcurile de şoimi se risipiseră în cele patru părţi ale zărei...

Acum, seara cădeà, tainică şi liniştită, peste păduri.

Codrii se întunecau încet-încet; zările brăzdate de rîuri roşii ca de sânge se topeau în neguri neţărmurite...

Şi totuşi, niciun ţipăt de pasăre, şi niciun ropot de călăreţi, nu turburà amurgul...

Domnul stà tăcut în turlă.

Din când în când privirile sale se opreau neîncrezătoare asupra marelui Căpitan Arbore.

Şoaptele Marelui Hatman Şendrea îi răsunau mereu în auz.

Vedeà neîntrerupt chipul starostelui de tabulhanagii înainte; şi, la fiecare clipă se înfiorà închipuindu-şi că tânărul Vel-Căpitan putuse să în-

www.digibuc.ro

şele buna sa credinţă, luând apărarea nevrednicului vânzător de neam...

Arbore simţeà bănuelile Domnului. Cu toate acestea, pe chipul lui, împurpurat de lumina amurgului, nu se zugrăvià nici o umbră de îngrijorare şi de teamă.

Vel-Căpitanul zâmbeà...

Ştià ce făcuse.

Cunoşteà toată nevinovăţia nefericitului scripcar.

Erà chiar încredinţat că în curînd Domnul se va bucurà de credinţa «şerbului său dezrobit» şi-l va răsplătì cu laude şi cu taleri împărăteşti de aur...

Marele Logofăt Tăutu cercă de câteva ori să învioreze sufletul Marelui Voivod cu voroavele sale iscusite.

Înţeleptul sfetnic privì lung spre apus şi începù încet, — apoi din ce în ce mai vesel.

— «Bunul Dumnezeu tot se îngrijeşte de oile sale...

«Prea Milostivul nostru Domn s'au rugat, preste noapte, Sfântului Mucenic Dimitrie, — şi iată: cerul se turbură, jghiaburile pământului se gătesc a ploaie...

«Ca şi la Racovăţ, vom aveà, cinstiţi boeri, buharniţă şi povoaie...

«Cătaţi numai, spre soare-apune, — şi mulţumiţi Celui Milostiv şi Mare...»

Domnul îşi strecură privireà peste codri.

Văzù bălţi întinse de sânge; dar negură, nu...

Marele Vistiernic Juga se apropiè de Domn:

— «De se va tâmplà cumva ca în această noapte să nu him potopiţi...», — murmură cu glas răguşit Vistiernicul, — «n'ar hi rău, prea Înălţate Doamne, a dà un iureş pren oştile lui Layotă...»

«Valea Cracăului e departe...

«Până se vor desmorţì urdiile lui Mohamed...

www.digibuc.ro

m'aş încumetà să sfârtec giumătate den leahta blestematului de vânzător al crucei...»

Domnul încuviinţă.

Marele paharnic Kostea se simţi îmboldit de acelaş gând :

— «Milostivească-Se Măria Ta...», — se rugă vestitul războinic, — «a-mi încredinţà, mie, soarta lui Ghirai...»

Domnul clătină iarăş din cap, în semn de încuviinţare.

— «Cugetul meu, prea Milostive Doamne...», — mijlocì Luca Arbore, — «e să se lovească, în noaptea aceasta, chiar tabăra oştilor musulmane...»

«Trei mii de lefegii ar hì deagiuns...»

Domnul tăcù...

Inima slăvitului erou dela Râmnic, dela Podul Înalt, şi dela Liov, sângeră.

Nepăsarea Domnului îl sdrobì...

Un val de sânge-i năvălì în ochi.

Privirile i se împăenjeniră; sufletul i se spulberă strivit de desnădejde...

Dar, în clipa aceia, un şuer pătrunzător, sfâşie amurgul...

Domnul îşi ridică fruntea ; apoi un surîs ciudat îi strălumină figura.

El se răzimă de pălimarul turlei, îşi duse mâna de-asupra cascei, — şi privì ţintă spre Roman...

Alte trei şuere străbătură frunzele pădurilor.

Bătrînul Mitropolit Tarasie se sprijinì de umerii Marelui Hatman şi Marelui Logofăt.

Chipul cuviosului Prelat se albì ca varul.

Buzele-i tremurau...

— «Doamne...», — gângăvì duiosul Păstor, ridicându-şi privirile spre boltă...

«A Ta este puterea Vieţii şi a Morţii...»

www.digibuc.ro

«Ai milă, de oştile Tale, Doamne!...»

Lagărul se răscolì o clipă; apoi o tăcere de moarte se întinse peste întăriri şi peste codrii...

Comandanţii oştilor se ridicară în picioare, şi priveau ţintă peste şesuri.

Străjerii de prin turle stau gata de alarmă, cu cornurile pe buze.

Puşcaşii aruncau cambaralele în gurile tunurilor, — îndopau iarba — pregătaau feştilele.

Oştile ascultau...

Domnul îşi întoarse, o clipă, privirile spre Girov...

Dealurile din depărtare erau încă deşerte.

Ochiul lui ager întrezărì, în câteva puncte ale zărei, nouri străvezii de colb.

Şi, prin nourii aceia i se părù că deslueşte umbre de călăreţi fugari, scânteieri de arme, roiuri de pasări mici, hrăpalnice...

Dar toate acestea nu dăinuiră decât o clipă. Nourii de pulbere se risipiră; umbrele de fugari pieriră; stolurile de şoimi nu se mai zăreau...

— «De bună seamă...», — murmură Marele Hatman, «iscoadele au zărit nescai cete de fugari venind denspre Horaiţa şi s'au pripit a şuerà în vânt...»

— «Şi cu toate acestea ..», — strigà deodată, Marele Logofăt, arătând spre Roman; «*iacă, neprietenii se văd...*»

Cuvintele Marelui Logofăt fură tăiate de un potop de şuere neaşteptate.

Domnul se trase, dela marginea turlei, şi rămase, cu fruntea scăldată în lumină, măsurînd zările cu privirile înspăimântate ..

Platoul Bârgăului, din valea Moldovei până pe vârful Almaşului, se acoperise de nouri de colb, şi de umbre omeneşti...

Pe culmile dealurilor se arătară câteva stoluri

www.digibuc.ro

de călăreţi; apoi alte stoluri se ridicară din albia Cracăului, şi se înşirară, la depărtări mari, pe muncele şi pe veghiuri.

În jurul lor pulberea se învălătucià în şuvoaie. Coifurile şi zalele ostaşilor sclipeau, înroşite de cele din urmă raze ale soarelui murind.

Păreau mormane de tăciuni aprinşi, spulberaţi de vânt, acoperiţi de rotocoale plutitoare...

Pe de-asupra lor mişunau roiuri mărunte de paseri aproape nevăzute...

Şoimii se învârteau speriaţi, în preajma călăreţilor; se înălţau în slavă, cădeau asupra lor potop; iarăş se risipeau, iarăş se strîngeau în pâlcuri, şi iarăş răscoleau văzduhul, cu aripele lor de spije, cu ţipetele lor tânguitoare...

Buciumaşii lui Layot porniră în pas măsurat, înfrînându-şi caii pe coaste, privind înfricoşaţi către păduri.

Şuerile din tabăra moldovenilor încetaseră.

Nici o mişcare nu înfiorà frunzele stejarilor căzuţi în somn; nici o umbră omenească nu împiedecà mersul iscoadelor vrăjmaşe...

Ele se arătară din ce în ce mai aproape, din ce în ce mai mari, din ce în ce mai ameninţătoare...

Când fură la câţiva paşi de codrii, toate stolurile se opriră.

Urmară câteva clipe de tăcere, în cari nu se auzeau decât sforăitul cailor înnăbuşiţi de colb, şi strigătele călăreţilor veliţi[1]).

Apoi pâlcurile se sfărîmară.

Călăreţii se despărţiră 'n cete mărunte, şi se risipiră, în lungi şiruri de bătaie, în faţa pădurilor treonite de umbră.

[1]) De frunte.

www.digibuc.ro

Puţin mai în urmă, din valea Cracăului răsăriră alte pâlcuri de oşteni.

Apoi câmpul, dealurile şi poalele colinelor se întunecară de tunuri, de arcaşi, de roşiori, de lefegii, de verzişori şi de ferentari înarmaţi cu fuşti lungi şi tremurătoare, adumbriţi de prapuri şi de steaguri nenumărate, acoperiţi de coifuri şi de cuşme negre, împodobite cu lungi pene de păun şi de vulturi.

Marele Vistiernic Juga făcù o mişcare plină de mânie:

— «La toţi diavolii...!» — mugì el, scrîşnind din dinţi...

«Acest câne, de Layot, vrà, oare, să stric iarba pentru un lotru[1]), ca el, fără lege şi moşie?»

Apoi se întoarse dârj, spre Domn:

— «Doamne... Imputernicește-mă să trag!»

Domnul îl atinse, râzând, pe umăr:

— «Hii înţelept... Vistiernice. Mieii nu se ucid cu gloanţe.

«Adastă...»

Marele Logofăt aruncă o glumă, printre boeri, şi boerii izbucniră toţi în hohote.

Mitropolitul Tarasie, înviorat de veselia boerilor, prinse încet-încet viaţă.

El întrebă de numărul oştilor lui Layot, de puterea lor, de priceperea comandanţilor munteni, de luptele dela Râmnic şi Racovăţ.

Apoi clătină din cap, şi tăcù...

Dinspre Tarniţa şi Roman se auzì un nou vuet de oşti în fierbere...

Armatele mahomedane se ridicau din albia

[1]) Tâlhar.

www.digibuc.ro

Moldovei şi se revărsau în talazuri grele peste dealuri...

Pe linia orizontului se văzù, mai întâi, o undă roşie, ca de sânge; apoi unda crescù, se înnegrì şi se topì, într'o negură albă de pulbere..,

Culmile dealurilor se înnălbiră. Din toate părţile zărei izvoriră cete nenumărate de arabi, îmbrăcaţi în lungi mantii de agabaniu [1]) şi buhur [2]), trăgând după ei neţărmurite şiraguri de cămile împovărate de provizii şi de tunuri desfăcute...

Se arătară apoi spahii călări, cu capetele împresurate de uriaşe turbane albe; cu tacliturì roşii, împănate de hangere şi geriduri [3]), în jurul şoldurilor; cu lungi suliţi de Hind [4]) înfipte în scările cailor.

In urma lor, prin nourii de pulbere ce se înnălţau în vârteje nestrăbătute, răsăriră Salahorii şi Topcii [5]); apoi ghehanaua, tunurile, şi caii 'n pohod.

Măgurile viermuiau de cămile, de catâri, de chervane acoperite de pocliturì mari de piele, de muselmi, saiale şi seizi, ce se strecurau, printre cai şi pe sub cămile, ca nişte furnici albe, răscolite de furtună.

Din când în când se auzeau sunete răguşite de trîmbiţe, înfiorând amurgul.

Movilele clătinătoare ale neţărmuritului agarlâc asiatic, se hâţânau ca pe ape...

Ele se mişcau, se sfărîmau în bucăţi, apoi alunecau, rînd pe rînd, prin coclauri.

Soarele asfinţise de mult, după culmile Ceahlăului; umbrele serei se desfăşurau, negre, pretu-

[1])—[3]) Stofe străvezii de bumbac şi de lână.
[3]) Bărzi, ce se asvârlă din fuga calului.
[4]) India.
[5]) Artilerişti.

www.digibuc.ro

tindeni; şi, totuşi, valurile celei mai mari împărăţii pământene se revărsau mereu.

Negurile viorii din Răsărit fură sfâşiate de noui talazuri uăvălitoare.

Orizontul se împestriţă de zeci de mii de călăreţi, îmbrăcaţi în burnuzuri albastre, cu înalte calpace, de şevai, pe frunte, — cu umerii scăldaţi în bibiluri şi ghiordane minunate.

Răsăriră ianicerii şi solacii marelui Seraskier, şi ai străluciţilor Beilerbei ai Anatoliei, Rumeliei şi Damascului.

Dealurile, din jurul nenorocitului cuib moldovenesc, fură acoperite de mii de flori legănătoare, de mii de umbre multicolore, ce se îmbrînceau, împinse ca de vânt, spre codrii...

Privirile boerilor deslușiră, în cele trei părţi ale zării, pe cei trei Beilerbei, împresuraţi de nesfârşite stoluri de Bostangii şi Ceauşi, înarmaţi cu darde aurite, cu piepţii strînşi în ilice sclipitoare, cu flinte lungi, încrustate cu mozaicuri scumpe, aninate pe spete.

Apoi văzură Marele Prapur, împletit din coade albe de cal, fluturînd în vânt.

Auziră sunete stinse de tipsii şi de trîmbiţe, de tamburе şi darale, de zurnadere şi de uturi...

Noui valuri de tuiuri şi de stindarde înflorite, împestriţară văzduhul...

Şi, în sfârşit, ochii marilor curteni, văzură, pe cea mai înaltă colină din jurul Pârîului Alb, răsărind, prin neguri, alaiul Marelui «Stăpânitor al lumei...»

Sufletul Domnului se turbură adânc...

Fără să şoptească un cuvânt, fără să privească în ochii nimănui, el coborî treptele turlei, şi se

www.digibuc.ro

îndreptă, îngândurat, spre întăririle de către miază-noapte...

Boerii îl urmară, cu frunţile plecate...

Deodată, Domnul se oprì.

Aproape de Turla lui Ghirai, el văzù pe Aprodul Purice sărind, îngrozit, peste ocopuri.

Chipul Aprodului erà roşu ca flacăra.

Buzele 'i dârdâiau...

— «Prea Mărite Doamne...», — făcù tânărul curtean, oprindu-se, la câţiva paşi, înaintea Domnului.

«Gianclăii şi Nogaii au bulucit asupra cetăţei.

«Domnul Azacului, Ghirai-Han şi Hagi-Aidar sunt toţi deolaltă...»

Domnul se încruntă.

— «Şi Vornicul Goian...?», — întrebă el, surd.

— «Adastă poruncile Milostivirei Voastre...», — răspunse Aprodul.

— «Să adaste...», — porunci Domnul, înăbuşit de mânie.

«Nu se vor ucide câinii, până ce nu se vor stropşi stăpânii...!»

Şi intră grăbit în cort.

IX.

Cetele sălbatice de tătari, în lăcomia lor de pradă, se aruncaseră asupra întăririlor din spre miază-noapte ale cetăţei.

Dar furia lor oarbă nu dăinuì decât o clipă...

Marele Seraskier auzì plesniturile tunurilor lor sparte, şi porunci înfricoşatului şef al «Hoardei de aur» să înceteze orice mişcare...

Haitele de ciapcâni, barhiduri, zogarcii, chirhezari, adunate de pe malurile Volgei şi ale Niprului, — se liniştiră ca prin farmec.

www.digibuc.ro

Ele se răsipiră în întunericul nopței, și se mulțumiră să aștepte porunca Marelui Padișah, rozând, spre a-și astâmpără foamea, blănurile lor încă nejupuite de carne...

Noaptea trecù în liniște...

Până spre zori, oștile musulmane cutreerară dealurile și văile din jurul taberei, așezându-și corturile, tunurile, proviziile, și înălțând rugăciuni fanatice spre boltă...

A doua zi cerul erà nouros; văzduhul umed și încărcat de neguri...

Oștile moldovene erau gata de luptă.

Dintr'un ceas, într'altul, se așteptau chiotele arcașilor de prin păduri, și bubuitul puștilor...

Dar spre uimirea Domnului, și a marilor boeri, în îngăimarea zorilor străjerii din turle văzură un steag alb apropiindu-se prin neguri, de marginea codrilor.

Domnul porunci Marelui Logofăt să dee drumul solilor înnăuntrul cetății, și să adune pe toți marii comandați de oști în divan...

Soarele pătrundeà slab și obidit printre neguri, scăldând văzduhul în lacrămi galbene de lumină, când străjerii din Turla lui Ghirai, vestiră, prin sunete de tâmpene, sosirea trimișilor Marelui Padișah sub porțile cetății.

Marele cort domnesc gemeà de boeri, prelați, curteni, aprozi și paici, înveșmântați în lorici și odăjdii bogate.

Domnul ținuse să primească pe marii dregători ai Porței, cu măreția și splendoarea unui adevărat stăpânitor de țară.

Pe treptele de lemn, ce urcau spre jilț, se așternuseră covoare sângerii de Persia, chenuite cu ciucuri și broderii de fir.

www.digibuc.ro

O uriaşă blană de tigru stà întinsă pe platforma divanului.

Capul fiarei erà întors spre intrarea cortului. Ochii ei fioroşi licărau tremurători în umbră, înfrigurînd cuprinsul...

Jilţul Domnesc, strămutat dela Vaslui, se înălţà în fundul cortului, printre draperii şi panoplii scânteietoare, asemenea unui altar măreţ, împresurat de candele şi de lampadare fumegânde. Sub uranisc , deasupra celor două aripi acoperite de perniţe moi de taftă viorie, pâlpâià, sub iconiţa sfântului Mucenic Dimitrie, o slabă candelă murindă...

In dreapta şi în stânga tronului se înnălţau alte două jilţuri, acoperite de postav roşu stropit cu fireturi.

In stânga [1]) stà bătrînul mitropolit Tarasie ; în dreapta, fiul Domnului...

Boerii se mişcau înciudaţi prin cort. Cizmele lor strălucitoare de piele de Mosc, cu carîmbii resfrînşi în afară, alunecau, uşoare, pe molatice covoare de Horasan şi Alep. Zelele şuerau ; spadele aninate de şolduri zăngăneau, izbindu-se de poalele loricelor grele de oţel.

Marele Logofăt, împresurat de un stol de tineri comandanţi, înşirà snoave şi glume pe socoteala Marelui Vizir, a Kiehaiei, şi a tuturor înnalţilor dregători otomani.

Boerii rîdeau.

Tăutu îşi mângâià barba, treceà în mijlocul altor curteni, şi pretutindeni stârneà rîsete nestăpânite...

Marele Hatman tăinuià, într'un colţ, cu Marele Vistiernic Juga, cu Boldur Vornicul, şi cu Ioasaf, egumenul monăstirei Neamţului.

[1]) Locul cel mai de cinste, în vremile vechi.

www.digibuc.ro

Ceilalţi curteni roiau, printre canafuri, vorbind în şoapte...

Când solii padişahului intrară pe sub porţile cetăţuei, escortaţi de paici şi stegari, dela un capăt la cellalt al cortului se stârnì un freamăt scurt de zale scuturate.

Boerii se aşezară, în grabă, pe la locurile lor.

Apoi o tăcere de moarte umplù cortul...

Draperiile se desfăcură...

In prag se arătă mai întâi umbra unui strălucit dregător otoman, încărcat de sclipitoare flori de argint, şi de pietre rare.

Pe umerii marelui Paşă, curgeau în jos, valuri albastre de mătase, stopite de arabescuri minunate.

Printre cutele somptuoasei lui şarvanale, se întrezărià pe piept, o scăpărătoare lorică, picurată de rubine.

Ochii solului erau acoperiţi de un ştergar înnodat sub cucă.

El făcù un pas, — străbătù încet şirurile de boeri înlănţuiţi de cele două laturi ale cortului, şi se oprì, înnalt, sub treptele divanului.

Marele Logofăt se aplecă la urechea Marelui Vistiernic Juga:

— «Acesta este Capugi-Başa...» zise el.

Şi privirile înţeleptului sfetnic se aţintiră asupra chipului bronzat, îmbrăcat într'o măreaţă barbă argintie, al strălucitoarei paşale.

In urma lui Capugi-Başà, paicii aduseră în cort alţi doi soli învăluiţi în albe mantii de serasir.[1])

Boerii desluşiră, în veşmintele lor bogate şi în uriaşele lor cuce, împodobite cu pene de struţ, pe Muhzur-Agasi, şeful ianicerilor, şi pe Miralem-Agà, comandantul nakibilor[2]).

[1]) Stofă de matase, ţesută cu fir.
[2]) Păzitorii steagurilor.

www.digibuc.ro

Ei se opriră, la câţiva paşi, înapoia lui Capugi-Başà.

Vătaful de aprozi se apropiè de marele Paşă, şi-i ridică ştergarul de pe ochi.

Capugi-Başà îşi trecù mâna albă, stropită de pietre lucitoare, pe frunte; clipì, — îşi furişè privirile spre boeri; — apoi iarăşi îşi duse mâna la frunte.

Lumina îi înţepà ochii.

Se uità de jur împrejur, şi nu ştià unde se află.

Armurile curtenilor, florentinele aprinse în preajma Tronului, odăjdiile şi chipul cuvios al Mitropolitului Tarasie, — şi, în sfârşit, strălucitoarele toiage de argint şi de aur ale marilor sfetnici îi orbeau privirea.

Boerii surîdeau...

Inaltul dregător turc se uită către jilţul Domnesc.

Jilţul erà gol...

Işi rotì din nou ochii peste capetele boerilor, îndârjiţi de căutătura lui îndrăzneaţă.

Apoi rămase semeţ în faţa umbrei marelui Păstor al Romanului...

In clipa aceea Domnul răsărì, printre canafuri...

Capugi-Başà îşi vârî mâna sub giar [1]), făcù un pas cutezător spre tron, — şi întinse, Domnului, un pergament aurit, legat în fir şi acoperit de peceţi uriaşe.

Mişcarea trufaşului mahometan fu atât de lipsită de măsură, încât un murmur de revoltă zbură de pe buzele tuturor boerilor.

Pumnii curtenilor se încleştară ameninţători pe mânerele spadelor.

Marele Vistiernic scrîşnì.

---

[1]) Brâu.

www.digibuc.ro

Domnul lăsă iradeaua să alunece pe treptele divanului, şi se aşeză liniştit pe tron...

Gestul măreţ, al tânărului Voivod, plăcù întregei curţi.

Marele Logofăt îşi frecă bucuros mâinile şi plecându-se la urechea Marelui Hatman, îi şoptì o amintire glumeaţă.

Marele Vistiernic Juga clătină, mulţumit, din cap.

Bătrînul Gangur zâmbì.

Chipul Marelui Păşa pălì, se înroşì, apoi se învineţì ca de ger.

El ridică porunca Innaltului stăpânitor al lumei de pe trepte; şi se uità, cu groază, împrejur...

Chipul Sultanului i se arătă ameninţător înnainte, şi un cutremur neaşteptat îi sgâlţâì trupul...

Işi înnăbuşì, atunci, trufia sub un surîs plin de ură; se plecă, umilit, în faţa tronului, — îşi duse mâna la inimă şi pe frunte; făcù un pas înnainte... din nou se plecă la picioarele jilţului domnesc; apoi îngenunche piciorul drept pe trepte şi întinse Domnului hatişeriful...

Domnul luă iradeaua, o desfăcù şi o trecù, — fără să-şi arunce ochii pe slove, — Marelui Logofăt Tăutu...

In cort se făcù o tăcere de moarte...

Ochii tuturor boerilor priveau ţintă spre Marele Logofăt. Şi inimile tuturor zvâcneau furtunos sub platoşe, atşeptând dezvăluirea marei taine...

Marele Logofăt îşi plimbă ochii peste rînduri, şi un zâmbet ciudat îi înflorì buzele... Apoi desfăcù foile pergamentului cu mâna tremurîndă, — îşi limpezì glasul, — şi începù, încet, tărăgănat, silnic...

Capugi-Başà, Muhzur-Agasi şi Miralem-Agà, priveau cu ochi iscoditori, când spre tron, când spre sfetnici.

www.digibuc.ro

Domnul se sprijini de aripa stângă a jilțului și începù să tăinuiască liniștit cu Mitropolitul Romanului...

Noi, Sultan Mohamed II Șah Canuni, Împăratul Împăraților, de-apururi Prea marit și Neînvins, Singurul Ocrotitor al Lumei, Impăratul Țarigradului, Crai al Crailor, Dătătorul Cununilor, Umbra lui Dumnezeu asupra pământului, Stăpânitorul celor două lumi și al celor două mări, Stăpânul Răsăritului și al Europei de Jos ..

«Prea slăvitului între prinții credincioși în Mesia, și prea «cinstitului între mai marii norodului lui Iisus, Ștefan «Bey, Domn Moldovei...

«Fericit să fii până la sfârșitul zilelor Tale!

«Agiungând la tine acest Hatișerif al Prea Strălucitei «Noastre Înnălțimi Împărătești, căreia tot pământul se «închină și de puterea căreia toate neamurile se cutre«mură, — să știi că Tu, prin cerbicia Ta, și prin pagubele «pre care le-ai adus Împărăției Noastre, învrednicitu-te-ai «de toate pedepsele, cele mai grele.

«Ci Milostivirea și Bunătatea Noastră, asupra Ta, fiind «nețărmurite:

«Ne mulțumim a te scoate din Scaun, și a pune, urmaș «în locul tău, pre **Alexandru Aron Domn Moldovei.**

«Drept aceia, fără a zăbovi nici un ceas, nici o clipă, «grăbește-te a te înfățoșà la pragul Înnaltei Noastre Porți, «împreună cu toată familia Ta, cu toți servii tăi, și cu «toate averile Tale.

«Să te păzești a cugetà, sau a face în alt chip,
«Și crede în prea sfințita noastră semnătură ..»

Înnainte ca boerii moldoveni să se fi desmeticit din buimăcirea în care-i aruncă citirea acestui neașteptat firman; Capugi-Bașà întinse Marelui Logofăt o nouă poruncă.

Marele Logofăt privì urît în ochii Paşalei, — desfăcù sulul, — și citi:

«Aleșilor între mai marii Poporului lui Hristos:
«Fericită să fie viața voastră în veci!

«Agiungând acest Ferman al Înnălțimei Noastre, la voi, «să știți că Ne-am încredințat cum că Domnul Vostru de «astăzi e nevrednic a mai stà în Scaunul Moldovei.

«Drept aceia, din nemărginita Noastră milă către voi,

www.digibuc.ro

«ne-am îndurat şi am dat poruncă a scoate pre Ştefan-«Bey din Scaunul Moldovei, şi a-l aduce, viu nevătămat, «la strălucitul prag al Înnaltei Porţi.

«Întru aceia voi să daţi ascultare acestui Ferman, şi «pre numitul Domn, amù scos din Domnie, împreună cu «toată familia lui, cu toţi servii, şi cu toate averile sale, «să-l daţi în mâinile lui Capugi-Başà, pre carele l-am tri-«mis vouă întru acest scop.

«Iar ce va porunci voua, de azi înnainte, noul vostru «Domn, Alexandru Aron Vodă, să căutaţi a împlinì fără «zăbavă şi fără cârtire.

«Altfel să nu cugetaţi, nici să îndrăsniţi a face...»

Marele Logofăt se înnegrì.

Un tremur convulsiv, de mânie, îi zguduì trupul.

Buzele i se învineţiră.

Ne mai putându-şi stăpânì furia, el strînse Hatişeriful împărătesc în pumn; şi, ieşind amenin-ţător dintre boeri, îl svârlì cu putere în obrazul Marelui Paşă.

Capugi-Başà se trase înnapoi, cu mâna încleş-tată pe armă...

Boerii aplaudară...

Miralem-Agà şi Muhzur-Agasì se îmbrînciră, către uşe, cu ochii învâlvoraţi de spaimă...

Mânia Marelui Logofăt făcù să izbucnească la-crămi în ochii Domnului şi ai tuturor curtenilor.

De pretutindeni se auziră murmure şi amenin-ţări împotriva Padişahului.

— «Câinele !...» — gemù Vornicul Boldur, gata să izbească.

— «Heara !...» — răcnì Goian.

— «Neobrăzatul...», — adăogară alţii.

Şi toţi alergau îndârjiţi, prin cort, cerînd uci-derea solilor şi începerea luptei.

Între aceştia, Marele Logofăt, cu ochii umezi de lacrămi, îngenuche pe treptele tronului şi cerù Domnului iertare.

www.digibuc.ro

— «Prea Mărite Doamne...», — se rugà Marele Sfetnic al Moldovei.

«Iartă mânia credincioasei tale slugi... De atât amar de ani hălăduesc în solii şi războaie; — ci atâta neruşinare, încă nu am pomenit în lume...»

Domnul îi făcù semn să se ridice; apoi îşi ridică fruntea luminoasă peste sfetnici:

— «Mergeţi şi spuneţi Înnaltului Padişah», — porunci el, adresându-se celor trei soli mahomedani, — «că nu el m'au pus Domn în scaunul Moldovei; — ci... aceştia!

«Iar dacă Milostivirea Sa, vrà cu orice chip să mă scoată den scaun, — să poftească...

«Îl vom primì cu toată cinstea...»

Solii se închinară...

Vătafii de Aprozi le aşezară iarăş ştergarele la ochi.

Apoi cei trei mari dregători ai Porţei se îmbrînciră spre uşe, făcând temenele umilite înnaintea Domnului, şi mulţumind în taină, lui Allah, că au scăpat cu bine...

X.

În ziua de 25 Iulie, 1476, fù o zi mare şi neuitată pentru toată ţara Moldovei.

În ziua aceia se dezvăluì, în faţa Înnalţilor Dregători ai celei mai mari împărăţii pământene, neţărmuita dragoste a boerilor moldoveni, pentru Domnul şi pentru ţara lor.

In aceeaşi zi, oştile din lagăr sărbătoriră prin rugăciuni şi cântece de slavă, prin jurăminte şi îmbrăţişări mişcătoare, credinţa lor nestrămutată în puterea Crucei, şi hotărîrea de a se jerrfi toţi, până la unul, pe altarul dragostei de ţară...

www.digibuc.ro

Câteva ceasuri, după plecarea solilor mahomedani, lagărul se preschimbă într'un nemărginit templu în care sute de preoţi şi de schimnici, îmbrăcaţi în odăjdii sacerdotale, şi mii de credincioşi, îngenuchiaţi în pulbere, îşi înnălţau rugăciunile spre boltă...

Pe colina domnească se ridică o uriaşe cruce de ştejar înfiptă în pământ. In umbra ei, pe o masă de lemn, stà întins sfântul aer. Deasupra sfântului pristol licăreau, în răsfrîngerile soarelui înnăbuşit de neguri, Evanghelia cea mare dela Putna, Potirul sfintelor taine, Discul Proscomidei şi trupul celui răstignit...

Tarasie, Mitropolitul Romanului, împresurat de ieromonahi şi egumeni, săvârşià sfânta slujbă.

Chipul lui alb, încununat de viţe de zăpadă, păreà învăluit într'o lumină cerească...

Pe cap purtà strălucitoarea mitră arhipăstorească: pe piept 'i se desfăşurà, în ape luminoase, greul Omofor de zile mari, ţesut în fireturi, stropit de pietre fără preţ, străluminat de raze.

La câţiva paşi, înnaintea bătrînului păstor, Domnul, şi fiul său Alexandru, stau în genuchi smeriţi... n jurul lor, pe lungi covoare orientale, se rugau, cu frunţile 'n pământ, marii comandanţi ai oştirilor...

Mai departe se desfăşurau în valuri nemişcate, curtenii şi aprozii; jupânesele, jupâniţele şi copii boerilor; lefegii, panţirii, oştile de rînd, gloatele şi toate sufletele chemate să primească botezul morţii...

Din vârful înnaltei colinc, pe care noianul de torţe şi de vestminte ferecate o prefăcuse într'un munte de foc, până pe întăriri şi prin turle, nu se vedeau decât frunţi dezgolite, ochii pironiţi spre cer, braţe înnălţate către nouri...

www.digibuc.ro

Bătrîni, copii şi femei, — toţi se rugau în genuchi, năpădiţi de lacrămi, cerşind îmbărbătare şi putere Ziditorului Lumei...

Bătrînul Arhi-Păstor rupse în bucăţi sfânta Proscomidie, şi o aşează cu mâna tremurîndă, deasupra Discului.

Şi, înnălţându-şi ochii spre cer, se rugă A-Tot-Ştiutorului cu glas limpede şi trist:

«...Primeşte Doamne, jertfa aceasta, întru, ier-«turea păcatelor a tot poporului Tău: şi caută, cu «milă, întru izbăvirea creştinătăţei...»

Glasul cuviosul Prelat se înnecă în plâns.

El îşi limpezì privirile, suspină adânc.... apoi urmă înăbuşit:

«... Şi sfarămă cu puterea Ta, sub picioarele «ostaşilor Tăi, limbile cele fără de Dumnezeu, eari «voesc războaie....»

Preoţii şi diaconii căzdelniţară..

Rotocoale străvezii de fum, încărcate cu miresme de tămâe şi de smirnă, împăenjeniră văzduhul.

Se făcù o clipă tăcere...

Apoi, priu nourii de fum, ce se înnălţau asemenea unor suflete înaripate, spre boltă, — glasul arhi-diaconului Serafim, dela Suceava, sfâşie undele străvezii ale negurilor, rostind *Ectenia* cea mare, pentru nevoi şi harţuri,

Cu braţul ridicat în şlavă, cu orariul între degete, cu privirile pironite printre frunzele stejarilor, smulse lacrămi de înălţare şi de cucernicie poporului îngenuchiat la picioarele Crucei...

Se rugă pentru Domn, pentru Teoxit, Mitropolitul Sucevei, — pentru Doamnele şi Domniţele Domnului, pentru «curtea şi ostaşii săi» pentru cei căzuţi pradă focului şi hordelor barbare şi pentru «tot norodul moldovenesc şi pentru toate neamurile iubitoare de Hristos...»

www.digibuc.ro

«...Precum se stinge fumul, să se stingă toate «urdiilor vrăşmaşilor ; şi precum se spulberă praful «în faţa vântului, — să piară denaintea creştinătăţei «taberile lor...»

«...Să fie calea celor ce vin asupra noastră, în«tuneric şi alunecare» ;

«Şi îngerul Domnului să-i prigonească şi să-i «hărăţească pre dânşii.. ...şi să-i dee pre ei, în «mâinile ostaşilor iubitori de Hristos...»

Şi duiosul refren : «să ne rugăm Domnului», prelungit într'un nemărginit suspin, treceà pe deasupra oştilor împietrite 'n rugăciuni, ca o blândă fâlfâire de aripi...

Apoi iarăşi se auzì glasul stins al cuviosului Tarasie...

«Rugămu-ne Ţie, Celui ce sfarămi războaiele «cu braţ înnalt...»

«Cela ce ai dăruit biruinţa puternică lui Moisì «asupra lui Amalic, şi lui Samson asupra Filiste«nilor, şi lui David asupra lui Goliat...»

«... Ca un puternic şi tare, sfarămă tăria vrăj«maşilor Tăi, în spaimă şi fugă prefăcând-o.... şi, «sub picioarele iubitorilor de Hristos ostaşi, o «supune...»

Domnul, boerii, curtenii, şi toate gloatele răsipite în jurul colinei, îşi unìră cugetul cu rugăciunea Marelui Păstor, şi repetară, într'un glas, cuvintele lui sfinte :

«Sfarămă Doamne, puterea vraşmaşilor Tăi ; şi «sub picioarele iubitorilor de Hristos, o supune...!»

Mitropolitul citì apoi, într'o linişte desăvârşită, evanghelia.

Gloatele se închinară...

Domnul se ridică, şi sărută sfânta carte şi mâna bătrînului Sihastru.

www.digibuc.ro

Apoi, văile răsunară de psalmi şi de cântări dumnezeeşti.

Se cântă: «*Pre tine te lăudăm...*»

Se cântă, în urmă, *Axionul...*

Sute de glasuri înnălţară 'n cor, înnălţătorul stih

«Cuvine-se, cu adevărat,
«Să te fericim pre Tine!...»

Şi pe când, în depărtări, stihurile acestea sfinte treceau din tabără în tabără, ca ecoul unor uriaşe orge nevăzute; — din jurul altarului zburau spre cer, cele din urmă verseturi ale măreţului cântec de slavă:

«Ceea ce eşti mai cinstită
«De cât Heruvimii;
«Şi mai prea mărită,
«De cât Serafimii...
«Pre Tine, cea cu adevărat
«Născătoarea de Dumnezeu, —
«Te mărim!...»

Dela Mitropolitul Tarasie, până la cel din urmă aprod şi sutaş crescut de mic prin tindele bisericilor, prin monastiri şi prin lagăre, — toţi cântau...

Din păduri, şi de prin coclacuri, ecourile răspundeau cu sute de glasuri... Păreau că toţi bătrânii stejari, şi toate văile din depărtare, se întrupaseră în titani, şi sărbătoreau, cu voci detunătoare, intrarea oştilor moldovene în luptă...

Domnul îşi ridică fruntea peste boeri şi peste gloate.

Mitropolitul aşează proscomidia pe talere mari de argint.

În acelaş timp, stolniceii, medelniceri şi aprozii împărţiră ostaşilor pâini negre de secară...

Ceasul jurământului sună.

www.digibuc.ro

Curtenii se învârteau înviorați, căutându-și «frații».

Marii sfetnici de Divan se strînseră în jurul Domnului.

Tinerii curteni, paici și sutași, se îngrămădeau împreajma jupâniților înfiorate de măreția clipei...

Deodată o lovitură de tun zguduì văzduhul...

Domnul își ridicase spada spre cer.

Zeci de alte spade se încrucișară cu sabia Domnului.

Apoi tot văzduhul, — pe dâmburi, prin văi, printre corturi, pe întăriri, prin turle — se albì de spade, de fuști, de lănci, de baltage, de suliți și de alebarde, împleticite în lumină...

Soarele se strecură, în clipa aceea, slab și împăienjenit, printre neguri.

Un stog de raze aurii, apoi o bură măruntă de lumină căzù licurind peste lagăr.

Sub privirile obidite ale soarelui, tabăra luă înfățișarea unei mări de fier. Se văzură, atunci, bătrîni, cu pletele albe, răsucind spadele cu drag în lumină; se văzură stoluri de copii încrucișându-și lăncile cu săbiile marilor curteni; se văzură mame obidite, îndemnându-și odraslele să intre printre oșteni și să împartă cu ei sfânta pâine a înfrățirei.

Intr'o tăcere solemnă — neturburată de cât de țăncănitul armelor și de fâlfâirea flamurilor înfipte pe înnălțimi, — Domnul își ridică, încet, glasul...

El vorbì de ceasul de grea cumpănă prin care treceà țara. Arătă numărul înfricoșat al oștilor năvălitoare, și slabele puteri ale taberei moldovene. Vorbì, apoi, de iubirea de Dumnezeu; de datoria de a murì toți, apărându-și Moșia și Crucea; de răsplata, pe cari cei morți vor avea-o

www.digibuc.ro

sus, în Împărăţia Dreptăţei; iar cei rămaşi, în viaţă, — jos, «în valea acestei lumi...»

Cuvintele lui tremurau.

Ele păreau mai mult o împărtăşire înnaintea morţei; de cât un îndemn de luptă...

Când sfârşì, ochii boerilor, ai preoţilor, şi ai tuturor ostaşilor, cari auziseră cuvintele sale, erau plini de lacrămi...

Domnul făcù o mişcare hotărîtă.

Spada lui scăpărătoare, încrustată de rîuleţe de aur, se înfipse în inima soarelui.

Cu braţul drept, ridicat spre cer, cu glasul limpede, — el cerù boerilor să jure:

«Că vor ştì să'şi apere Moşia şi Neamul»;

«Că vor îndurà fără şovăire toate încercările harţelor...»;

«Că nu vor şovăì în faţa morţei; că focul, molima, flămângiunea şi setea, vor trece preste sufletele lor, fără a le clintì...»;

«Că vor pierì toţi, până la cel din urmă, împreună cu El, cu tot clerul, cu fiul său prea iubit Alexandru şi cu toate oştile din tabără, — luptând pentru *Cruce*, *Steag* şi *Moşie!*...»

Un murmur surd, apoi un detunet asurzitor, răspunse din cele patru colţuri ale taberei, jurământului său solemn...

Mitropolitul se apropie, în clipa aceea, cu Evanghelia şi sfânta Cruce, de Domn.

Domnul îngenuchie, sărută Evanghelia, apoi Crucea, şi în sfârşit mâna bătrînului sihastru.

Botezul începù...

Cete de preoţi se răsipiră în toate părţile taberei, botezând mulţimea, şi înfiorând văzduhul cu cântările lor înnălţătoare.

Oştile îngenuchiau în stoluri la picioarele lor;

www.digibuc.ro

apa sfinţită cădeà în rouă, pe frunţile lor dezgolite...

De pretutindeni se auzeau murmuiri evlavice.

Abia începeau, într'un colţ al lagărului, cele dintâi stihuri, şi altele răsunau pe văi şi pe ocopuri:

«Biruinţă prea credinciosului nostru Domn
«Asupra celor protivnici dărueşte...»

Şi ca o binecuvântare supremă, — de pe înnălţimea colinei, unde marii sfetnici şi comandanţi de oşti primeau îmbrăţişările Domnului şi împărtăşeau cu el pâinea frăţiei, — răsunà tremurător şi lung, cel din urmă stih, îngânat de vlădici şi egumeni:

«Şi cu Crucea Ta păzeşte
«Pre norodul Tău...»

Pâinile de secară se împărţiseră...

Oştenii frîngeau «trupul jertfei», se împărtăşeau cu el, apoi se îmbrăţişau, şi plângeau...

Toţi câţi luà din aceeaşi fărîmătură de pâine erau *fraţi de Cruce.*

Din clipa aceea nimic nu-i mai putea despărţi: nici focul, nici molima, nici plumbul, nici moartea...

Beţi de înflăcărare, tinerii curteni roiau în stoluri în jurul jupâniţelor; frîngeau, cu ele, trupul celui răstignit pe Cruce; — şi mii de jurăminte şi de alintări duioase, murmuiau prin aer.

— «Ia, jupâniţa mea... De amù îţi sunt frate... «Nimeni nu se va atinge de inima ta, până ce, «mai întâi, herul păgânului nu va pătrunde ze«lele mele...»

— «Ia, porumbiţa mea... Să mă alinţi la moarte; eu te voiu apărà la harţuri...»

www.digibuc.ro

In jurul jupâniţelor Tăutu, în jurul Zamfirei, şi în preajma frumoasei jupânese Maria Boldur, urările cădeau potop...

Sărmanele femei abia îşi mai puteau stăpâni fiorii...

Bărbăţia le înflăcără inimile...

Luau din prescurile tuturor şi cu toţi se prindeau fraţi; tuturor le erau surori...

Şi toate vedeau înaintea lor arătarea friguroasă a morţei.

Şi tuturor le erà dragă acum, această moarte, plină de măreţie şi de slavă, — pentru Tron, Ţară şi Cruce...

XI.

De pe cea mai înaltă culme, din jurul taberei moldovene, Inaltul Padişah, împresurat de cei trei beilerbei ai Rumeliei, Damascului şi Anatoliei, de Marele-Vizir, de Marele Seraskier[1]), de Kyzlar-Agasi[2]), de Reis-Effendi[3]) şi de toţi beii şi paşalele Curţei lui strălucitoare, — ascultà, uluit, vuetul crescând ce se ridicà, tremurător, din cerul pădurilor...

O clipă, Marelui stăpân al Lumei, i se părù că vuetul acesta înăbuşit, erà un deznădăjduit strigăt de alarmă.

Cu câteva ceasuri mai înainte, orbit de furie şi de revoltă, el poruncise Marelui Seraskier să îndrepte tunurile asupra cetăţei şi să arunce trupele de topcii, felahi şi arabi în foc.

[1]) Ministrul de războiu.
[2]) Ministrul dinnăuntru.
[3]) Secretarul Imperiului.

www.digibuc.ro

Dar tunurile se mişcau cu greu.

Negurile puneau stavilă privirilor.

Ele se rostogoleau huruind prin neguri; se înţeleneau prin hăţişuri nestrăbătute; împietreau deasupra văilor pline de întuneric şi de taină...

La fiecare pas, oştile lui Allah se aşteptau să fie izbite de săgeţi nevăzute; şi, la fiecare pas, se opreau îngrozite de umbre nemişcate: de tufe, de păduri şi de buşteni prăvăliţi în cale...

Intre acestea, vuetul din depărtări creştea mereu; şi cu el, umbrele serei se lăsau tot mai dese peste văi şi peste codri; şi fiorii morţii înfrigurau, tot mai adânc, cuprinsul...

Când cei dintâi psalmi dumnezeeşti de slavă, se înălţară tremurînd spre boltă, Inaltul Padişah tresări.

El dădù poruncă hoardelor depărtate să se oprească.

Apoi rămase înmărmurit în loc...

Glasurile se înviorau, se înmulţeau, cutremurau bolţile...

Straturile dese, de aer, — izbite de mii de voci detunătoare, — vibrau ca nişte clopote uriaşe.

Sunetele, împuternicite de undele negurilor, îndoite de ecourile văilor, răscolite şi învălmăşite de huetul prelung al codrilor, — păreau că izvorăsc din sute de mii de suflete...

Padişahul, palid ca ceara, ascultă acest concert uriaş.

Şi pe măsură ce el creştea în zări, sufletul lui îngheţă de groază...

I se părea, în prada frigurilor ce-i zgâlţâiau trupul, că înaintea oştilor lui neînsufleţite şi mărunte, se clătină un adevărat ocean bântuit de furtună...

El auzia cântecele blânde şi tângnitoare, ce se

www.digibuc.ro

suiau, din ce în ce mai limpezi şi mai răsunătoare, spre schele. Dar în aceste cântări, triste, el nu putea deslugi, nici psalmi de îndurare, nici stihuri de mărire. El auzia manèle războinice, ameninţări şi urlete de mânie...

Când cea dintâi lovitură de tun sparse văzduhul, — chipul lui, încrustat de zbârcituri şi de dresuri, se înegrì.

O clipă mai în urmă, tabulhanalele din tabără intonară imnul domnesc.

Şi, odată cu vuetul asurzitor de tipsii, de tobe, şi de trîmbiţe, mii de glasuri repetară în cor, stihurile războinicè:

«Hai, fraţi.., Hai, fraţi:
Crucea v'apăraţi...»

Prin mintea Padişahului, trecù, în clipa aceia, amintirea înfricoşatului prăpăd dela Rahova.

Se văzù apoi venind în fruntea întregului său imperiu, într'o ţară necunoscută şi barbară: «în care toţi se ascund, toţi mint, şi toţi lovesc nevăzuţi din umbră...»

Işi aduse aminte de cuvintele nenorocitului Suleiman-Paşa, rostite în frigurile morţei, după înfrîngerea dela Podul Inalt: «Domnul Moldovei e un Şeitan... [1]) In ţara lui şi codrii se luptă...»

Şi inima celui ce venea să strivească ţara Moldovei sub palmă, se strînse ca un burete ars în foc.

Buzele lui se strîmbară.

Ochii i se învâlvorară de arătări urîte...

Orbit de furie, el sângeră gura cumplitului său armăsar de Arabia, zmucind zăbalele.

[1]) Diavol.

www.digibuc.ro

Apoi îşi pironì ochii încruntaţi asupra Marelui Vizir:

— «Ce este aceasta?..» întrebă el, arătând ameninţător spre codrii.

Marele Vizir tăcù.

— «Zece mii de ghiauri sunt acolo?»

— «Bländ Azil al Lumei», se rugă înnaltul Sfetnic, tremurînd de spaimă.

«Ghiaurul care mi-a spus aceasta,—nu minte...

«Ecourile înşeală...»

— «Ghiarul a minţit...», — scrîşnì Sultanul.

«Toţi minţiţi... şi tu, şi toţi aceştia...»

Şi, biciuindu-şi calul, trecù către Bazar, murmurînd printre dinţi:

— «Mâine vei pornì Hoarda de aur, şi toate armiile Kara-Ulahilor[1]) şi Felahilor, în foc... iar comanda lor, vei avea-o *tu*...»

In partea din spre miazăzi a taberei moldovene, Layot Basarab, Domnul Munteniei, împresurat de boeri şi ostaşi, ascultà, — şi el, — rugăciunile fraţilor săi de sânge...

El auzeà cântările lor pline de înduioşare şi de slavă, — şi fiori grei de căinţă, îi brăzdau inima înşelată de patimi...

Auzeà psalmii dumnezeeşti pe cari el însuşi îi repetà, în clipele sale de pocăinţă; şi auzeà înnălţându-se către cer, aceleaşi rugăciuni, pe cari oştile lui le înnălţau în totdeauna, în vremuri de restrişte...

Auzeà «Heruvicul», plutind bländ şi tânguios, peste păduri; auzeà «Axionul», rădicându-se în unde argintate, către acelaş stăpânitor al Pămâutului, în faţa căruia el însuşi îşi plecà, umilit frun-

[1]) Muntenilor.

www.digibuc.ro

tea ; auzià, în sfârşit, cântări de îndurare şi de mărire rostite în limba lui, — pornite din însăşi sufletele ostaşilor săi...

La câţiva paşi mai departe,—în mijlocul pădurilor înnăbuşite de neguri, — un alt popor, rupt din sânul aceluiaş neam, îngenuchiat la picioarele aceleaşi Cruci, având acelaş grai, purtând acelaş port, ducând aceleaşi doruri,—plângeà, împresurat de duşmanii creştinătăţei întregi...

Şi el, fiul rătăcit al Basarabiei, îşi mânà acum oştile împotriva leagănului copilăriei lui depărtate. El păzitorul Sfintei Cruci, între Carpaţi şi Dunăre, călăuzeà, orbit de întuneric, valurile împărăţiei Aziatice, împotriva Bisericei lui Isus...

El, Layot Vodă, — Domnul Românilor, — întindeà mâna barbarilor dela Nistru, cari-i pustiau ţara, îi pângăreau altarele şi-i zguduiau tronul, spre a se îndestulà, cu ei, din sângele fraţilor săi de peste Milcov,—bântuiţi de aceleaşi jafuri şi nevoi...

...Cu capul frînt în piept, cu fălcile încleştate, cu degetele îngheţate pe frînele misirului său negru,—nevrednicul vânzător de neam, ascultà, înfrigurat, ecourile văilor ;—şi suspinà, şi gemeà, şi scrîşneà ca o fiară muşcată de vipere nevăzute...

Când oştile moldovene înnălţară 'n slavă măreţul psalm :

«Cuvine-se cu adevărat
«Să Te fericim pre Tine.»

Ochii Domnului Valah se rostogoliră îngroziţi în orbite...

I se părù că vede, prin neguri, umbra Sfintei Fecioare, palidă, întunecată, amenințătoare...

Şi sudori reci, de ghiaţă, îi încercuiră fruntea năpădită de vedenii...

www.digibuc.ro

Când aceleaşi glasuri, însufleţite de icoana mântuitoare a morţei, repetară 'n cor:

«Din strune şi orcane
«Să lăudăm pre Domnul...»

El îşi strînse calul în chingi şi se trase, înfricoşat, în umbră...

I se părù, de astădată, că mii de îngeri îşi scuturau aripele străvezii, în aer; şi cântau şi serbătoreau, din harfe şi lăute, jertfirea oştilor moldovene pe altarul credinţei...

El nu mai putù îndurà povara cumplitei lui fără de legi...

Se învârtì ameţit în loc şi apoi fugì, în zborul unei năluci, la spatele taberei, în plin deşert: să uite gândurile ce-i sângerau inima, — să nu mai audă cântările de mulţumire şi de slavă ale celor ce se pregăteau să moară pentru mântuirea Crucei...

Singur, Ghirai Han, rîdeà...

Impresurat de un nemărginit pâlc de Mârzaci,— având în stânga pe Hagi-Aidar, iar în dreapta pe Beti-Han şi pe Eminec Ghirai-Şah,—bătrînul stăpânitor al deşerturilor Crimeei ascultà, îndobitocit, cântările moldovenilor din lagăr...

El nu înţelegeà nimic.

Zadarnic urechea lui, uscată şi sbârcită, acoperită de păr şi de pulbere, se aţintià spre păduri.

Şi zadarnic ochii lui mici şi sticloşi se mişcau cercetători în orbite.

Nici el, nici Hagi-Aidar, nici Eminec, nici mârzacii lui hămisiţi de foame, nu puteau înţelege rostul acestei veselii solemne...

Tot ce puteà pricepe înfricoşatul tătar erà că: «oştile moldovene aveau ce mâncà: iar el, nu...»

De luni, în şir, haitele lui lacome de pradă, cu-

www.digibuc.ro

treerau stepele Bugeacului şi pădurile Moldovei de sus, desnădăjduite şi flămânde.

In Bugeac, oştile moldovene le curmaseră pofta de sânge, înnecându-le în apele Nistrului.

In ţara de sus, mai toate satele, târgurile şi sămănăturile erau părăduite. Hotinul stà neclintit şi neînvins între stâncile lui de cremene. Iaşul erà pustiit şi ars. Cetatea Neamţului primise loviturile lor de spije, surîzând nepăsătoare dintre nouri...

Toată nădejdea nefericitului Han, şi a hoardelor lui schilave, se îndreptà acum spre tabăra celor ce cântau, adăpostiţi în păduri...

Veselia moldovenilor erà pentru ei un semn vădit că acolo, în întunericul codrilor, se găseau de toate: şi vin, şi merinde, şi nutreţ pentru caii lor jigăriţi de foame; şi veştminte pentru trupurile lor deşuchiate; şi copii, şi femei, şi fete, pentru poftele lor murdare.

Nici raiul lui Mahomed, nici frumuseţile negrăite din Baktchi-Serai [1]), nici bogăţiile celor trei mari Impăraţi ai Răsăritului [2]) nu aveau în ochii lor, mai mult preţ, ca lagărul oştilor moldovene.

Rânjind fericit, ca o fiară aţâţată de mirosul sângelui, fiorosul Stăpânitor al Stepelor şi al Mărilor Putrede, se bătea furios în piept, repetând printre dinţi, în delir:

— «Allah!... Ai milă de supuşii tăi... Dă-ne pre moldoveni!...»

Hanii şi mârzacii, din jurul lui, făceau aceiaş mişcare sălbatică.

Ochii tuturor se aprindeau de pofta sângelui. De pretutindeni se auzeau urlete răguşite, ţipete mioriăitoare, rugăciuni şi ameninţări barbare.

[1]) Reşedinţa Hanului, în Crimeea.
[2]) Sultanul, Şahul Persiei şi Hanul Tătarilor.

www.digibuc.ro

Şi mii de braţe uscate învăluite 'n blănuri jupuite de carne, se înălţau către Allah, cerşind îndurare şi pradă...

Apoi iar răsună glasul sugrumat al bătrînului Ghirai:

— «Allah... Dă-ne pe Ulah-Beg!.. [1]). Dă-ne pe Ak-Ullah» !.. [2]).

Şi, din nou, înspăimântătorul furnicar de hoarde flămânde, risipite prin văi şi pe dealuri, înfrigurau zările cu urletul lor fanatic:

— Dă-ne pe Ak-Ullah!.. Dă-ne pe Ullah-Beg».

[1]) Domnul moldovean.
[2]) Pe moldoveni.

www.digibuc.ro

CARTEA III

POTOPUL

I.

Furia înaltului Padişah se preschimbă, în ziua următoare, într'o sălbatică poftă de sânge.

Marele Vizir fù oprit în Bazar.

Comanda oştilor năvălitoare fù încredinţată Mirzalelor, câtorva Bei, Gazii asiatici, şi Boeri munteni...

Generalisim, asupra tuturor hoardelor, fù numit Layot Vodă: singurul care cunoşteà, mai de aproape, puterile oştilor moldovene, — şi singurul asupra căruia Sultanul voià să arunce, în ziua aceia, răspunderea oricărei întâmplări.

Încă înainte de îngăimarea zorilor, oştile mahomedane, risipite prin văi şi dealungul pădurilor, aşteptau într'o nelinişte friguroasă poruncile lui Layot...

Domnul valah, însoţit de credinciosul său sfetnic Udrişte, de boerii lui de căpetenie şi de alţi câţiva

www.digibuc.ro

mari dregători asiatici, ieşì, încă din noapte, în cercetarea gloatelor.

Timpul erà posomorît şi trist.

Dealurile, văile şi pădurile erau acoperite de neguri nestrăbătute. Cerul, coborît jos, deasupra pământului, erà apăsător, ca de plumb...

Oştile abia se zăreau...

Pădurile, ce se înălţau la un pas de tabără, păreau că plutesc, deasupra văilor, la depărtări de leghe.

Lagărul oştilor musulmane, cu tunurile şi cu puzderia lui de corturi strălucite, nu se mai vedeà...

Prin pâcla aceasta nestrăbătută, pătrunsă de o bură măruntă şi jilavă, — nefericitul Domn muntean trecù, îngândurat, stolurile de căpitani, subaşi, mirzale şi bulucbaşale, — în cercetare...

Chipul lui erà veştejit şi posac.

Ochii i se mişcau, însângeraţi, în orbite.

Buzele-i tremurau...

Şi tot trupul lui osos, deşuchiat, învăluit într'o lungă dulamă zbârcită de ploaie, erà zguduit de fiori...

De pretutindeni el nu auzì, în dimineaţa aceia nenorocită, decât murmure de ameninţare şi de spaimă.

Comandanţii se îngrămădeau, în jurul lui, îngrijoraţi; şi de pe buzele tuturor, zburau şoapte şi păreri întunecate:

— «Incotro mergem, Doamne?..

«Privească Măria Ta, către soare-apune, către «miază-zi şi către miază-noapte».

Nu se desluşeşte om de om...

A purcede acum la harţă — înseamnă a merge la moarte...»

— «Aducă-şi aminte Măria Ta»... — adăogă un «altul, — de poticala dela Râmnic şi dela Racovăţ»...

www.digibuc.ro

«Tot aşa erà: chiciură şi burniţă»...

— «Să mai adăstăm»... — strigară alţii.

«Poate va răsări soarele»...

«Pe soare mergem şi în flăcările Gheenei»...

— «Milostivirea Ta»... — făcù bătrînul Udrişte — «ar face bine, după smerita mea judecată, să ceară «Prea strălucirei Sale Sultanului, îngăduire până «la nămiezi»...

«Poate se va limpezì vremea, şi vom puteà răz- «bate»...

Aceiaşi părere o avù El-Haddy Abdurah-Agà, şeful Arabilor. Acelaş cuget, Selim-Bei, comandantul Salahorilor şi Muselmilor; acelaş gând Amurat-Gazi şi Omar Effendi, căpităniile felahilor şi saìalelor.

Acelaş fior de îngrijorare trecù, în sfârşit, prin sufletul lui Nur-Agà: cel mai înfricoşat mârzac al hoardelor lui Eminec.

Cu toate acestea, umilitul vasal al Marelui stăpânitor al pământului, rămase neînduplecat.

Pentru nimic în lume, n'ar fi cutezat el să înfrîngă porunca Inaltului Padişah.

Ştià bine că erà de ajuns un surîs batjocoritor al Sultanului, pentru ca tronul lui, câştigat cu atâtea umilinţe şi fără de legi, să se prăbuşească pe veci în genune.

El răspunse sfaturilor boerilor săi, cu un zâmbet amar, plin de desnădejde;

Apoi le dădù poruncă să înainteze toţi, din trei părţi şi pe trei căi deosebite, asupra cetăţei...

Oştile înaintară...

Frontul, alcătuit din salahorì, muselmi, munteni, saiale, tătari felahi şi arabi, se oprì în gura Văei

www.digibuc.ro

Albe, sub comanda lui Omer-Effendi şi a Vornicului Drăgan.

Aripa stângă, alcătuită din ferentari şi arcaşi, fù încredinţată Marelui Vistiernic, Cazan...

Tătarii năvăliră, din spre miază-noapte, călăuziţi de Nur-Agà şeful Hinilor...

Layot-Basarab, împresurat de boerii săi de curte, de Hagi Aidar, de Beti şi Eminec-Han, şi de câţiva mari dregători ai porţei, se suì pe cea mai înaltă colină din apropierea cetăţei.

Şi, într'o tăcere de moarte el stătù acolo, ceasuri întregi, urmărind, prin neguri, izbucnirea şi deslănţuirea luptei...

II.

Oştile mahomedane răzbătură, încet-încet, în noaptea pădurei.

Frontul se îndreptă, pe valea Pârîului Alb, spre Turla lui Ghirai.

Cetele lui Nur-Agà se azvârliră prin râpi şi hăţişuri.

Ferentarii Visternicului Cazan urcară înălţimile dinspre miazăzi; apoi coborîră, în neregulă, neştiind unde merg, spre, întăririle uriaşe deasupra cărora vegheà prin neguri, Turla lui Dragoş...

Credinţa comandanţilor oştilor aziatice fù dintru început înşelată...

Toţi se aşteptau să fie izbiţi, încă din gurile văilor, de oşti moldovene, ascunse prin râpi şi coclauri.

Dar văile erau deşerte...

Incotro ochii comandanţilor turci, munteni şi tătari se întorceau, — nu întâlneau prin neguri

www.digibuc.ro

decât pământ gol, rădăcini uriaşe, tufe şi lespezi prăvălite de şuvoaie.

Din când în când privirile lor împăenjenite, se împiedicau de crengi ofilite şi de trunchi retezaţi de securi.

Pe unele locuri pământul, troenit de frunze veştejite, erà măturat şi plan.

Drumuri largi, bătătorite, şerpuiau umede şi ademenitoare, printre stejari răsleţi, lăsaţi în mijlocul lăstarelor de streajă.

Valurile mahomedane se îmbrînciră pe aceste făgaşuri deschise în inima pădurei.

Ele se înlănţuiră în lungi şiruri mişcătoare, rupseră rîndurile dese, — şi se topiră, rînd pe rînd, în adâncuri.

Liniştea creşteà din ce în ce...

Nici o umbră de pasăre, nici un ţipăt de corn, nici un vuet de oşti necunoscute, nu turburà pădurea.

Se auzeau doar crengile strivite sub picioarele gloatelor, zuruitul armelor, şoaptele subaşilor înstrăinaţi de trupe, şi foşnetul sec al lungilor mantii arabe, de serasir şi buhùr...

Din când în când, pâlcurile înaintaşe se opreau.

Din adâncuri izvorau umbre uriaşe de copaci, înlănţuiţi în şiruri lungi şi dese.

Frunzele lor erau înămeţite de negri.

Nu se zăreau decât trunchii...

Şi trunchii aceştia, drepţi, nemişcaţi, şi tăcuţi,— unii albi, alţi negri şi arămii, — luau, prin palele străvezii de pâclă, înfăţişeri ciudate...

Ei răsăreau, din întuneric, ca nişte luptători uriaşi, îmbrăcaţi în platoşe de tuci şi de spije...

Valurile cotropitoare îngheţau...

Răsuflările se opreau.

Dela un capăt, la celalt, al codrului, se stârneà

www.digibuc.ro

freamăt de şoapte, de mişcări pripite, de arcuri, de flinte şi de paveze ridicate în aer...

Apoi răsuflările se strecurau din nou printre buze.

Şi, din nou, neţărmuritul alai se învălmăşeà, se sfărîmà în cete numeroase, şi porneà nepăsător înainte.

Infiorat de pustietatea şi de liniştea din ce în ce mai largă din jurul oştilor musulmane, Omar-Effendi se apropie de El-Haddy Abdurah-Agà...

— «Pre sabia lui Mohamed...» — scrîşni el.

«Fac rămăşag pe cinci sute de circaziene şi pe tot haremul meu din Buckarà, că moldovanul a fugit din cuib...»

Abdurah clătină din cap.

Printre buzele lui groase, răsfrînte în afară, licărì un strălucitor şir de mărgăritare albe.

Şeful arabilor zâmbi.

El murmură, încet, printre dinţi;

— «Allah mubarek tealà...»

Apoi răspunse, încleştindu-şi pumnul pe hanger:

— «Se prea poate... Mielul lui Iahvè, nu poate îndurà strălucirea lui Allah...»

Vornicul Drăgan vorbea în şoapte cu Mircea Spătarul.

Aceleaşi gânduri treceau prin sufletele celor doui ostaşi, încărunţiţi în lupte.

Ei îşi aduceau aminte de războaiele de odinioară; şi nicăiri nu întâlneau tactica de acum, a moldovenilor.

Ştiau pe moldoveni aprigi, îndrăzneţi, dispreţuitori de moarte.

In lupta de la Podul Inaltei stau, ca şi astăzi, adăpostiţi în păduri nestrăbătute. Dar, dela Bârlad până la Vaslui, şi dela Vaslui până în creerul co-

www.digibuc.ro

drilor,— drumurile, văile şi hăţişurile erau, atunci, înţesate de oşti răsleţite.

La fiecare pas, valurile aziatice erau izbite şi îmbucătăţite de săgeţi şi de lănci nevăzute.

Cu cât aliotmanul înaintă în păduri, cu atât el slăbeà; şi pe măsură ce puterile lui slăbeau, cetele de hânzari şi codreni se înmulţeau şi'şi îndoiau loviturile...

Când oştile lui Suleiman-Beg sosiră în valea Racovăţului, din 250 de mii de luptători musulmani, tătari şi munteni, nu rămăseseră decât 200 de mii.

Cincizeci de mii de trupuri neînsufleţite zăceau pradă corbilor şi haitelor de lupi, prin troiene.

Drăgan gemù...

— «La toţi diavolii!...», — mugì el, trecându-şi degetele osoase pe frunte.

«Doar n'or hi durmind...

«Atâţa linişte n'am pomenit de când hărăţesc «prin lume...».

«Are haz să hi având, în lagăr, mai multe buţi «cu Cotnar, decât braţe de harţă...»

Mircea îşi plecă fruntea în pământ.

— «Eu, fârtate, mă învârt hojma în giurul unui gând...»

«Să ştii că am nimerit drum greşit...

«Pre cât ţiu minte huetul lotrilor venia, asară, din sus... dinspre Horaiţa...»

— «Nu se poate...», răspunse, scurt, marele Vornic.

«Şi chiar de a hi precum zici, — din trei cete, «trebue să dea una preste dânşii.

«Altceva trebue să hie.

«Eu cuget mereu la marele lor armaş...

«Cânele de Ştefan Vodă e un iclean fără sea«măn; şi toţi moldovenii sunt dăunoşi şi capeşi...

www.digibuc.ro

«Ei ştiau că oştile noastre bat către Neamţ şi «Suceava...

«Să le hi trecut, deci, prin gând a nè vârteji, «printr'o închipuită vânzare, din drum; iar mai «apoi...»

Marele Vornic nu avù timp să sfârşească.

O şuerătură ascuţită trecù peste vârfurile codrului, şi se pierdù, ţiuind, în văi.

Oştile se răscoliră.

Mii de ochi sticliră, înfriguraţi, în orbite...

El-Haddy Abdurah, Omar-Effendi şi Amurat-Gazi, îşi traseră spadele şi se opriră, îngroziţi, în neguri.

Arabii îşi întinseră lungile suliţi de Hind, înainte.

Ceauşii felahilor, saialele, muselmii, mirzalele şi buluc-başalele, îşi pregătiră sâneţele.

De pretutindeni se auziră ciocănituri de cremene.

Şi scântei albe, scăpărară pripit în umbră.

Mucurile roşii, de iască aprinsă, se apropiară de tigăiţele flintelor...

O clipă, — şi codrul stà gata să izbucnească'n detunături asurzitoare...

Dar încotro ochii ţintaşilor se îndreptau, nu zăreau nimic...

Aceiaş linişte lugubră învăluià cuprinsul. Şi aceleaşi umbre mohorîte, de copaci încremeniţi în neguri, pătau văzduhul presărat de arme, de ochi, de feştile, şi de sclipiri repezi, de mătasă...

Şuerul sfâşiè o clipă tăcerea; apoi nu se mai auzì nimic.

Nici un alt şuer nu mai străbătù pădurea...

Drăgan rânjì.

— «Să mă ierte Cel A-Tot-Puternic...», — mormăì el, făcându-şi cruce.

www.digibuc.ro

«Ci, par'că nu mai sunt eu, cel de la Racovăţ «şi de la Râmnic...

«O pasăre de pradă, un şoim, un uliu... trece ţipând preste vârfuri, — şi eu...»

Cuvântul îi îngheţă, din nou, pe buze.

Şi lui, şi Marelui Spătar, i se părù că aude un nou şuer, slab şi stins, şerpuind prin văi.

Marele Vornic îşi întoarse capul...

Oştile izvorau mereu, din neguri, — cu ochii holbaţi de spaimă, cu pumnii încleştaţi pe alebarde şi pe flinte.

Pădurea fierbea.

Din toate părţile răsăreau valuri nenumărate albe, roşi, albastre, viorii, negre.

Turci, tătari, munteni şi arabi se învălmăşau toţi prin întuneric, îmbrînciţi ca de talazuri.

Mulţi se împiedecau şi cădeau.

Sunete surde, de trupuri neînsufleţite, prăbuşite prin lăstare; şi scrîşnete înăbuşite între dinţi; şi ţipete sugrumate, de «Allah hù Allah», înfiorau din ce în ce mai adânc pustietatea codrului...

Cei doi comandanţi munteni păliră.

Mişcarea aceasta neobişnuită li se părù ciudată...

Deodată Marele Vornic, tresărì...

Un arab uriaş, îmbrăcat în zorzoane şi ghiordane strălucite, se clătină la câţiva paşi de el.— şi căzù, trăsnit, în ţărînă...

El sărì asupra osmanlâului.

Dar, în acelaşi timp, o altă umbră i se părù că se clatină; şi un alt trup se prăbuşi, huruind, sub ochii lui învâlvoraţi de spaimă...

Drăgan îşi trase spada şi se năpustì orb printre fugari.

— «La harţă!...», strigă el, răsucind fierul dezgolit în aer.

Dar nimeni nu-l auzi....

www.digibuc.ro

In depărtări răsunară câteva împuşcături de flintă.

Apoi un clocot asurzitor de pocnituri şi de urlete înfricoşate zguduì codrul...

Nenorocitul Vornic îşi roti privirile rătăcite, de jur-împrejur....

De pretutindeni veneau vârteje de luptători biciuite de săgeţi şuerătoare.

Ochii tuturor se înnălţau, îngroziţi, spre bolţile pădurei.

Şi din înnălţimea vârfurilor, din stejari şi din paltini, nouri de săgeţi, zvârlite de arcuri nevăzute, căděau asupra lor potop...

Pe dinaintea Vornicului trecù, prin pâclă, o arătare lugubră; apoi o alta... şi, în sfârşit un lung şirag de vedenii cumplite îi împăienjenì privirea.

El văzù roiuri de chipuri fioroase, verzi, mânjite de sânge, cu săgeţi înfipte adânc în orbite şi în pometii obrajilor, alunecând besmetice prin neguri...

La câţiva paşi, înapoia lui, un felah uriaş, se zbătea în încovrigările morţii, muşcând ţărâna.

O săgeată ascuţită îi pătrunse pâlnia urechei.

Capul musulmanului erà ţintuit în pământ.

Săgeata dârdâia, înţepenită între oase şi zgârciuri sfâşiate, asemenea unei vipere înfrigurate...

Mai departe, privirea marelui curtean se izbì de noui arătări hidoase.

Un alt mahometan strălucit, îmbrăcat în fireturi şi arme bogate, se opri înnaintea lui, cu pumnii strânşi pe tâmple, cu ochii înroşiţi de sânge, cu buzele strîmbate de fiori.

Drăgan desluşì, în umbra celui ce se apropia de el, pe Selim-Bei, şeful muselmilor.

Turbanul lui erà desfăcut şi picurit de sânge.

O ţepuşe de fier i se împlântase în moalele ca-

www.digibuc.ro

pului; şi stà acolo, neagră şi zbârniitoare, ca un pănaş cernit..

Vornicul alergă spre rănit....

Selim se învârtì în jurul lui, cu braţele încovrigate, cu privirile aţintite spre Aliah.

Apoi căzù, greu şi neînsufleţit, răzbufnind pământul...

Drăgan îşi duse mâna la coif...

O săgeată îi fulgeră casca; — apoi, o alta...

Îşi pipăì braţul stâng.

Erà lovit.

Şi, de pretutindeni căđeau, în jurul lui, roiuri de viespi oţelite, stoluri de săgeţi pârîitoare...

Neştiind încotro să izbească, neavând curaj să'şi îndrepte ochii deasupra lui, spre vârfuri, — primejduitul vornic îşi acoperì fruntea cu pavăza, şi fugì la vale...

Sub picioarele lui se destindeà o albie largă, înnămeţită de neguri şi de oşti în fierbere.

De cealaltă parte a văei, se întrezăreau, prin pâclă, întărîrile negre ale taberei moldovene.

Dar nimeni nu le desluşeà.

Hoardele viermuiau, în umbra lor, urmărite de şuerul săgeţilor din păduri, chinuite de dureri înnăbuşite, ciuruite de răni...

Omar-Effendi, Amurat-Gazi, Vistiernicul Cazan şi Nur-Agà, şeful Hinilor, stăvileau şuvoaiele de umbre omeneşti, — cu hangerile ridicate asupra lor.

Oştile se opreau îndobitocite de spaimă.

Ele se învălmăşau unele peste altele, se orînduiau în lungi şiruri înnăbuşitoare, acopereau coastele, dâmburile, văile şi făgaşurile încrustate de copaci de şi lespezi târîte înnăuntrul cetăţei...

În câteva clipe, valea Pârîului Alb fu înţesată de arme...

Dela Turla lui Ghirai, până la Turla lui Dra-

www.digibuc.ro

goş, şanţurile gemeau de musulmani, de tătari şi munteni.

Negurile se clătinau, albe şi roşii, ca nişte talazuri de spumă însângerată.

Şi, deasupra acestor neţărmurite unde sclipitoare, de şevai, de agabaniu şi buhur, — tunurile înfipte pe meterezele cetăţei, n'aşteptau decât o şoaptă spre a le înnmormântă, pe veci, sub noian de lavă şi de spije sfărîmată...

Omar-Effendi se oprì în faţa frontului, străveziu ca ceara.

Dinţii lui clănţăneau.

Ochii'i ardeau încruntaţi în orbite.

— «Câni!...», — scrîşnì el, rotindu'şi privirile batjocoritoare, peste gloate.

«Voi sunteţi arslanii lui Mahomed?...

«Voi aţi prăbuşit zidurile Caffei?...

«Voi aţi întins împărăţia Islamului peste mări şi ţări?...

«Mişei!...»

Din mijlocul gloatelor se înnălţară câteva şoapte miorlăitoare, cerşind îndurare.

— «Innainte...», — strigă un glas detunător, din funduri.

Şi mii de glasuri repetară, în neştire, cuvântul felahului...

Omar rânjì.

El le vorbì de pedeapsa ce'i aşteaptă în ţara lor, în sânul Dyennetului [1]).

Apoi le repetă, cu glas pătrunzător, perceptele aşternute, «de însă'şi mâna Profetului», pe marele Allem [2]):

«*Toţi să moară, şi nimeni să nu jelească viaţa, pentru legea lui Mohamed...*»

[1]) Paradisului.
[2]) Stindardul Profetului.

www.digibuc.ro

Vistiernicul Cazan ridică batjocoritor din umeri...

Vornicul Drăgan își întoarse ochii spre «pădurile» ce se înnălțau, sure și nedesluşite, la spatele lor, către apus...

Din neguri se auzì, atunci, glasul Marelui Vistiernic Juga, poruncind scurt şi înţepat:

— «Foc!...»

O feştilă luminoasă mijì, grăbit în neguri.

Apoi un val roşiatic, zbucnì, ca o gură de cuptor în aer...

Oştile îngheţară.

O detunătură cutremurătoare zgudui codrii, văile, meterezele, şi munţii din depărtare.

Omar-Effendi se împrăştie, rupt în fîşii, sub picioarele hoardelor.

Şi pâlcuri întregi de umbre omeneşti, se spulberară, în toate părţile, împroşcate de rupturi de tuci, înroşite...

Dar valurile musulmane încă nu se clintiră...

Ele rămaseră pe loc, împietrite, cu braţele zgârcite deasupra frunţilor.

De pe întăriri se revărsară nouri groşi de fum, încărcaţi de miros înnăbuşitor de pulbere...

Oştile nu se mai zăreau.

Şi nimic nu se mai zăreà prin fum şi neguri...

Deodată, o nouă poruncă răsună, scurt, pe ocopuri.

— «Foc...»

O nouă scânteie licări în umbră; o nouă flacără învâlvoră văzduhul; şi o nouă detunătură zguduitoare, cutremură pământul...

O clipă mai în urmă, altele două bubuituri răsunară, spre miazăzi, către Turla lui Dragoş; în sfârşit, altele...

Codrii se acoperiră de fum, de flacări, şi de aşchii de bronz...

www.digibuc.ro

Valurile aziatice se sfărîmară, izbite de cambarele topite.

Ţipete sfâşietoare de «Allah hù Allah», înfiorară văile, scăldate 'n nouri galbeni de pucioasă.

Câteva flinte pocniră slab în mijlocul cutremurătorului uragan de tunete neîntrerupte.

Săbiile, fuştile, alebardele şi ghioagele tătarilor sclipiră, câteva clipite, în lumină...

Apoi întregul alai se îmbrînci, ca uu singur om, înnapoi, spre şesuri.

Dar abia făcù un pas, şi un vuet înfricoşat. urmat de lovituri năprasnice, rostogolì, cele dintâi rînduri, înnapoi sub pârcane...

Arcaşii Vornicului Buhtea coborîră din desişul frunzelor.

Ei dezlegaseră nenumăratele cirezi de junci, de viţei, de boi şi de vaci priponite prin hăţişuri.

Înboldindu-le cu lăncile, hăulind şi aruncând, printre coarnele lor, nouri de săgeţi, ei năvăliră, ca un potop, asupra hoardelor duşmane...

În acelaş timp porţile cetăţei se deschiseră.

Mii de lefegii, se năpustiră, asupra nefericitelor jertfe, izbite din trei părţi, de odată...

Valea se umplù de întuneric şi de gemete surde.

Nimic nu se mai desluşì.

Nici o aripă de lumină nu mai sfâşiè spaţiul...

Doar zăngănirile asurzitoare, de săbii, de securi şi de ghioage nestrujite, — şi prelungul ţipăt de «Aman hù Aman...», arătau locul înfricoşat în care cei douăzeci de mii de musulmani şi munteni se înmormântau de vii, sub valuri de fier şi de foc...

www.digibuc.ro

III.

Când cele dintâi lovituri de sâneţe răsunară în adâncimile văilor, Marele Vizir alergă, cuprins de îngrijorare, spre cortul Sultanului...

Sultanul dormea...

Răsturnat între uriaşe perne de azur, cu chipul alb ca de ceară, cu buzele străluminate de un dulce zâmbet de mulţumire şi de pace, el visà adânc, sub lumina împăenjenită a unui strălucit lampadar, învăluit în zăbranic vioriu de mătasă...

La picioarele Padişahului, se înnălţau dintr'un buhurdar [1]), încrustat de pietre rare, lungi şuviţe alburii de fum, încărcate de miresme dulci, adormitoare.

Pe o mescioară scundă, stropită cu sidefuri şi cu mozaicuri sclipitoare, licăreau, într'un taler de aur, câteva bucăţi de haşiş, mestecate între gingii.

Pe treptele sofalei sta tolănit un alb şi minunat motan de Angora...

Marele Vizir îngenuche la căpătâiul Monarcului, îi sărută mâna uscată, căzută pe marginea sofalei, — şi murmură încet, ca în vis:

— «Allah Kerim... Allah Kerim...

«Revarsă asupra Arborelui Inflorit al Răsări-«tului dulcea lumină a Dyennetului, cântările lui «Azrael, roua strălucitorului Ghiun [2]) !...»

Apoi repetă din ce în ce mai tare:

«Oştile tale, Legislator Neînvins, — au învins !..

Şi glasul lui se pierdù, într'un «Eiuvallah !...» prelung, asemenea vuetului unor oşti biruitoare...

Marele Padişah se mişcă somnoros între perne.

) Urnă de tămâie.
Stralucitoarei zile...

www.digibuc.ro

Vizirul rămase nemişcat, cu fruntea lipită de mâna lui umedă.

Şahul zâmbì, apoi bolborosì câtèva şoapte nedesluşite, printre gingii:

«Mufti Effendi...» — gângăvì el,... — Ciohodar... Mufti...»

Umbra Marelui Ciohodar se desprinse din peretele cortului şi pierì printre lungile draperii de Şiras.

O clipă, mai în urmă, strălucitul Păstor al Islamului, intră în cort, înclinându-se până la pământ şi repetând, cu glas tânguitor, umilitoare verseturi din Coran...

Padişahul îi făcù semn să se apropie.

Prosternat pe treptele sofalei, şeful religiei mahomedane, tâlcuitorul Elcoranului, ghicitorul ursitelor omeneşti, ascultă, într'o tăcere adâncă şi făţarnică, visul bătrînului monarc.

Din când în când buzele Marelui Muftiu se întredeschideau, ca o rană sângerîndă.

«Allah Kerim... Allah Kerim... Uà Mohamed rassul Allah...», — repetà el, înălţându-şi braţele spre boltă.

Vizirul îşi ştergeà ochii cu mâneca şarvanalei, înduioşat de o fericire prefăcută...

Marele Padişah, mişcat de duioşia înnalţilor săi sfetnici, vorbeà încet, înnăbuşit, pierdut...

Erà întâia oară, în lunga şi trudnica lui călători, dela Varna până în creerul Moldovei, când şubredul şi bolnăviciosul Şah, văzuse, în somn, privelişti minunate...

Visase, în noaptea aceia, — toropit de haşiş şi de opiu, — că toate mările întinsei sale împărăţii, dela gurile Nilului până pe ţărmurile Moesiei, erau acoperite de mii de galioane, de corăbii şi de şeici împodobite de flori, şi de lumină.

www.digibuc.ro

Şi miriade de umbre omeneşti, îi aruncau, de pe ţărmi, buchete de flori exotice; şi acopereau valurile mării cu lungi strigăte de «Eiuvallah... Binecuvântat să fie trimisul lui Allah, Mohamed Şah Canuni...»

«Şi se mai făceà...», — mormăià gârbovitul stăpânitor al ţărmurilor aziatice, furişindu-şi privirile cercetătoare, când spre Muftiu, când spre Marele Vizir, când spre supremul Ciohodar...

«Se mai făceà, — bolborosea el, — că iahtul Înălţimei Noastre se apropià, în vuetul tuturor limbilor pământului, de un munte minunat de aur, împodobit de chiprii, de chiparoşi, de bambu şi de miriade şi miriade de păsări albe, cu lungi ciocuri de sidef şi de aur... Iar de pe creştetul muntelui, mulţime mare de norod ne primea în sunete de zurnadere şi de tunuri...»

— «Bogdania! Frumoasa Bogdanie[1])!..» repetară, într'un singur glas, Mufti Effendi şi Marele Vizir...

— «Da... daa...», — gângăvì, încurcat, Padişahul... «Frumoasa Bogdanie...»

«Şi erà soare... soare de aur... de aur...»

Sultanul tăcù.

O bubuitură surdă cutremură uşor pânzele cortului.

Apoi o altă detunătură; şi în sfârşit alte trei tunete, izbucniră, unele după altele, în depărtări, pe câmpul luptelor...

Muftiul repetă grăbit:

— «Bogdania... Marea Bogdanie...»

Şi vizirul urmă repede, căutând să înăbuşească auzul Înaltului Monarc:

— «Marea Bogdanie... Frumoasa Bogdanie...»

Şahul zâmbì.

[1]) Moldova.

www.digibuc.ro

I se părù, în clipa aceia, că e la Brusa, în sărbătorile Bairamului: că tunurile din depărtare prăznuiau intrarea lui în somptuoasa moschee din capitala Asiei...

Apoi, își reamintì, ca prin vis, cântările din ajun; și, odată cu ele, prin sufletul lui încă turburat de opium, răzbătù glasul stins al Marelui Vizir:

«Oştile tale, Legislator neînvins... au învins!...»

— «Cine trage...», — întrebă el, ascultând bubuiturile ce se repetau din ce în ce mai des, în zări... «Amurat Gazi?... Omar?... El Haddy Abdurah?...»

«Cine?...»

Marele vizir îşi îngropă capul în cutele sofalei:

— ...«Toţi... prea strălucit şi prea Milostiv Ocrotitor al Pământului... toţi trag...»

Padişahul zâmbì din nou.

Apoi clătină, mulţumit din cap şi se adâncì iarăş în visul lui ciudat...

Bubuiturile se înteţeau din ce în ce.

Uneori cortul împărătesc, sprijinit pe ţăruşi subţiri de argint, se hâţână ca de cutremur.

Negurile vuiau, sfâşiate de trăsnete şi de urlete sălbatice.

Gemetele răniţilor veneau pe aripele vântului, până în mijlocul lagărului.

În jurul cortului împărătesc, beii, paşalele şi comandanţii oştilor se mişcau înfrigurați, chinuiţi de groază...

Sultanului 'i se părù, de astădată, că valurile mărilor sale înflorite se răscoliseră, izbite de furtună. Şi pe măsură ce bubuiturile se înteţeau, — înfricoşatele uragane dela Caffa şi de pe valurile Mării Negre, se apropiau, tot mai mult, de mintea lui ameţită de haşiş.

www.digibuc.ro

Glasul 'i-se stingeà; cuvintele i se striveau, între dinţi, pridindu-se...

Într'un târziu tunurile încetară.

Obrazul lui scofâlcit, se însenină.

Marele Muftiu îi tălmăceà cu glas adânc, visul lui profetic:

— «Galioanele sunt crăiile şi împărăţiile marelui Tău imperiu...

«Florile sunt Gloriile...

«Muntele de aur, sunt deltele Istrului...

«Vei trece peste ele, — ele ţi se vor închinà... şi vor venì, apoi miriade şi miriade de pasări albe,— toate împărăţiile creştine, de aici până la Nord, şi dela Nord până la Roma...»

Mohamed ascultà proorocirile a-tot-ştiutorului Imman.

Şi ochii lui scăpărau; buzele i se desfăceau, într'un surîs habotnic; dinţii rupţi, stricaţi, îngălbeniţi de opium, licăreau, lacomi şi fieroşi, între gingii...

Deodată draperiile intrărei se dădură în lături.

Marele Seraskier, Xaner-Paşa, răsărì, încruntat în prag.

El nu se prosternă.

Mândrul austriac turcit, îşi duse mâna pe piept şi la frunte, se înclină de câteva ori în umbră, apoi trecù pragul liniştit.

În urma lui se auzirà gemete înăbuşite...

Sultanul îl privì cu un ochiu plin de mânie şi de spaimă.

Seraskierul se închină din nou:

— «Întru fericirea şi mărirea Împărăţiei lui Allah, şi a tuturor neamurilor...», — murmură el cu nepăsare.

«Allah să Te ţie!...»

www.digibuc.ro

Apoi adăogă apăsat, privind batjocoritor spre pisica de Angora.

— «Oştile prea credincioasei Tale slugi, Layot Basarab-Beg... au căzut.»

Privirile Padişahului se pironiră, aiurite, asupra Marelui Seraskier.

Von Xaner urmà repede:

— «Omar Effendi, Selim-Beg, El-Haddy; Mahmud Agà... Alì... Abdul-Agasi, Kara-Orman-Başa, toţi sunt morţi.»

Fruntea Padişahului se încreţì, — fălcile 'i-se încleştară...

Mările lui feerice se prăbuşiră cu vuet surd în prăpăstii pline de întunerec.

Galioanele, corăbiile, caicele, şeicile, şi toate popoarele lui, împodobite de flori şi de lumină se înecară rînd pe rînd, în adâncuri.

El mai întrezări, încă odată, strălucitorul munte de aur dela gurile Dunărei; dar, prin pânza privirilor sale împăenjenite, el îl văzù, de astădată, roşu, acoperit dc cadavre şi de sânge...

Cuprins de o slăbiciune adâncă, el se înţepeni între perne şi începù să geamă:

— «Allah... Ai milă de poporul Tău... Ai milă de oile Tale!...»

Apoi întinse braţul după haşiş.

— «Haşiş... — gemù el, — «daţi-mi haşiş...»

Marele Vizir îi puse talerul dinainte.

Sultanul îşi strecură între dinţi o bucată de haşiş şi începù s-o mestice...

Apoi zvârlì talerul în pieptul Vizirului.

— «Destul..», — răcnì el, înecat de o furie cumplită.

«Vipere!... Trădători!... Nemernici!...»

«Aţi pângărit gloria Islamului... Aţi întinat, cu nevolnicia voastră, strălucirea sfântului Alem...!»

www.digibuc.ro

IV.

A doua zi cerul începù să se lumineze...

Un vânt cald şi uşor, de răsărit, răscolea norii şi îi îmbrânceà, în grămezi, către apus...

Negurile se ridicaseră din văi şi de prin codrii.

Ele pluteau albe şi străvezii, ca nişte caere uriaşe, peste păduri şi peste dealuri...

Printre palele lor, clătinate de vânt, oştile moldovene întrezăreau din răstimp în răstimp, mişcările din depărtare.

Tunurile lui Layot rânjeau negre şi dărăpănate printre stejari, la câteva bătăi de arc de cetatè.

Ferentarii roiau în pâlcuri dese în jurul lor, prin luminişuri.

Deasupra platoului dintre Almaş şi Vadul Moldovei, urdiile musulmane se îndesau, se rupeau în şiruri nenumărate şi se apropiau mereu, de gurile văilor...

Adeseori, priu hăţişuri, răsunau pocnete surde de topoare, hârşiiri de ferăstrae şi bubuiri de copaci prăvăliţi prin coclauri.

Pădurile se desfundau pretutindeni.

Tunurile Hoardei de aur şi ale Marelui Seraskier pătrundeau, încet-încet, sub metereze...

Domnul şi toţi marii comandanţi ai oştilor moldovene urmăriră de pe întăriri şi din turle. toate mişcările aliotmanului.

Ei văzură hoardele lui Mengli-Ghirai şi Hagi-Aidar, împestriţându-se cu stoluri nenumărate de achingii, topcii şi solaci. Văzură, în acelaş timp, tunurile lor înmulţindu-se şi apropiindu-se, sub comanda câtorva bei şi paşale, de zidurile cetăţei.

Văzură, în sfârşit, oştile lui Layot şi ale Marelui Seraskier înnaintând şi pierind, rînd pe rînd, în întunericul codrilor.

www.digibuc.ro

Auziră, apoi, vuete nesfârşite răscolind pădurile, huruiri greoaie de roţi şi de tunuri, sunete rare de zurnadere şi fanfare, ropote şi zăngăniri de arme, strigăte de guri, foşnete de veştminte şi de tuiuri...

Cu toate açestea, în tot timpul zilei, oştile tupilate între crenele, rămaseră mute şi nemişcate. Nu se făcù nici o ieşire prin păduri.

Şi nici un sunet de surlă nu turbură liniştea cetăţei...

Noaptea trecù într'o tăcere fioroasă...

Cerul, limpezit de nori şi de neguri, erà înstelat şi senin. Pădurile dormeau.

Mari aripi de lumină se ridicau uneori, printre umbrele copacilor; pâlpâiau o clipă în întuneric; apoi se stingeau fără veste.

Străjile hoardelor musulmane vegheau...

Şi pretutindeni, mii de ochi nevăzuţi, ascunşi în umbră, aşteptau înfrigurati răsărirea zorilor...

Când cele dintâi raze de lumină fulguiră zările topite în neguri, şi când ţipătul răguşit al prigorilor sfâşiară noaptea, — un freamăt lung, apoi din ce în ce mai puternic, străbătù, în lung şi în lat, pădurile...

Oştile se răscoliră, din toate părţile...

Treizeci de mii de tamargii, beşlii, gemlii, achingii şi topcii, se ridicară din desişuri şi porniră, sub comanda Beilerbeiului Anatoliei, a Marelui Seraskier şi a Marelui Capudan [1]) spre întăririle din gura Pârîului Alb.

In acelaş timp, toate oştile muntene şi toate hoardele de gianclăi şi nohai, năvăliră din spre miază zi şi miază noapte, sub comanda lui Layot Basa-

[1]) Ministrul artileriei şi marinei.

www.digibuc.ro

rab, şi a celor doi hani de peste Nistru: Mengli Ghirai şi Hagi-Aidar...

Intregul noian, de aproape o sută de mii de musulmani, creştini şi barbari, trecură într'o învălmăşală monstră peste leşurile miilor de mahomedani căzuţi cu o zi înainte...

Codrii se cutremurară de sunete de trîmbiţe, de ropote, şi de strigăte asurzitoare...

Tabulhanalele, ascunse în adâncimile văilor, izbucniră în manele războinice...

Tunurile trăzniră din toate părţile codrului.

Şi zeci de mii de glasuri înalţară spre cer, — odată cu cele dintâi lovituri de tun, — lungi şi înfiorătoare ţipete de îmbărbătare...

V.

Nici Domnul, nici Marele Hatmann, nici Marele Vistiernic Juga, — nimeni, în sfârşit, din marii comandanţi ai oştilor moldovene, — nu se aşteptară, în ziua aceia, la un atac atât de crîncen...

Incredinţaţi că hoardele mahomedane se vor deslănţuì treptat-treptat, sub focurile şi sub paza tunurilor lor nenumărate, — ei păstrară în tot timpul pregătirilor de împresurare o tăcere de moarte...

Tunurile fură acoperite de crengi şi de ierburi. Focurile fură pretutindeni stinse.

Comandanţii tuturor oştilor primiră în acelaş timp poruncă să nu facă nici un zgomot şi nici o mişcare, fără o nouă şi hotărîtoare întărire de la Domn...

Intr'un cuvânt, totul fù orînduit în aşa chip, încât oştile cotropitoare, înşelate de tăcerea şi de pustietatea lagărului, să pătrundă cât mai adânc sub gurile ascunse şi trăznitoare ale puştilor moldovene îngropate sub pârcane...

www.digibuc.ro

Dar planurile marilor curteni fură înşelate.

Marele Seraskier judecă altfel.

El ştia că oştile sale, alcătuite în mare parte din triburi barbare, nu vor puteà ţine piept unui atac în regulă.

Măcelul din ajun, noianul de cadavre risipite prin păduri şi în sfârşit credinţa că numărul oştilor moldovene erà mult mai mare de cum se presupusese la început, înfrigurau încă inimile comandanţilor mahomedani.

El hotărî dar să arunce, deodată, toate hoardele asupra întâririlor, în sunetul muzicilor, şi în bubuitul tuturor tunurile înlănţuite în jurul cetăţei.

Oştile moldovene rămaseră o clipă înmărmurite...

Neştiind dacă trebue să tragă sau nu, — ele priveau, cu ochii auriţi, dintre crenele, înfricoşatul uragan ce se dezlănţuià din ce în ce mai năprazic lo picioarele lor...

Hoardele mahomedane izvorîră fără veste din hăţişuri şi poiene...

In câteva clipe văile se umplură de un clocotitor fluviu de cuşme, de turbane, de coifuri, de arme, şi de stindarde răscolite...

Sute de sâneţe sfâşiară văzduhul, cu pocnetele lor hueşe.

Timargiii se agăţară de bârne.

Achingiii se năpustiră către pârcane...

Şi mii de trupuri omeneşti se izbiră, ca nişte valuri repezite de furtună, de întăririle cetăţei...

Strigătele nesfârşite de «Eiuvallah» şi «Ucide» pătrunseră până în cele mai adânci colţuri ale codrilor.

Şi, odată cu aceste urlete sălbatice de îmbărbătare, tunurile ascunse prin desişuri bubuiau din ce în ce mai sinistru ; tabulhanalele din depărtare,

www.digibuc.ro

cântau din ce în ce mai jalnic; trîmbiţele şi matburele vibrau, necontenit, în aer.

Şerpi fulgerători de lumină izbucneau, din răstimp în răstimp, în întunericul pădurei.

Aerul se învâlvorà.

Grămezi pârîitoare de obuze şi de pietre sfărîmate, zburau vâjâind pe deasupra meterezelor; se izbeau cu sunet surd de întăriri şi de turle; sfărîmau corturile, — incendiau copacii...

Salve de tunete se prăvăliau, rostogolite de ecouri, în adâncimile văilor...

Apoi nori negri şi înăbuşitori de fum, înecau pădurile şi oştile de pe întăriri, într'un des şi nestrăbătut zăbranic de crep cernit, prin care nu se mai întrezăreà decât sclipirea armelor dezgolite, şi nu se auzeà decât mugetul înecat al uriaşului fluviu de trupuri omeneşti revărsate peste şanţurile întăririlor...

In mijlocul acestui înfricoşat amestec de tunete, de strigăte şi de umbre nedesluşite, înecate de fum şi de foc, — marii comandanţi moldoveni se desmeticiră.

Domnul făcù semn buciumaşilor să sune.

Ţipete lungi de surle şi de buciume, sfâşiară o clipă aerul înăbuşit de fum.

Tunurile izbucniră.

Măcelul începù...

Boerii, strînşi în jurul tunurilor, cu capetele dezgolite, trăgeau în valurile năvălitorilor cu o dibăcie grozavă.

Un tun bubuià, un altul se încărcà, al treilea trăsneà, al patrulea stà gata să verse şuvoaie de pară...

Cele douăzeci de puşti aşezate în faţa cetăţei, şi toate tunurile din spre miază noapte şi miază-

www.digibuc.ro

zi, se descărcau şi se încărcau, în acelaş timp, fără să lase o clipă de răgaz oştilor duşmane.

Valurile musulmę să zvârcoleau prin şanţuri, gemând, urlând, răcnind, neştiind încotro să alerge, încotro să fugă...

Aripa dreaptă năvăli, în câteva rânduri asupra flancului stâng.

Flancul drept se învălmăşi, sfărîmat de loviturile Marelui Visternic Juga, spre aripa stângă.

Dar sub Turla lui Dragoş, oştile musulmane, amestecate cu oştile lui Layot, fură înmormântate, de-odată, sub un uriaş potop de fier. Trei fulgere sclipiră, pripit, în întuneric, şi trei detunături neaşteptate zguduiră meterezele şi codrii. Apoi trei guri de foc sbucniră, ca nişte cratere, asupra hoardelor amorţite de groază...

Din mijlocul gloatelor, strivite sub obuze, ţâşniră lungi şuroaie de sânge amestecate cu zgârciuri şi cărnuri sfărîmate.

Şi ţeste zdrobite, şi braţe smulse din umeri, şi măruntae sfârtecate de rupturi de tuci, zburară în toate părţile, stropind pereţii întăririlor, împurpurînd figurile puşcaşilor de pe înnălţimi, sfâşiind crengile pădurei...

Arbore vegheà, ascuns, sub turlă...

Ochii lui scăpărau.

Un rânjet straniu îi strălumină chipul înrourat de sudori, îmbâcsit de fum, de pulbere şi de sânge...

De când hălăduià în lupte, marele căpitan nu'şi aduceà aminte să fi avut parte de lovituri atât de bine îndreptate, atât de grele şi de crîncene.

Acelaş zâmbet de mulţumire fioroasă împăienjeneà chipurile hidoase ale puşcaşilor săi.

Stergându-şi frunţile mânjite de sânge, cu mânicele lor largi, soioase, înnegrite de funingine,

www.digibuc.ro

ei se învârteau în jurul tunurilor descărcate, rîzând şi glumind...

Hotnogul Stroe zvârleà, în braţele lui Tălabă, unele după altele, gloanţele şi cambaralele puştilor învăluite în suluri unsuroase de câlţi şi de hârtie cătrănită.

Tălabă le treceà în braţele lui Darman sutaşul.

— «Prinde-o...», — strigà, din când în când, bătrînul Hotnog, abià ţinându-şi sufletul...

«Aceasta e pentru Ghirai-Han... Aceasta, pentru agareni... Aceasta pentru volohi...»

Cambaralele alunecau, fâşiind, în gurile tunurilor încă fumegânde.

Oştenii hohoteau...

Jupâniţa Negri, amestecată printre lefegii şi puşcaşi, zburà dintr'un loc într'altul palidă şi ameţită...

Ţipetele musulmanilor o înfiorau; dar în acelaş timp, o bucurie neînţeleasă îi înviorà sufletul...

Bubuitul tunurilor, fumul ce se încolăceà peste pălănci, zborul cambaralelor zdrobite, fulgerile, flacările, mişcările puşcaşilor şi arcaşilor de pe ocopuri, glumele, rîsetele şi veselia lor neîntreruptă, o însufleţeau.

I se păreà, că o vijelie grozavă, cu tunete şi cu grindină, se abătuse, asupra lor, din nouri.

Şi ca un copil neştiutor, aiurit de măreţia naturei, ea se bucurà de jocul ucigător al plumbilor, de pocnetul flintelor, de pâlîitul săgeţilor, de bubuitul cutremurător al puştilor de pe întăriri şi din codri...

In timpul acesta măcelul făceà, tot mai groaznic, ocolul cetăţei...

Tunurile Marelui Seraskier fură înlănţuite, pe înnălţimi, la o bătaie de arc de ziduri.

Asaltul începù, din nou, cu o furie oarbă...

www.digibuc.ro

Un tun înfricoşat de bronz, răsări, negru, în faţa Turlei lui Ghirai.

Oştile aziatice se înflăcărară.

Asurzite de detunături, orbite de fum, însufleţite de bei şi paşale,—ele se azvârliră, ca un talaz uriaş, asupra meterezelor.

Marele Capudan năvăli, în fruntea lor, prin fum şi săgeţi...

Dar nu făcù de cât un pas, şi săgeata lui Huiban. apoi o ploaie măruntă de vipere înnaripate, îl asvârlì înapoi, sub picioarele hoardelor...

Un alt comandant îi luă locul, apoi un altul... Din toate părţile năvăleau umbre strălucite de gazii, seizi, şeici şi paşale, urmate de timargii, ceauşi şi solaci...

Marele tun de asediu trăsnì.

O detunătură cumplită zguduì pământul, pălăncile şi turlele cetăţei.

O bârnă uriaşă se prăbuşi, huruind, din înnăţime.

Turla lui Ghirai se clătină, hâţânată ca de ape...

Domnul pălì...

El nu văzù legănările turlei, nici grinzile ce se desprindeau din metereze; dar înţelese că totul căderà...

Ochii lui se pironiră asupra Marelui Hatman.

Marele Hatman îşi furişe privirile spre Marele Vistiernic Juga.

Juga stà, crunt, în mijlocul vârtejelor de gloanţe.

Nouri negri de fum se revărsară, apoi, peste lagăr.

Aerul pierì.

Un şuvoi pustiitor de foc, încărcat cu miros înţepător de funingine, le arse tuturor plămânii.

Ochii marilor comandanţi moldoveni se înroşiră.

Ei nu mai văzură nimic decât valuri arămii de foc.

www.digibuc.ro

De-odată tunurile amuțiră.

Lupta se încinse corp la corp...

Mii de săgeți, de suliți, de alebarde, de securi și de spade, cădeau din înnălțime asupra hoardelor năvălitoare.

Grămezi întregi de trupuri omenești se prăbușeau de pe ziduri, asemenea unor roiuri de viespi deslipite de scorburi...

Brațe retezate, capete sfărîmate, turbane și coifuri amestecate cu oase prefăcute'n țăndări, zburau însângerate pretutindeni...

Adeseori câte un cap hidos răsăreà amenințător prin fum.

Un buzdugan oțelit se învârteà, și cădeà trosnind asupră'i...

Capul musulmanului crăpà ciuruit de piroanele baltagului.

Dinții 'i se răsipeau în vânt; și valuri negre de sânge țâșneau, gâlgâind, din tâmple, din nări, din orbite...

Cängile și coasele hânganilor se înnălțau peste capetele lefegiilor, încărcate de măruntae și de lungi fâșii de carne, smulse din trupurile osmanlâilor.

Și toate armele oștenilor, și brațele lor negre și mușchiuloase, și chipurile lor pârjolite de flacări, erau mânjite de sânge și de zgârciuri hărățite...

Arbore coborîse jos, sub crenele; și se lupta acolo, singur, orbit de mânie...

Spada lui se rostogolea, pe deasupra purcoiului de munteni și gemlii, ca un șarpe de foc...

Ispitit de huruitul trupurilor moarte ce se prăvăleau jos, în adâncuri, el coborà, tot mai cutezător, către șanțuri.

Deodată un vuet surd îl deșteaptă din rătăcire.

Marele tun mahomedan trăsnì iarăș...

Întăririle se cutremurară din nou.

www.digibuc.ro

Vel-căpitanul îşi trase spada dintre coastele unei mirzale, şi se năpustì îngrozit, înnapoi, pe metereze...

Înnainte ca nourii de fum să învălue turlele, el întrezărì, în depărtări, o vedenie fioroasă.

Turla lui Ghirai se strîmbase.

Cula ei uriaşă stà gata să se prăbuşească peste curteni şi peste Domn...

O nouă lovitură de tun, — şi totul ar fi fost sfârşit...

Cu o mişcare desnădăjuită el arătă oştenilor săi primejdia ce ameninţà pe Domn, — şi strigă desnădăjduit:

— «De sârg, la Domn...»

Zamfira sărì, repede, dintre crenele.

Fără să-şi întoarcă privirile către copilă, fără să-i desluşească glasul, fără să ştie cine erà, — el îi făcù semn să zboare.

Apoi se întoarse, tremurînd din tot trupul, către puşcaşi:

— «Foc...»

VI.

Copila pierì, printre ostaşi.

Soarele răsărise.

Cu toate acestea nici o zare de lumină nu se deschideà, înnaintea ei, prin nouri.

Fumul izvorà şuvoi din gurile tunurilor, înnecând oştile, pârcanele, puştile, bârnelele, în valuri nestrăbătute de cenuşe încropită.

Abia făcù un pas şi ochii ei se învălătuciră de neguri arzătoare.

Se oprì în loc, îngrozită de lovituri, asurzită de tunete, biciuită de câlţi şi de funingine înflăcărată.

www.digibuc.ro

Un miros greu de pulbere îi înnăbuşì răsuflarea.

Apoi un vârtej scăpărător de foc şi de ţandări aprinse, îi trecù, şuerînd pe dinainte, şi se pierdù în văi.

Tunurile musulmane izbucneau, de pretutindeni, dese şi neîntrerupte.

Marele Seraskier luase, el însu-şi, comanda topciilor.

Focurile lor nu se mai pierdeau în vânt.

În toate părţile cădeau ghiulele ucigătoare.

Şi toate întăririle cetăţei se zguduiau ca de cutremur...

Oştile moldovene trăgeau din ce în ce mai rar şi mai slab...

Cambaralele se sfârşiseră.

Abia câteva tunuri mai aveau gloanţe şi iarbă îndestulătoare.

Copila îşi strînse inima 'n dinţi şi răzbì, mai departe...

Dar nu făcù decât un pas, şi iar se oprì.

Un lefegiu o izbì în piept, înstrunându-şi arcul.

Un altul o azvârlì între crenele, strigându-i furios din urmă:

— «Înnapoi... Te temi de fum... Vătui !...»

Ea se sprijinì de zid, albă ca varul.

Din văi se auzì, atunci, glasul unei paşale comandând înnăbuşit:

— «Foc...»

Copila îşi duse palmele la ochi, şi se trântì la pământ...

O lovitură surdă zguduì pălăncile, prefăcându-le'n ţăndări.

Copila scâncì, de o durere arzătoare.

Se uită la degete.

Printre încheieturile lor şuruiau fire subţiri de sânge..

www.digibuc.ro

O bucurie ciudată îi înflăcără sufletul.

— «Rănită...», — murmură ea rîzând... «rănită!...»

Şi, cuprinsă de un curaj sălbatec, sări dintre crenele şi alergă, — îmbrâncind puşcaşii, răscolind cambaralele, sfâşiind palele de fum, cu braţele, — peste buşteni, printre tunuri, peste răniţi, printre bârne...

Mulţimea lefegiilor se rărise.

Aerul erà străveziu şi galben.

Tunurile încetaseră.

Ele se încărcau pretutindeni, în tăcere...

Răniţii erau ridicaţi din băltoage de sânge, întinşi pe năsălii, şi aruncaţi de cealaltă parte a întăririlor, în lagăr.

În locul lor năvăleau din adâncimi noui pâlcuri de ostaşi acoperiţi de arme...

Prin pânza străvezie a fumului risipit pe boltă, copila întrezări Turla lui Ghirai, neagră, ameninţătoare, înclinată spre dreapta, gata să cadă...

I se părù că-i la un pas...

Chipul Domnului i se arătă, în clipa aceea, luminos ca în Tabăra Harţurilor.

Apoi deodată îl văzù răsturnat sub pârcane, strivit de grinzi uriaşe, acoperit de sânge, neînsufleţit, mort...

Dintr'un salt ea fù lângă turlă...

Dar un glas femeesc o oprì în loc...

Maria Boldur înfăşurà, la câţiva paşi de ea, braţul Vornicului Boldur în suluri negre de câlţi.

Un val cald de sânge, amestecat cu rupturi de fier, icnià furios pe sub scamă...

Marele Vornic stà rece, între crenele, privind ţintă spre păduri.

Buzele-i dârdâiau. Sudori reci îi acopereau fruntea largă, mânjită de funingine.

www.digibuc.ro

Deodată el își trase brațul înnapoi, și strigă sugrumat de dureri:

— «Foc, copiii!...»

Un opaiț mijì slab prin pâclă...

În același timp trei detunături neașteptate răsunară din spre codrii.

Copila se împiedică, și căzù...

Coiful îi zburà de pe frunte, ciuruit de gloanțe răsipite.

Amețită de șuere și de legănarea pârcanelor, ea își ascunse capul între brațe, și rămase, cu fața la pământ.

— «Sunt moartă...», — suspină ea, îngropându-și ochii viorei în pulbere.

«Moartă...»

Și chipul lui Arbore, apoi Turla lui Ghirai, și în sfârșit, umbra Domnului, i se perindară, nedeslușite, printre gene.

În clipa aceia tunul lui Boldur detună...

Ea se ridică, împinsă ca de un val subteran.

In jurul ei nourii se lăsaseră, greoi ca de plumb.

O pleavă măruntă, de sterigie învălvorată, se cerneà în straturi dese peste armurile ei înfierbântate.

Turla lui Ghirai nu se mai vedeà.

Un gând sinistru îi fulgerà atunci prin minte.

Crezù o clipă că turla lui Ghirai se prăbușise; că sgomotul acela înfricoșat, erà un târzielnic și desnădăjduit semn de alarmă; că Domnul și toți marii curteni, și toată cetatea, erà pierdută...

Dar norii de fum se răsipiră din nou...

Și din nou, trunchiul povârnit al turlei i se arătă printre gene...

Inima copilei se înviorà...

O nouă încordare, un nou salt, încă un pas, — și se oprì, acoperită de sudori, sub turla lui Ghirai.

www.digibuc.ro

În jurul ei, nu erà decât scrum şi ruine...

Un tun uriaş stà răsturnat de o parte...

Între roţile lui, înfipte în ţărînă — un cadavru...

Şi peste trupul ostaşului mort... o înfricoşată movilă de gloanţe sfărîmate, de câlţi, de zele, de pietre şi de aşchii, înţesate de sânge, de cărnuri şi de oase strivite...

Printre dărîmăturile acestea grozave, copila întrezărì câteva şuviţe arse, de păr..

Un fior de ghiaţă îi străbătù inima.

Se apropiè încet de cadavru, îi dezgropă capul şi privì lung în ochii mortului,

Capul ostaşului alunecă, greu ca de lut, în ţărînă...

Jupâniţa pălì.

— «Ah..!» — făcù ea izbucnind în lacrămi.

«Maftei... feciorul lui Stroe..,

«Sărmanul bătrîn... Sărmanul hotnog...!»

Urmărită de ochii îngheţaţi ai mortului, copila uitase pe Domn, uitase Turla lui Ghirai, şi uitase pe toţi marii comandanţi ai oştirilor...

Ea voì să sară peste pălănci, în tabără...

Dar în clipa aceia, glasul marelui Logofăt răsună între pârcane.

— «De sârg... jupâniţă... de sârg,.. foc...»

Zamfira se întoarse către Marele oştean.

Jupâniţele Tăutu apropiau opaiţele de tigăile puştilor.

Domnul stà nemişcat, lângă marele logofăt, sub turlă..,

Trupul lui erà învăluit într'o lungă mantie de zele.

O glugă de fier îi acopereà capul înegrit de scrum.

Ochii lui, atât de blajini odinioară, ardeau acum, în orbite, ca două vâlvătăi albastre...

Zamfira căzù la picioarele lui, ţipând;

— «Doamne... fugi... turla se clatină...

www.digibuc.ro

Domnul îşi înnălţă privirile spre turlă.

Fumul se rostogolea, în jurul ei, ca nişte nouri suri în preajma unei stânci prăvălite peste ape...

Ochii lui sclipiră, îngroziţi, sub cască...

În clipa aceia marele tun mahomedan izbucnì a treia oară...

Domnul sărì în lături.

Boerii se aruncară, peste întăriri, în tabără...

Turla se strîmbă.

Cula ei se rostogolì, cu o detunătură înfricoşată, în şanţurile cetăţei, peste topcii şi solaci...

Trunchiul izbit la mijloc, se prăbuşì peste tunari.

Văzduhul se cutremură de lungi strigăte de «Eiuvallah...» şi «Aman...!»

Tunurile Marelui Logofăt isbucniră singure, de sub păragini...

Apoi o tăcere de moarte umplù lagărul, văile şi codrii..

Nici o detunătură nu mai sfâşiè cuprinsul...

Hoardele musulmane pieriră...

Codrii rămaseră, întunecoşi, deşerţi...

Doar gemetele răniţilor de pe întăriri şi din şanţuri, şi ropotul hoardelor ce se depărtau prin ţâlile, mai arătaù locul înfricoşat, în care se dăduse o luptă atât de cumplită...

VII.

Câteva ceasuri mai în urmă, oştile moldovene văzură cu mirare un steag alb înălţându-se în apropierea codrilor...

Nimeni nu crezù în putinţa unei solii...

Cu toate acestea steagul se apropià mereu; şi cu cât el se apropià de lagăr, cu atât Domnul, marii curteni, şi toate oştile de pe metereze, desluşeau, în purtătorii steagului, pe solii Padişahului.

www.digibuc.ro

Spre a nu se descoperì pagubele dinlăuntrul cetăţei, — Domnul trimise, întru întâmpinarea paşalelor, pe Marele Logofăt Tăutu, pe Marele Hatman Şendrea şi pe Marele Visternic Juga...

Solii se întâlniră lângă Turla lui Dragoş...

Medèn-Calfasì, marele păzitor al minelor dela Brusa; Mektubcì-Effendi, cel dintâi secretar al Vizirului; şi Ibrahim-Paşà, comandantul spahiilor, aduceau din partea Sultanului învoiri de pace...

Padişahul se înduioşase, de «şubredele şi zadarnicele împotriviri ale oştilor lui Hristos» şi propunea, Domnului Moldovenesc, pacea, sub următoarele învoiri:

Beyul Moldovei să se îndatoreze a vărsà, în mâinile lui Hasnè-Agasì, tot haraciul cuvenit sublimei Porţi pe tot timpul de când Domnul Moldovenesc erà în scaun.

Iar dacă ţara Moldovei nu va puteà plătì acest haraci dintr'odată; Padişahul învoia Domnului să verse, deocamdată, haraciul cuvenit pe cei trei ani din urmă; iar rămăşiţa s'o adaoge, în fiecare an, la peşkeşul obicinuit.

După socotelile lui Medèn-Calfasì, haraciul cuvenit pentru cei trei ani din urmă, se ridicà la 12.000 de galbeni împărăteşti, 120 de cai de război 100 de şoimi dresaţi, 300 de copii aleşi, şi 36 de blăni scumpe de samur, pentru înalţii dregători ai Porţei.

In afară de aceasta, Domnul trebuià să mai puie la îndemâna Sultanului 4.000 de luptători iscusiţi, şi toate proviziile de cari trupele lui vor avea nevoie până la ieşirea lor din ţară...

In schimbul tuturor acestora Sultanul «se milostivea» să întărească pe Domn în scaunul Moldovei, să despresoare cetatea, să dea pace întregei ţări, şi să se întoarne, liniştit, pe ţărmii Bosforului...

www.digibuc.ro

Marele Logofăt Tăutu, ascultă propunerile solilor musulmani râzînd.

In câteva rînduri el fu gata să izbucnească...

O frază ciudată i-se plimbà mereu prin minte: «dacă înalţii dregători ai strălucitei Porţi au dragoste de blăni de samur, să stea aici până la iarnă, şi vor avea din belşug... iar până atunci ne îndatorăm noi a-i încălzi cu focul puştilor noastre».

Dar se stăpânì, şi tăcù...

Puţin mai în urmă, boerii se întoarseră în lagăr spre a împărtăşì Domnului spusele solilor...

Cu toate că nici Domnul, nici mari sfetnici de taină, şi nimeni din ostaşii moldoveni, nu se gândeau să primească umilitoarele propuneri ale Porţei; totuş Domnul strînse pe boeri în divan şi le cerù sfatul...

O parte din boeri fură de părere ca Domnul să poftească pe Inaltul Padişah în lagăr, spre a-şi lua singur haraciul...

Alţii, — aţâţaţi încă de mirosul prafului de puşcă, — cerură să se trimită Sultanului, drept orice răspuns, o nouă salvă...

Cei mai dârji şi mai tineri dintre boeri, — mai toţi ciuruiţi de gloanţe, — cereau să se cheme solii în cetate, să li se scoată ochii, să li se smulgă urechile, să li se dezrădăcineze limbile; apoi să fie trimişi Inaltului Padişah, drept orice peşkeş şi haraci.

In mijlocul zgomotului ce se ridică din ce în ce mai vijelios în cort, — Marele Vistiernic Juga luă cuvântul...

El fu cu totul de altă părere:

— «Să se ceară Inaltei Porţi trei zile de răgaz spre a ne sfătuì cu norodul», — murmură, cu glas adânc, Vistiernicul...

«In aceste trei zile, — urmă el, — să întărim

www.digibuc.ro

cetatea, să făurim gloanţe pentru puşti, să înviorăm gloatele ; apoi să purcedem din nou la harţă...

«Nu cu bubuituri de puşti şi cu larmă, se prind hulpile», — rânji marele comandant de oşti.

«E acolo un bălaur înfricoşat de carele trebuie să ne mântuim cât mai în grabă.

«Până ce nu vom zvârli în ţandări acea năpraznică puşcă de ocopuri, a turcului, în deşert vom scoate ochii solilor, şi în deşert vom zvârli plumbi asupra haitelor...

«Să cugetăm în tihnă.

In trei zile de odihnă, Cel Mare şi A-Tot-Puternic ne va lumină, poate, a găsi un bun leac şi pentru aceasta...»

Boerii se priviră uimiţi.

Cugetul iscusitului comandant al puşcaşilor li se părù atât de bine chibzuit, încât fu primit, de toţi, cu urări...

Puţin mai târziu, Marele Logofăt, Marele Hatman, şi Marele Vistiernic, ieşiră din nou întru întâmpinarea solilor.

Solii mahomedani ascultară cuvintele Marelui Logofăt privindu-se, uluiţi, printre gene...

Medèn-Calfasì rânji.

— «Vom merge şi vom arătà Prea Strălucitului şi Prea Milostivului Şah, rugăciunile Domnului Vostru,..», — murmură el, cu glas îngăduitor, făţarnic...

«Dacă strălucirea Sa va înţelege cererile voastre, — bucuraţi-vă şi vă înveseliţi.

«Vi se va răspunde, cu semn alb, din lagăr...

«Dacă, nu ; — voi înşi-vă, împreună cu Domnul Vostru, veţi răspunde de sângele ce se va vărsà, şi de ruina întregului vostru neam...»

Solii plecară.

Către seară boerii întrezăriră mult aşteptatul

www.digibuc.ro

semn, rădicându-se vesel, deasupra taberilor împărătești.

Mulțumirea se deslănțui, pe față, în amândouă taberile.

Musulmanii dănțuiau.

Moldovenii hăuleau.

Marele Vistiernic Juga își trecù mâna înghețată pe frunte...

— «S'au prins...», — murmură el rîzând...

Și o lumină ciudată, îi învăluì, în clipa aceia, chipul întunecat de gânduri...

VIII.

Până târziu în noapte, Marele Vistiernic Juga stătù singur pe ruinele Turlei lui Ghirai, cufundat în cugetări...

Oștile moldovene dormeau, pe întăriri și prin corturi, istovite de luptă.

Intreg lagărul avea înfățișarea unui codru pustiit de vijelie.

Tunurile de pe metereze zăceau sfărîmate printre dărîmături.

Corturile sfâșiate de săgeți și de gloanțe și proviziile, străjuite de armași și de robi, se înnălțau, de o parte, lângă tabăra harțurilor, asemenea unor ruini mistuite de flăcări...

De asupra acestui țintirim mohorît, în care abia mai licăreau câteva focuri înnăbușite sub spuză, și din care se înnălțau, din răstimp în răstimp, gemete și murmure sugrumate de durere, — ochii Marelui Vistiernic se aținteau îngrijorați.

El își purtà privirile pe deasupra puștilor sale prefăcute în țăndări; se uità peste trupurile țintașilor săi adormiți în întuneric; își întorcea capul

www.digibuc.ro

către păduri; măsurà dealurile, văile şi şesurile din jurul taberei; şi fiori grei, de mânie şi de scârbă, îi frământau sufletul.

In vreme ce lagărul moldovenesc se înnălţà ca o păragină uriaşe de asupra întunecoaselor şanţuri înţesate de morţi, — oştile mahomedane, ispitite de făgăduinţele Domnului, visau şi cântau... In întunericul vioriu al nopţei, sub stelele rare ce clipeau friguros pe boltă, în văzduhul înnăbuşit de miasme de cadavre intrate în putreziciune, mii de focuri, presărate prin păduri şi pe măguri, ardeau necontenit, asemenea unui ocean neţărmurit de candele.

In jurul lor hoardele aziatice, nesăţiate de sânge, sugrumate de doruri şi de pofte sălbatice, ameţite de haşiş şi de jocuri barbare, piroteau, cu braţele încolăcite sub calpace, cu privirile aţintite spre stele, cu dinţii încleştaţi, cu gândurile risipite...

Eunucii dansau.

Iataganele, încă neşterse de sânge, şerpuiau în jurul turbanelor lor desfăşurate pe umeri, ca nişte fluturi de lumină.

Jucau, aţâţaţi de patimi, în sunetele somnoroase ale tamburelor şi ale uturilor, şi în ochii paşalelor depărtate de seraiuri şi de bogăţiile, visate atâta vreme, ale frumoasei Bogdanii...

In salturi şi chiote barbare dănţuitorii răsbăteau prin jocul omorîtor al hangerelor pătate de sânge, şi urări fioroase, de mulţumire adâncă, isbucneau, în noapte, din întunecimile codrilor...

După jocul hangerelor, venea jocul baiaderelor.

Trupurile ianicerilor trosneau în svârcoliri pătimaşe. Orbiţi de legănarea şoldurilor, de frământările pântecelor, de suspinele tinerilor kyslari preschimbaţi în femei, căpităniile oştilor musulmane, îşi întindeau braţele spre stele şi umpleau văzduhul cu gemete sugrumate...

www.digibuc.ro

Cerşeau, toţi, fete, femei şi copii...

Cerşeau jertfe pentru poftele lor murdare: inimi tinere pentru inimile lor putrede; flori neîntinate pentru picioarele lor pângăritoare...

De ce veniseră ei de peste ţări şi mări?...

In ţara Bogdaniei erau fete curate, cu sâni de foc; femei înnalte, cu ochi de jeratec; copii zglobii, cu păr de mătasă...

Aici erà sânul larg şi bogat al Profetului.

Ce erà în ţara Bogdaniei, nu erà nici în Giorgia, nici în Egipt, nici la Mecca...

Aici erà grădina cea plină de flori, de roade, de izvoare şi de umbră, a Dyennetului.

La ei erà pustiu neţărmurit, sălbatec...

Acolo erau numai stepe şi mări bântuite de furtuni; aici numai codrii şi ochi înviorați de rouă...

Marele Vistiernic urmări dănţuirile, din ce în ce mai svăpăiate ale haitelor însetoşate de pradă; ascultă ariile lor tânguitoare, ţipetele lor înnăbuşite, urletele lor fioroase, — şi inima lui, plină de porniri uriaşe, sângerà de durere...

La câtiva paşi de zidurile cetăţei se desfăşurau codrii.

Şi înnăuntrul acestor păduri seculare, în cari nu rătăceau alte ori decât vânătorii domneşti dela Neamţu, furnicau acum topcii marelui Seraskier, şi cetele murdare de hini şi giancläi, şi triburile hidoase de arabi şi gelepi...

Codrul erà zdrenţuit şi trist.

Gorunii bătrîni, atinşi altă dată doar de rândunele şi de vulturi, îşi plecau în jos crengile scrilejite de săgeţi, pârjolite de flacări, sfărîmate de gloanţe.

Şi aerul proaspăt şi înviorător al pădurei erà înnecat de miasme cadaverice, de viermi şi de muşiţe; şi poienele lui, smălţuite de cicori, gemeau

www.digibuc.ro

de trupuri puhave tolănite în preajma tunurilor răsturnate peste morţi...

Pretutindeni viermuia o lume hidoasă, de care însă-şi temeliile codrului se zguduiau înfiorate...

Marelui Curtean îi se păru că aude, în freamătul neţărmurit al frunzelor scuturate de austru, un plânset înnecat: vaetul codrului potopit de corbi...

Şi în lumina sinistră a flăcărilor ce se strecurau şerpuind printre stejari, i se părù că vede de o dată mii de braţe zdrenţuite întinzându-se către el şi cerşind răzbunare...

Vistiernicul tresări...

Un gând ciudat îi frământà, de ceasuri în şir, mintea.

Un alt gând, mai straniu, mai înfricoşat, — îi strălumină acum sufletul...

El privi lung spre răsărit.

Lagărul împărătesc mijea în depărtări ca un talaz alburiu de spumă.

Focurile mureau rînd pe rînd, în noapte.

Chiar luminile de pe la ghiceduri[1]) se stingeau năpustite pe colnice şi pe şesuri...

O tăcere din ce în ce mai largă învăluià dealurile şi codrii.

Dinspre miază-noapte nu mai venea nici un vuet, şi nici o rază de lumină.

Hoardele de peste Nistru dormeau adânc, prin ierburi...

Aceiaş linişte neţărmurită, întreruptă doar de ţipătul prigorilor, se desfăşură către miază-zi, în tabăra lui Layot...

Numai în Valea Pârîului Alb, sub turla lu Ghirai, prin luminişuri şi hăţişuri, hoardele lui

[1]) Santinele.

www.digibuc.ro

Von Xaner luptau încă, în sunete de zilezuri şi de uturi, cu noaptea şi cu somnul...

Chipul Vistiernicului se însenină ca de zori. Un zâmbet luminos îi învălvoră ochii.

Fù un zâmbet grozav: o fulgerare încremenită în spaţiu.

Insufleţit de noui gânduri, el se strecură printre lefegii, trecù peste pălănci, peste tunuri, peste bârne, şi se topì în noapte...

Umbra lui înnaltă, se răsfrînse o clipă peste loricele curtenilor adormiţi între crenele, apoi se amestecă cu umbrele pădurei...

Câţiva străjeri îl întrezăriră alunecând încet peste pârcane.

Coiful lui ardea.

Ingroziţi de arătarea lui înfricoşată ei îşi făcură cruce...

— «Tricaliciul...»

Şi inimile lor împietriră...

Marele Vistiernic se suì în Turla lui Dragoş, străbătù toate întăririle dinspre miază-zi, se odihnì câteva clipe deasupra meterezelor dinspre apus, apoi coborì în lagăr.

Tăiè în larg Bazarul, răsărì iarăş în faţa Turlei lui Ghirai,—şi se oprì în pragul cortului domnesc.

IX.

In lumina slabă a unei candele murinde, sub ochii Marelui Logofăt, ai Marelul Hatman şi ai bătrînului pârcălab Arbore, cel mai de temut ostaş al Moldovei destăinuì Domnului toate cugetele şi toate planurile sale cumplite.

Domnul îl ascultă într'o tăcere adâncă...

www.digibuc.ro

Cei trei mari sfetnici se priveau uimiţi printre gene...

Li se părea că Marele lor Vistiernic aiurează.

— «Urdiile Padişahului au adormit...»,—murmură neînfricoşatul puşcaş...

«Focurile sunt stinse,—străjile dorm...

«Milostivească-se Măria Ta, a-mi da, în acest ceas, oştile mele de la Cartal.

«Voi purcede cu o mie de Joimiri asupra trufaşului Padişah.

«Drumurile până la Girov, şi de la Girov până în vadul Moldovei, sunt slobode.

«Valahii dorm...

«Inainte de îngânarea zorilor voi hi în Bazar. Când harţul va izbucni, fratele Luca Arbore, au vre-un alt credincios boer, va năvăli de sârg a-asupra topcilor lui Xaner...

«Căci la acel ceas, şi Xaner, şi oştile lui, şi valahii, şi haitele lui Ghirai, vor alergà toţi în preajma Innaltului stăpân...

«Când viaţa Sultanului e în gioc, puştile pot să piară, şi toate oştile, toate crăiile, toată Asia, nu mai preţuesc un potronic.

«Atunci bălaurul lor de her, — puşca lor cea mare—va putea hi zvârlită fără greş în aer, şi cu ea, tot pojarul carele ameninţă creştinătatea se va spulberà întru veci la vânturi...»

La auzul acestor cuvinte, tânărul voivod îşi plimbă privirile asupra marelui Logofăt şi a marelui Hatman, apoi îşi plecă, în jos capul, şi căzù pe gânduri...

Marele Logofăt se uità lung, în ochii Vistiernicului...

«Frumoasă este fapta ta, Vel Vistiernice»... şoptì într'un târziu tânărul Voivod, înnălţându-şi fruntea...

www.digibuc.ro

«Vrednic eşti de lauda noastră, a tuturora, şi curagiul tău vrednic este a fi pilduit tuturor oştilor şi urmaşilor noştrii...

«Ci, cugetat-ai tu la cele ce te aşteaptă în marele Bazar?».

«Mai înturnate-vei, oare, înnapoi...?».

«Cugetă, vistiernice câte oşti are, împreajma lui, Sultanul, — şi, hotărăşte»...

Marele Vistiernic îşi îndreptă privirea către candela ce ardea slab sub uranisc.

«Iutru izbăvirea neamului omenesc, — răspunse el hotărît, — Hristos s'au săvârşit pre cruce.

«Întru mântuirea sfintei Cruci şi a moşiei noastre strămoşeşti, gata sunt a mă săvârşì chiar pre jeratec»...

«N'am pierit la Baia, câud toate oştile craiului Mateiaş, m'au presurat în mijlocul hudiţei. N'am pierit la Râmnic şi la Racovăţ; n'am pierit la Cartal, la Liov, la Nistru.

«Nu voi pierì, nici amù!

«*Iuga nu ştie să moară*»...!

Marele Logofăt voì să răspundă cuvintelor rătăcite ale neînduplecatului curtean; dar, în clipa aceea, bătrînul pârcălab Arbore, mişcat de hotărîrea marelui Vistiernic, întinse braţele spre el şi izbucnì deodată:

«In glasul tău, Vel Vistiernice, grăeşte Dumnezeu, iar nu omul cel supus periciunei»...

«Bine cuvântat să hii, şi bine cuvântate hie cugetele tale cele creştineşti...

«Cu voia, sau fără voia ta.. iacă... eu gata sunt a te urmà, în ceasul acesta, preste tot locul...»

Apoi, bătrînul pârcălab, se întoarse, cu ochii îmmuiaţi de lăcrămì, către Domn:

«Prea milostive Doamne»..., — se rugă el.

«Ascultă glasul marelui Vistiernic, şi îngăduește,

www.digibuc.ro

şi adâncilor mele bătrîneţi, a se jertfi, în acest ceas mare, întru izbăvirea Crucei şi a Moşiei părinţilor noştri»...

«In urma mea, las pre fiul meu Luca.

«El va da mai mare ajutor Tronului, de cât un bătrîn, albit de zile, carele nu poate muri, în aceste vremuri de grea urgie, împăcat, la otacul său...»

Domnul nu mai putù îndurà privirile străpungătoare ale marelui Vistiernic Juga, nici glasul, atât de tânguios, al bătrînului pârcălab.

Inima lui se rupse de dragoste, şi de înflăcărare, pentru cei doui vitej:

«Faceţi precum vă este voia», — murmură el. Mergeţi sănătoşi şi Bunul Dumnezeu să vă apere.

«Pe urmele voastre vom călcà toţi...

«De nu veţi biruì, toţi vom perì; iar de vă veţi pristăvi, izbăvind sfânta Cruce, pururea veţi trăì».

«Numele voastre, în veci se vor pomenì de toate neamurile lui Hristos; şi veţi fi mari în ceruri şi pururea neuitaţi, între oameni»...

«Duceţi-vă»... repetă a treia oară Domnul, — «căci glasul lui Dumnezeu este acela ce vă chiamă...

«E sfânta Cruce...

«E Crucea cea primejduită!...»

Marele Logofăt plângea.

Duiosul sfetnic nu-şi mai putù stăvilì lăcrămile ce-i fierbeau în albiile ochilor.

«De mult vrai tu să piei»... strigă amărît vel-Logofătul, strîngând în mâini palmele reci ale marelui Vistiernic.

«La Cartal, abia te-au putut ţine...

Şi, tot astfel ai umblat hojma după harţuri şi după moarte... şi tu, pan Arbore...

www.digibuc.ro

Amuş... plinitu-s'au visul vostru cel grozav..

Mergeţi... ci nu uitaţi, în mijlocul harţelor, că în tabără vă adastă toată ţara.

De puteţi... izbăviţi-vă!»...

Marele Vistiernic şi bătrînul pârcălab primiră îmbrăţişările Domnului, şi ale celor doui sfetnici de taină, liniştiţi, fără să şovăie...

Nădejdea biruinţei fù mai tare de cât fiorii morţei.

Chipurile lor se luminară de o lumină cerească.

Nici odată Domnul, şi boerii, n'au văzut pe marele Vistiernic, nici pe bătrînul pârcălab, atât de veseli şi de fericiţi.

Şi nici odată, până la sfârşitul vieţei lor, n'au putut uità razele de lumină ce se aştern pururea pe frunţile celor ce se jertfesc întru apărarea Crucei.

X.

Un ceas mai în urmă tăbăra se răscolì de torţe şi de arme.

Lumina fumegândă a faclelor, şi zăngănitul scuturilor, ridicară toate gloatele în picioare.

Vestea unei năvăliri tăinuite, asupra «Parcului» împărătesc, pricinuì în sânul tuturor oştilor, o mare însufleţire. Toţi căutau cu ochii pe Marele Vistiernic Iuga, şi toţi alergau să se înroleze în căpităuia lui grozavă.

O mie de luptători de frunte, aleşi dintre lefegii, hânzari şi codreni, fură chemaţi să înfrunte, în noaptea aceia, cu sumeţia lor, peirea cumplită ce-i aşteptà în marele Bazar.

Fiecare cruce de pedestraşi fù pusă sub comanda unui curtean şi a doi sutaşi; şi toate cru-

www.digibuc.ro

cile se îngrămădiră, la cel dintâi şuer de alarmă, în faţa porţilor din spre apus ale cetăţei,

De alungul acestor rînduri de viteji, învăluiţi în şube negre de hramă, Bodea Vornicul, Stolnicul Barsu, Mihai Spătarul, Dajbog pârcălabul, şi alţi dregători şi curteni vestiţi, se mişcau veseli în noapte, răsucindu-şi penele spadelor în lumina roşie a torţelor.

Ceilalţi curteni priveau înciudaţi şi zavitnici pregătirile tovarăşilor lor de luptă.

Mulţi dintre boori erau amărîţi că nu puteau luà parte la luptă ; alţii se rugau, încă, de Domn şi de marele Vistiernic, să-i primească printre oşteni...

Isac Vistiernicul pătrunsese în Turla lui Dragoş, şi înfăţişe, Domnului, pe fiul său Şteful.

La vederea tânărului luptător, marele Puşcaş se încruntă :

— «Ai alt fecior...» întrebă aspru Vel-Vistiernicul.

— «N'am...», — răspunse bătrînul privind desnădăjduit spre cer.

«Ci în locul lui îmi va rămâne altul.... îmi va rămâne *ţara* !»

Şteful fù primit.

Odată cu el fu primit Mârzea, fiul lui Stanciu, Ivaşcu al Hrîncului, Pascu, şi alţi câţiva tineri luptători, de rugăciunile cărora, nici Domnul, nici Marele Vistiernic, nu putură scăpà.,.

Hotnogul Stroe, cu capul gol, cu părul în neregulă, cu ochii înroşiţi de plâns, cerù, şi el, să meargă...

El îşi strîngea pumnii cu furie şi repetà, în aiurire, numele tuturor marilor comandanţi otomani, munteni şi tătari...

— «Ei mi-au ucis copilul...», strigà înnăbuşit, bătrînul Hotnog...

«Lăsaţi-mă să merg... Nu poate face nici Domnul,

www.digibuc.ro

cât poate face un sărman părinte, lipsit de feciorul lui drag...

«Voi merge în cortul Şahului... Voi ucide pre Şah... Voi ucide pre Vizir...»

Arbore smulse pe bătrîn din mijlocul oştilor, şi-l duse, în cort, pe braţe...

Iuga făcù semn oştilor să pornească...

Hatmanul Sipota, Tăvădar şi Avram Huiban, desfăcură porţile din spre apus ale cetăţei...

Oştile se strecurară, rînd pe rînd, în întuneric..

In urma lor nici un ţipăt nu răscolì văsduhul plini de fiori şi de taină.

Vistiernicul Isac îşi şterse lacrămile de pe obraz şi murmură resemnat, în şoapte, privind pentru cea din urmă oară umbra copilului său:

— «Plinească-se voia celui de sus!... El mi l'au dat, el mi l-au luat, he numele Domnului binecuvântat!...»

Ceilalţi bătrîni se îmbrăţişară vărsând lacrămi liniştite...

Marele Vistiernic înnaintă către Domn, primì îmbrăţişarea lui din urmă, — sărută evangelia şi mâna bătrînului mitropolit Tarasie, — schimbă, repede, câteva îndemnuri de luptă cu ceilalţi boeri de Divan, — şi pierì, în noapte, fără să verse nici o lacrimă..

Cel din urmă, care rămase în mijlocul lagărului, fu bătrînul Arbore...

Bătrînul părcălab nu se putea despărţi de umbra copilului său, cu toate că Vel-Căpitanul îşi păstrà, în faţa lui, toată puterea bărbăţiei...

— «Ia seama...» îi repetă, de câteva ori, bătrînul...

«La tine este nădejdea noastră...

«Când va sunà cea dintâi sineaţă, să hii la locul tău...

www.digibuc.ro

«De nu vom auzì balaurul sărind în slavă... vom murì toţi, amărîţi...»

Arbore voì să-i răspundă; dar, de data aceasta, un val de lacrămi îi înnecă glasul.

Vitejia bătrînului îl strivì.

El îşi întoarse capul şi plânse...

Porţile cetăţei se lăsară, ca o uriaşă pleoapă de sicriu, peste gura drumurilor subterane.

Apoi o tăcere de moarte acoperì lagărul, codrii şi sufletele boerilor înmărmuriţi în noapte...

XII.

De sub porţile din spre apus ale cetăţei începeau drumurile subpământene, deschise în inima pădurilor...

Valea Pârîului Alb, strânsă între coaste prăvălatice, erà acoperită de ştejari străvechi, prăbuşiţi unii peste alţii.

O boltă uriaşă de trunchi seculari, de crengi încărcate de frunze şi de cununi de gir, învăluià adâncul.

Copacii erau atât de deşi şi atât de încărcaţi de frunză, în cât ochiul cel mai ager abea puteà întrezărì, printre ei, golurile pline de întuneric, prin cari se strecurau firele argintii ale apei...

Pe sub acest pod înfricoşat de bârne şi de grinzi crescute din pământ, nejupuite de coaje, puteau alergà în voie trei călăreţi în rînd.

Apa abia mijea prin răstoace.

Prundul erà pietruit şi clisos; vadul bătătorit şi deşert...

Oştile Marelui Vistiernic se înlănţuiră dealungul acestui nesfârşit tunel de crengi şi de frunze, şi se îndreptară către cheia Pârîului Alb...

www.digibuc.ro

In fruntea lungului alai de umbre acoperite de solzi sclipitorî de criţă, mergeau cei mai dibaci cercetaşi ai gloatelor.

In urma lor se strecurau pe brînci, hatmanul Ipota, Tăvădar, Huiban Crasnaş, Burcel şi Tălabă.

La câţiva paşi, înapoia lor, înaintà, cu capul în piept, cu umerii aduşi spre pământ, Marele Vistiernic Juga.

Veneau apoi cei treî mari ostaşi ai taberei moldovene, Arbore, Dajbog şi marele Spătar Mihai. Şi, în sfârşit, matca pârîului clocotea de celelalte oşti, înăbuşite între prăpăstii, călăuzite de căuşei, sutaşi, stegari, hotnogi, căpitani, aprozi şi curteni...

Toţi mergeau încet, abea răsuflând în aerul umed şi greu al tainiţelor încărcate de bureţi şi de ierburi jilave...

Din când în când glotaşii se strigau încet prin besnă.

Alteori ei tăinuiau liniştiţi, în şoapte:

— «De ar hi Marele Vistiernic Domn, vai şi amar ar hi de capul lipcanilor, măi frate...

«Aman om... Nici Ţepeş-Vodă n'ar hi în stare a ţine piept strigei [1])».

— «Cu aista, poţi merge şi în împărăţia Iadului...

«Nici tartarul nu-i poate înfruntà mânia...

— «Auzit-am, măi vere, că Vistiernicul nostru e descântat şi vrăjit la nouă vârhovnici de preste Nistru...

«Ci-că inimă n'are; iar în direptul pieptului poartă, în loc de cruce, o mână de mort, iar în mâna mortului, iarba herelor...»

— «Dumnezeu ştie ce-a hi având...», — răspunse un hânzar bătrîn, gârbovit în lupte...

«O hi şi dres, o hi având şi iarba herelor, s'o

[1]) Strigoiului.

www.digibuc.ro

hi vândut şi necuratului...», — urmă, încet bătrînul...

«Ci lucru curat, cu marele nostru vistiernic, nu-i...

«Nu l-ai văzut sus, pe ocopuri... Sburau schijele preste el, ca grindina... iar el stà, neclintit, ca o stană.

Câţi s'au pristăvit eri, în foc...?

«N'am păr în cap, să-i număr...

«Ci el, nu... Părea de her, sgaiba...»

Tăinuind, astfel, oştile ajunseră la marginea tainiţei...

La câteva bătăi de arc de tabără, valea Pârîului Alb se desfăceà în două.

O parte se strecurà printre păduri, spre miazănoapte, către Tabăra Vulturilor; o alta coborà în jos, spre Girov...

Oştile răzbătură printre seciuri şi ieşiră, înviorate, la lumină...

Cerul, întrezărit printre goruni şi stejari, erà senin.

Stelele clipeau rar şi ademenitor printre frunze.

Munţii Bistriţei se arătau vineţi în zări...

Marele Vistiernic se oprì o clipă în marginea pădurei şi privì cu luare aminte peste platouri... Nici o licărire de opaiţe, nici o mişcare de oşti...

Tabăra lui Layot se desfăşurà pe dealuri, neagră ca un nesfârşit lăstar de mărăcini.

Mai departe se înălţau câteva ponoare dezgolite, scăldate în apele argintii ale lunei.

In fund albeau corturile spahiilor şi ianicerilor curţei. Mai în fund, la marginea zărei, clipea un singur ochi, neadormit, fantastic: luceafărul scăpărător al zilei...

El măsură cu privirea dealurile ce se topeau rînd pe rînd în depărtări; îmbrăţişe cu un gest

www.digibuc.ro

larg înălţimile Almaşului, valea Cracăului, movilele Bârgăului, linia înspumată a vadurilor Moldovei; apoi îşi trase spada şi făcù semn oştilor să înainteze...

Ceasuri întregi lungul şarpe de solzi şi de coifuri se strecură, într'o alergare neîntreruptă, pe sub colnice, prin ţâhle, pe marginea pâraelor, pe clinuri, prin vaduri părăsite, pe înălţimi, pe şesuri...

Ei răzbătură în valea Cracăului, rădicară măgurile dela spatele taberilor muntene, se cufundară din nou în adâncuri, — din nou răsăriră pe culmile dealurilor, — apoi iarăş pieriră...

Nimic nu le stăvilì mersul. Nici bălţile pline de mocirlă şi de ierburi; nici lungile ţâhle de mărăcini şi de spini; nici coastele dezgolite; nici prăpăstiile întunecate; nici luminile zărilor; nici umbrele tufelor stinghere; nici negrele pasări de pradă ce înnotau miunând prin noapte...

Târîndu-se pe brînci, înotând prin mlaştini, alunecând prin rîpi, căţărîndu-se pe coaste, învălmăşindu-se prin vaduri, fiorosul alai ajunse de asupra Siretului.

Vestmintele ostaşilor erau rupte. Mulţi îşi zvârliseră platoşele prin rîpi şi lăstare. Alţii se târau prin ierburi cu frunţile dezgolite, cu pletele încâlcite de mărăcini, cu braţele sfâşiate de ghimpi, pătate de sânge...

La câteva leghe depărtare de ruinele Novogradului iscoadele se opriră.

In faţa lor se înălţà un tăpşan acoperit de tufe ofilite.

De dincolo se auzea vuetul înecat al oştilor mahomedane, ce se deşteptau rînd pe rînd din somn...

Zorile mijeau slab în răsărit.

Nourii subţiri şi rari se amestecau cu negurile Siretului.

www.digibuc.ro

Luna pierise.

Luceafărul zorilor pâlpâià, ca un flutur de lumină, de asupra codrilor adânciți în noapte...

Cercetașii suiră clinul dealului, suflând greu, cățărându-se de rădăcini, privind țintă spre culme...

Marele Vistiernic se târà, în urma lor, cu coiful atârnat pe umeri, cu pumnul încleștat pe spadă...

Ceilalți curteni și ostași se învălmășau, înapoi, tărîndu-se pe brînci...

Deodată iscoadele se pitulară în ierburi.

Marele Visternic își ridică fruntea...

În apropierea oștilor moldovene, se auziră zgomote de pași, apoi o umbră nedeslușită răsări sus, pe creștetul dealului.

Umbra se apropiè, se mări și rămase neagră și nemișcată, în întunericul spălăcit al zărei.

Urmă o clipă de tăcere adîncă...

Străjerul aziatic privì nostalgic peste văile Siretului, în depărtări, spre mare, și clătină dureros din cap:

— «O! Fatmè... Fatmè...», — suspină el, tânguitor, prelung...

Și făcù semn cu mâna dreaptă, ca și cum ar fi chemat pe cineva din zări...

Deodată arcul lui Huiban plesnì.

Un șuer scurt răscolì văzduhul...

Arabul făcù un pas înnapoi, își duse trîmbița la gură, sună... scoase un horcăit lugubru, — și se prăbușì în adâncuri...

— «Înainte...», — strigă, în clipa aceia, Marele Vistiernic răsucindu-și spada dezgolită în lumina zorilor.

Și oștile se năpustiră, cu vuet surd, peste Bazar...

www.digibuc.ro

XII.

Erau patru ceasuri de când Marele Vistiernic părăsise lagărul, şi de atunci, nici un semn de viaţă nu turburà liniştea din ce în ce mai grea şi mai apăsătoare a singurătăţilor întunecate...

Zorile răsăriseră.

Pe orizont mijiră cei dintâi fulgi de lumină,— huhurezii cântau, — oştile aziatice se răscoleau pretutindeni...

Şi, totuşi, nici-un vuet de războiu nu sfâşià tăcerea...

Arbore cu cinci sute de lefegii şi arcaşi, aşteptà de ceasuri întregi, sub Turla lui Ghirai, cele dintâi pocnete de sâneţe.

Şi sunetele acestea, de care se legau toate nădejdile luptătorilor şi toată soarta nefericitei Moldove, nu mai izbucneau...

Buhtea Vornicul, şi alţi mari boeri, răniţi de moarte, — cari ţinuseră să vadă, pentru cea din urmă oară, desfăşurarea luptei din Bazar, — cerură să fie duşi înapoi, sub corturi...

Peste toate sufletele se aşterneà întunericul din ce în ce mai înfiorător al desnădejdei.

Toţi jeluiau în taină peirea fără de folos a celui mai hotărît şi mai îndrăzneţ dintre ostaşii lor...

In clipa aceia — când nimeni nu mai năzuià să audă vre-un strigăt de alarmă sfâşiind taberile musulmane, — harţul izbucnì, deodată, înăbuşit, sălbatec...

Oştile Moldovene auziră, mai întâi, ţipătul scurt şi înfundat, al trîmbiţei arabului de pe dâmburi...

Apoi un vuet înecat zguduì văzduhul...

Orizontul se cernì de umbre dese şi mărunte...

www.digibuc.ro

Corturile albe şi nemişcate, ale ianicerilor, presărate pe colnice şi pe dealuri, se răscoliră ca de viscol.

Ianiceri, spahii, bostangii, şi neferi, năvăliră, toţi îngroziţi, din corturi, fără arme, fără turbane, fără platoşe...

Trîmbiţele începură să sune.

Câteva flinte pocniră slab în vânt.

Cămilele, catârii, şi numeroasele herghelii de cai egipţieni şi arabi, se înfricoşară, rupseră otgoanele, şi se năpustiră, nechezând, peste şesuri...

Hoardele musulmane izbucniră în înfiorătoare urlete de groază...

Şi tot lagărul mahomedan se prefăcù într'un viermar uriaş, înspăimântător, hidos, biciuit de flacări, asurzit de răcnete, strivit de paloşe, sfâşiat de cângi, stropit de sânge, străluminat de fulgere...

In faţa acestei privelişti neaşteptate, ce se desfăşură pe orizont cu repeziciunea unui incendiu năpraznic — oştile Moldovene rămaseră, mult timp, mute şi împietrite, cu ochii aiuriţi în noapte, cu inimile amorţite...

Apoi un freamăt surd, ca de codru zguduit de vijelie, străbătù lungile şiruri de curteni, arcaşi, lefegii, panţiri, şi plăeşi...

Boeri, femei, copii şi glotaşi, — toţi sfâşiară noaptea, repetând o singură şoaptă, un singur nume:

— «Iuga... pan Iuga...!»

Şi ochii tuturor se umplură de lacrămi; şi în inimile tuturor, — inimi pustiite de dureri, şi de blesteme înnăbuşite, — răsări în clipa aceea nădejdea unei biruinţe mari, — mântuirea neamului lor oropsit şi sărac...

Dar timpul trecea; şi, odată cu el, nădejdile lor piereau, rînd pe rînd, în noapte...

www.digibuc.ro

Pe măsură ce zorile de ziuă creşteau în răsărit, nemărginitul agarlâc aziatic se ridică din ce în ce mai înfricoşat, mai năvalnic...

Spahii îşi strîngeau rîndurile ; tozcoporanii alergau de pretutindeni, cu săbiile în dinţi, cu arcurile înstrunate; ianicerii, ceauşii, neferii, şi nakibii marelui Alem, se revărsau în cascade asupra micului stol de moldoveni înghiţiţi de talazuri...

Un urlet prelung, — de ape revărsate peste stăvilare, — umplea văzduhul împăienjit de fum, de flacări, de călăreţi, de arme...

Din câteva părţi ale zării izbucniră limbi roşii de pară, amestecate cu şuvoaie de fum.

Corturile ardeau...

In lumina lor sinistră oştenii moldoveni luptau răsleţi, unul înpotriva a sute de ianiceri şi solaci...

Toţi alergau urmăriţi de spahii, ciuruiţi de gloanţe, sfâşiaţi de hangere, sfârtecaţi de suliţi, către un singur punct, spre Parc...

Unii cădeau sub picioarele cailor, striviţi de iatagane şi de darde.

Alţii se svârcoleau, în sânge, încolăciţi de arcane, spintecaţi de cângi.

Hânzarii se agăţau de grumajii cailor îngroziţi de flacări, şi cădeau sub copitele lor, sugrumând în braţe beii şi paşalele smulse din şele; codrenii Tigheciului înaintau negri, fioroşi, cu pletele răscolite în vânt, către Bazar; panţirii săriau în scările misirilor neînfrânaţi...

Şi de pe harşalele lor strălucite, ei stăpâneau mulţimea, învârtind spadele în lumina scăpărătoare a flacărilor, sărind peste cadavre, prăbuşind corturile, răsturnând proviziile, tăind cărări largi spre marele Alem...

Salvele de sâneţe pârîiau neîntrerupt în zări.

www.digibuc.ro

Şi după fiecare salvă, mii de glasuri sugrumate de groază sfâşiau negurile, cu lungi ţipete de «Allah şi Aman...!»

Adeseori pe movilele de provizii şi de arme, ce împresurau tabăra Curţei, răsăreau umbre strălucite de curteni îmbrăcaţi în lorici.

Cu capetele descoperite, cu spadele'n mâini, cu braţele întinse peste hoarde, ei răcneau, îmbărbătând oştile la luptă.

— «Înnainte... Hojma înnainte...!»

Apoi zvârleau spadele în aer, şi cădeau în mijlocul miilor de braţe înnarmate, ciuruiţi de gloanţe, striviţi de geriduri...

În acest înspăimântător furnicar de oşti clocotitoare, — oştile moldovene întrezăriră în câteva rînduri, umbra marelui lor puşcaş răsărind, roşie ca de foc, în lumină...

Marele Vistiernic înnaintă neînfrînat în inima bazarului...

Cu capul dezgolit, cu sabia arcuită peste gloate, el pătrundea mereu în adâncuri...

Lefegii, strînşi în careu, se hâţânau, în jurul lui, ca o navă.

Hânzarii chiuiau; panţirii roiau, împreajma lor, călări; codrenii zguduiau cerul cu detunătorul lor strigăt de năvală:

— «La harţă !... Înnainte... hojma înnainte...!»

Şi micul stol de ostaşi, strînşi piept la piept, umăr lângă umăr, — înnotă, mereu, prin foc, prin fum, printre săgeţi, printre arme...

Un pas îi mai despărţea de cortul imperial.

Un singur pas...

Dar în jurul acestui cort uriaş, străjuit de marele Alem, de cornul strălucitor al Semi-Lunei şi de cele trei tuiuri ale Rumeliei, Anatoliei, şi Damascului, — aliotmanul clocotea ca o mare...

www.digibuc.ro

Şi acest ocean nemărginit de capete omeneşti creştea mereu...

Din toate părţile zărei veneau, într'o alergare nebună, lungi şiruri de călăreţi arabi, munteni, şi tătari.

Toată călărimea lui Layot Basarab, toate cohorţele de peste Nistru, toate hoardele marelui Seraskier, zburau besmetice peste dealuri...

Trîmbiţile sunau jalnic în zări.

Flintele pocneau, rînd pe rînd, în răsărit.

Corturile ardeau, ghehanaua ardeà, orizontul ardeà împurpurat de soare...

Şi pămîntul, răscolit de copitele fugarilor sălbatici, scăpără, fumegà şi vuià, ca o mare de tăciuni spulberaţi de vijelie...

Comandanţii oştilor împărăteşti, Marele Vizir, Kiehaia, Muhzur-Agasì, Ibrahim-Paşà, Beilerbeii celor trei mari provincii răsăritene, Kyslar-Agasì, Reis-Effendì, Marele Muftiu, Miralem-Agà, şi toţi beii, ciohodarii, ulemalele şi slujitorii curţei împărăteşti, stăvileau cu piepturile lor intrările cortului...

In jurul lor alte valuri strălucite de inaniceri, spahii, bostangii, neferi, solaci, ceauşi, achingii, beşlii, gemlii şi raiale, împrejmuiau marele Alem.

Şi la aceste valuri se adăogau altele...

Sosiră, rînd pe rînd, roşiorii, curtenii, şi ferentarii valahi; apoi, topcii şi muselmii marelui Seraskier, azapii marelui Capudan, gianclăii lui Hagi-Hadâm, nohaii lui Mengli-Ghirai, barhidurii lui Eminec, hinii lui Nur-Agà...

Toate aceste cohorte, răscolite de primejdie, căzură cu un nour de lăcuste, asupra marelui Bazar...

Gloatele se îndesiră.

Oceanul, din jurul cortului, crăpă.

Ianicerii sbucniră, înnăbuşiţi, din rînduri.

Spahii îi urmară.

www.digibuc.ro

Tătarii se năpustiră, înnaintea lor, călări.

Ghioacele lor de cremene, şi de fălci de cal, se sfărîmară de pavezile moldovenilor...

Careul se strîmbă, şi se rupse...

Atunci se văzù, în zări, o priveliştè grozavă, cum nici cei mai bătrîni sfetnici ai ţărei nu văzuseră în lunga lor viaţă, plină de încercări şi de lupte uriaşe...

Juga răsărì, de asupra corturilor sfărîmate, cu fruntea înmuiată de sânge...

El loveà, şi se apărà cu o repeziciune năpraznică...

Spada lui zburà prin aer ca un şearpe rotitor, de foc. O aureolă albă de lumină îi împresurà fruntea stropită de sudori. Şi fiecare scântee şuerîndă, — fiecare licărire a spadei lui fulgerătoare, — sfâşia, strivea, descăpăţânà, omorà...

In jurul lui, pe alte mormane de scrum, de cadavre, şi de arme, — în mijlocul aceloraş jocuri orbitoare de lumină, — bătrînul pârcălab Arbore, Bodea Vornicul, Dajbog, Şteful, Barsu şi Mihai Spătarul, împărţeau moartea cu aceiaş dărnicie şi măestrie rară.

Tot lagărul Mahomedan, dela cortul împărătesc, până pe culmile Bârgăului, părea un amfiteatru nemărginit, de pe care sute de mii de privitori, înfrigurați de fiori, se frământau şi urlau...

In faţa acestei privelişti măreţe, Domnul, boerii, şi toate armiile moldovene, rămaseră neînsufleţite, cu braţele spre cer, cu ochii înnecaţi de lacrămi.

Tarasie îngenunchiè, în mijlocul boerilor, şi se rugă plângând pentru mântuirea sufletelor celor morţi şi ale celor ce mureau sub ochii lor...

Marele Logofăt plângea...

Domnul, alb, ca de marmură, priveà uimit, în zări...

www.digibuc.ro

Toată viaţa marelui vistiernic îi trecea. acum pe dinainte.

Il ştiuse de temut, sălbatec...

Dar nu nădăjduise să vadă, în el, pe uriaşul de azi...

Tânărul voivod îşi întoarse capul înnapoi, să nu mai vadă măcelul înfricoşat din zare, să nu fie faţă la peirea celui mai mare şi mai iubit războinic al lor.

Dar în clipa aceia o sclipire orbitoare, urmată de un vuet grozav, îl întoarse din nou către Bazar.

O privelişte cumplită îi se arătă, atunci, privirilor.

O trîmbă uriaşă de flacări zbucnì, şuerînd, din măruntaele pământului.

Ea se înălţă în văzduh, se despărţì în mii de pârae luminoase ; acoperì cerul de scântei, de fum şi de lavă· învâlvorată ; apoi căzù, ca nu nour pustiitor, de plumb, peste bazar şi peste hoarde...

Un vuet înspăimântător cutremură, apoi, tăria...

Orizontul se înegrì, de braţe, de capete, de veştminte, şi de trupuri omeneşti, rupte în bucăţi, prefăcute în pulbere...

Aliotmanul se răsipì, urlând, în cele patru părţi ale zărei...

Juga rămase singur în mijlocul rămăşiţelor omeneşti, ce picurau, rare şi însângerate, din neant.

El rîdea...

Visul lui măreţ se împlinise...

De-acum neperitorul erou, putea să moară...

O clipă mai în urmă, un nou vuet, şi o nouă trîmbă de foc sfâşiè spaţiul...

Domnul îşi aţintì ochii spre păduri şi zâmbì...

www.digibuc.ro

El zâmbì trist, îndurerat, bântuit de gânduri amare:

O parte din ierbăria înnaltului padişah pierise...

Şi pierise şi marele tun mahomedan, de ocopuri asvârlit în aer de marele căpitan Arbore...

Dar tunuri se găseau încă, şi iarbă mai erà în Bazar...

Eroi, însă, ca Marele Vistiernic Juga, ca Arbore, ca Marele Spătar Mihai, şi ca înfricoşatul pârcălab Dajbog, — nu mai erau...

XIII.

Infiorătorul atac al marelui puşcaş se sfârşise...

Dar fiorii sălbateci ce sfâşiară o noapte întreagă inimile moldovenilor din tabără, încă nu se sfârşiră.

Abia răsărì soarele asupra măgurilor aburite de sânge, şi o nouă privelişte, mai tristă, mai înfiorătoare, mai sălbatecă, — se desfăşură în ochii lor împăienjeniţi de lacrămi...

Hoardele mahomedane, aţâţate de bei şi paşale, cerură Inaltului Padişah capul Marelui Vistiernic Juga şi al tuturor celorlalţi răsboinici moldoveni rămaşi în vieaţă.

Dar înaltul Padişah — fie că nădăjduia să smulgă vre-o mărturisire, cât de târzie, de pe buzele înfricoşatului Puşcaş; fie că îi sorocise o altă moarte, mai cumplită decât aceea pe care i-o pregătiseră haitele barbare, — fie, în sfârşit, că voia să-l ţie lângă el, ca ostatec, — rămase surd la toate rugăciunile marilor săi sfetnici şi la toate strigătele oştilor sale răsvrătite.

In schimb el aruncă în braţele cohortelor însetoşate de pradă pe toţi ceilalţi comandanţi curteni, răniţi, sau ucişi în Bazar.

www.digibuc.ro

Fiorosul aliotman se clătină atunci ca o mare.

Şi în lumina soarelui înmărmurit pe boltă, şi în sunetul tabulhanalelor şi în vuetul vag al întunecoaselor cohorte de ginclăi şi nohai, scăpărătoarele armii ale celei mai mari împărăţii pământene, se apropiară, dănţuind, de poalele codrilor...

In fruntea neţărmuritului alai înaintă încet, cu fruntea înclinată pe piept, cu braţele încolăcite de arcane, cu trupul dezghiocat de răni, cu capul crăpat de darde, cu buzele pline de sânge, — bătrînul Pârcălab Arbore...

El erà singurul rămas încă în picioare.

Şi spre slava neamului moldovenesc şi întru groaza puterilor cotropitoare, bătrînul ostaş se învrednicì să poarte cu mândrie sarcina celei mai grele osânde ce s'a văzut vre-odată în ţara Moldovei...

Imbărbătat de privirile fraţilor săi din depărtare şi însufleţit de icoana uriaşei izbânzi din Bazar, bătrînul venea liniştit, supus, fără să murmure, fără să se împotrivească, fără să geamă.

Ca un Iisus dus spre Golgota, el suia vâlcelele, coborà în văi, alunecà pe coaste, se târà pe brînci.

Şi nu răspundea, nimănui, o şoaptă...

Privind ţintă spre întăririle cetăţei, el clătină din cap, şi zâmbea...

Din când în când îşi înălţà privirile rătăcite spre ochiul înflăcărat al soarelui; şi atunci, umbra lui înaltă, încărcată de armuri şi de sânge, se luminà, ca o nălucă albă...

Un fior cald îi înviorà inima amorţită de dureri, strivită sub zele...

Soarele îl sărutà pe tâmple, pe obraz, pe umeri, pe piept, pe braţe...

www.digibuc.ro

Şi în sărutările acestui soare arzător, de vară, el simţea alintările dulci ale morţei.

Cerurile se deschideau largi înaintea ochilor lui orbiţi de lumină, — şi, ca un fluture, înviorat de frumuseţea primăverei ce se desfăşură dincolo de spaţii, sufletul lui sburà fericit în slavă.

Se suia sus, deasupra patimilor omeneşti: departe de pământul acesta, pururea răscolit de lupte, însetat de sânge, nesăţiat de morţi; departe de vuetul celor ce-l schingiuiau şi-l loveau; departe de ai săi, departe de el însuşi, departe de trecutul lui, încărcat de restriste şi de fapte mari...

La câţiva paşi, în urma marelui Spătar înaintau, pe braţele ceauşilor, alte stoluri de umbre schilave.

Venia Bodea Vornicul, Mihai Spătarul, Dajbog, Şteful, Mârzea, Huiban, Tăvădar...

Toţi erau morţi.

Singur, Ipota, îşi deschidea din când în când ochii îngheţaţi, sticloşi.

Infricoşatul hatman se uità în zări pierdut, — apoi gemea...

Un horcăit adânc îi înnăbuşà grumazul.

Limba i-se învălătucea între dinţi, pleoapele i-se lipeau, reci, peste luminile vederei...

Ceauşii îi înţepeniseră capul între hangere, şi se învălmăşau, în jurul lui, chiuind, răcnind, hărţuindu-l ca pe un ostaş în viaţă, în faţa oştilor moldovene împietrite, înaintea lor, pe metereze...

In jurul acestui alai sălbatec, viermuiau mulahii, salahorii şi gealaţii imperiului, înnarmaţi cu alebarde, cu securi, şi cu cângi.

Veneau, apoi, lungi şiruri de catâri, purtând sarcini mari de lemne şi de uscături cătrănite.

In urma lor, într'un nemărginit careu deschis

www.digibuc.ro

către păduri, călăreau, în linii lungi şi semeţe, bostangii şi ianicerii curţei.

La spatele lor se învălmăşau spahii, timargii, solacii, şi neferii.

Apoi zările se înnourau, şi fierbeau, de toate celelalte triburi şi provincii aziatice, începând cu călărimea lui Layot, şi sfârşiud cu hoardele de ciamburi şi năvrapi, de pe ţărmurile Niprului şi ale Mărilor Putrede.

Aproape de turla lui Dragoş, tot acest neţărmurit alai Mahomedan, se oprì.

Paşalele se înălţară în scările misirilor şi priviră lung către păduri.

Tabulhanalele încetară.

Câteva tabore de ianiceri înaintară, în pas măsurat, către întăririle cetăţei.

Alaiul se apropiè încet, încet de marginea codrilor, încercuì zările într'un uriaş curcubeu de arme sclipitoare, — apoi rămase nemişcat în loc.

Salahorii şi gelaţii suiră clinul cele mai înalte coline din faţa taberei moldoveneşti.

Jertfele fură trîntite la pământ.

Pregătirile morţei începură...

XIV.

Un ceas mai în urmă, pe creştetul colinei se arătară opt trupuri omeneşti, pironite pe opt stâlpi uriaşi, înfipţi în mormane de vreascuri şi de lemne învălvorate...

În fruntea lor, la câţiva paşi de întăririle lagărului moldovenesc, fu aşezat nefericitul Arbore...

La spatele lui fură răstigniţi, Mihai Spătarul, Bodea Vornicul, Dajbog şi Hatmanul Ipota...

www.digibuc.ro

La câţiva paşi mai departe fură înşiraţi Mârzea, Şteful, Tăvădar, şi vestitul arcaş Huiban.

Ipota nu mai dà niciun semn de viaţă.

Singur Arbore stà viu, cu ochii întredeschişi, cu inima încă ne-adormită, pe fiorosul său calvar...

Suferinţele bătrînului războinic fură sfăşietor de amare...

Dar tăria cu care el le primì pe rug, fu mai înfiorătoare ca însăş moartea.

El fù întins pe lemn de patru gealaţi hidoşi.

I-se bătură în picioare ţăpuşe mari de fier.

Sângele îi ţâşnì din rane, — fluerele picioarelor îi crăpară...

Şi el nu scoase niciun cuvânt, niciun vaet...

Patru mullahi îl înfăşurară, apoi, în arcane otrăvite.

Ei sugrumară trupul ferecat al eroului, trăgând din patru părţi, otgoanele încrustate în carne.

Mijlocul lui trosni, — coastele i-se zdrobiră...

Şi totuşi, niciun ţipet de durere nu zbură de pe buzele sale amorţite...

Înalt şi trupeş, ca un uriaş acoperit de rugină, el fù ridicat în urmă, de-asupra rugului...

Hoardele izbucniră în urlete grozave...

Săgeţile căzură, asupra lui, potop.

O ghioagă îi sfărîmă lorica, — o săgeată i-se înfipse între umeri, — o cange îi descoperì pieptul...

Şi nebiruitul martir, încă nu turbură tăcerea...

Atunci se apropiară salahorii, cu torţele aprinse...

Ei dădură foc vreascurilor cătrănite.

Vreascurile se învâlvorară.

Talbulhanalele sărbătoriră, cu detunete asurzitoare, izbucnirea celor dintâiu şerpi de lumină.

Şerpii de foc se urcară, umplând văzduhul de miros de carne arsă, în sus, peste genunchi, peste şoldurile şi peste umerii jertfei răstignite...

www.digibuc.ro

Şi spaţiul încă nu se înfioră de gemete...

In faţa acestei tăceri cumplite, ianicerii, oştile lui Layot, hoardele de peste Nistru, — Domnul, boerii, clerul şi toate oştile moldovene de pe întăriri, — rămaseră o clipă, împietrite de fiori, cu ochii pironiţi spre rug.

De pe buzele marilor curteni zburară suspine uşurătoare...

Toţi crezură că bătrînul părcălab murise.

Şi toţi îşi aţintiră privirile spre cer, înălţând rugăciuni de mulţumire spre Domnul...

Hoardele musulmane priveau îndobitocite, cu pumnii strînşi, cu dinţii încleştaţi, liniştea Dumnezeiască a urgisitului erou.

Apoi, începură să murmure, să răcnească, să urle.

Paşalele scrîşniră.

Ianicerii îşi descărcară flintele în platoşa murindului.

Tătarii îşi zvârliră, spre cer, ghioagele, arcele, şi scuturile lor de lemn, blestemând pe Iahvè şi pe Mesia: zeii Nenorocirei...

Apoi toate haitele deşerturilor se îmbrînciră spre rug, cu ochii însângeraţi de mânie, cu spumele la gură, să sfâşie în bucăţi trupul celui mort înainte de vreme...

Înduioşat, parcă, de ţipetele hoardelor însetate de sângele său, bătrînul se zbătù, atunci, uşor pe rug...

El îşi trase piciorul din flacări.

Genunchii i-se încovoiară spre gură, capul i-se înclină spre piept...

Mullahii se năpustiră furioşi spre foc.

Ei răscoliră jăratecul cu cângile, potoliră furia flacărilor ce se ridicau dincolo de capul jertfei,— apoi rămaseră muţi, în aşteptare...

Trupul eroului se zbuciumă iarăşi.

www.digibuc.ro

Cizmele lui strălucitoare căzură învâlvorate peste vreascuri.

Degetele picioarelor i-se dizghiocară...

Ele atârnară, o clipă, de-asupra tăciunilor aprinşi apoi se deslipiră de carne, şi picuriră sfârîind în foc.

Aripile de oţel, aşternute peste glezne, se înroşiră.

Un miros înţepător de grăsime şi de oase carbonizate umplù văzduhul..,

Îndârjiţi de tăria cumplitului ostaş, paşalele făcură semn tăciunarilor să însufleţească focurile...

Salahorii azvârliră peste flacări noui vreascuri cătrănite.

Limbile de foc, din nou se împleticiră, şuerînd în slavă.

Şi din nou trupul muribundului se cutremură, şi se sgârcì de durere...

Atunci un lucru ne mai pomenit, plin de măreţie şi de jale ne mai văzută, se dezvăiuì peste păduri, în tabăra Moldovei...

Un murmur înăbuşit, ca de pâraie depărtate,— apoi din ce în ce mai răsunător, şi mai jalnic,— sfâşiè undele încropite ale văzduhului...

Tarasie, mitropolitul Romanului, şi toţi preoţii, şi egumenii, suiţi pe crenele şi prin turle, întinseră crucile şi sfintele potire, către muribund..,

Şi în mijlocul înduioşărei întregei obşte, ei binecuvântară şi sfinţiră întru veci ceasul solemn în care sufletul marelui mucenic al crucei se despărţeà de trup, şi zburà luminos în slavă.

Innăbuşit de plâns, bătrînul Arhi-Păstor al Moldovei, repetă de câteva ori în tăcere:

«Părinte.., nu îngăduì ca făptura aceasta să fie înghiţită de periciune:

«Fă ca trupul său să se desfacă în ţărîna din

www.digibuc.ro

carele au purces, iar sufletul lui să se aşeze în cetele dreptţilor...»

Preoţii cântară, sguduiţi de acelaş plâns, troparele şi stiharele morţilor.

Arhidiaconul Serafim înfioră azurul, repetând printre lacrămi, ectenia sufletelor osândite...

Apoi cântăreţii intonară înduioşătorul prohimen: «Fericită este calea pre care mergi azi, suflete...»

Şi tot poporul isbucnì, cu ei, în rugăciuni şi în hohote amare...

In mijlocul acestor rugăciuni sfâşietoare bătrînul Arbore îşi deslipì încet-încet pleoapele...

O durere înfiorătoare îi săgetă trupul acoperit de răni...

Armurile sale bogate se înnegriseră.

Păreà un cosciug negru, de plumb, prin care se întrezăreau oasele albe, putrede, fosforescente...

Printre solzii loricei, pe sub jambiere, şi printre zele, cărnurile i se scurgeau galbene, cleioase, învălvorate, ca de reşină.

Stâlpul încununat de vipere scăpărătoare se desvăluià în soare, ca o făclie uriaşe...

Şi întregul altar pe care cele opt trupuri omeneşti se prefăceau în pulbere, se înălţà biciuit de şerpi de foc, ca un munte de jăratec...

Arbore îşi deslipì pleoapele — şi se uità aiurit în zări...

Ochii lui erau roşii ca sângele.

Şi prin pânza lor sângerie, el nu văzù de cât sânge.

Văzduhul i se părù de sânge, pădurile de sânge, zările de sânge, munţii de sânge...

Ingrozit de atâta sânge, revărsat în spaţiu, el îşi pironì ochii în pământ.

Din pământ isvorau iarăş şuvoaie de sânge.

www.digibuc.ro

Şi toate dealurile erau acoperite de umbre şi de arătări mânjite de sânge...

El se încolăcì pe trunchi, ca un şarpe sugrumat de dureri...

Inima i se rupse...

Vinele bătrînului, prin care clocoteau până atunci râuri de plumb topit, se uşurară fără veste.

O nesimţire adâncă îi umplù trupul căzut în amorţire...

Tâmplele nu îi mai svâcneau.

Fruntea nu i se mai părea încununată de ghimpi înroşiţi în foc, inima nu 'i se mai svârcolea între coaste, oasele nu i se mai despicau, sfredelite de fulgerile morţei.

Vasul în care se topiră toate puterile uriaşului martir, se goli pretutindeni...

O noapte nemărginită, plină de tăcere, de uitare, de pace, năvălì peste sufletul său pustiit de gânduri...

Muribundul zâmbì...

Fù un zâmbet cald, de mulţumire...

Ochii i se luminară.

Pânza de pe luminile lor pierì.

Negurile sângerii, coborîte peste păduri şi peste dealuri, se desfăcură, ca două prapure, de purpură, înnaintea celei din urmă licăriri ale sufletului său...

Privirile i se furişară limpezi peste dealuri.

El văzù atunci o privelişte ciudată desvăluindu-se în depărtări, la marginea zării.

Văzù o navă uriaşe, acoperită de mii de umbre omeneşti, şi de lumânări aprinse, alunecând încet, printre valuri de tămâie...

Un catart înnalt se clătină, singur, peste ape.

In vârful lui se arătară câteva umbre mici, tremurătoare...

www.digibuc.ro

Nenorocitul pârcălab văzù pe Domn, văzù pe Marele Logofăt Tăutu, văzù pe Boldur, pe Şendrea.

Văzù în sfîrşit pe fiul său Arbore întinzând braţele spre el, şi strigându-l pentru cea din urmă oară pe nume...

Apoi nu mai văzù nimic...

Ochii lui erau tot deschişi, tot limpezi, tot senini...

Dar sâmburele de lumină, ascuns în umbra lor, pierise...

Şi cu el pierì soarele de pe boltă, şi cu flacăra scăpărătoare a soarelui, pierì cel mai bătrîn şi cel mai nefericit dintre străjerii Moldovei...

XV.

Puţinele, dar uriaşele izbânzi ale oştilor moldovene se încheiară...

Din ziua înfiorătorului măcel din Bazar, începură pentru ele adevăratele vremuri de restrişte şi de desnădejde.

După luptele de până atunci, căzù asupra lor foamea.

După foame, venì setea şi molima; şi după aceste trei încercări cumplite, — împotriva cărora nici înţelepciunea Domnului, nici vitejia oştilor sale nu mai puteau lupta, — sosì, lovitura din urmă...

Nimeni nu fù vinovat de toate aceste căderi repezi şi hotărîtoare ale nefericitelor puteri moldovene.

Domnul, marii sfetnici ai Divanului, şi toate celelalte oşti din tabără, îşi împliniseră datoria până la sfârşit, şi cu cea mai mare vitejie pomenită vre-o dată.

www.digibuc.ro

Dar toate fuseseră în deşert...

Soarta Moldovei erà încă de mult hotărîtă.

Inainte ca marele Vistiernic să se fi azvârlit asupra Bazarului, — nefericitul lagăr moldovenesc erà osândit să piară.

Marele tun mahomedan de asediu sguduise temeliile şubredei şi părăduitei lor cetăţi.

Nu se mai aşteptà de cât o singură lovitură,— un nou şi hotărîtor atac, — pentru ca ea să se scufunde, cu toate sufletele închise între pereţii ei de lemn, sub valurile furioase ale vrăjmaşilor...

De altă parte muniţiile se sfârşiseră.

Şi, odată cu ele, se sfârşiseră şi merindele...

Sărmanele oşti moldovene nu mai aveau decât două căi de izbăvire...

Sau să primească umilitoarele condiţiuni ale Porţei; şi aceasta erà moartea mândriei şi neatârnărei lor...

Sau să încerce o ieşire, în massă, printre valurile cotropitoare; şi aceasta însemnà să se arunce, înainte de vreme, în ghiarele peirei...

In faţa acestei stări nefericite, Domnul fusese nevoit să primească, dar, planul deznădăjduit al marelui şi neînduplecatului său puşcaş.

Sfârşitul acestui deznădăjduit atac se văzù.

Marele tun mahomedan de asediu fusese zdrobit.

O parte din ierbăria aliotmanului sărise în slavă.

Parcul fusese răscolit, părăduit şi ars.

Hoardele asiatice fură hărţuite şi strivite sub picioare, ca un viermar hidos..

Niciodată o nelinişte şi o groază mai adâncă nu pătrunse în inimile oştilor mahomedane, ca în clipa în care viaţa marelui stăpânitor al lumei fù la un pas de prăpastia peirei.

Şi niciodată arslanii lui Mohamed nu s'au simţit

www.digibuc.ro

mai mici, mai neputincioşi, şi mai nevolnici, ca în ceasul în care sufletul bătrînului pârcălab Arbore zbură liniştit în slavă.

Dar tocmai această groază nemărginită, pe care Domnul voise să o înrădăcineze cât mai adânc în sufletul bolnav al gârbovitului Sultan, fu pricina grelelor încercări ce se abătură mai târziu asupra oştilor moldovene.

Câteva ceasuri după potolirea furtunei din Bazar, Inaltul Padişah, slab, aiurit, pierdut, îngrijat mai mult de viaţa lui primejduită, decât de soarta armiilor sale, — chemă în jurul său pe toţi sfetnicii imperiului...

Şi cu glas încet, sugrumat de fiori şi de friguri, el le porunci să înceteze luptele, să ridice corturile şi să pornească, înainte de luminarea zorilor, înapoi, spre Istru...

O clipă, — şi toate s'ar fi sfârşit cu bine...

Dealurile ar fi rămas pustiite de oşti şi de arme : aliotmanul ar fi fost departe.

Oştile moldovene, despresurate de hoarde, ar fi putut să iasă iarăşi la larg, mândre de tăria lor, mulţumite de lovitura marelui Vistiernic Juga, sărbătorite pentru curagiul şi împotrivirea lor uriaşe...

Dar steaua mântuirei lor nu străluci decât o clipită...

La auzul cuvintelor Inaltului Padişah, marii dregători ai Porţii, Layot, Hanii Crimeei, şi toţi comandanţii taberilor împărăteşti se înfricoşară ca de moarte...

Hotărîrea Sultanului nu însemnà, pentru ei, decât exilul, mazilirea şi moartea lor...

Unii se văzură surghiuniţi, înnecaţi în apele Bosforului, aruncaţi în tainiţele Scutarilor şi Galatei.

Layot îşi văzù sceptrul smuls, coroana înstrăi-

www.digibuc.ro

nată, — capul desprins de trunchiu, trupul rostogolit în sânge...

Hagi-Aidar şi Mengli-Ghirai se văzură rătăcind iarăşi prin pustiurile Niprului, fără ţintă, fără nădejde, fără pradă...

Şi toţi se cutremurară la gândul că bolnavul de azi se va preschimbă mâine în calău, că înfrîngerea şi suferinţele lui din ţara Bogdanieí, vor fi răsplătite, în răsărit, cu sânge şi cu schingiuiri amare...

Atunci ei căutară în grabă un mijloc prin care să-şi mântue vieţile.

Marele Seraskier strînse în jurul său pe toate căpităniile oştilor unite.

Şi, în lumina fumegândă-a torţelor. ei chibzuiră singuri, în tăcere, asupra hotărîrei Padişahului şi asupra nenorocitei lor ursite...

Fù o consfătuire lungă şi chinuitoare, plină de fiori, de tânguiri şi de taină.

Dar din consfătuirea aceasta, ce dăinuì până spre zori, răsărì în sfârşit lumina ce le îndreptă mai târziu paşii spre izbândă...

A doua zi Marele Vizir înfăţişă Inaltului Padişah noul lor plan de luptă.

Mânia Sultanului se potolise.

El ascultă cuvintele Vizirului, liniştit, fără să se încrunte, fără să murmure.

După planul acesta, oştile mahomedane trebuiau să se retragă în neregulă spre Piatra, Siret, Horaiţa şi Neamţu, închipuind astfel o fugă în neregulă.

In timpul acesta marele Seraskier se însărcinà să stavilească izvoarele Pârîului Alb, şi să vegheze acolo toate mişcările şi perderile oştilor înpresurate.

www.digibuc.ro

«In chipul acesta, — încheiè Marele vizir, — armiile necredincioşilor nu vor mai avea decât trei căi de isbăvire:

Sau să aştepte, înnăuntrul cetăţei, stingerea lor desăvârşită, prin foame şi prin secetă.

Sau să încerce o ieşire desnădăjduită printre rîndurile noastre.

Sau în sfârşit să se predea, cu blestematul lor Şeic în frunte, în mâinile Tale neînvinse!»

Cuvintele din urmă ale Marelui Vizir înmuiară inima bătrînului monarc...

Sultanul ridică, încet, din umeri.

Prin gestul acesta, soarta Moldovei fù, din clipa aceea, hotărîtă...

XVI.

Isvoarele pârîului fură stăvilite.

Pârîul Alb secă...

Puterile aziatice se depărtară...

Dealurile şi văile, din jurul cetăţei, rămaseră mute şi deşerte...

Din ziua aceea înaite isbucnì, în mijlocul oştilor moldovene, — setea...

Trei zile în şir dăinuì această sete, din ce în ce mai arzătoare, din ce în ce mai cumplită.

Şi peste ea căzù foamea; şi în urma acestor două încercări înspăimântătoare, izbucnì, în sfârşit, cea mai înfricoşată dintre toate: ciuma...

Cu toate acestea, nefericitele oşti moldovene, nici nu se predară, nici nu încercară să-şi taie drum printre hoardele musulmane ce viermuiau în zări...

Ele nu încercară, măcar, să despresoare izvoa-

www.digibuc.ro

rele pârâului, să rupă stăvilarile: să smulgă, pentru o clipă, un singur strop de apă...

Ştiau că toate erau în deşert.

Din zece mii de luptători, două mii, dintre ei, pieriseră...

Nu mai erau decât opt mii.

Ce puteau să facă opt mii de oameni, în câmp deschis, în potriva a sute de mii de musulmani deslănţuiţi în toate colţurile zării...

Orice ieşire din cetate, nu însemnà decât peirea lor...

Dar ei, încă trebuiau să trăiască...

Istoviţi de foame, mistuiţi de sete, chinuiţi de dureri şi de molime, ei erau datori să vegheze asupra nefericitei lor moşii.

Căci în ei erà toată nădejdea ţărei lor năpăstuite.

Ei érau tăria Moldovei...

Dela Domn, până la cel din urmă slujbaş şi răzeş, erau, toţi, strânşi aici: în acest mormânt uriaş, deasupra căruia aripile morţei se întindeau negre şi neţărmurite...

Ei primiră dar, noua şi înfricoşata lor osândă, cu bărbăţie şi cu linişte, fără să murmure, fără să cârtească...

Increzători în puterea Celui de Sus, îşi înălţară privirile spre cerul înflăcărat şi dogoritor al verei; şi, ca în toate ceasurile lor de desnădejdé, se rugară Mântuitorului Lumei, cerşindu-i pentru neamul lor îndurare; iar pentru ei tărie...

In liniştea aceasta pustiitoare, turburată doar de rugăciunile preoţilor şi de aiurările răniţilor căzuţi în agonie, ei petrecură cea dintâi zi şi cea dintâi noapte de îngrijorare şi de sete.

Nimeni nu se plânse...

Tăcuţi, ca şi cum ei singuri şi-ar fi pricinuit

www.digibuc.ro

toate durerile, — sărmanii viteji adormiră în întunericul pădurilor, uitaţi de ei înşişi, uitaţi de toate neamurile încreştinate pentru mântuirea cărora ei se războiau şi piereau...

A doua zi însă, fierul înroşit al durerei începù să-i înfioare din ce în ce mai adânc, din ce în ce mai sălbatec.

Copiii începură să plângă. Răniţii gemeau. Frigurile, hrănite de duhoarea hoiturilor din păduri, pătrundeau din ce în ce mai adânc în rîndurile oştilor...

Mulţi adormiseră sănătoşi, şi se deşteptară, ofiliţi, scuturaţi de fiori, slăbănogiţi de friguri...

Din toate părţile se auziră şoapte înăbuşite de durere:

— «Apă...»

Şi apă nu erà nicăieri...

Valea se scufundà înaintea lor albă şi secătuită ca de var.

Pietrele de pe prunduri, umede şi jilăvite în ajun, licăreau sticloase şi înţurţurate, ca grunjii de sare.

Şi toate lucrurile din cetate, — corturile, întăririle, puştile, şi armurile oştenilor, se desvăluiau, — sub lumina dogoritoare a soarelui, — asemenea unor mormane fumegânde, din faţa cărora privirile nefericiţilor luptători se întorceau cu desnădejde şi cu groază.

Atunci începură să se mişte, toţi, ameţiţi, prin pâclă.

Unii se agăţară de arbori, încercând frunzele lor ofilite.

Erau sălcii şi amare...

Alţii îşi răcoriră buzele, strîngând, între dinţi, penele spadelor.

Câţiva încercară nisipul.

www.digibuc.ro

Codrenii muşcau rădăcinile ierburilor.

Umblătorii de prin stepele Bugeacului îşi înghimpau caii, şi sugeau, înfioraţi de durere, sângele lor încropit şi crud...

Dar toate erau în deşert.

Setea creştea mereu.

Ea se astâmpără o clipă, spre a renaşte mai vie, mai înfiorătoare, mai crîncenă...

Ochii oştenilor se aprindeau şi ardeau, în orbite, ca nişte scăpărări de foc.

Cutele obrajilor li-se lungeau.

Plămânii, pustiiţi de răsuflări arzătoare, li-se distrămau ca nişte cârpe învolvorate...

Toţi simţeau că trag în plămânii lor, fâşii usturătoare de pară...

Şi toţi respirau, în aerul încins de flacările soarelui înnăbuşitor de Iulie, scrum şi funingine...

Singura lor uşurare erà stupitul, cleios şi sălciu, pe care-l amestecau între gingii.

Dar când şi aceste picături amăgitoare, se sfârşiră, — începură, pentru nenorocitele jertfe, adevăratele chinuri ale morţei...

Şi nu erau chinurile nnei morţi mântuitoare.

Erà o agonie lungă, sfâşietoare, fără sfârşit, în care toate casnele şi suferinţele omeneşti se înlănţuiau rînd pe rînd, ceas cu ceas, clipă cu clipă...

Soarele încă nu se înclinase spre apus, şi lagărul se preschimbă într'o uriaşă vatră de jeratec pe care mii de trupuri omeneşti se zvârcoleau în spuză...

Erà o căldură cumplită, şi buzele lor dârdâiau.

Intinşi pe sub umbrare, cu capetele îngropate sub braţe, cu buzele lipite de ţărînă, ei gemeau şi urlau, sfâşiaţi de arsuri ucigătoare.

Ei nu mai puteau privì soarele de pe boltă, nici

www.digibuc.ro

frunzele veştejite ale codrilor, nici zările argintii din depărtări.

Pretutindeni vedeau foc şi flăcări. Pădurile păreau de jeratec; zările se destindeau înnaintea lor ca nişte bălţi nemărginite de plumb topit; dealurile unduiau prin neguri fumegânde, asemenea unor talazuri galbene de reşină...

Şi soarele vărsà mereu, din gura lui învâlvorată, noui valuri de lumină, de flacări, de jar, şi de lavă arzătoare...

Câteva stoluri de hânzari şi podani încercară, din porunca Domnului, să sape fântâni în albia pârîului.

Ei săpară până spre nămiezi.

Dar apă nu izvorî de nicăiri...

Dădură peste pământ umed, apoi peste nisip şi peste clisă.

Poate mai erau câteva laturi de palmă şi apa trebuia să ţâşnească, vie şi răcoritoare, din sghiaburile pământului...

Dar puterile lor se sleiră.

Se mulţumiră cu câte un bulgăre de clisă, pe care-l înghiţiră cu o lăcomie sălbatecă; apoi lăsară hârleţele, şi fugiră izbiţi de arşiţă, trăsniţi de duhoare...

Gropile remaseră nesfârşite.

In jurul lor se învârtiră, câtva timp. copii şi mamele lor obidite.

Câţiva curteni încercară din nou să sape; dar în curînd se lăsară...

Abia putură stoarce câteva picături, amestecate cu mocirlă, pe cari se grăbiră să le ducă Domnului.

Domnul le înlătură, cu nepăsare.

«Răcoriţi buzele copiilor...» — murmură el...

«Pe mine *altă sete* mă ucide...»

www.digibuc.ro

Curtenii trecură glodul jilav, din mână în mână şi toţi îl asvârliră...

Către seară se găsì, în sfârşit, un mijloc spre a potolì desnădejdea gloatelor...

Fù un mijloc înfricoşat, sălbatec...

Domnul dădù poruncă să se înjunghie o parte din caii de rezervă ai marilor curteni.

Mândrii armăsari de Asturia, de Podolia şi de Egipet, fură zălcuiţi în mijlocul lagărului.

Mulţimea se adună lacomă şi neînfrînată.

Nu mai erau mândrii moldoveni de altă dată.

In jurul uriaşelor mormane de vite prăbuşite în sânge, se învălmăşau, acum, adevărate haite de fiare însetoşate de pradă...

Sângele mândrilor fugari din stepe, fù scurs, şi adunat în bote, ulcioare şi hârburi...

Mulţi îl sorbiră cu sete...

Alţii îşi mânjiră buzele şi-l azvârliră cu desgust şi cu groază.

Jupâniţele nu voiră să bea.

Zadarnic le îmbiară bătrînii şi nefericiţii lor părinţi.

Şi zadarnic tinerii luptători le aţâţau pofta, sorbind în faţa lor valurile calde şi colcăitoare de sânge închegat.

Ele îşi întorceau capetele cu scârbă.

Şi acelaş ţipăt înfiorător de jalnic, şi pururea neîmplinit, izbucnea din sufletele lor pierdute...

— «Apă... apă...»

Cea mai mare parte dintre copii şi femei căzură într'o toropeală adâncă.

Chipurile lor se albiră.

In jurul orbitelor se întindeau pete mari, vinete, prevestiteare de lingoare şi de ciumă.

Ei se sbăteau în friguri omorîtoare, aiurind, plângând...

www.digibuc.ro

Şi bătrînii vegheau la căpătâiul lor; şi nu aveau nici o putere...

Ei plângeau de mila lor, şi nimeni nu le ascultă durerea...

In chinurile acestea înfricoşate, oştile moldovene trecură şi ziua de a doua: cea mai grea dintre toate.

O mare parte dintre răniţi muriră.

Aceasta fù, pentru tot lagărul, o uşurare neînchipuită...

După înmormântarea lor, preoţii înnălţară, către cer, o rugăciune caldă de îndurare şi de milă...

Bătrânul Tarasie, abia îşi mai puteà ţine cârja.

El îşi înnălţă privirile aiurite spre boltă, şi cu glasul răguşit, şuerător, amar, cerù Domnului iertare şi nourilor apă.

«Doamne... deschide zăvoarele cerului... umple zghiaburile pământului... dă ploaie...»

Preoţii gângăviră câţiva psalmi neauziţi.

Archidiaconii rostiră ecteniile pentru molime şi bejanie...

Apoi lagărul se scufundă, ca un ţintirim, în întuneric.

A doua zi oştile se deşteptară, în mijlocul unui svon ciudat.

Se svonea că peste noapte noui soli ai Padişahului sosiseră în cetate; că noui învoiri de pace fuseseră supuse chibzuinţei Domnului; şi că Domnul hotărîse, în sfârşit, să primească condiţiunile Porţei...

Dar svonul acesta, — primit cu bucurie, de bătrîni, de copii, şi de mame, — nu fù decât o închipuire înşelătoare...

Spre a înviorà sufletele gloatelor, Domnul învoise marilor săi sfetnici să împrăştie svonul acesta...

www.digibuc.ro

Şi gloatele crezură, şi aşteptară, până în amurg, ceasul mântuirei lor.

Dar ceasul acesta, nu mai sosì...

Sosiră, în schimb, noui încercări...

Vântul ridică din păduri, roiuri nenumărate de muşte înveninate de cadavre.

Ele căzură, asupra oştilor moldovene, ca pleava neagră de neghină.

Oştile se înveninară.

Molima, dospită de zile şi de nopţi în şir, izbucnì crîncenă şi neînlăturată.

In deşert se ridicară focuri de zdrenţe şi de cânepă, în toate colţurile taberei; şi în deşert se arseră cadavrele răniţilor, morţi peste zi şi peste noapte...

Nimic nu putù împiedicà isbucnirea înfiorătoarei molime...

Trupurile luptătorilor se acoperiră de pete roşii ca de sânge...

Petele se învineţiră...

Apoi începură svârcolirile şi vărsăturile...

Câţiva dintre ostaşi se ridicară pe brînci, — şi căzură cerşind ajutor printre corturi.

Pe nările lor şuruiau fire negre de sânge...

Ei se sbăteau încovrigaţi de cârcei prin pulbere.

Curtenii le desfăcură hainele.

Pe sub subţiori ei văzură, cu groază, gâlci vinete, pline de puroi şi de sânge...

— «Ciuma...» — murmurară ei, sguduiţi de fiorii desnădejdei.

Şi în toate părţile lagărului se văzură atunci, umbre besmetice, alergând în stoluri către porţile cetăţei...

Se văzură bătrîni războinici, strîngând la piept odoarele lor, căzute în agonie.

www.digibuc.ro

Se văzură mame cerşind Domnului pace şi îndurare pentru copii lor bolnavi.

Se văzură sfetnicii alergând spre tron, cu aceiaş desnădăjduită rugăciune pe buze...

Se văzù, în sfârşit, Arbore, strîngând la piept trupul jupâniţei Negri, — şi cerşind, cu glas înfricoşat, de fiară, ieşirea, cu orice preţ, din lagăr...

Şi totuş, Domnul rămase rece şi nepăsător, în mijlocul furtunei ce se deslănţuia din ce în ce mai năpraznică la picioarele colinei...

Peste vârfurile codrilor, el întrezărise şerpi de foc, tăind aerul vioriu al serei.

Şi adesea huruiri grele şi prelungi, de tunete surde, clocoteau în zări.

O altă furtună se ridică, pe orizont, departe...

Poate că furtuna aceasta, erà adevărata lor mântuire...

—«Deschideţi porţile...» —porunci, într'un târziu, neînduplecatul monarc...

«Cine vra să plece, — e slobod...

«Cine vra să rămâie în jurul meu, — rămâie...»

Armăşeii deschiseră porţile...

Dar nimeni nu se clintì din loc.

Oştile rămaseră, până la sfârşit, în lagăr.

XVII.

Toată linia orizontului, dela Roman până la Neamţu, se acoperì, în câteva clipe de nouri negri, vijelioşi, înţesaţi de fulgere...

Pădurile începură să se clatine, bântuite de furtună.

De pe şesuri veneau, în sbor, vârteje de pulbere, de ierburi şi de frunze răscolite.

Şi cete hrăpalnice de corbi, de vulturi şi de

www.digibuc.ro

ulii, spintecau văzduhul întunecat de neguri, cu croncăniri sinistre...

Ploaia începù să cadă.

Dealurile, din depărtări, se îmbrăcară în zăbranice străvezii de apă.

Nourii se rupseră...

În toate părţile cerului se văzură fâşii lungi de ploaie, desprinzându-se de pe boltă şi alunecând, ca nişte fire de tort, peste păduri şi peste măguri....

Potopul se întinse apoi în toate colţurile zării.

Văzduhul se întunecă adânc...

Şi de pretutindeni începù să cadă stropi repezi şi ropăitori de apă, amestecaţi cu grindină, cu fulgere şi cu trăsnete rare...

Uraganul acesta, izbucnit din două părţi ale cerului deodată, căzù asupra lagărului moldovenesc ca o adevărată minune...

Gloatele uitară de muribunzi şi de ciumă.

Toţi îşi întinseră veştmintele, coifurile, pavezele şi ciuberile către mana ce se revărsà, peste ei, în şuvoaie.

Şi toţi mulţumiră cerului, şi înţeleptului lor domn, pentru mântuirea lor neaşteptată.

Dar acelaş uragan mântuitor fù, în acelaş timp, lovitura lor de moarte...

Ploaia aceasta neînfrînată răsturnă toate planurile mahomedanilor.

Căpităniile lor se îndârjiră.

Ele merseră la Şah, şi îi cerură să năvălească, cu orice preţ şi cu toate puterile aziatice, asupra cetăţei isbăvite.

Şahul se învoi.

Orice altă cale-i erà închisă...

Să mai aştepte peirea oştilor moldovene prin foame, sau năvălirea lor în câmp deschis, erà cu neputinţă.

www.digibuc.ro

De aceeaş foame erau bântuite şi oştile lui fără număr.

Afară de aceasta potopul de acum, nu numai că îndestulà setea celor asediaţi în păduri; dar el le punea la îndemână apă şi puteri noui, pentru o săptămână, pentru o lună.

El hotărî dar să încerce, în noaptea aceia, cea din urmă şi cea mai înfricoşată luptă care s'a dat vre-o dată.

În acest scop toate armiile, îngrămădite prin văi şi prin ţâhle, fură strînse în jurul Innaltului Padişah...

Şi ca niciodată el însuş, împresurat de toţi beii şi paşalele curţei, luă frînele şi răspunderea luptei...

Înflăcărarea hoardelor mahomedane fù nemărginită.

Niciodată nu izbucnì, în sânul lor, o fericire mai înnaltă, ca în clipa când Mahomed răsărì pe cal, în fruntea tuturor armiilor sale.

Şi niciodată ele nu s'au aruncat în foc, cu atâta furie, şi cu atâţea sorţi de izbândă, ca în noaptea aceia pustiitoare.

Două sute de mii de oameni porniră, prin vijelie şi prin ploaie, asupra nenorocitului adăpost moldovenesc în care nu mai erau, poate, decât două-trei mii de oşteni în stare de luptă.

În fruntea lor mergeau timargii, achingii şi beşlii: cei mai vestiţi războinici ai gloatelor asiatice.

Ei mergeau pe cai, — sprinteni şi dornici de bătaie — prinzând din zbor geridurile încrustate de mozaicuri fără preţ; gata să năvălească cei dintâiu, şi să iasă cei din urmă, din vârtejul încăerărei...

Înapoia lor, veneau în şiruri lungi şi dese, spahii şi neferii celor trei Beilerbey ai răsăritului.

www.digibuc.ro

După aceste valuri oţerite, înaintau cei optzeci de mii de ianiceri ai Sultanului: sufletul şi mândria întregului său imperiu...

Veneau apoi, bostangii şi nakibii Marelui Alem.

În urma lor se legănà, pe un somptuos armăsar alb de Egipet, bătrînul Padişah, împresurat de toată splendoarea Islamului...

Veneau, în sfârşit, gloatele felahilor, salahorilor şi arabilor, înarmaţi cu puşti, îmbrăcaţi în pânze zdrenţuite...

De altă parte, înclinate spre cele două flancuri ale centrului şi larg deschise către meazà-zi şi meazà-noapte, înaintau, în ordine, oştile lui Layot şi hoardele celor trei Hani de peste Nistru...

Ele se apropiau de păduri, în linişte, înfrînându-şi caii, urmărind de pe înălţimi, în lumina scăpărătoare a fulgerilor, mişcările umbrelor din depărtări.

Pretutindeni erà pustietate adâncă...

Ploaia căderà în valuri, desfundând pământul, înecând văile şi platourile.

Pădurile, biciuite de furtună, se legănau şi trosneau, umplând văzduhul de şuere şi de gemete lugubre...

Şi tunetele huruiau mereu în depărtări, prin nouri; şi fulgerele ardeau necontenit în noapte...

În mijlocul acestui iad neţărmurit, despicat de trăsnete, de tunete, şi de şuvoaie spumegânde, puterile cotropitoare se opriră la o bătaie de arc de codri...

Beii, paşalele, Layot şi Hanii Crimeei, se adunară în jurul gârbovitului stăpânitor al lumei.

Bolnăviciosul Padişah bolborosì câteva cuvinte neînţelese.

Apoi făcù semn, hoardelor, să înainteze.

Comandanţii îngenunchiară înaintea lui, îşi li-

www.digibuc.ro

piră buzele îngheţate de mânile lui livide; apoi îşi înălţară privirele spre Allah, şi se bătură in piept cu furie...

— «Allah... Dă-ne pe Ullah-Beg...»

Şi, fără să aştepte sunetul răguşit al trâmbiţilor, ei se năpustiră, spumegând şi scrîşnind, asupra lagărului moldovenesc abia renăscut la viaţă...

XVIII.

Când oştile Moldovene fură năpădite de puterile mahomedane, ele se zbăteau încă în fiori, binefăcători ai ploaei...

Setea lor se potolise. Negurile agoniei se risipiseră. Jupâniţele zâmbeau. Copiii se mişcau înviorăţi prin ploaie. Curtenii îşi ştergeau armurile. Gloatele strângeau apă, prin gropi şi hârdaie.

Codrenii şi hânzarii îngrijau şi înmormântau ciumaţii.

Nimeni nu se mai gândeà la suferinţele lor din urmă.

Acum aveau apă...

Şi uraganul, dezlănţuit asupra lor, curăţise văzduhul de miasme şi de molimă.

De ce erau să se mai teamă?

Dumnezeu erà cu ei.

Totul nu fusese decât o încercare pieritoare: — un vis urît.

Păcatele lor se ispăşiseră.

De-acum trebuià să răsară soare.

Aşà gândeau sărmanii luptători ai Crucei, — când în mijlocul prăpădului de foc şi de apă ce se revărsà în jurul lor, izbucniră deodată trîmbiţele de alarmă.

O clipă nimeni nu se mişcă.

www.digibuc.ro

Nimeni nu bănuì apropierea oştilor năvălitoare.

Gândul lor erà atât de departe de orice luptă şi de orice încăerare, încât sunetele trîmbiţilor li se părù mai curând un chiot de veselie, decât un ţipăt de bătaie.

Dar sunetele se repetară.

Câţiva lefegii şi curteni se aruncară îngroziţi pe metereze.

Ei făcură semne deznădăjduite gloatelor ce se învălmăşau printre corturi; apoi alergară toţi la arme.

În câteva clipe tot lagărul fù pe întăriri.

Şi de pretutindeni răsunară strigăte de luptă; — «La harţă, la harţă.»

Oştile mahomedane se opriseră sub pălăncile cetăţei.

Înfăţişarea lor erà atât de sinistră, ochii lor atât de fioroşi, ţinuta lor atât de hotărîtă, încât un fior de frig străbătù toate inimile moldovenilor.

Sub lumina scăpărătoare a fulgerilor ce se împleticeau în întunerecul pădurei, — ele aveau înfăţişarea unor inspăimântătoare haite de fiare, îndârjite de foame.

Ochii lor ardeau, ca mii de licurici, în noapte.

Şi mii de arme, şi mii de braţe omeneşti, umpleau codrul cu licăriri şi de clănţăniri sinistre.

Mahomedanii stătură câtva timp nemişcaţi.

Apoi codrul se lumină de torţe.

Şi în urletul înfundat al vijeliei ei se năpustiră asupra cetăţei cu capetele în piept, cu faclele înnainte.

De pe întăriri nu răsună, în timpul acesta, nici o detunătură de puşcă.

Şi nici-o încercare de împotrivire nu izbucnì pe metereze.

www.digibuc.ro

Oştile moldovene priveau, înmărmurite, sforţările musulmanilor de a da foc cetăţei.

Armele lor de luptă erau nimicite...

Praf nu mai aveau. Tunurile stau înnegrite de rugină, printre păragini. Cambaralele se înmuiaseră de ploaie. Arcurile nu se mai încordau. Săgeţile pluteau pe ape, smulse de şuvoaie.

Nu mai aveau de cât spade, baltage şi securi.

Şi o singură lumină le mai încălzea sufletele cuprinse de îngheţul desnădejdei; credinţa în puterea nebiruită a Crucei...

Nădejdea aceasta prinse încet încet viaţă...

Pe măsură ce hoardele mahomedane se înnălţau peste pălănci,—ochii moldovenilor ardeau tot mai vioi în orbite...

Străduinţele tăciunarilor lui Mahomed erau zădărnicite de vijelie...

Faclele se stingeau.

Bârnele cetăţei, întesate de apă, ţineau piept flăcărilor spulberate de furtună.

Până şi frunzele crengilor nu voiau să ardă.

Ele se învâlvorau o clipă, apoi se stingeau, şi cădeau sfârîind peste hoarde.

Prin mintea Domnului trecù atuncí o slabă rază de lumină.

El dădù poruncă curtenilor şi gloatelor să urce pe întăriri toate ciuberile şi butoaiele cu apă...

In acelaş timp marele căpitan de darabani, Arbore, coborî, fulgerat de un alt gând, în lagăr...

...Intr'un colţ depărtat şi întunecos al taberei, sub întăriri şi umbrare mari de frunze ofilite, Tolpa, împresurat de făurarii şi de cântăreţii Sucevei, lucrà în mijlocul unui arsenal lugubru...

Un nesfârşit şirag de cazane şi de căldări uriaşe, pline cu smoală, cu reşină, şi cu cambarale

www.digibuc.ro

topite, colcăia de asupra unor mari vetre de jăratec.

Infricoşatul staroste de tabulhanagii alergà dintr'un loc într'altul, cu părul în neregulă, cu barba pârjolită de flacări, cu ochii orbiţi de scântei şi de pară.

De pe fruntea lui boboşată şi peste zbârciturile chipului său scofâlcit curgeau şuroaie de sudori încropite.

Braţele lui învăluite în zdrenţe, erau acoperite de arsuri şi de răni. Dinţii îi clănţăneau. Şi întreaga lui înfăţişare, răsfrîntă în lumina viorie a răşinei înflăcărate, erà mai ursuză şi mai înfiorătoare ca moartea...

Marele căpitan se apropiè de acest colţ întunecos al taberei.

El privì o clipă în ochii galbeni şi peticiţi aî fiorosului staroste.

Apoi un zâmbet înfricoşat îi strălumină chipul.

— «Dă zor... dă zor...» — murmură el înnecat de mirosul înţepător al smoalei topite.

Şi înnaintă, îngrijat, sub şatră...

Un tăciunar sfâşiè besna, cu un vreasc aprins. Marele căpitan se aplecă deasupra unor grămezî negre de frunze şi de zdrenţe umezite.

Ridică velinţele putregăioase, privi o clipă în întuneric, apoi se trase înnapoi, scuturat de fiori...

In urmă se îndreptă spre Domn...

Toate armele de luptă ale moldovenilor fură aceste căldări uriaşe, pline cu asfalt şi răşină,—şi toate celelalte unelte nevăzute, ascunse în întunerecul şatrei fiorosului staroste...

Pentru ele nefericitul scripcar al Moldovei cutreerase dealurile şi pădurile din jurul lagărului, fără ştirea şi fără învoirea marilor curteni.

www.digibuc.ro

Şi prin ele, «şerbul desrobit», batjocorit până atunci de toate gloatele din lagăr, isbutì în noaptea aceia în veci neuitată să'şi câştige dragostea Domnului, să stârnească uimirea tuturor oştilor moldovene, şi să'şi înscrie numele nesocotit şi hulit în istoria neamului moldovenesc.

Câteva clipe mai târziu, aceste căldări uriaşe, din cari stropii de plumb şi de răşină topită ţîşneau sfârîind în noapte, fură aşezate deasupra întăririlor.

Hoardele mahomedane isbutiseră să deie foc cetăţei.

Din câteva părţi ale ocopurilor, isbucniră limbi roşii de lumină...

Inteţite de furia vântului, ele se ridicau sprecrenele, cu o repeziciune înspăimântătoare...

Zădarnic oştile moldovene vărsară asupra lor şuvoaie de apă, şi zadarnic ploaia cădea în pâraespumegânde.

Focul se întindea mereu.

Pretutindeni, isbucneau noui vârteje de flacări, şi de pretutindeni izvorau guri roşii de jeratic înecate de fum şi de scântei risipite.

In acelaşi timp valurile aziatice năvăliseră asupra porţilor cetăţei.

Porţile se legănau şi cădeau.

La fie care clipă noaptea se cutremură de tunete surde.

Bârne, buşteni, arbori, şi pălănci întregi, se hâţânau şi alunecau rînd pe rînd în adâncuri, trase de cângi, isbite de securi, desrădăcinate de flacări, îmbrîncite de furtună.

In multe părţi ale cetăţei întăririle se năruiseră.

Talazurile musulmane stau gata să năvălească potop de pretutindeni.

www.digibuc.ro

Atunci o privelişte cumplită se desfăşură deodată în întuneric...

Căldările de pe metereze se legănară, rînd pe rînd, peste crenele.

Şi valuri orbitoare de smoală şi de reşină topită căzură, ca o mare de foc, peste haite.

Noaptea se umplù de pârae albe de lumină.

O aureolă fulgerătoare împresură de jur împrejur cetatea.

Copacii se albiră, ca de var.

Hoardele aziatice se arătară o clipă, în adâncimile văilor, ca un furnicar de fluturi luminoşi.

Apoi un ţipăt înspăimântător, cum nici odată nu mai răsunase în văile Moldovei, sbură în zări pe aripele vânturilor.

Lovitura fù atât de crîncenă şi de neaşteptată în cât nenorocitele oşti mahomedane, spânzurate pe întăriri, îngrămădite prin şanţuri, nu avură timp să'şi ascundă măcar ochii sub scuturi.

La isbucnirea fulgerilor de pe metereze, toţi îşi înnălţară privirile spre boltă; şi rîurile trăsnitoare de materii aprinse căzură de-odată peste ochii lor deschişi, peste chipurile lor sbârcite, peste piepturile lor descoperite, peste mâinile lor goale, jupuite de mărăcini, căţărate de bârne.

Stupi întregi, de trupuri şi de veşminte învălvorate, se deslipiră de pe întăriri şi căzură cu sunet surd în adâncuri...

Mulţi dintre mahomedani se înmormântară pe veci sub rîurile de foc ce curgeau şuerînd din înălţime.

Alţii se ridicară besmetici în lumină...

Cu ochii crăpaţi de flăcări, cu veşmintele aprinse, cu turbanele încununate de limbi roşii de pară, ei încercară să'şi taie drum printre hoarde,

www.digibuc.ro

Unii se năpustiră urlând asupra ianicerilor ce-isvorau furioşi din ţâhle.

Alţii îşi striviră capetele de stejari.

Câţiva isbutiră să rupă rîndurile oştilor năvălitoare şi să iasă, scoţând răgete lugubre, în luminişurile codrilor.

Mulţi din aceştia căzură, la câţiva paşi, prin rîpi şi viroage.

Alţii rătăciră toată noaptea prin păduri, învălvorînd seciurile, îngrozind pasările de pradă, sfâşiind noaptea cu arătările lor sinistre.

În sfârşit o altă parte, — cei mai nefericiţi, — fură găsiţi a doua zi în valurile Moldovei, acoperiţi de răni şi de zdrenţe încenuşate, unii nebuni de durere, alţii în agonie, — alţii morţi.

Însufleţiţi de această lovitură năprasnică ostaşii din lagăr se înflăcărară.

Curteni, lefegii, femei, copii şi bătrîni, toţi tăbărîră asupra înfricoşatelor cazane, pline cu plumb şi cu pucioasă înroşită; — şi, slujindu-se de ciubere, de coifuri şi de paveze, ei le deşertară cu o lăcomie grozavă.

Noaptea se prefecù într'o adevărată Sodomă.

Mii de lumini fulgerătoare, şi mii de glasuri omeneşti, sfâşiară bolţile pădurei.

Şi vijelia urlà din ce în ce mai groaznic.

Şi fulgerile se impleticeau mereu în zări.

Şi ploaia, şi grindina, şi vaetul oştilor încăerate'n luptă, înfiorau neîntrerupt văzduhul.

Cu toate acestea, uriaşele încercări şi împotriviri ale ostaşilor Crucei, avură acelaş sfârşit amar, aceiaşi soartă.

Zadarnic se aruncară asupra hoardelor cotropitoare valuri de pucioasă, de plumb şi de răşină topită.

Sute de morţi umplură şanţurile cetăţei; şi alte

www.digibuc.ro

sute de jertfe, încolăcite de flacări, se risipiră prin păduri şi pe şesuri.

Dar toate fură în deşert...

Peste mormanele de trupuri înecate'n spuză veniră alte valuri omeneşti.

Şi valurile acestea nu mai conteneau.

Păreau că izvorăsc din pământ, din cadavre, din văzduh, din ape.

Asupra lor se asvârliră, în sfârşit, cele din urmă, şi cele mai fioroase unelte de luptă.

Marele căpitan de darabani dădù poruncă să se aducă pe întăriri grămezile de «frunze şi de zdrenţe umezite», de care se îngrozise, cu câteva ceasuri mai înainte, în şatra scripcarului.

Erau grămezi de şerpi...

Înfiorătoarele târîtoare, strînse de prin păduri şi din munţi, fură asvârlite peste întăriri cu lopeţile...

Aerul se cernì de umbre rotitoare.

Din rîndurile musulmanilor izvorîră noui urlete de groază.

Haitele din nou căzură de pe întăriri, — din nou înţesară şanţurile cetăţei, — apoi din nou se ridicară şi porniră besmetice prin codri.

Şi în sfârşit, din nou ele se întremară şi se asvârliră, cu cea din urmă desnădejde, asupra lagărului prefăcut în ruină...

Cetatea, — incendiată şi de facle, şi de şuvoaiele şuerătoare de plumb şi de pucioasă învălvorată, — ardeà, ca un munte de răşină.

Turlele ei se prăbuşiseră.

Porţile zăceau, carbonizate, peste movile de morţi.

Pălăncile se hăţânau şi cădeau, pârîind şi trosnind, în adâncuri.

www.digibuc.ro

În toate părţile se săpaseră guri uriaşe înecate de şuvoaie de fum şi de flacări.

Şi pretutindeni valurile cotropitoare năvăleau înăuntrul cetăţei, cu hangerile'n dinţi, cu turbanele desfăşurate, cu pumnii încleştaţi pe iatagane şi pe flinte.

Domnul încălecase pe calul său arab.

Marii sfetnici, curtenii, lefegiii, panţirii şi toate oştile rămase în viaţă, roiau, în jurul lui, călări.

Jupâniţele şi jupânesele boerilor se zbăteau în şele, gata să primească moartea, alături de părinţii, de fraţii şi de bărbaţii lor, — cu nepăsare şi cu vitejie.

Pe chipurile tuturor stà zugrăvită măreţia ceasului suprem în care sufletele lor trebuiau să se înalţe, împreună, în împărăţia odihnei.

Nimeni nu tremurà; de pe buzele nimănui nu zburau, în aerul ucis de flacări, decât şoapte de îmbărbătare.

Lupta începù, treptat-treptat, pornind de pe întăriri şi întinzându-se până în cele mai adânci colţuri ale taberei.

Cei dintâi cari muriră, apărîndu-şi tronul şi ţara, fură codrenii, hânzarii şi plăeşii.

Ei nu se clintiră de pe întăriri, nici nu lăsară lăncile şi ghioagele din mână, până când nu se săvârşiră, toţi, până la unul.

Cel din urmă ostaş de rînd care ţinù piept valurilor asiatice, fù uriaşul Grui.

Înfricoşatul vătaf al codrenilor stătù pe întăriri, singur, fără platoşe şi fără altă armă decât buzduganul lui de plumb, până când flacările îi învălvorară părul.

Atunci el se trase înapoi, învârtind, încă, pe deasupra capului, ghioaga lui nestrujită.

www.digibuc.ro

Ianicerii roiau, în jurul lui, ca fluturii...

Iataganele se încrucişau de-asupră-i ca nişte şerpi scăpărători de foc.

Adese ori capul Grozovanului, însângerat şi zburlit, se scufundà fără veste printre hoarde, — apoi din nou se înălţà în lumină, — şi din nou se făceà loc larg în juru-i.

În faţa acestei privelişti grozave, Domnul abia îşi putù stăpânì durerea:

— «Sărmani viteji...» — murmură el, înnăbuşit de lacrimi.

«Aşà a fost scris să se întâmple: să piară cei mai vajnici apărători ai Crucei... să rămâie biata ţară, fără Domn, fără ostaşi, fără apărare.»

Câţiva curteni se desprinseră din rînduri.

Însufleţiţi de tăria neînvinsului codrean şi nemai putând îndurà privelişteа aceasta sfâşietoare, ei se aruncară desnădăjduiţi asupra ianicerilor.

În urma lor porniră alte rînduri de luptători; apoi altele.

Din toate părţile taberei alergară lefegii şi panţiri, cu sulițele întinse, cu ochii însângeraţi demânie.

Şi din toate colţurile întăririlor năvăliră, în acelaş timp, noui stoluri de ianiceri, de spahii şi solaci, împresuraţi de cohorte barbare.

Încăerarea se întinse, într'o clipită, până în cele mai depărtate colţuri ale taberei.

Pretutindeni izbucniră vârteje de umbre omeneşti, încăerate în luptă.

Şi de pretutindeni nu răsună decât un singur strigăt, înăbuşit, sălbatec:

— «Ucide... Ucide...»

Domuul stà pe cal rece, nemişcat, ca de piatră.

El priveà toată această arenă uriaşă, pe careoştile lui îngenunchiau secerate de coasa nemi-

www.digibuc.ro

luită a morţei, şi gânduri amare, cum nici-odată nu-i străbătuse sufletul oţerit în războaie, îi otrăveau viaţa.

Totdeauna el îşi văzuse oştile luptând cu înverşunare şi credinţă; dar niciodată ele nu i se părură mai mari şi mai vajnice ca în ceasul agoniei lor.

El se uità aiurit peste vârtejele de uriaşi, doborîţi de mii de alebarde şi de barde; şi inima 'i se strivea de durere că nu putea arătà întregei lumi vitejia lor.

Unde erà Papa dela Roma şi Cazimir Craiul, şi Corvin, şi toţi prinţii şi voivozii popoarelor încreştinate, să vadă cum luptă şi cum mor toţi ai săi întru apărarea creştinătăţei,

Nici odată oştile Moldovei nu au avut vre-un sprijin dela sărbătoriţii monarhi ai ţărilor vecine. Pururi ele fuseseră urgisite, lovite şi batjocorite, de toate neamurile de peste Carpaţi, Milcov şi Nistru.

Şi totuş ele au uitat, atât de uşor, răutăţile şi fără de legile lor.

Inflăcărate de un singur gând, — să-şi mântue Crucea de prăpădul Semi-Lunei, — de zile şi nopţi în şir ele ţineau piept năvălirei lui Mohamed peste hotară.

Şi-au ars cetăţile lor străvechi şi bogate, şi-au otrăvit isvoarele, şi-au părăsit averile, — şi s'au strîns toţi, aci; să moară până la unul, pentru Domn şi ţară...

Şi mureau, acum, rînd pe rînd, fără să murmure, fără să plângă.

Mamele îşi strîngeau copii la piept şi piereau cu ei, scoţând un singur ţipăt de îmbărbătare:

— «Dă, maică... Nu te lăsà maică...!»

Bătrînii oşteni, deslipiţi de odraslele şi de ne-

www.digibuc.ro

poţii lor, cădeau sfărîmaţi prin şanţuri înţesate de morţi şi de mormane de jăratec, urlând în cei din urmă fiorî ai agoniei.

— «Doamne, fie-ţi milă de ţară!»

Tinerii curteni, despărţiţi de jupânesele şi de logodnicele lor încăpute pe mâinile eunucilor arabi, se prăbuşeau, de pe înnălţimi înflăcărate, privind încă odată în ochii jupâniţilor pierdute şi trimiţându-le pe aripile vijeliei îmbrăţişarea lor din urmă:

«Jupâniţă... nu uită... nu uită că eşti mireasa Domnului.»

Marii comandaţi ai oştilor alunecau sub picioarele hoardelor cu acelaşi strigăt înnălţător pe buze...

Privirile lor se întorceau spre tânărul lor monarc, apoi spre Marele Logofăt, şi în sfârşit spre bătrînul Archipăstor al Romanului.

— «Părinte... — murmurau ei, privind aiuriţi spre cuviosul schimnic.

«Pomeneşte-ne întru împărăţia dreptţilor...»

În faţa acestei jertfiri obşteşti, a oştilor moldovene, — întru apărarea Crucei, a Tronului şi a Ţării lor; — Domnul nu-şi mai putù înfrînge durerea şi mânia.

El se aruncă, fără veste, în mijlocul flacărilor... Gura armăsarului său sângeră.

Şergan sări nechezând în aer; apoi se năpustì peste hoarde.

Boerii se aşternură, în urma lui, mânuindu-şi spadele în lumina orbitoare a flacărilor şi privind ţintă spre porţile cetăţei.

Intăririle dinspre răsărit, de la Turla lui Dragoş până dincolo de Turla lui Ghirai, se prăbuşiseră.

Printre uriaşele lor movile de jăratec se făcuse loc larg.

Şi prin această spărtură largă, încununată de

www.digibuc.ro

MUNICIPIUL BUCUREȘTI

arcade gigantice de pară, se văzù, atunci, răzbind înnăuntrul cetăţei un nesfârşit alai de arătări îmbrăcate în mătăsuri şi pietre fără preţ.

Intrară marii dregători ai Porţei, Hanii Crimeei, Layot, cei trei Beilerbey ai răsăritului, şi în sfârşit, bătrînul şi slăvitul Padişah.

La arătarea chipului său sbârcit, veştejit de fiori şi de presimţiri urîte, — tot aliotmanul izbucnì în urlete fanatice.

Din toate părţile se înnălţară strigăte răguşite de: «Eiuvalah... Trăiască Mahomed Şah Canuny».

Şi în toate părţile lupta se înteţi, înflăcărată de arătarea marelui lor Stăpân...

Ochiul ager al Domnului văzù, cel dintâi, chipul gârbovitului Sultan...

Privirile celor doi monarhi se întâlniră, la câţiva paşi, peste calpacele paşalelor...

Dar pe când ochii Domnului ardeau, şi toată înfăţişarea lui erà plină de măreţie, — capul scofâlcit, al Innaltului Padişah. se ghemuise, alb şi prăpădit, între umeri...

Ochii lui sticliră, o clipă, fulgeraţi de privirile tânărului Voievod al Moldovei.

Apoi ei se înţepeniră şi rămaseră nemişcaţi în orbite.

In clipa aceia Domnul asvârlì topuzul, încărcat de pietre rare, asupra nevolnicului stăpânitor al lumei.

Topuzul lui căzù, trăsnind, în fruntea Beilerbeiului Anatoliei.

Beilerbeyul gemù.

Un val de sânge îi ţâşnì de sub cucă, — şi chipul lui se albì, ca de moarte.

El mai făcù o mişcare besmetică, — ca şi cum ar fi vrut să se apere de umbre, — şi căzù, horcăind, pe braţele ceauşilor...

www.digibuc.ro

Cu aceiaşi mânie Domnul îşi trase spada şi o repezì asupra lui Reis-Effendi.

Reis-Effendi făcù aceiaşi mişcare.

Şi un nou turban, împodobit de stele luminoase, pierì dintre paşale...

In faţa acestui atac năprasnic, curtea padişahului se trase înnapoi, făcând zid, cu piepturile lor, în jurul Padişahului.

Mengli-Ghirai fugì.

Dinţii lui Layot sburară, striviţi de baltagul lui Boldur.

Marele Hatman Şendrea îşi trase spada din pieptul lui Miralem-Agà.

Arbore frînse pe spate, cu o sălbatecă lovitură de sabie, capul supremului Ciohodar.

Marele Logofăt îşi ridică amândouă braţele; şi baltagul lui de argint, încununat de ghimpi sclipitori de criţă, căzù, de-odată, ca o ghiulea şmerătoare, asupra lui Muhzur-Agasì: şeful ianicerilor...

O clipă, şi toţi marii sfetnici şi luptători ai Moldovei, se aşteptau să vadă capul Sultanului fulgerat de sabia Domnului, — şi, odată cu el, toate puterile vrăjmaşe răsipindu-se, prin păduri şi pe şesuri...

Dar clipa aceia nu mai sosì.

Năpăstuitul Padişah chemă în ajutor toate armiile imperiului.

Ţipetele bostangiilor, ceauşilor, beilor, şi paşalelor curţei, cutremurară bolţile.

Şi de pretutindeni năvăliră asupra lor, mii de capete sburlite, mii de ochi însângeraţi de furie, mii de hangere, de alebarde, de lănci, de fuşti, de ţeriduri, de darde.

Domnul şi boerii, fură prinşi ca într'o vâltoare nemărginită...

www.digibuc.ro

Cerul se înnegrì de arcane; şi potop de arme căzură deodată asupra nenorocitei sale curţi...

Cu toate acestea moldovenii încă ţinură piept urgiei.

Răzbiţi, de toate părţile, şi de suliţi, şi de săbii şi de săgeţi, şi de flacările uriaşe cari se împreunau, în boltă, orbitoare deasupra capetelor lor; ei se strînseră în mănunchi, umăr lângă umăr, şi se traseră înnapoi, înfrînând cu fulgerătoare lovituri de baltage şi de spade, puhoiul oştilor năvălitoare....

Cu toate acestea rândurile lor se împuţinau mereu; marginile caerului se subţiau; lefegii căzdeau în snopi; curtenii se răreau fără încetare...

Şi odată cu ei, alunecau sub picioarele cailor, sau sburau pe braţele cotropitorilor,—şi jupânesele, şi jupâniţele şi copii sărmanilor luptători prinşi în vârtejul morţei...

Marele Logofăt îşi văzù cele două copile ale sale, pierind, într'un sfâşietor ţipăt de desnădejde, în valurile aliotmanului...

Un gemăt surd, de fiară sugrumată, sgudui pieptul nefericitului părinte.

El voi să rupă rîndurile, şi să se asvârle orb în braţele mahomedanilor. Sforţările lui fură însă deşerte. O lovitură de alibardă îi despică fruntea largă şi pleşuvă. Un val de sânge îi învălui privirile. Scoţând un adânc ţipăt de durere, el alunecă, galben şi adormit, pe braţele tovarăşilor săi de arme...

O clipă mai în urmă, un alt strigă sfâşiè tăria.

Pierì, şi Maria Boldur...

Apoi se auzì un alt ţipăt.

Pieriră şi copii nefericitului Hotnog.

Unul căzuse, la picioarele lui, cu capul sfărî-

www.digibuc.ro

mat de iatagane; altul sbură, luptând încă, pe braţele mârzacilor lui Aidar...

In sfârşit o nouă lovitură, venì să închee acest lanţ de nenorociri şi de hrăpiri cumplite...

Jupâniţa Negri alunecă, uşoară, pe braţele celui mai temut dintre comandanţii marelui imperiu.

Innainte ca Arbore să fi putut sosì în ajutorul nefericitei jertfe, Ibrahim-Paşà pierì cu ea, printre spahii.

Zadarnic Vel-căpitanul încercă să răsbată în inima hoardelor.

Ca şi Marele Logofăt, ca şi Boldur, ca şi Stroe, el rămase cu ochii aţintiţi spre cer, cu braţele întinse după umbra copilei pierdute...

O şoaptă, abia auzită, îi mai străbătù, din depărtări, auzul:

— „...Pane... M'au hrăpit, pane...»

Şi nu mai auzì nimic, nu mai simţì nimic...

Se trezì de-odată, într'un întuneric adânc, plin de ierburi, de glod, de şuvoae...

In jurul lui auzea zornăte de zele, şi sforăiri de cai, şi ropote surde de copite.

Fugea... fugea mereu...

Şi singur nu ştià dacă fuge; şi singur nu ştià de e viu, sau mort; dacă sborul acesta neîntrerupt, prin măruntaele pământului, erà vis sau aivea...

Abia într'un târziu află adevărul...

Şi atunci plânse cu amar că cerul încă îi hărăzise ani lungi şi obidiţi de viaţă şi de jertfă...

---

www.digibuc.ro

CARTEA IV

SPRE RĂSARIT

I.

In pădurile nestrăbătute ale Basarabiei, aproape de Orhei, se înălţau, pe ţărmii Răutului, casele străvechi şi bogate ale bătrînului pârcălab Gangur...

Casele acestea, împresurate de ziduri mari de piatră, cu chilii nenumărate înşirate pe sub streaşinile pălăncilor, şi cu paraclis drăguţ în mijlocul ogrăzei, — erau odinioară pline de veselie, de zgomot, de belşug şi de petreceri nesfârşite.

Sute de argaţi şi de robi furnicau, atunci, prin polimare şi prin cuhnii; şi stoluri nenumărate de boeri-curteni şi de cavaleri poloni, veneau aici, de pretutindeni, — din Podolia şi din Ukrania, — să-şi uite necazurile în vinul rubiniu al bătrînului staroste şi în ochii viorei ai jupâniţelor şi fetelor din casă...

Acum casele marelui dregător al ţărei erau pline de o mişcare ciudată.

Prin ogradă, pe prispe, pe sub pălănci, şi în jurul bisericuţei neîngrijite şi deşerte, roiau pâlcuri mohorîte de oşteni moldoveni îmbrăcaţi în sdrenţe prăfuite.

www.digibuc.ro

Pretutindeni ardeau focuri mari înnăbușite'n spuză.

Și în jurul acestor focuri liniștite, oștenii tăinuiau în șoapte asupra grelele vremuri de restriște ce se abătuseră de la un timp peste țară.

Adeseori porțile se dădeau, scârțiind, în lături...

Și noui pâlcuri de oșteni, adunați de prin toate unghiurile Basarabiei, din Bugeac, din ținutul Tigheciului, de la Hotin și Soroca, năvăleau, înnarmați cu securi, cu furci, și cu coase, înnăuntrul stărostiei...

Toate aceste mișcări înnăbușite, desfășurate în umbra pădurilor, și în mijlocul unei tăceri pustiitoare, păreau niște hotărîtoare pregătiri de luptă.

Și toți, — și cei cari hălăduiau mai de mult în cuprinsul caselor bătrînului pârcălab, și nouii sosiți, și cetele cari năvăleau încă, — păreau că se îngrijeau de sosirea unor oști alese...

Într'o noapte posomorîtă, încărcată de nouri suri de toamnă, se auziră, în sfârșit, vuete de călăreți și lovituri grele în poartă...

Sub bolțile porților se oprì un numeros stol de lefegii și curteni, îmbrăcați în armuri ruginite de ploi și de sânge.

Curtenii descălicară; apoi intrară pe sub arcade, tăcuți, cu frunțile în pământ, târîndu-și, înnapoia lor, caii nețesălați, obosiți, schilavi.

In fruntea lor înnaintà un curtean înnalt, cu umerii largi, cu pletele neîngrijite, revărsate în șuvițe lungi pe piept, pe umeri, și pe spete.

Pieptul lui erà acoperit de o bogată lorică de argint, legată în verigi de aur.

Dar lorica aceasta erà acum mânjită de pete mari de rășină, și de pulbere împietrită.

Pe alocurea ea erà turtită de lovituri de bal-

www.digibuc.ro

tage; şi în multe părţi solzii erau desfăcuţi şi înlocuiţi cu inele de sârmă...

Chipul curteanului erà sălbătăcit şi slab...

O barbă neagră, crescută în neregulă, îi împresurà obrajii scofâlciţi.

Şi mustăţile îi cădeau moi şi răsfirate, peste colţurile buzelor; şi ochii lui limpezi şi vioi altădată, erau acum cufundaţi adânc sub frunte.

Ei ardeau în întunerecul vioriu al orbitelor, trişti, bolnăvicioşi, fără lumină, fără viaţă, fără nădejde...

In faţa acestei arătări întunecoase, cetele de luptători din cetăţuie se ridicară, ca un singur om, în picioare.

Toţi îşi descoperiră capetele, şi toţi rămaseră smeriţi, cu frunţile înclinate spre pământ, cu privirile aţintite pe luciul cărărei.

Curteanul trecù, printre rîndurile tăbăraşilor, tăcut, apăsat de gânduri.

In dreapta lui se târà prin iarbă, un bătrîn slăbănog, cu capul gol, cu barba învălătucită în jurul buzelor, cu ochii secătuiţi de plâns...

In stânga venea un alt curtean, mai arătos, şi mai sprinten.

Apoi se înşirau alţi trei călăreţi, acoperiţi de colb, rumeniţi de arşiţă.

Marele curtean urcă treptele polimarului, zornâindu-şi grelele veştminte de zale...

In polimar se oprì:

— «Ce veste...», — întrebă el, aţintindu-şi ochii asupra unui bătrîn slujitor de casă, răsărit în prag...

«Mai rău, au mai bine...»

Bătrînul îngenunche la picioarele curteanului şi-i sărută carîmbii...

— «Sărutăm picioarele, milostive stăpâne...»

«Bună pace...

www.digibuc.ro

«Luminăţia sa, giupân Starostele, abia amù au închis ochii...

«Ii mai bine...»

— «Altă veste...?

«Nimic... pîră azi...»

Curteanul ofţă.

Apoi se întoarse către bătrînul ostaş, ce se-ţinea în dreapta lui.

— «Hotnoage...», — făcù el, blând...

«In noaptea aceasta vei lua cina cu mine, apoi vom stà amândoi la taină.

Până atunci vezi, ce fac gloatele... Câţi au sosit câţi s'au dus, şi ce veşti mai umblă prin lume...

Şi fii volnic, tată...

Lasă plânsul, avem altele de socotit amù...»

Bătrînul îşi duse mâna la ochi: apoi răspunse, înnăbuşit de lacrămi...

«Iaca... mă duc.

«Ci nu uità pan Arbore... că moş Stroe nu mai poate răzbì.

«Ia-mi povara, pane... destul am luptat... lasă-mă, în voia gândurilor...»

Arbore voì să-i răspundă; dar simţi că şi glasul lui se curmă de lacrămi.

El făcù semn moşneagului să plece.

Apoi intră îndurerat în iatacul bătrînului staroste...

II.

Înţepenit în jilţ, cu ochii aţintiţi spre grăuntele auriu al unei candele ce veghià slab în umbră, Marele Căpitan îşi răscoleà de ceasuri întregi, trecutul...

Hotnogul Stroe venì, stătù o clipă cu el în tre-

www.digibuc.ro

păzărie; apoi se duse, bântuit de plâns, în mijlocul oştilor risipite în preajma focurilor din ogradă.

Nenorocitului bătrîn nu-i mai ardeà de harţuri, nici de tăinuiri deşarte...

Pretutindeni el nu se izbeà decât de umbra copiilor săi.

Şi, în toate părţile, umbrele acestea firave, îi umpleau sufletul de otravă, îl făceau să tremure, să plângă, să fugă...

Vel-Căpitanul rămase singur...

Bătrînul pârcălab al Orheiului dormia într'un iatac lăturalnic, acoperit de răni oblojite, toropit de friguri...

Prin săli, prin polimare şi prin curte, erà liniște deplină.

Cămărăşeii se strecurau prin coridoare, încet, în vârful degetelor.

Şi toţi argaţii curţei, şi toţi oştenii din lagăr, respectau, prin tăcere adâncă, întunecosul locaş al durerei,..

In pustietatea aceasta desăvârşită, neîntreruptă decât de pârîitul dureros al candelei din perete, Arbore îşi revăzù, în vis, toate loviturile primite în înfricoşetele lupte dela Valea Albă şi toate celelalte întâmplări nenorocite din urmă...

Ce grozăvie !.... Ce prăpăd !.... Ce întuneric !....

Prin mintea lui turburată de desnădejde, toate i-se perindau, unele după altele, ca niște înfricoşate alaiuri de vedenii urîte.

Şi în faţa tuturor acestor arătări depărtate, împresurate de noapte şi de pustietate neţărmurită. sufletul lui îngheţà de durere.

Rînd pe rînd el văzù desgropându-se prin negurile aducerilor aminte, lupta din păduri, atacul Marelui Seraskier, măcelul din Bazar, moartea

www.digibuc.ro

marelui Spătar, seceta, — uraganul din urmă, — şi, în sfârşit, hrăpirea jupâniţei Negri...

Cum a scăpat el din acest înspăimântător prăpăd, în care toată floarea şi mândria Moldovei s'a înmormântat deapururi sub cenuşe, — se întrebà necontenit, nenorocitul războinic...

Ce mână duşmană l-a dăruit iarăş vieţei, ca iarăşi să alerge şi să sufere, plângând în deşert pe mormântul întregei ţări şi întregei lui vieţi?

Prin ce minune prigonitoare s'a pomenit iarăşi la lume, alergând orb, împresurat de un stol de călăreţi sfâşiaţi de răni, prin păduri şi prin singurătăţi necunoscute, bântuite de furtună, întunecate de giulgiul nemărginit al morţei?

Mereu se întrebà, — şi nu puteà să-şi răspundă.

Işi aduceà doar aminte că în cea din urmă clipă trăită în cetate, când nu'i mai despărţeà decât un pas de peire, se făcù vuet asurzitor în juru-i.

Câţiva curteni călări strigară cu voci detunătoare: «*înnapoi... de sârg...*»

Caii lor se întoarseră, sângeraţi de zăbale, către asfinţit; apoi alunecară toţi, ca o cascadă grea de fier, în adâncul unei vâltori înfricoşate...

Când mintea lui se limpezì, — erà departe de lagăr, departe de măcel...

Innaintea lui erà întuneric, înnapoia lui întuneric; deasupra nouri grei şi întunecoşi, încărcaţi de fulgere şi de ploaie...

In jurul lui văzù, atunci, pe Vornicul Boldur călărind în galop, cu pumnii strânşi pe frîne, cu părul răsfirat pe umeri...

Văzù, apoi, pe Marele Logofăt Tăutu, legănându-se, moale ca de ceară, între oblâncuri.

Văzù, în sfârşit, pe Domn călărind în fruntea tutulor pe armăsarul său sălbatec...

Şi văzù, apoi, rînd pe rînd, o mulţime de chi-

www.digibuc.ro

puri mânjite de sânge, de reşină şi de smoală, fără arme, fără coifuri, fără frîne, fără paveze.

Toţi aceşti fugari, biciuiţi de furtună, cutreerară, în goana roibilor, pădurile şi văile apelor, toată noaptea, până'n zori...

In îngăimarea zorilor, se opriră.

De-asupra lor, pe creştetul stâncilor învălătucite de nouri, se înălţă umbra mohorîtă a Cetăţei Neamţului...

Domnul sui dealul în aceiaş goană neînfrînată.

De pe înnălţimea cetăţuiei se vedeau codrii arzând, în depărtări, spre Roman.

Cerul erà roşu ca arama.

Şi limbi uriaşe de foc se zvârcoleau neîntrerupt printre nouri de fum, şi de frunze învălvorate...

Domnul bătù desnădăjduit în porţi.

Câţiva străjeri sparseră noaptea cu sunetele lor de bucium...

Urmară câteva clipe de tăcere...

Apoi ferestrele dela paraclis se deschiseră.

Şi printre gratiile lor, albite de spuza dimineţei, răsări chipul ofilit, cu părul despletit, al Doamnei Maria...

Ea se uită lung la picioarele cetăţei...

In umbra nefericitului Domn al Moldovei, ea recunoscù pe fiul ei învins; în glasul lui tânguitor, înnăbuşit de plâns şi de dureri mistuitoare, nenorocita mamă simţì toate chinurile lui înfricoşate.

Cu toate acestea, ea nu scoase nici-un ţipăt.

Ferestrele se închiseră din nou.

Şi prin vuetul furtunei de afară, şi în sufletul năpăstuit al Domnului, şi în inimile sfetnicilor săi, — răsunară multă vreme cuvintele ei dojenitoare:

«Nici-o pasăre nu-şi părăseşte cuibul; nici-un

www.digibuc.ro

ostaş, credincios Crucei şi Moşiei, nu-şi părăseşte tabăra...

«Tu nu eşti fiul meu.

«Du-te... şi piei pentru ţară!

«*Orice pasăre în cuibul ei piere!...*»

Fugarii porniră umiliţi...

Ei coborîră în albia Moldovei.

Valurile Moldovei veneau furioase, revărsate peste vaduri, pline de rădăcini şi de copaci gârboviţi, prăbuşiţi din munţi...

In vuetul acestor ape mari, răzvrătite de furtună, călăreţii alergară, pe sub stânci pleşuvite, peste pârae spumegânde, prin păduri şi prin seciuri, până în revărsarea nopţei...

Ei trecură pe lângă Baia, cu frunţile plecate...

Nimeni nu avù curaj să-i privească zidurile aninate pe dealuri; turlele înălţate peste grădini; căsuţele spânzurate pe costişe.

Toate păreau că-i privesc cu spaimă printre neguri.

Şi în fiecare pată de lumină, zugrăvită pe cerul întunecos al depărtărei, ei vedeau ochii mari deschişi, rătăciţi de groază...

Şi în turlele albe şi subţiri ale bisericilor, şi în plopii uriaşi ce se clătinau, pe măguri, bântuiţi de vijelie, — ei întrezăreau braţe întinzându-se spre ei şi cerşindu-le în deşert ajutorul...

Urmăriţi de icoana birninţelor lor din alte vremuri, — sărmanii viteji, prăpădiţi acum de uraganul semi-lunei, suiră cheia Moldovei şi se pierdură în văgăunile munţilor...

In dreapta lor se înnălţà un perete uriaş încununat de molifţi şi de brazi sfâşiaţi de vânt.

In stânga se ridicau alte culmi prăpăstioase, pierdute'n nouri.

Innaintea lor, clocoteau undele furioase ale apelor.

www.digibuc.ro

In fund se deslănţuiau, din în ce mai înnalţi, din ce în ce mai întunecoşi şi mai falnici, munţii Voroneţului.

La fiecare pas caii fugarilor, despotcoviţi şi istoviţi de umblet, se poticneau prin hârtopuri.

Zadarnic pintenii curtenilor se înfigeau adânc în carne...

Toate puterile lor erau secătuite.

Incă un pas, — şi toţi trebuiau să cadă...

Atunci, înaintea lor, se arătă fără veste o lumină ciudată.

Erà un opaiţ slab, pierdut printre cetini.

La arătarea lui, inima Domnului tresări, — şi lacrămi calde îi acoperiră obrajii slăbiţi de durere...

El coborî de pe cal, şi se apropiè de sâmburele de foc ce licurea tot mai vioi în noapte...

O clipă mai în urmă, curtenii se opriră, toţi, în faţa unei peşteri adânci.

Din năuntrul peşterei ţâşneau raze roşii de lumină...

Şi odată cu aceste picături roşiatice, ce alunecau, calde şi tremurătoare, pe treptele înverzite ale stâncei, — din întunericul spălăcit al chiliei isvorau şoapte şi gângăviri încete: psalmi şi rugăciuni murmuitoare, picurile de pe buzele unui sihastru bătrîn ca vremea...

Domnul stătù puţin în gura taiuiţei, apoi pierì în adâncime...

El stătù acolo, mult, — până spre ziuă...

Când ieşì, steaua zorilor clipea rar printre nourii răspândiţi pe boltă.

Munţii din spre răsărit se acopereau de brumă argintie.

Ciutele alergau în stoluri spre isvoare...

Domnul coborî treptele peşterei, înviorat, cu faţa luminată...

www.digibuc.ro

Se oprì în mijlocul boerilor, apoi își întoarse ochii către chilia sihastrului:

«Intr'acest loc...», — murmură el, arătând spre peșteră... «vom înnălță biserică mare și bogată întru slava celui de sus, de vom hălădui den lupte...»

«Așa am giuruit, în fața lui Dumnezeu... așa vom face...»

La auzul acestor cuvinte, boerii se priviră uimiți.

Li-se părură că Domnul lor aiurează.

Dar mintea Domnului erà senină, și cuvintele lui hotărîte.

Un fior de îmbărbătare trecù atunci prin inimile nenorociților săi sfetnici.

Fiecare avea un copil, un frate, o soție pierdută în valurile aziatice.

Toți erau gata deci să purceadă din nou la harță.

In mijlocul bucuriei lor tăinuite Domnul încălecă și iarăși plecă...

Bătrînul sihastru, Daniil ieși, in clipa aceia, în gura chiliei lui sălbatice.

Chipul lui erà alb ca de ceară.

O barbă lungă și neîngrijită îi învăluià pieptul desgolit.

Umerii îi erau încovoiați către pământ.

Ochii, limpezi și tremurători, i-se sbăteau ca două vâlvătăi albastre în întunerecul orbitelor...

El își încrucișă cele două degete dela mâna dreaptă, și binecuvântă pe Domn în tăcere.

Și până când stolul fugarilor se depărtă și pieri, el ținù cruciulița lui, de lemn sfânt, legată cu rădăcini uscate, de-asupra călăreților, blagoslovindu-i.

Curtenii ieșiră în albia Moldovei, și se îndreptară, în trap, spre Câmpu-Lung...

Nourii se distrămau și piereau.

www.digibuc.ro

Printre aripile lor albe şi străvezii, ca de spumă, soarele îşi strecură în taină privirile de aur.

Razele soarelui, miresmele brazilor, seninul din ce în ce mai curat al cerului, înviorară inimile curtenilor.

Ei începură să tăinuiască...

Şi din tainele lor Arbore prinse în sfârşit, adevărul celor petrecute în cetate: chipul în care el a fost dăruit iarăşi vieţei...

— «De n'ar fi fost Marele Postelnic Juga...»— murmurau, în de ei, curtenii, «n'am hi scăpat... El ne-au mântuit...

«Mulţumită morţei sale năprasnice vedem iarăşi soare...»

Şi în şoapte, sugrumate de obidă, ei începură să povestească pe larg scăparea lor din lagăr.

Prididitе de hoardele mahomedane, oştile Domnului ajunseseră, fără veste, deasupra gurilor subterane.

Atunci marele postelnic Juga îşi aduse aminte de tainiţe...

El sări de pe cal, — trase singur zăvoarele porţilor, — şi porţile căzură cu vuet surd în adâncuri...

Călăreţii alunecară, şuvoi, în tainiţe...

Singur marele postelnic, împresurat de câţi-va armăşei şi stegari, rămase de pază la gurile gropniţei...

Şi până când nu mai răsună nici un sgomot sub picioarele lui îngropate în jeratec, el ţinù piept valurilor musulmane, luptând şi pierind, pentru Domn şi ţară...

— «D-zeu să-l răsplătească... — murmură Arbore, la auzul acestor taine mari...

«Cine poate ştì...?

«Toate sunt dela Cel de Sus...

«Poate că vom hălădui şi den acest greu pojar...

www.digibuc.ro

«Căile Domnului sunt mari, şi ascunse...»

Cu aceste cuvinte el dădù pinteni asturcanului şi pornì, în sbor, în urma Domnului...

Curtenii eşirà din albia Moldovei...

Câmpu-Lungul rămase înnapoia lor, în văile munţilor...

Ei se îndreptară, în galop, spre miază-zi...

Trecură munţi, văi, platouri şi vâlcele acoperite de păduri seculare, apoi se scufundară în lunca unui rîuleţ, limpede ca lacrima, şi se oprirà, odată cu asfinţitul soarelui, în porţile monăstirei Putna.

Aici Domnul îşi luă rămas bun dela nenorociţii săi sfetnici...

După o noapte întreagă, petrecută în rugăciuni, la picioarele altarului, el chemă în jurul său pe Marele Vornic Boldur, pe Isac, pe Kostea, pe Arbore, şi pe toţi ceilalţi curteni isbăviţi din lupte. Şi cu ochii înnecaţi în lacrămi, el le dădù cele din urmă sfaturi întru apărarea lor şi a ţărei.

— «Mergeţi unde veţi şti, şi căutaţi oşti noui, şi nu vă odihniţi, nici nu perdeţi credinţa voastră în Dumnezeu, până când nu va sunà ceasul de apoi al mântuirei...

«Incercări grele apasă amù asupra noastră.

«Ci Dumnezeu e bun şi milostiv, — şi toţi cei ce merg întru căile sale, vor găsì adevăratul drum al isbăvirei.

«Iacă: în faţa voastră şi la picioarele acestui sfânt oltar, — urmă Domnul, — mă leg azi cu greu jurământ; să nu-mi plec capul pe căpătâiu, să nu mă odihnesc, să nu pui strop de apă pe buzele mele, până ce nu voi vedeà moşia Moldovei scoasă iarăşi din ghiarele păgânului...

Urmaţi pilda Domnului Vostru...

Şi în nici una din grelele voastre încercări, nu uitaţi cuvintele Ziditorului:

www.digibuc.ro

«De vei avea credință cât un grăunte de muștar, muntelui de 'i vei zice să se mute, muntele se va mută...»

La amintirea acestei despărțiri amare, Arbore se simți năpădit de plâns...

Lacrimi mari 'i picuriră dintre gene, pe armurile sale înnegrite de sânge, pe degetele lui înghețate de fiori.

El își aduse aminte de chipul sfâșietor de jalnic în oare s'a deslipit de inima Domnului.

Cum marii sfetnici au voit să-i sărute mâna și Domnul n'a primit.

Cum el i-a îmbrățișat pe toți, ca pe niște frați nedespărțiți ai săi, repetându-le printre lacrămi:

«Nu mai sunt Domn... nu mai sunt Domn...

«Luptați pentru mântuirea țărei, și poate Bunul Dumnezeu se va milostivi să mă așeze iarăș în scaun...»

Își aduse, apoi, aminte cum au plecat toți din cuprinsul monastirei; cum Domnul i-a petrecut cu ochii înnecați în lacrămi, din cerdacul stăreției, până când umbrele lor au perit, rînd pe rînd, în noaptea pădurei...

Ce zile amare... Ce tânguire... Ce vâlvă...

Câte-va zile mai în urmă toate satele, târgurile și orașele Bucovinei clocotiră de sunete de clopote și de arme.

Kostea Diacul porni spre Dorna; Boldur străbătu, în goana roibului, ținuturile Rondei; Isac alergă spre Rădăuți și Hotin; Arbore cutreeră, zile și nopți în șir, tot ținutul Câmpu-Lungului, chemând norodul la arme.

De pe treptele altarelor, din piețe, din turlele bisericelor, el vesti tuturor blestemul căzut asupra țărei.

www.digibuc.ro

Şi din toate părţile lumea alergă, înnarmată cu securi, cu ghioage, cu furci, cu coase, în ajutorul moşiei.

Trei săptămâni tânărnl Vel-Căpitan luptă în şir în jurul cetăţei Neamţului, căutând să spargă rîndurile aliotmanului, să despresoare cetatea, să smulgă robii din ghiarele morţei.

După trei săptămâni valurile musulmane se risipiră.

Ele se risipiră fulgerate de oştile lui Arbore, ale lui Boldur, şi ale lui Isac...

Se risipiră prăpădite, în acelaş timp, de ciumă de foamete, de sete.

Oştile moldovene le tăieaseră toate drumurile către Moldova şi Bistriţa.

Mii de trupuri omeneşti mistuite de flăcările setei acoperiră împrejurimile Neamţului.

Şi mii de cadavre, încovrigate de ciumă, căzură pradă corbilor şi vulturilor adunaţi din toate colţurile zării.

Câte-va zile mai în urmă, Arbore erà în Suceava.

Rămăşiţele lui Mahomed, orbite de frigurile foamei, se năpustiseră asupra mândrei cetăţi moldoveneşti, şi îi dăduseră foc, de pretutindeni.

Dar flăcările nu apucară să învălue întreaga cetate, şi cohortele aziatice se împrăştiară, trăsnite de o nouă lovitură.

Peste oştile celor trei mari dregători ai ţărei, sosiră noui pâlcuri de luptători, stârniţi de prin cele mai depărtate unghiuri ale ţărei.

Veniră hânzarii din ţinutul Sorocei, călăuziţi de hatmanii lor; veniră codrenii Tigheciului, în frunte cu vătafii lor; veniră, în sfârşit, păstorii din munţii Vrancei, locuitorii Crăciunei, vâlsaşii de pe Prut şi Bistriţa.

www.digibuc.ro

In faţa acestui potop de cete fără număr, — chemate la harţă de dăngătele clopotelor şi de flacările târgurilor aprinse, — puterile mahomedane se răsipiră...

O parte se îndreptă către Dorohoi şi Hotin.

O alta se năpustì, izbită la fiecare pas de oştile moldovene, înapoi spre Dunăre...

Arbore se aruncă, în fruntea cetelor de hânzari şi codreni, pe drumul Hotinului...

Şi zile şi nopţi de-arîndul, el alergă, pe cal, ca o nălucă, — despicând rîndurile musulmanilor, şi căutând pretutindeni urmele lui Ibrahim Paşa, şeful spahiilor...

Dar nicăiri el nu găsì pe acest duşman de moarte al tinereţei lui prăpădite.

In toate părţile erau turci, tătari, arabi, şi în în toate părţile fierul lui descăpăţânà, striveà, ucideà...

Dar în nici-o parte ochii lui însângeraţi de mânie, nu întâlnirà barba argintie, şi calpacul înstelat de iaspise, şi burnuzul albastru, şi pieptul acoperit de ghiordane strălucite, al marelui spahiu.

Nicăiri nu erà Ibrahim, — şi, nicăiri, jupâniţa Negri...

Obosit de atâtea căutări deşerte, el se îndreptă către Soroca...

Bătrînul Hotnog îi pomenì, printre sughiţele lui amare, de peştera Bekirului...

Erà o peşteră adâncă, săpată în stâncile Nistrului, în care adese ori tătarii, şi toate hoardele de năvrapi şi ciamburi, îşi ascundeau prăzile hrăpite în războaie...

— «Se prea poate...» — gemù bătrînul Hotnog, «ca jupâniţa să hie acolo...

«Picioarele nu mă mai ţin... ci, pentru porumbiţa moşului, merg ori unde...

www.digibuc.ro

Batîr de ar da Maica Precista să-i mai sărut odată obrăjorii... că de copilaşii mei nu mai am nădejde...»

Arbore îşi întoarse atunci calul, şi porni către Bekir.

După o zi întreagă de goană desnădăjduită el sosì în faţa uriaşei peşteri...

El intră în cea dintâi despărţitură, şi nu găsí nimic.

Doar câteva păsări, mâncate de ulii, îşi tremurau fulgii fluturaţi de vânt, sub bolţile negre de piatră....

Intră în a doua despărţitură.

Bolţile se lărgeau. Mucuri enorme de piatră topită, atârnau în întuneric, ca niste leşuri omeneşti spânzuratę de arcade.

Aerul se răreà. De pe stânci picurau stropi reci ca de ghiaţă, şi un frig ca de iarnă, îi sgâlţia trupul istovit de umblet...

Marele căpitan răzbătù, în sfârşit, în a treia despărţitură: cea mai largă şi mai înfricoşată dintre toate.

Abia însă făcù un pas, şi ochii lui îngheţară...

La picioarele lui se înnălţà un morman negricios, jilav.

Din acest morman de zdrenţe umezite, el văzù o mătăhală fioroasă ridicându-se pe brînci în întuneric...

Erà un schelet omenesc, acoperit de plănuri jigărite, cu orbitele sparte, cu dinţii căţăraţi de gingii înnegrite.

Câteva fire de păr îi înţepau buzele vinete, îngheţate de frigul amorţitor din tainiţă. Creştetul capului îi erà învăluit într'un şmoc de păr, gălbenicios, murdar, înbâcsit de reşină şi de smoală topită; şi alte câteva fire ruginii, îi se zvârcoleau,

www.digibuc.ro

ca niște câlți pârjoliți în flacări, în jurul fălcilor lui încleștate...

Atât găsi Marele Căpitan în peștera dela puntea Bekirului: un vârhovnic...[1]).

Ispitit de arătarea înfricoșată a vârhovnicului și de uneltele lui, azvârlite prin toate colțurile gropniței, el îi cerșì ajutorul...

Hruba se umplù de fum galben și înnecăcios de mirodenii și de ierburi topite.

Și prin rotocoalele acestea înnăbușitoare, — răscolind cu vătraiul câteva frînturi de tămâe învălvorată, — bătrînul vrăjitor gângăvì de câteva ori, într'o limbă aproape neînțeleasă:

— «Spre răsărit... Spre răsărit...».

Hotnogul Stroe voì să afle, și el, de soarta micilor lui vornici,..

Ierburile se aprinseră din nou.

Dar gura vârhovnicului rămase până la sfârșit mută și înghețată...

Copii lui nu erau nicăeri: nici spre răsărit, nici spre asfințit, nici spre miază-zi, nici spre miază-noapte..,

Gângăvirile vrăjitorului din peștera Bekirului înviorară inima nefericitului curtean.

Din clipa aceia gândul lui zburà necontenit spre răsărit...

Și i-se părù că arătările bătrînului se împlineau pas cu pas,..

A doua zi Marele Căpitan dădù peste o nouă întâmplare...

Și întâmplarea aceasta, atât de neașteptată, furișă o nouă rază de nădejde în sufletul îndureratului erou...

---

[1]) Vrăjitor.

www.digibuc.ro

El se îndreptase spre Tighina, ca de acolo să coboare către gurile Nistrului şi mai apoi, spre Şmil şi Cartàl,..

Dar abià ajunse în dreptul Oriovului, şi flacări mari îi staviliră mersul...

Orizontul erà acoperit de fum şi de limbi de foc. Şi tot şesul Puhoiului erà presărat de mii de umbre omeneşti ce îşi căutau scăparea prin bălţi şi prin zăvoaele Zurei...

Tătarii dăduseră foc cetăţii dela gurile Răutului, — şi acum ei încercau să scape, încărcaţi de prăzi şi de robi, în Duboşari, peste Nistru...

Arbore se năpustì asupra lor cu o furie oarbă. Locuitorii risipiţi prin împrejurimile cetăţei mistuite de flacări, îl urmară.

Tătarii îşi lăsară prăzile, robii, caii, şi armele.

O parte din ei se înnecară în apele Nistrului.

O altă parte fugì spre Tighina.

Ceilalţi fură prinşi şi aduşi în cetate, spre a fi măcelăriţi şi arşi...

Dar uimirea oştilor moldovene, a bătrînului Hotnog, şi mai târziu a Marelui Căpitan de Darabani, fù trăsnitoare când, printre aceşti turci şi tătari ferecaţi în lanţuri, ei dădură peste vestitul tabulhanagiu, Tolpa...

Trupul gârbovit al scripcarului erà învăluit în zdrenţe de şevai, pline de sânge închegat.

În cap purtà cucă musulmană, — în jurul mijlocului giar, chenuit cu fireturi, — în picioare şalvari...

La vederea bătrînului cântăreţ, îmbrăcat în veştminte otomane, Arbore rămase înmărmurit.

Un cuget grozav îi întunecă, deodată, mintea.

— «Şarpe... — strigă Vel-Căpitanul, — tu ai vândut moşia...».

www.digibuc.ro

Scripcarul se zbătù câtva timp în legături, fără să poată gângăvi o şoaptă.

De atâta strînsoare ochii lui crăpau.

Limba i-se strivise între dinţi; şi printre buzele lui vinete, atârnate peste giugii, şiruiau fire lungi de spumă sângerie...

Când legăturile îi fură slăbite, un suspin lung i-se strecură printre dinţi, — apoi ochii nenorocitului scripcar se învălătuciră de lacrămi...

El voì să spue ceva, dar glasul i-se înnecă în sughiţuri sfâşietoare...

Atunci el îşi vârî mâna sub burnuz.

Şi toată apărarea lui fù un crîmpei de pergament murdar, pe care-l întinse, tremurînd ostenilor...

Arbore îşi aruncă privirile de-asupra pergamentului...

Erau slovele Marelui Vornic Boldur, — şi sub ele erà semnătura lui largă şi citeaţă, — şi, mai jos, erà însă-şi pecetea lui, încrustată cu stema Ţărei de Jos...

Cu toate acestea el nu putù să creadă în temeinicia acestei cărţi.

Scrisul neadevărat din lagăr îi răsărì iarăş înnainte.

Apoi îşi aduse aminte de toate vicleniile din trecut ale iscusitului staroste; şi ochii i-se înflăcărară de mânie...

Ochiul ager, al tabulhanagiului, simţì, în mişcarea curteanului, moartea ce-l pândeà din umbră...

Atunci el făcù o sforţare supra-omenească.

Palmele i se împreunară spre rugăciune; fălcile i se descleştară...

Povestea lui potolì furia marelui căpitan şi stârnì o adevărată aiurire printre curteni, hânzari şi codreni...

www.digibuc.ro

Veştmintele de pe el erau hainele unui cadavru din jurul Văei Albe.

El se travestise în tătar, — şi. cu chipul lui hidos, cu mişcările lui viclene, cu limba lui turcă şi arabă, — izbutì să se amestece printre hoardele mahomedane, şi fù silit apoi să cutreere, în mijlocul lor, toate târgurile şi ţinuturile ţărei...

— «Nu puteam să mă izbăvesc de ei, prea milostive pane»... — gemeà nenorocitul tabulhanagiu, vărsând şiroaie de lacrămi la picioarele Marelui Căpitan...

«Mi-erà lehamite de ţară, de milostivirile voastre, de Măria Sa Domnul...

«Că; unde erà să purced ?..

«Care moldovean m'ar fi scăpat din ghiare ?.. Cine ar fi pus temei pe voroavele mele, când veştmântul meu e agarean, iar chipul meu de câne ?..»

El destăinuì, apoi, curtenilor, cum a răzbit în sfârşit, în tabăra Vornicului Boldur, — şi cum s'a rugat de marele curtean să-l izbăvească de nohai, primindu-l în sânul oştilor sale...

Marele Vornic l'a gonit.

El i-a dat hrisov la mână ca «nici un moldovean să-i împiedice mersul» ; — şi l-a trimis în căutarea jupânesei Boldur şi a jupâniţelor Tăutu...

Ascultând toate acestea, ochii lui Arbore se umplură încet-încet de lumină...

Peste câteva zile el află că toate spusele tabulhanagiului erau adevărate...

Atunci îl chemă din nou.

Ii cerù toate desluşirile pe cari el le putù dà, asupra mişcărilor oştilor lui Mahomed şi ale lui Ibrahim, — apoi îl împodobì cu noui veştminte otomane, îl încărcă cu zloţi buni de aur, şi-l trimise iarăşi în căutarea femeilor şi copiilor hrăpiţi.

www.digibuc.ro

— «Nu vei uità nici o jupâniță de os moldovenesc»... — îi strigă tânărul Vel-Căpitan din urmă.

«De cum vei dà de urmele jupâniței Boldur, sau a jupâniţelor Tăutu, sau a altor jupânese şi jupâniţe de neam, — ne vei înştiinţà cum vei ştì, şi în orice loc ne vom aflà...

«Iar de vei aflà vre-o veste despre luminăţia sa pan Juga, Vistiernicul, să ne dai grabnic de ştire»...

— «Milostivirea ta m'au scăpat în două rînduri dela moarte»... — strigă neprihănitul scripcar.

«Nu voiu uità aceasta, stăpâne.

«De-a fi să răscolesc tot pământul, cu mâna goală nu mă voiu întoarce...»

A doua zi Arbore se duse la Orhei.

De acolo plecă spre casele bătrînului Gangur...

Aici el îşi adună, în linişte, oştile cu care trebuià să pornească în curînd spre răsărit: — în cea din urmă şi cea mai hotârîtoare luptă...

Là toate acestea gândeà Marele Căpitan, în noaptea aceia plină de taină,..

Oştile adormiseră.

Focurile de pe sub pălănci, din jurul paraclisului şi de prin rariştele de castani şi de tei ofiliţi de toamnă, se stinseseră.

Nu se mai auzeà de nicăiri, nici un zgomot.

Doar valurile Răutului plângeau încet, învălmăşite prin răstoace, — şi aripile morilor de vânt, hâţânate de adierile vântului, scârţâiau a pustiu şi a jale în depărtări, pe măguri...

Zorile prinseră pe Arbore în jilţ.

Ferestrele se luminară, — cocoşii trâmbiţară, rînd pe rînd, ivir ea dimineţii, — argaţii începură iarăşi să mişune...

Atunci pleoapele nefericitului curtean se lăsară obosite peste luminile vederei.

www.digibuc.ro

Neprihănitul războinic adormì, cu capul frînt în piept, cu ochii înturţuraţi de lacrămi, cu inima amorţită de dureri...

III.

Peste câteva zile Arbore plecă, în fruntea cetelor sale de tăbăraşi şi curteni, spre Cartal...

Nici o veste nu sosise dela Tolpa scripcarul.

Cu toate acestea el nu mai putù pregetà...

Toamna pustià din zi în zi pădurile.

Cetele de ciamburi şi năvrapi, cé răscoleau ţinuturile Sorocei şi ale Orheiului, se răriseră...

Cu fiecare clipă ce se topeà în liniştea singurătăţilor, Marele Căpitan îşi vedeà nădejdile părăsindu-l, una câte una...

I se părea că hoardele mahomedane se depărtau mereu; şî la gândul că ele vor trece în curînd Dunărea, spre a se pierde pe veci în pustiurile nestrăbătute ale Moessiei, — inima i se înfiorà de desnădejde.

El plecă în zorile unei zile fumurii de toamnă...

Zadarnic bătrînul pârcălab Gangur încercă să-l ţie lângă el până vor sosì veşti dela Hotin şi Suceava.

Zadarnic înţeleptul staroste îl sfătuì, în sfârşit, să nu se azvârle în văile mlăştinoase ale Dunărei, printre atâtea hoarde de musulmani şi tătari, — cu un pumn de luptători de pripas, fără arme, fără armuri, fără pricepere...

— «Cugetă adânc, fiul meu»... — îi şoptì bolnavul, ridicându-se încet dintre perne...

«Pre aceste vremuri de pojar, când Mehmet Sultan e încă în lăuntrul Moşiei, toate ţărmurile Nistrului, până la Cetatea Albă, şi dela Cetatea Albă

www.digibuc.ro

până la Şmil şi Bolgrad, hierb de urdiile lui Ali-Beg şi ale varvarilor din Mesia, şi ale tuturor azapilor şi schiţilor de dincolo de gurile Niprului...

«Nu te primejduì...

«Adu-ţi aminte de ce-ai pătimit la Tint...

«Ostaşi mulţi nu mai avem,—şi a te perde, şi pre tine, înseamnă a pierde nu un om, ci un ţinut întreg...»

La toate acestea Arbore răspunse printr'un surîs amar:

— Vieaţa mea nu mai e de nici un folos, tată».

Apoi se plecă, — sărută mâna moşneagului, — moşneagul îl sărută pe ochi, pe obraz, pe frunte, — şi tânărul curtean plecă...

Singur însă nu ştià încotro să-şi îndrepte pasul...

Ii licări o clipă în minte gândul să se întoarcă spre Iaşi, — dar îşi aduse, atunci, aminte că Iaşul erà prefăcut în cenuşe.

Şi pretutindeni în ţara de sus a Moldovei, târgurile şi oraşele zăceau, de mult, în pulbere...

Pustiul acesta îi întoarse gândul iarăşi spre Dunăre.

Ştià bine că oştile lui Mahomed nu se mai puteau întoarce prin cetăţi şi târguri ruinate.

Ele căutau pradă.

Deci toate jerbiile lor trebuiau să se fi strecurat spre Istru.

Atunci se gândì să ia calea Tighinei şi a Cetăţei albe.

Cetăţile acestea erau încă în picioare; şi erau, în acelaş timp, cele mai mari şi mai bogate târguri ale Bugeacului...

Cu toate acestea un glas străin îl îndemnà mereu să purceadă spre Cahul.

In acelaş timp, umbra scripcarului Tolpa îl chemà necontenit spre Huşi...

www.digibuc.ro

El se hotărî în sfârşît să se îndrepte spre Lopuşna, iar de acolo să ia drumul Cetăţei Albe sau drumul Cartalului.

Hotărîrea aceasta fù norocită pentru nemângâiatul războinic.

Steaua lui bună încă ardea. Se părea că toate întâmplările şi toate alergările lui fără ţintă îl duceau, dela un timp, către lumină...

Aproape de Taş-Bunar, — un sat prăpădit, aşezat pe ţărmurile Bâcului, — marele căpitan dădù peste ce aşteptà de mult...

Erà în amurg...

Cetele lui de tăbăraşi alergau, în neregulă, peste ponoarele desgolite ce se scufundau treptat-treptat în valea acestei gârle secătuite de arşiţă, acoperită de stuhuri şi de ţâlile de răchită. Cerul erà posomorît, pustiu. Pe orizont nu se arătà nici un semn de viaţă: nici fum, nici umbre de călăreţi fugari...

Doar cârduri negre de cioci sbucneau une-or în zări, fâlfâiau o clipă deasupra vâlcelelor, făceau arcuri mari în spaţiu, apoi se lăsau rînd pe rînd peste hoituri şi oseminte uitate în depărtări, pe măguri...

In mijlocul acestor singurătăţi mohorîte şi deşerte cetele de tăbăraşi, risipite pe câmpuri, văzură cu uimire un călăreţ stingher, răsărind din albia Bâcului şi alergând glonţ spre ei.

Capul fugarului erà învăluit în turban. Şi după veştmintele lui verzi ca iarba, şi după calul său mărunt şi vânjos, el nu putea fi decât un tătar rătăcit de hoarde.

Călăreţul urcă în goana bidiviului muncelele Bâculuj, pieri de câtevà ori în văi, iarăş răsări şi în sfârşit se oprì, îngrozit şi buimac, la câţivà paşi de pâlcurile Moldovenilor.

www.digibuc.ro

Arbore îşi înfrînă calul...

I-se părù o clipă că erà însuşi Tolpa. Dar Tolpa nu avea nici ilic, nici cialma, nici cal jigărit de stepe...

Un codrean se apropiè, atunci, de marele curtean...

— «Ingădu'mi prea milostive, să-l înhaţ eu den fugă...»

Apoi îşi lăsă calul în pas, şi se apropiè încet-încet de umbra neclintită a fugarului.

Spre uimirea din ce în ce mare a ostaşilor, tătarul nu făcù nici o mişcare de spaimă.

El aninà repede un ştergar soios în vârful ghioagei lui de cremene; apoi sărì de pe cal, şi se apropiè de tânărul vel-căpitan, întinzându-i un răvaş mototolit între degete...

Erà însă-şi cartea scripcarului...

La vederea ei ochii lui Arbore sclipirà ca două pietre luminoase.

O atât de adâncă bucurie îi înflăcărà inima în clipa aceia, — încât Marele Căpitan fù gata să se năpustească asupra tătarului: să-l strângă la piept, să-l îmbrăţişeze.

Dar în faţa arătărei lui hidoase, a ochilor lui mici, a burnuzului său verzui stropit de glod şi de sânge, — fericitul războinic îşi stăpânì de odată înflăcărarea.

El privì ţintă în ochii lipcanului...

Apoi îl întrebă apăsat...

— «Cine eşti tu?...»

Tătarul răspunse într'o moldovenească stricată:

— «Din Bugeac, sunt effendi... Părinţii mei aici s'a născut, aici au murit...

«Mă numesc Ali-Ţagà.

«Leagănul meu e la Tatar-Bunar.. lângă Seimeni..

— «Şi de unde vii?...

www.digibuc.ro

— «O ! Effendi...» strigă cu glas miorlăitor tătarul...

«Soarta... soarta noastră nenorocită...»

— De unde vii...» — repetă poruncitor curteanul.

— «Dela tabără, effendi...»

Ali voi să mai spue cevà, dar de odată gura lui amuţi. Privirile i-se furişară îngrozite, printre oştenii îngrămădiţi în jurul Vel-Căpitanului.

Apoi căzù în genunchi, îşi întinse braţele spre Arbore, şi isbucni într'o miorlăitură sălbatecă.

— «Effendi, ai milă de un lipcan pământean...

«Cine este strălucirea voastră?... Am hokim[1]) să nu spui nimărui... nimic, effendi...»

Arbore îşi înmuie atunci glasul, şi privì blând în ochii tătarului:

— «Unde mergi?... îl întrebă el, blajin.»

— «La Orhei, effendi...

— «Numai la Orhei?

— La strălucirea sa Arbùr Başà Effendi»...

La auzul acestui nume Arbore zâmbì.

Şi toţi oştenii zâmbiră...

— «Eu sunt Arbùr-Effendi Paşa...», — răspunse batjocoritor Arbore». — «Ce ai să'i spui... Grăeşte.»

La auzul acestora, tătarul rămase uluit, besmetic...

«Acesta este Arbore» se întrebă el uimit. Dar Tolpa, «înţeleptul marzac de peste Volga», îi vorbise de un strălucit ghiaur, mare, bogat, puternic: care va lua în curând sceptrul Moldovei, al Ukrainei şi al Stepelor Crîmului. Şi îi vorbise de bogăţii uriaşe: de nesfârşite hasnale pline de movili de galbeni şi de zloţi buni de aur.

«Du-te... — îi spusese Tolpa Ortomanul.

«El îţi va da aur cât nu poţi să duci...

«Şi vei fi numit Valiu peste toată ţara Bugeagului».

1) Poruncă.

www.digibuc.ro

Cu aceste făgăduinţe mari plecase el din tabără. Şi acum iată-l în faţa unui oştean, îmbrăcat cu armuri ruginite, cu o ceată de şebgani fără căpătâiu în urmă-i...

— «De şapte ori câte şapte e mai mare Tohù-Mirza al nostru, decât acest blestemat ghiaur...», îşi şoptì el în barbă.

Cu toate acestea el spuse, tot ce putù să spuie...

«Viu din tabăra dela Bârlad...» — murmură tătarul...

«Acolo este credinciosul vostru tovarăş şi înţeleptul nostru Mirza, Tolpa... Acolo este şi Ibrahim, şi Mohamad-Sultan şi toate armiile împărăţiei sale...»

Arbore ascultă destăinuirile lipcanului cu o încordare adâncă...

Când i se pomenì de «Ibrahim» ochii lui fulgerară.

El îşi strînse pumnul pe mânerul spadei şi un suspin greu i se strecură printre dinţi.

Când însă tatarul îi vorbì de Mohamad-Sultan şi de toate armiile împărăţiei sale, — atunci, o negură deasă îi întunecă privirile.

Rămase multă vreme, tăcut...

Sărmanul războinic nu aveà decât vre-o câteva sute de oşteni neinstruiţi în juru-i.

Cum erà să se arunce, el, cu un pumn de luptători, fără arme, asupra tuturor oştilor Sultanului.

Atunci îşi aduse aminte de cuvintele bătrînului Gangur; şi i se părù că toate năzuinţele lui de până atunci, cu întreaga lui viaţă, se prăbuşau pe veci în genune...

După câteva clipe de tăcere, îşi ridică în sfârşit, fruntea:

— «Şi multe oşti are înaltul tău Padişah...? întrebă el.

www.digibuc.ro

— Multe, Effendi... multe...», — răspunse îngândurat tătarul.

— «Şi mult va stà el în lagăr?

— Nu ştiu...» — răspunse iarăş Ali.

Atunci el făcù semn curtenilor să aibă în grijă pe Raga; apoi îşi îndreptă privirile spre Dunăre. O nădejde slabă îi lumină întunericul sufletului.

«De nu vom găsì oşti îndestulătoare nici la Lopuşna, nici în ţinutul Tigheciului...» murmură el, — «atunci, Dumnezeu să ne aibă în sfânta lui pază!»

«Vom năvăli cu ce avem...»

Cu acest cuget în minte îşi izbì calul în pântece, — şi pornì asupra nopţei, urmat de tăbăraşi, spre Taş Bunar.

IV.

În pădurile seculare ale Lopuşnei şi ale Tigheciului, marele căpitan găsì o mulţime nenumărată de codreni şi gelepi ascunşi prin văi şi desişuri. La sunetul buciumului de alarmă, şi la vederea marelui curtean, toate aceste gloate, ameninţate la fiecare ceas de ciamburi şi de foame, se ridicară ca un singur om din întuneric.

Şi înarmate cu ghioage, cu securi şi cu arcuri, rupte din hăţişurile codrilor, ele porniră în urma vel-căpitanului setoase de halcă şi de pradă.

În acelaş timp o parte din cei mai buni ostaşi ai Marelui Căpitan, cutreerară în goana cailor cele mai depărtate colţuri ale Bugeacului. Şi trîmbiţând din surle, şi împrăştiind zvonuri şi făgăduinţe mari, ei izbutiră să ridice sate şi târguri întregi la harţă...

Spre a înflăcărà mulţimea, curtenii şi hatmanii

www.digibuc.ro

stepelor răspândiră pretutindeni vestea că Domnul, însoţit de oştile craiului Cazimir, a intrat în luptă; că turcii fug în risipă; că noui oşti sosesc în ajutorul Domnului dinspre hotară; că în sfârşit drumurile, şesurile şi pădurile din ţara de jos a Moldovei, gem de prăzi şi de bogăţii uitate de hoarde...

În faţa acestor trîmbiţări zgomotoase, mulţimea se ridică în masă. Nimeni nu mai pregetă. Dela Cahul până la Seimeni, şi dela Seimeni până la Tighina, toate satele şi târgurile se răsculară. Unii porniră, chemaţi de icoana luminoasă a Domnului. Alţii se înrolară, ispitiţi de prăzi şi de daruri.

O parte se luă după gloatele luptătorilor, în neştire, răscoliţi de trîmbiţe şi de dobe. În sfârşit, cei ce pregetau încă, porniră, şi ei, în stoluri: parte chemaţi de rubedeniile şi de cunoştinţele lor plecate la luptă; parte îngroziţi de singurătăţile ce se desfăşurau din ce în ce mai largi şi mai negre în preajma satelor şi cetăţilor lor năpăstuite...

În chipul acesta micul stol de luptători al Marelui Căpitan, se prefăcù în curînd într'un vălmăşag nemărginit de oşti aţâţate de pradă.

Mii de Moldoveni, de Sârbi, de Bulgari, de Armeni şi Tătari, acoperi ă câmpul Stălineştilor, — unde marele curtean le hotărîse locul de întâlnire, — şi cerură, într'un singur glas, să pornească cu ei la halcă.

Bucuria Marelui Căpitan, în faţa acestui neaşteptat număr de cete războinice, fù nemărginită.

Ştiă bine că zece mii de luptători de pripas, nu preţuiau cât o mie de le egii domneşti.

Cu toate acestea el se bizuiă pe vuetul lor sălbatec, pe slăbiciunea oştilor musulmane, şi în sfârşit pe steaua cea bună a Moldovei.

www.digibuc.ro

El plecă dar în fruntea tuturor cetelor spre Huşi; ca de acolo, urmat de noi pâlcuri de luptători, să coboare, pe sub înălţimile Docolinei, asupra Bârladului.

Dar abia trecù Prutul, şi o pustietate neaşteptată i se desfăşură înainte...

Huşii erau arşi; şi toate dealurile, văile şi podgoriile din jurul frumosului oraş moldovenesc, erau mute şi părăginite.

Pustietatea aceasta înfrigură inima neobositului ostaş.

Nicăieri după războiul dela Valea Albă el nu văzù atâta neînsufleţire.

Toţi locuitorii satelor şi târgurilor incendiate, şi toţi cei aşezaţi în calea hoardelor năvălitoare, înţesau văile şi codrii. Acolo erà adăpostul lor din urmă. Şi, ca în toate vremile de bejanie, pădurile şi crîngurile erau pline de fugari izgoniţi de prin tîrguri...

Arbore întrebă atunci pe Ali-Regà dacă oştile Padişahului au coborît cumva pe văile Prutului.

— «Nu, effendi...», — răspunse tătarul.

«Toate ordiile noastre au venit pe Siret, în jos..»

Din ce în ce mai îngrijit de singurătatea acestui ţinut atât de bogat şi de zgomotos odinioară. Arbore părăsì gândul de a mai căutà alte oşti.

Foamea i se arătà, neagră şi pustiitoare, în zări...

Aveà atâtea guri de hrănit.

O singură zi de lipsă, — şi toate cetele lui s'ar fi risipit în vânt ca pleava...

El se îndreptă, cu paşi grăbiţi, spre Docolina.

In drum întâlnì un singur sat rămas încă în picioare.

Dar înăuntrul acestui cătun, svârlit ca un morman de pietre răscolite la poalele çodrilor, — nu

www.digibuc.ro

găsì decât două femei bătrîne, un copilaş, şi un nătâng fără grai.

Vel-Căpitanul se oprì în faţa femeilor.

Bătrînele erau mute...

Intrebă pe copilaş al cui erà şi unde erà taică-său...

Copilul răspunse arătând spre răsărit...

— «La oaste»...

Şi micuţul rămase uluit, roşu ca flacăra, în mijlocul oştilor ce-l pridideau cu întrebări de pretutindeni.

Arbore coborî în valea Bârladului...

La câţiva paşi mai departe, se înălţau dealurile Docolinei, învăluite în zăbranicul sângeriu al amurgului.

Arătarea acestor dealuri uriaşe, pe care se dăduseră atâtea lupte mari în războiul dela Racovăţ, înviorà inima oşteanului. Dar în acelaş timp apropierea şi dezvăluirea lor treptată, îi umplù sufletul de înfiorare şi de grije...

Abià se adâncì în lunca Bârladului, şi o priveliştе ciudată i se arătă privirilor...

Mai întîi auzì un vuet surd, ca de ape înnăbuşite de zăgazuri...

Apoi văzù câteva umbre de călăreţi tăind culmile dealurilor.

Umbrele se înmulţeau, se risipeau, şi iarăşi zbucneau, negre şi neastâmpărate, în zări...

Auzì, în sfârşit, sunete de trîmbiţe, de tobe şi de glasuri omeneşti, tremurînd pe aripele vântului.

Apoi dealul se desvăluì ca o culă uriaşă de aramă.

Şi pe creştetul lui, rumenit de razele soarelui căzut în apus, el văzù un adevărat potop furnicînd pe înălţimi şi pe clinuri...

In faţa acestei arătări neaşteptate inima nefericitului curtean îngheţă...

www.digibuc.ro

Toate nădejdile îl părăsiră,— toate avânturile i se spulberară într'o singură clipită...

Dacă acestea erau oştile mahomedane, — atunci orice nădejde de izbândă erà zadarnică...

Cum erà să-i împresoare?...

Pe ce căi, şi prin ce mijloace, puteà să-i atace?...

Dealul Docolinei stăpâneà toate văile şi toate muncelele Fălciilor.

Dincotro ar fi năvălit asupra lagărului musulman, erau să fie văzuţi şi îmbrînciţi înnapoi.

Afară de aceasta o luptă în astfel de împrejurări — când mahomedanii erau pe înălţimi, iar ei în adâncimile văilor — nu însemnà decît strivirea şi peirea lor neîndoelnică...

Privind furnicarul din ce în ce mai vijelios de pe dealuri şi gândind astfel, marele curtean se posomorâ ca de moarte...

Apoi o furie oarbă îi zgâlţâi trupul.

El chemă pe Ali-Ragà şi abia putându-şi stăpâni mânia, — îl întrebă, scrîşnind:

— «Câne»

«Unde sânt oştile lui Mahomed»...

«Unde e Bârladul?».

Tătarul se uità lung spre Docolîna, şi un fior de frig îi strîmbă capul între umeri...

— «Effendi... —, gângăvì el, tremurînd.

«Pe Mecca, şi pe sfântul Tug, şi pe copii mei morţi... jur, effendi, că o minciună n'a zburat de pe buzele mele...

«Mohamed Sultan e la Bârlad, effendi...

«Acestea nu sunt urdiile sale...»

Arbore îşi apropiè calul de coastele dealului şi privì adânc, în zări...

Pe măsură ce se apropià, o lumină ciudată îi îmbrăcà chipul învineţit de mânie. Părea că desuşeşte umbre cunoscute. Şi din vuetul vag, ce

www.digibuc.ro

se revărsà în unde şuerînde peste dealuri, prindeà accente din ce în ce mai lămurite.

Se auzeau sunete de surle, de tâmpene, de triști, de cimpoaie. Şi i se păreà că aude chiar cântecul moldovenesc, de năvală: «Hai fraţi, hai fraţi»... răsunînd slab şi înnăbuşit, prin cotiturile văilor.

El înaintă mereu...

Pe poalele dealului văzù umbre de oşteni călări îmbrăcaţi în şube de hramă şi în cuşme albe de mioară.

Văzù apoi scânteieri de lorici şi de coifuri.

Şi în sfârşit auzì strigăte lămurite de sutaşi şi hotnogi.

— «La harţă... Innainte... Hojma înnainte... Innapoi... de sârg»...

Vel-Căpitanul zîmbì.

Credinţa că nu puteau fi decât oşti moldovene, i se furişă încet-încet în suflet.

Cugetul că ele puteau fi oştile lui Layot pieri. Layot nu aveà atâtea oşti. Afară de aceasta glasurile ce veneau spre el, erau glasuri moldoveneşti, — nu valahe...

Dar cine puteà fi oare?..

Toate oştile lui Boldur, ale lui Isac, ale lui Kostea, şi ale vornicului Goian, încă nù puteau fi atât de numeroase ca neţărmuritul alai de pe zări.

In afară de toate acestea, el vedeà sus pe cea mai înnaltă creastă a Docolinei, corturi albe, dese şi mărunte, sclipind vioi în lumină.

Erà, aici rînduială...

Şi de pretutindeni înnaintau şiruri lungi şi drepte comandate de căuşei şi de hatmani.

Orice oşti ar fi fost, Arbore se hotărî să suie poalele dealului...

El dădù pinteni calului, — calul sărì, sforăind, în aer, — apoi se aşternù furios pe clinuri.

www.digibuc.ro

Dar abia făcù câţiva paşi, — şi tânărul curtean se oprì.

Pe creştetul unei vâlcele răsări în faţa lui un nour de arătări mohorîte.

In fruntea lor înaintà, greoi şi ameninţător, un oştean trupeş, cu părul zburlit, cu chipul îmbrăcat într'o barbă neîngrijită, cu capul ghemuit între umeri, cu pieptul acoperit de piei de bursuc şi de alămnri ruginite.

El se oprì, la câţiva paşi, înaintea vel-căpitanuluì,

Apoi se apropiè încet, cu pumnul încleştat pe paloş, de umbra lui nemişcată.

Deodată uriaşul şovăì...

Paloşul îi căzu din mână.

Genunchi i se încovoiară...

— «Stăpâne...», — gemù el, aşternându-se la picioarele lui Arbore...

«Milostive stăpâne...»

Şi glasul i-se înnecă în mugete înnăbuşite de obidă...

Uimirea marelui curtean, la arătarea acestei umbre neaşteptate, fù neînchipuită...

Şi nemărginită fù bucuria şi duioşia fericitului războinic,..

La picioarele lui erà Grui; iar nourul de pe colină erau cete de codreni şi plăeşi.

Arbore voì să întrebe ceva pe marele vătaf al codrenilor; dar, în clipa aceia, Grui se apropiè de el, îi sărută mâna slabă, apoi îşi ridică fruntea brăzdată de răni încă sângerînde, — şi bolborosì printre lacrămi,..

— «Stăpâne, pohteascà milostivirea voastră sus, în tabără...

«*Domnul* vă adastă...»

La auzul acestui cuvânt Vel-căpitanul tresări.

— «Domnul...» — murmură el, buimac.

www.digibuc.ro

«Care, *Domnul...?* Ce Domn...»

— «Domnul, milostive stăpâne... Măria Sa Domnul... Ştefan-Vodă...

«E acolo... Şi acolo e Luminăţia Sa marele Logofăt, şi luminăţia Sa Marele Hatman, şi milostivirea sa jupân Kostea Paharnicul...»

Arbore nu mai aşteptă sfârşitul cuvintelor lui Grui...

— «Doamne... A ta este mărirea...» strigă el.

Şi sbură, în galop, spre tabără...

V.

Sosirea marelui Căpitan, în sânul lagărului moldovenesc, pricinuì o mare însufleţire.

Bătrânii sfetnici ai divanului, şi toţi marii comandanţi, scăpaţi din focul dela Valea-Albă, alergară întru întâmpinarea lui, din corturi.

Toţi îl îmbrăţişară, şi toţi îi aduse înveselitoarea veste că puterile aziatice sunt in risipă, şi că «azi, mâine» va sunà ceasul lor din urmă.

Domnul îl primi în cort cu ochii împăinjeniţi de lacrămi:

— «Mort ai fost, şi ai înviat; perdut ai fost şi te-am găsit...» îi strigă el sărutându-l...

Apoi îl aşeză, lângă el, pe sofà; şi, privindu-i ochii întunecaţi de dureri, şi chipul slăbit de suferinţe, şi barba crescută în neregulă în jurul obrajilor lui, atât de frumoşi odinioară, — îl întrebă de toate câte i s'au întâmplat prin harţuri...

Domnul ştià tot.

Cu o limpeziciune şi temeinicie desăvârşită, el îi vorbì de toate luptele lui din jurul cetăţei Neamţului, dela Suceava, dela Hotin, din Soroca,

Il întrebă în sfârşit de bătrînul pârcălab Gangur...

www.digibuc.ro

Îl întrebă apoi de soarta jupâniţei Zamfira...

— «Nu te ogoì... — îi zise Domnul, bătându-l încet pe umăr. — «Bunul D-zeu nu pune pe umerii nimănui mai mult de cât poate să poarte...

«Şi tu eşti tânăr Vel-Căpitane...

«Domnul a voit să te încerce...

«Şi iacă: lanţul încercărilor s'au sfârşit...

«Nepoata luminăţiei tale, *cămărăşiţa Doamnelor mele* e la Bârlad... te adastă...!»

Cu aceste cuvinte, Domnul îl lăsă să plece...

— «Odihneşte-te...» îi şoptì el dintre canafuri.

«Mâine vei aveà mult de furcă...

«Ibrahim îşi ascute, de pre acum, armele»...

Arbore ieşì.

In pragul cortului Domnesc se întâlni cu marele logofăt Tăutu.

Sângele începuse a înviorà obrajii ofiliţi ai bătrînului.

Ranele nu i se tămăduiseră. Capul încă îi erà înfăşurat în scămuri umezite. Dar sufletul şi voioşia înţeleptului sfetnic, se reîntorceau încet-încet în altarul vieţei lui obijduite.

— «Mulţumesc Domnului...», — suspină marele Logofăt, când Arbore îi pomenì de jupâniţele lui perdute.

«Domnul au dat, Domnul au luat...

«Mi-erà tare în grije de ţară...

«Amù Domnul s'au milostivit. Moşia e mântuită...

«Pot să mă săvârşesc în tihnă»...

Arbore întâlnì în sfârşit pe marele Hatman, pe bătrînul pârcălab Pătru, pe Isac, pe Kostea.

Toţi se pregăteau cu neastâmpăr de luptă.

Singur Boldur erà întunecat şi tăcut.

Pregătirile din tabără îl chinuiau ca pe rug.

Marele Vornic voia alergări, — lupte, — nu odihnă.

www.digibuc.ro

Gândul lui erà pururi departe; şi când cineva îi aduceà aminte de Maria Boldur, atunci inima lui se rupeà în fâşii, şi gemete surde îi înnăbuşau pieptul sfâşiat de fiori...

Arbore nu-i pomeni nimic, de jupâneasa Maria.

Se mulţumì să-l întrebe, apăsat de aceiaş durere tăinuită...

— «Când plecăm, frate...»

Şi Marele Vornic se silì să-i răspundă cu un neizbutit accent de nepăsare:

«D-zeu ştie... Tocmai mâne...»

Noaptea, Marele căpitan o petrecù într'o nelinişte ucigătoare.

Până'n zori el cutreerà taberele moldovene, răsipite prin văi, pe colnice, pe dealuri.

Erà o mulţime nemai-pomenită.

Nu erà sat şi târg din ţară care să nu fi răspuns chemărei tânărului Voivod.

Peste 60 de mii de oameni umpleau singurătăţile de clocot şi de şuer asurzitor de arme.

Aici erau plăeşii Neamţului şi ai Sucèvei, cu pletele lor căzute în rîuri peste umeri, cu şubele lor de abà şi de hramă, cu pălăriile lor împăunate, cu ghioagele şi cu arcele lor de lemn.

Aici erau Câmpu-Lungenii şi Hânganii. Aici erau luptătorii Crăciunei şi ai Vrancei, Codrenii Tigheciului, Hânzarii, Seimenii, Şebganii Ageşti, Soroceii, Umblatorii de Hotin, Călărimea Galaţilor, Orheiului şi Lăpuşnei...

In sfârşit aici erà toată ţara, toată obştea Moldovei, tot poporul dintre Dunăre şi Sneatin, dintre Ceahlău şi Cameniţa...

In faţa acestei mulţimi inima vel-căpitanului se umplù de pace şi de încredere în biruinţa lor din urmă.

www.digibuc.ro

Nu mai avea decât un singur gând: să sune mai curînd plecarea.

VI.

Inainte de luminarea zorilor oştile plecară.

O parte, — cu Domnul şi cu marii sfetnici în frunte, — coborî în albia Bârladului şi înnaintă încet, spre Simila.

O altă parte, pusă sub comanda lui Arbore, suì malul drept al rîului şi se risipì, în lanţ nesfârşit, pe măguri...

A treia parte, încredinţată Marelui Vornic Boldur, pornì spre răsărit, ca de acolo să se reverse asupra pălăncilor dinspre miază-zi al cetăţei.

In sfârşit, înnaintea lor, la depărtări mari, fură trimise cetele de cercetaşi şi de străji mijlocii, puse sub căpitănia celor mai îndrăzneţi şi mai dibaci hatmani din tabără.

Planul şi puterea oştilor Moldovene erau mai presus de ori-ce năzuinţă. Nimeni nu se mai îndoia de izbânda lor hotărîtoare. Toţi, dela cei mai înnalţi comandanţi ai ţărei, până la cei din urmă veslii, adunaţi de prin bordeele Bugeacului erau încredinţaţi că soarele nu va răsări; şi toate bordeele mahomedane vor fi prinse şi sfărîmate între armiile Domnului...

Cu toate acestea, împrejurările voiră altfel...

Soarele răsărise pe dealuri; şi puterile moldovene încă nu văzură flamura biruinţei fâlfâind în lumină...

Două bătăi de arc îi mai despărţeau de pălăncile Bârladului; şi, totuşi, nici-un sunet de bucium şi nici un alt strigăt de alarmă nu turbură văzduhul...

www.digibuc.ro

Cercetaşii, apoi oştile lui Arbore şi în sfârşit oştile lui Boldur şi ale Domnului se opriră rînd pe rînd în jurul cetăţei.

Şi de nicăiri nu se arată nici un semn de viaţă.

Nu se vedeau nici străji otomane, nici corturi, nicĭ călăreţi, nici tunuri...

Oraşul părea mort.

Doar negre pâlcuri de corbi şi lungi şiruri de trupuri şi de capete spânzurate pe arbori, înfipte în ţăpuşi, agăţate de grinzile porţilor, ţineau piept oştirilor pregătite de năvală.

La vederea acestei pustietăţi neaşteptate un fior de ghiaţă, apoi o tăcere de moarte, se abătù asupra oştilor moldovene, încremenite pe înnălţimi şi prin gurile văilor...

Arbore-îşi-sângeră buzele între dinţi, de desnădejde.

Vornicul Boldur pătrunse cel dintăi, în cetate.

El nădăjduia să găsească — dacă nu trupul viu al jupânesei Maria; — cel puţin cadavrul ei, svârlit printre leşuri, înfipt în vre-o ţeapă, uitat în vre-o tainiţă...

Dar toate căutările lui, şi ale tuturror celorlalţi curteni din tabără, fură deşarte.

Toate hudiţile, pieţele şi grădinele Bârladului erau pline de morţi...

Se găsiră mame neînsufleţite strîngându-şi încă odoarele la sân.

Se găsiră negustori şi boeri, cunoscuţii Domnului, unii descăpăţinaţi, alţii jupuiţi de carne, alţii înnecaţi în mlaştinile Palodei.

Se găsiră, în sfârşit, o mulţime de trupuri musulmane, încovrigate de ciumă, uscate de foamete, ciopârţite de hangere, hărăţite de pasări...

Dar jupâniţele Tăutu, Marele Vistiernic Juga,

www.digibuc.ro

jupâniţa Negri şi jupâneasa Boldur, — nu erau nicăiri...

Boldur şi Arbore cutreerară toate locuinţele târgoveţilor.

Prin poduri şi prin hrube găsiră noui cadavre.

In casele Vorniciei, în sălile Divanului, şi în întunecoasele hasnale subpământene ale Ţărei de Jos, dădură iarăş peste morţi.

Dar nicăiri nu dădură peste suflete vii...

Arbore avusese o clipă credinţa că va găsi măcar pe Tolpa scripcarul.

Nici Tolpa nu fù găsit.

Nu găsiră un singur rănit, un singur om căzut în agonie, care să le poată spune încotro au purces hoardele mahomedane...

Ingrozite de miasmele trăsnitoare ce sbucneau dintre ruine, oştile moldovene se retraseră în cele din urmă, în câmp deschis, pe ţârmii Bârladului...

Domnul strînse pe boeri în sfat.

Apoi trimise grabnic cercetaşi călări, spre Crăciuna, spre Galaţi şi spre Milcov, să dibuiască urmele aliotmanului.

Până înspre seară ei aşteptară într'o frământare cumplită sosirea celor dintâi iscoade.

Credinţa tuturor erà că oştile mahomedane nu s'au putut îndreptà decât spre Râmnic.

— «N'au hrană...» — îşi ziseră marii boerii de taină.

— «E peste putinţă să se fi îndreptat spre Dunăre. Mesia e pustie. N'au ce căutà în mlaştinile şi în deşerturile ei neumblate.

— «S'au îndireptat spre ţara Volohilor...», — adăogară sfetnicii...

«Layot le-au dat aici hiere; acolo cată să le dea pâne.

www.digibuc.ro

Şi toţi cerură Domnului să pornească grabnic, înnainte chiar de întoarcerea iscoadelor, către Tecuci şi Şiret.

Domnul pregetă însă...

El aştepta, neclintit, sosirea iscoadelor...

In revărsare nopţii iscoadele sosiră, rînd pe rînd, din cele trei părţi ale zărei.

Se arătară mai întâi cercetaşii trimişi către Milcov...

Nici o veste.

Sosiră, olăcarii Crăciunei.

Iarăş nici o veste.

In sfârşit, către miezul nopţii, sosiră iscoadele dinspre Galaţi:

Turcii fură găsiţi.

Ei se îndreptau liniştiţi spre Dunăre...

VII.

Oştile mahomedane coborîseră înnălţimile Haliciului şi se opriseră la Galaţi şi la Reni, fără nici o pedică...

In câteva ceasuri frumoasele cetăţi de pe ţărmii Dunării fură pustiite de orice suflete încreştinate. Ele se preschimbaseră în adevărate cetăţi musulmane...

Palatele se prefăcură în seraiuri, păzite de ianiceri şi spahii.

Avuţiile negustorilor fură asvârlite pe pieţe, pradă taborelor flămânde; şi toate galioanele, corăbiile, şeicele, şi lotcile pescarilor şi negustorilor genovezi şi crimleni din port, căzură în stăpânirea hoardelor aziatice.

Până la sosirea uriaşelor corăbii mahomedane de la Oblicţa, şi până la sfârşirea podurilor plu-

www.digibuc.ro

titoare de peste Dunăre, oştile lui Mohamed se aşezară pe ospeţe şi pe pradă.

Mărfurile Gălăţenilor fură scoase la marginea Dunărei, împachetate, şi aşezate prin caice şi pe plute...

Şi toate buţile cu vin, cu rachiu şi mustic, ale boerilor şi negustorilor din port, fură desfundate în chiotele oştilor, şi deşertate, încet-încet, în sunetul tabulhanelor şi în ţipetele miorlăitoare ale tătarilor nesătiaţi de pradă.

Prin această mulţime hidoasă, în mijlocul căreia izbucneau adese ori lupte şi încăerărî sălbatice, Tolpa îşi făcù drum larg către porţile lui Ibrahim Caplanul [1]).

Cântând din vioară manèle mahomedane, înşirând glume şi poveşti arabe, biciuind prin stihuri meşteşugite, prin strîmbături şi prin schelămbăeli de tot felul, isprăvile ak-ullahilor lui Ullah-Beg, — vestitul Staroste de tabulhanagii stârnì pretutindeni o adevărată furtună de chiote şi de strigăte sugrumate de plăcere.

Mârzacii lui Mengli-Ghirai, Ortomanii şi bulucbaşelele lui Ibrahim şi ale Marelui Seraskier, îl prididiră din toate părţile, şuerînd, şi dansând...

De pretutindeni nu se auzea decât un singur ţipăt:

— «Cântă deli... Cântă deli... [2])»

Şi vioara lui Tolpa mugea necontenit...

Chipul lui smolit, acoperit de sbârcituri nenumărate, răsărea, undelemniu, în lumină. Gura 'i-se strîmbà până la urechi. Ochii 'i-se rostogoleau, albi şi vicleni, în orbite. Şi de pe butoaiele deşerte, şi de pe prispele caselor, şi de pe movili de măr-

[1]) Tigrul..,
[2]) Deliu = nebun.

www.digibuc.ro

furi răsturnate, — el urlà, cu glas miorlăitor, lugubru :

«Hu... haa...»
«Unde eşti tu Ullah-Beg
«Cu poporul tău întreg,—
«Să'ţi vezi floarea neamului
«In mâna Islamului:
«Obrajii copiilor
«Pe mâna Spahiilor;
«Şi fetele panilor
«La pieptul arslanilor...
«Alelei, Mări Ştefan,
«Domn slăvit,—fără divan,
«Fără oşti, fără Haznà...
«La Suceava nu mai stà:
«Vin în calea Şahului
«Să'ţi dea ţara Dracului:
«Sfetnici să ai cioriie
«Tron: — spânzurătorile...»

La auzul acestor blesteme, întonate pe un glas jalnic, de înmormântare, — şi întovărăşite de sunetul răguşit al lăutei lui învechite, — hoardele izbucneau în huete cutremurătoare.

Sălbatecul refren «U... haaa Hu... Haaa...» umplea văzduhul de fiori de iarnă.

Şi fiecare stih al sărbătoritului *deliu* erà prins şi repetat, prin toate pieţele, şi pe toate cărările târgului...

Spre a câştigà şi mai mult încrederea oştilor mahomedane, iscusitul staroste se oprea une-ori din cântec, îşi asvârlea lăuta peste hoarde, îşi încrucişà braţele pe după calpac, — şi începea să joace...

Atunci chipul lui se schimbà fără veste.

www.digibuc.ro

Un rânjet înfiorător, de nebun, îi strâmbà buzele arcuite'n jos, pe după colţurile gurei.

Capul 'i-se ghemuià între umeri.

Ghebaĭ -se ridicà deasupra calpacului.

Ochi-i se· bleojdeau, ca de boală...

In jurul lui se făcea loc larg.

Toţi râdeau, chiuiau, jucau...

Deodată deliul se năpustea asupra vre-unui ianicer,—îl sărutà pe armuri şi pe frunte ; apoi îşi ridicà repede lăuta, şi plecà, tânguind lungi şi tremurătoare cântece de dragoste, către port, în jos...

Mulţimea se ţineà în urma lui puhoi...

Strigătele : «deliul... deliul...» nu mai pregetau. Şi toţi căutau să-i vadă chipul încununat de mărăcini şi de ierburi ; şi toţi se învălmăşau, înnaintea lui, căutând să prindă un crîmpei din stihurile profetului nebun...

Astfel marele talbuhanagiu ajunse, în câte-va ceasuri, să sguduie tot lagărul aziatic...

Numele lui pătrunse până în cele mai înnalte colţuri ale Curţei împărăteşti.

Toţi îi pomeniră numele în şoapte ; şi toţi, de la Beilerbeyul Rumeliei până la Mufti-Effendi, cerură să-l vadă.

Sultanul erà bolnav.

Dela cea din urmă luptă dela Valea Albă el numai avù nici o clipă senină.

Mintea lui erà pururi tulburată de gânduri şi de arătări urâte.

Zilele lui erau nopţi ; iar nopţile sale, negre şi pustiitoare, — pline de aiurări şi de tânguiri înnăbuşite, — erau adevărate ceasuri de agonie...

Marii dregători ai Porţii gândiră la toate acestea. Şi când ei cerură să vadă pe «deliu», — mintea lor se îndreptă către Sultan, nu către propriile lor ,placeri şi pofte.

www.digibuc.ro

Deliul veni, urmat de mii de ianiceri şi gianclăi...

O noapte întreagă, până în îngăimarea zorilor, el se frământă, cântând şi dansând, în faţa Înaltului Padişah şi a strălucitilor lui sfetnici...

Tot ce rumegase în lunga lui călătorie dela Orhei la Bârlad, şi dela Bârlad la Dunăre, — şi toate isprăvile, cântecele, jocurile şi ghiduşiile lui fericite, săvârşite pe la ospeţe şi în adunările marilor curteni ai Moldovei, îi veniră rînd pe rînd în minte.

El cântă doina lui Briar, în cuvinte musulmane. Cântă apoi horile şi brîele păstorilor din munţi şi ale mezinilor din stepe.

Cântă în sfârşit ariile şi manèlele mahomedane, repetând la fiecare stih numele Innaltului şi Neînvinsului Padişah «Mohamad Canuni».

Vioara lui străveche, alintată de degetele lui subţiri, aici plângea înnăbuşit şi adânc; aici clocoteà ca un pârîu fugar, asvârlit de pe înnălţimi nemăsurate: aici stârneà vuetul vânturilor şi freamătul prelung al codrilor; aici fluerà, piuià şi rideà...

Adese ori scripcarul se opreà fără veste din cântec.

Vioara îi alunecà sdrăngănind la picioare.

El îşi ducea pumnii la gură; şi, dându'şi ochii peste cap, şi făcând sărituri ciudate peste molatecele covoare de Ispahan, cântà, ca din nai şi din fluer.

El închipuià ţipătul prigorilor, miuitul păunilor, trîmbiţările fazanilor, miorlăitul pisicilor sălbatece, răgetul prelung al asinilor...

Apoi îşi trăgea spada ruginită, fără prăsele şi fără vârf, din giarul lui enorm.

Şi, închipuind dansul iataganului şi al pânte-

www.digibuc.ro

culuĭ, stârnea, în mijlocul durbarului, o adevărată furtună, de rîsete, de lovituri, de aplauze.

Apoi iarăşi îşi luà vioara, şi iarăşi cântà.

Şi iarăşi îşi asvârleà lăuta la picioarele beilor, şi iar începeà să danseze şi să cânte.

Gârbovitul Padişah rămase multă vreme înfiorat de măestria cântecelor tânguitoare.

Chipul lui se albise ca varul.

Ochiiîi erau înlăcrămaţi,— privirele împăenjenite.

Nu-şi aducea aminte, ca în lunga lui viaţă, să fi auzit o altă vioară mai sfâşietoare ca lăuta bătrînului «tătar».

În câteva rînduri el clătină înduioşat din cap.

Şi buzele lui vinete bâlbâiră câteva şoapte de nimeni înţelese...

— «Un trib... un trib întreg...»

Tolpa începù către zori un lung şir de proorociri ciudate.

Căzù în genunchi la picioarele Sultanului. Chipul i-se înverzì. Ochii i-se pironiră, galbeni şi aiuriţi, asupra bolnăviciosului monarc. Braţele i-se întinseră, goale, către lampadar.

Şi sub apele albăstrii ale candelarelor aprinse, şi sub privirile îngrozite ale paşalelor curţei, fiorosul deliu începù, într'un murmur surd, ca al unui om adormit de haşiş, să proorocească peirea celor adunaţi în jurul Sultanului.

Marii sfetnici ai Porţii păliră.

Padişahul, el însuşi, tresărì.

În aiurările deliului el îşi vedeà toate gândurile ascunse date rînd pe rînd la lumină.

Dar, în acelaş timp, chipul lui se înviorà şi se luminà ca de soare...

Nebunul prinse a-i proorocì zile şi biruinţe ne mai auzite.

www.digibuc.ro

Îi vorbì de comori ascunse sub valurile Volgei, în adâncimile Bosforului, sub picioarele lui înse-şi.

Tot ce auzise din basme, din povestirile călătorilor ce cutreerau ţara Moldovei, din tăinuirile arabilor şi mahomedanilor de prin lagăre — toate picurau cu o măestrie rară, dintre buzele lui tremurătoare.

La auzul atâtor minunăţii, încrezătorul Padişah se ridică însufleţit de pe divan.

El făcù semn ciohodarilor să ridice trupul slăbănogit şi îmbrăcat în zdrenţe, al deliului, trântit peste covoare.

Dar în clipa aceia scripcarul scoase un gemăt stins, de muribund...

Ochii 'i-se rostogoliră, reci, în orbite.

Şi cu o iscusinţă rară, — batjocoritorul şi înţeleptul staroste căzu neînsufleţit la picioarele monarchului...

VIII.

A doua zi Tolpa nu mai ieşì prin pieţe, nici nu mai cântă printre tătari şi felahi.

Sultanul îl dădù în grija marelui Vizir să i-l păstreze pentru oaspeţele sale sângeroase dela Stambul şi dela Brusa.

În acelaş timp Ibrahim-Paşa îl cerù marelui Vizir pentru a îmbuna sufletul nefericitei lui «Zaira»...

Dela răpirea ei din lagăr, sărmana jupâniţă Negri nu mai văzuse cer senin înnaintea privirilor ei otrăvite de durere...

Pururi plângea ; şi pururi ochii ei mari, adânciţi în orbite, căutau pretutindeni o armă, un junghi, un hanger, cu care să-şi sfârşască zilele nenorocite, ursite robiei şi ocărei...

www.digibuc.ro

Toate încercările lui Ibrahim de a-i desmorți, sufletul perdut, — fură zădarnice.

Nu rămase eunuc din lagăr care să nu'și fi încercat iscusința în fața frumoasei și nefericitei ikbale și nu rămase iman, ulemà și derviș, care să nu fi depănat ghemul înțelepciunei lor deșarte la picioarele copilului căzut în somnul desnădejdei.

În sfârșit, veni Tolpa...

La vederea starostelui inima lui Ibrahim tresări de fericire...

Mulți au rîs și s'au înveselit în fața bătrânului deliu.

Au rîs marii sfetnici ai Porței, — au rîs cei doi Beilerbey ai Rumeliei și Damascului, — a râs chiar înfricoșatul și gârbovitul Padișah...

Dar nimeni nu s'a înveselit și nimeni n'a știut să prețuiască mai bine darurile cântărețului din stepe, ca fiorosul comandant al spanhiilor...

A doua zi el dădù poruncă paznicilor și eunucilor tăinuitului său harem, să îmbrace pe deliu în ori ce straie va voi și să-l înfățișeze astfel Zairei...

Pătrînul tabulhanagiu intră, cu inima strînsă de fiori...

— «Dacă voi fi descoperit?..» se întrebà el scuturîndu-se ca de ger...

«Ce se vor face atunci planurile mele ?...

«Ce voi ajunge!

«Voi fi încătușat!.. Voi fi schingiuit!.. Voi fi ucis!..

Cu gândul acesta în suflet, el pătrunse prin coridoare, prin săli, prin tainițe, — și se oprì la ușa iatacului jupâniței Negri...

Casele în cari Ibrahim, și o mare parte din înalții dregători ai Porței, își alesese adăpostul, erau însă și casele stărostiei.

Ele erau așezate deasupra Brateșului, pe o

www.digibuc.ro

culme împresurată de ziduri şi de turle mari de piatră.

Porţile de stejar, ţintuiţe în piroane ruginite, erau pururi zăvorîte.

În mijlocul curţei se înnălţă o biserică prefăcută în cazarmă de spahii.

De jur împrejurul bisericei, de alungul întăririlor, se înlănţuiau chilii împresurate de pridvoare şi de polimare largi, străjuite de ianiceri şi kyzlari...

În sfârşit, în fund, sub cea mai înnaltă turlă a cetăţuiei, se înnălţau casele stărostiei: case mari cu sacnasiu bogat, cu săli, cu iatace, şi cu adânci haznale sub pământene.

Privirea scripcarului fu, la fie-care pas, izbită de arătări înfricoşate...

Lângă fiecare uşă ochii lui întâlniră adevăraţi uriaşi, acoperiţi de armuri; şi la fieeare pas, uşilé se deschideau şi se reînchideau cu un prelung şi lugubru huruit de zăvoare.

El suì astfel câte-va trepte mari de piatră; se strecură printr'o îngustă cărăruie luminată doar de ochii şi de armurile spahiilor, dădù într'un coridor larg, acoperit de zugrăveli întunecate; răzbătù prin căteva iatacuri pustiite, coborî două trei scări de lemn, suì alte trepte, coborî iarăşi în tainiţe, — şi se oprì, în sfârşit, într'o largă sală străluminată doar de câte-va opaiţe fumegânde...

Peretele din faţa lui se desfăcù, îmbrâncit de genunchiul unui mullah.

Cuprinsul se lărgì.

În fund, sub resfrîngerea unui lampadar îmbrăcat în taftă albăstrie, se desfăşurau treptele unei sofale enorme, acoperită de covoare şi de podoabe fără preţ.

Şi rotocoale alburii de fum, încărcate de mi-

www.digibuc.ro

resme, — şi sâmburi viorii de lumină, — înstelau bolţile împodobite de armuri, şi de tuiuri sângerînde.

Scripcarul înnaintă sfios spre treptele sofalei...

Dar, deodată, chipul lui păli; şi un tremur friguros îi sgâlţâi trupul hârbuit, îmbrăcat în zorzoane şi mătăsuri...

În faţa lui răsări o arătare înfricoşetoare...

Erà un arab hidos, învăluit într'o pânză de buhur.

Braţele uriaşului zbucneau de sub mătăsuri ca nişte valuri negre de smoală împietrită. Capul îngropat între muşchii vânjoşi şi ondulaţi ai umerilor, îi atârnă în jos, negru, umflat şi buget...

Ochii 'i-se mişcau mici, sclipitori, şi sălbatici, sub fruntea lui îngustă, sub tâmplele sale turtite...

Şi toată arătarea lui părea a unui monstru nemai-pomenit, năpraznic...

La vederea scripcarului, arabul scoase un gemăt înnecat; apoi îşi încleştă pumnul pe mânerul satârului şi se puse, rânjind, în dreptul sofalei...

Tolpa tremură...

Mullahul se apropie încet de eunuc...

— «Abdullah»..., — murmură el, îngrozit de privirile scăpărătoare ale monstrului...

«Abdullah... Fii înţelept, Abdullah...

«Strălucirea sa Ibrahim-Paşà Effendi îţi porunceşte să laşi geridul...

«Înnapoi, Abdullah.

«Innapoi... n'auzi...?»

La strigătul spahiului, uriaşul se îngrozi...

Capul 'i-se plecă umilit în piept, — satârul i-se rostogoli la picioarele treptelor, cutremurînd podelele.

Apoi se dădù la o parte, şi rămase nemişcat, suflând furios pe nări, într'un ungher al tainiţei.

www.digibuc.ro

O clipă mai în urmă, starostele erà în faţa jupâniţei Negri...

Sărmana jupâniţă... Slabă, ofilită, acoperită de un strălucitor zaimf picurit de pietre rare, — dormea, uitată şi îndurerată, într'un colţ al sofalei.

Prin vălul străveziu al feregelei ce-i învăluia figura, i-se vedea chipul adormit.

Dar nu mai erà chipul ei frumos de altă dată. Nu mai erau obrajii ei trandafrii şi rotunzi. Nu mai erau buzele ei rumene, pururi înflorite de alintări şi de zâmbete copilăreşti...

Nu mai erau ochii ei mari, plini de lumină şi de farmec.

Chipul nefericitei roabe erà supt, ofilit, străveziu ca de ceară.

Pleoapele i-se întindeau peste lumini, subţiri şi viorii, ca două petale veştejite. Şi largi cearcăne vinete i-se desfăşurau în preajma orbitelor ei adâncite, în jurul umerilor obrajilor ei osoşi ca de fildeşi...

În faţa acestei frumoase moarte, — ce răsuflà încă, — bătrînul staroste rămase înmărmurit.

Un fior de milă adâncă îi zgâlţâi trupul deşuchiat.

De-ar fi fost cineva, dintre ostaşii Domnului, pe aproape, ar fi izbucnit în strigăte.

Şi de-ar fi avut puteri, — bunul şi credinciosul şerb, ar fi ucis.

Dar erà singur.

Şi aproape de el străluceà încă ochiul sângeros al hidosului arab; şi, pretutindeni, erau numai ianiceri, numai spahii, numai mullahii şi gealaţii.

El îşi întoarse atunci ochii spălăciţi către canafuri.

Abdullah se întinsese jos, lângă prag; şi priveà de-acolo, furios şi dârz, către sofa...

www.digibuc.ro

Mullahul plecase.

Tabulhanagiul își lăsă tambura la picioarele copilei...

Şi în vârful papucilor săi de taftă, începù să cutreere cu luare aminte cuprinsul larg al tainiţei.

În peretele din fund al hrubei se deschideà o mică ferestruie, îngrădită de gratii ruginite.

Tolpa se înălţă în vârful călcâielor, şi privi lung printre ostreţe.

În depărtări se vedeau apele nemărginite ale Brateşului.

Jos, se adânceà o prăpastie fără fund, plină cu mărăcinişuri sălbatice.

Tabulhanagiul clipì de câteva ori printre gene apoi se târì, încet-încet, dealungul pereţilor.

În zidul din stânga, ochiul lui ager întrezărì un sâmbure roşiatic tremurînd înaintea lampadarului...

Erà un ivăr de aramă.

Scripcarul clipì, şi din nou începù să cutreere întunericul hrubei.

Nu mai erà nimic...

Atunci el se aşezà obosit pe treptele sofalei.

Şi plimbându-şi degetele sfrijelite pe strunele ghităreì, cugetă adânc.

«Peretele de lemn, dela spatele jupâniţei, nu poate hi decât o uşă tainică...»

Şi, iarăşi atinse strunele ghitarei; şi ghitara iarăşi piuì...

«Şi această uşă tainică nu poate răspunde decât într'o turlă.

«Şi turla cată să aibă o scară... şi scara trebue să deà într'o culă... şi pereţii culei trebue să hie sparţi...»

La gândul acesta chipul i-se lumină.

www.digibuc.ro

Un fior cald îi străbătù sufletul cutremurat de undele ariei lui încete...

Degetele i-se încovrigară pe strunele ghitarei. Ghitara ţipă...

Un sunet strident, ca de pasere îngrozită, sfâşie liniştea subteranei...

Abdullah se ridică pe brînci, cu pumnii încleştaţi pe gerid.

Apoi totul intră din nou în tăcere...

Speriată de ţipetul ascuţit al ghitarei, jupăniţa scânci în întunerec, apoi se deşteptă şi rămase cu ochii holbaţi spre staroste...

La vederea ochilor ei mari, topiţi în orbite, bătrînul cântăreţ al Moldovei uită unde se află, cine eră, ce căutà în adâncimele tainiţei...

I-se părù că eră la Suceava: că umbra jupâniţei Negri eră umbra unei domniţe adormite...

Cuprins de o spaimă nedesluşită, el alunecă pe la picioarele copilei şi isbucnì deodată într'un miorlăit plin de umilire:

— «Stăpână... iartă stăpână...

«Sunt Tolpa... starostele...»

Zamfira îl privì multă vreme nemişeată, cu ochii rătăciţi...

Apoi un tremur bolnav îi zguduì trupul firav.

Pupilele i-se lărgiră; braţele i-se sgârciră deasupra frunţei.

Şi încredinţată că eră iarăşi prada vedeniilor, neuorocita copilă se ghemuì între perne, — şi începù să plângă.

Tolpa se târî atunci la căpătăiul ei; şi în cuvinte arabe, apoi în şoapte moldoveneşti, furişate printre aiurări şi verseturi musulmane, — el limpezì încet, încet, sufletul copilei.

— «Viu dela Mecca...», — bâigui în şoapte, bătrînul scripcar.

www.digibuc.ro

«Mecca e mormântul Profetului... *ţara ta*[1]).

«Tatăl meu e Marele Şeitan: iar *Şeitan e Ştefan.*

În urma mea vor veni toţi arslanii, şi va *veni* şi *el*... Nu plânge...

«*El m-a trimis să te mântui*...

«Ascultă, azrael:

«*Aici nu e aer*... Şi la Stambul, *nu e ca la noi*...

Cere stăpânului tău orice, şi el îţi va da. *Cere să ieşi în turlă*.. să fii stăpâna mărilor, *să iei aer*... Şi îţi va învoi... Spune-i că vrei *să vezi* seraiul: *ţara*... Şi vei vedeà tot. *Eu te voi duce* la Mecca... *în turlă*. De acolo te vei coborì în grădinele Dyennetului... *în vale*... Colo e Bosforul... *Brateşul.*

Nu-s ghiauri: *vom fi singuri*...

Peste Bosfor e *Arbore*...»

La auzul numelui lui Arbore, ochii surghiunei se deschiseră mari şi luminoşi sub voal.

În glasul miorlăitor al deliului ea desluşì, în sfârşit, glasul lui Tolpa; şi în chipul lui smolit, ascuns sub calpac, nefericita copilă văzù aevea figura starostelui...

Ea îşi desfăcù braţele, şi izbucnì într'un ţipet dureros plin de implorare şi de lacrimi.

— «Tolpa... Tolpa...»

— «Delì ...nu Tolpa!» — răspunse aspru scripcarul.

Copila cercă să mai ţie o clipă vedenia scripcarului aproape de inima ei obidită.

Dar înţeleptul staroste nu mai pregetă...

El dădù canafurile la o parte, şi ieşì, cu capul în piept, printre storuri...

Abdulah înmărmurì, înaintea lui, ca un stâlp negru de cărbune:

[1] În moldoveneşte.

www.digibuc.ro

— «Acesta merge la Mecca...», — îşi şoptì arabul...

«E om mare acesta... om mare...»

IX.

Ingenunchiat la picioarele lui Ibrahim, Tolpa se rugà printre lacrămi:

— «Effendì... Soare al deşerturilor... Fulger orbitor al Profetului... Braţ nebiruit al lui Mohamad Kerim...

«Ascultă pe Delì»...

«Dela gurile Volgei, până la Taban şi Mangop, toţi cunosc învăţăturile mele.

«Unul e Tolpa. Dacă mint, — minte Elcoranul, şi minte toată ştiinţa lumei, — effendi...

«Frumosul pui de şarpe moare pentru că n'are aer, prea milostive paşă...

«Şi un lung dor de ţară i-s'a făcut micei şi drăguţei tale gazele, — cum mi s'a făcut şi mie, effendì.... cum simţi şi tu, uneori, padì...»

«Iacă, sunt trei ani de când am părăsit ţărmurile Volgei. Şi aş da toată înţelepciunea mea, şi toate sculele mele, să pot vedea acum o stâncă dela Astragan... Aici am de toate. Mila voastră largă şi milostivirea fără de sfârşit a strălucitului nostru părinte, Mohamad-Şah Canunì, e mai mare decât toate bunătăţile Dyennetului...

Ci, dă'mi, paşă, un bulgăre îngheţat dela gurile Volgei şi eu îţi dau pe micuţul tău azrael, vesel şi frumos ca steaua lui Ghiun...

«Effendì... ascultă pe Delì...

«Lasă pe neasemănatul tău înger să suie, cu bătrînul şi credinciosul tău câne, în turlă...

«Va vedea odată soarele şi odată luna; apoi

www.digibuc.ro

ţi'l voi aduce, strălucit ca soarele şi frumos ca luna.

«Ştii tu ce a spus micul azrael, padì...?

La auzul acestor cuvinte chipul neînduplecat al Paşei se schimbă deodată:

— «Ce...? Zi...» — gemù Ibrahim abia înfrînându-şi sufletul...

«A zis, effendì....», — bâiguì prefăcutul staroste, — «că nu e ortoman în ţara Bogdaniei, şi nici chiar Beyul lor, nu e mai înţelept şi mai mare, ca tine,

«Dar măiastra pasăre se teme, în acelaş timp, că din porunca Innaltului Padişah eşti hotărît s'o ucizi, luându-i aerul dela gură şi lumina soarelui de pe ochi...»

Cuvântarea iscusitului tabulhanagiu, stropită cu lacrămi prefăcute, şi întretăiată de hohote sguduitoare, — înfrînse nepăsarea fiorosului paşă....

Ibrahim stătu cât-va timp pe gânduri; apoi clătină îngăduitor din cap...

— «Du-te..., îi zise el. — «Voi veni s'o văd.... Şi dacă ea va cere, — îi voi da tot...

Tolpa ieşì în coridor, vesel, abia putându-şi stăpânì inima ce da să i-se rupă...

Dar abia făcù un pas, şi un vuet ciudat îl ţintui locului...

De pretutindeni se auzeau strigăte şi porunci răsunătoare; — şi pretutindeni se vedeau ceauşi ianiceri şi mullahi, alergând, într'un suflet, spre sala cea mare a divanului...

Înciudat de această mişcare neobicinuită, scripcarul se amestecă printre ceauşi, şi pornì îmbrâncit şi ghiontit dinnapoi, spre sala Durbarului.

Uşa divanului se întredeschise, şi prin crăpăturile uşei el văzù umbra unui ostaş înnalt, îm-

www.digibuc.ro

brăcat în fier, apoi auzì glasul răguşit al lui Capugi-Başà cutremurând bolţile:

— «Luaţi-l de-aici, şi daţi-l peşcheş morunilor... Aceasta e răsplata pe care ţi-o dă Milostivul Şah pentru nevrednicile tale fapte, faţă de Ţara ta şi de Domnul tău... Iar la neobrăzările tale, Capugi-Başà răspunde astfel...»

În clipa aceia se auziră câte-va lovituri surde, apoi zăngăniri de iatagane, ameninţări, îmbrânciri, urlete...

Inima starostelui se strînse de îngrijorare şi de spaimă.

El îşi aduse aminte de marele vistiernic Juga...

Şi după veştmintele ostaşului din 'năuntru, şi după arătarea lui şuie şi înnaltă, el nu se mai îndoì nici-o clipă că acesta nu putea fi altul de cât el...

Atunci chipul lui se posomorî. Privirile i-se încruntară. Şi toată veselia lui de mai înnainte, i se risipì în întuneric...

Cum erà să mântuie el pe acest mare ostaş al Moldovei...

Şi de-l va putea scoate din ghiarele morţei, care-i va fi răsplata? — se întrebă, repede, scripcarul.

Tabulhanagiul îşi aduse atunci aminte de averile nemăsurate ale Vistiernicului; apoi îşi aminti de dragostea pe care i-o purtà Domnul, şi marii săi sfetnici, şi toate oştile moldovene, — şi, în sfârşit, prin mintea lui tulburată de noui plăsmuiri, răsunară limpede şi hotărîtor cuvintele din urmă ale marelui Căpitan Arbore.

«Iar de vei aflà vre-o veste despre luminăţia sa pan Juga, să ne dai grabnic de ştire...»

Marele cântăreţ rămase neclintit în loc,—hotărît

www.digibuc.ro

să încerce un nou pas întru isbăvirea acestui mare ostaş azvârlit peirei...

În curînd uşile se dădură scârţâind în lături, şi hulitul curtean, cu braţele strînse în legături oţerite, fù îmbrîncit, peste prag, în mijlocul ceauşilor curţei...

Tolpa se furişă printre mahomedani, privi drept în ochii osânditului, — şi deodată rămase împietrit.

În faţa lui erà — nu marele vistiernic Juga, — ci Marele Armaş Juraş...

Atunci, sărmanul cântăreţ al Domnului, îşi aduse aminte de toate faptele marelui Armaş, de svonurile ce umblau în urmă prin lagărul dela Valea Albă, — căută să prindă înţelesul cuvintelor rostite de Capugi Başà, — şi, de odată, chipul i-se acoperi de o lumină ciudată...

«Va să zică aceasta este vânzătorul Domnului şi al Ţărei», îşi şopti, Tolpa, sugrumat de mânie...

Şi el, nenorocitul scripcar, — care cutreerase, zile şi nopţi în şir, pădurile şi văile munţilor spre a strînge unelte noi pentru harţă, — el, erà gata să moară în ştreang, ca vânzător de neam...

Ori cât erà de mic şi de batjocorit între ai săi, neprihănitul cântăreţ al Sucevei se simţi, în clipa aceia, fără asemănare...

Işi închipuì, o clipă, că Domnul îl şi dăduse, încă de multă vreme, morţei...

Îşi mai închipuì că Domnul aflase într'un târziu, pe adevăratul vânzător al moşiei.

Şi ne-mai dându-şi seamă că morţii, *morţi* rămân, — strigă înnăbuşit de revoltă:

«Tolpa au scăpat ţara din ghiarele păgânului şi pre giupâniţa Zanhira den robie... iar tu l'ai ucis, Doamne!

www.digibuc.ro

«Roagă-te, amu, pentru el...
«Alt Tolpa nu vei mai găsi...»
Şi cu acestea, se îndreptă, trufaş, spre tainiţă...

X.

Când soarele se înclină către apus, tabulhananagiul urcà, încet, cu jupâniţa Negri, scările înguste şi întunecoase ale turlei...

Giarul lui enorm, lărgit până sub bărbie, îi da înfăţişarea unui titan.

Pântecul îi erà mai mare ca trupul...

Ţinându-şi brîul cu amândouă mâinele, el suià treptele bonbănind şi pufnind.

Ochii fioroşi ai gealatului îl urmăreau neîntrerupt din prag...

— «Vei vedeà Mecca...», — bodogăneà, printre dinţi, starostele...

«Din cula acestei turle se vede... Nu pentru toţi... E he... Nu pentru toţi... Trebue să fii mâna dreaptă a Profetului ca să deschizi zăvoarele cerului...

«Dar Tolpa cine e...?

«El e mâna dreaptă a Profetului...»

Scările turlei erau acoperite, din porunca lui Ibrahim, cu covoare; şi toate zidurile erau curăţite de păienjeniş, de mucegai şi de apă... Cu toate acestea la fiecare pas copila alunecà, tresăreà şi ţipà... Scările se hâţânau şi trosneau. Şi umbre negre de lilieci şi de bufniţe, sbucneau din cuibare, şi se învârteau besmetice prin beznă...

— «Domol, azrael... domol...»,--bolboroscà Tolpa, sprijinind o la fiecare treaptă, cu braţele lui şubrede...

«Acestea sunt duhurile celor morţi la Novograd şi la Neamţu...

www.digibuc.ro

«Sunt iasme, copilul meu, iasme...
«He... kyzlar... auzi...?
«Pe tine te caută... Stai pe loc...».
Abdullah gemea.

El auzeà toate aiurările fiorosului «derviş», şi de câte ori glasul lui îl strigà din înnălţime, arabul îşi închidea ochii şi se zguduià, sgâlţâit de fiori, în umbră...

Puhăind mereu, Tolpa ajunse deasupra celei dintâi despărţituri a turlei.

Sub picioarele lui se întindeà o podniţă şubredă şi părăginită; peste ea mullahii aşternuseră un ţol distrămat...

Starostele îşi îndreptă ochii spre culă.

Turla se înnălţà goală şi luminoasă până'n vârf...

Coperişul erà spart.

Razele soarelui răzbăteau prin spărturi, ca o ploaie albă de lumină...

De-asupra capetelor celor doui fugari se înnălţau câteva schele părăduite, înţurţurate de colb şi de var. Printre ele se strecură o nouă scară, mai slabă şi mai îngustă ca cea dintâi. Ea se furişà, în zigzaguri, printre bârne şi se opreà tocmai sub coperiş, la câteva degete departe de streaşină.

Scripcarul măsură înnălţimea scărei cu ochiul lui de pasăre hrăpalnică, apoi clatină mulţumit din cap:

— «Dumnezeul nostru e la un pas... Allah e la Mecca...», — murmură el rânjind.

Şi suì iarăşi treptele...

Dar, în clipa aceea, un sunet ciudat îi împetrì pe amândoui sub scară.

Şi scripcarului, şi jupâniţei Zamfira, li se părură că aud un gemăt înăbuşit pornind de sub podelele celei dintâi despărţituri.

www.digibuc.ro

Cântărețul își aplecă urechea, și ascultă.

El crezù, mai întâi, că erà glasul arabului de sub turlă.

Dar, de astădată, urechea nu-l înșelă...

Erà un glas strein.

Părea un vaet înnăbușit, isvorît din pieptul unui om rănit de moarte...

La auzul acestui gemăt lugubru, fugarii se priviră o clipă, înmărmuriți, tăcuți...

Privirile copilei păreau că spun: — «caută-l, nu-l lăsà, sărmanul...».

Iar ochii starostelui păreau că răspund, mișcându-se îngroziți în orbite: — «nu mai e timp, stăpână... nu mai e timp...».

Cu toate acestea el se plecă deasupra podniței, ridică laițele ce acopereau bârnele, și căută repede o spărtură prin care să vadă măcar umbra celui ce se chinuià în adâncuri.

Bârnele erau, mai toate, desprinse din piroane.

Tolpa se așternu pe brînci, și privì lung printre podele..

Văzù, în adâncuri, o încăpere rotundă, umedă, întunecoasă...

Un singur fir de lumină se strecurà prin broasca unei porți de fier, înfiptă în pământ; și în raza acestui fir spălăcit și murdar el deslușì pe un rănit trîntit în paie. Rănitul stà răsturnat pe spate, cu ochii întredeschiși, cu brațele întinse de-alungul trupului său schilav. Părea un schelet deslegat, acoperit de rugină. Capul îi erà înfășurat într'un turban înegrit de sânge. Degetele îi erau iarăși legate. Și tot trupul îi erà înfășurat în lanțuri și arcane înnodate...

Scripcarul izbì în podele cu pumnul, apoi întrebă, în șoapte:

www.digibuc.ro

— «Pane... tu eşti...? Pentru Dumnezeu, pane... sunt oameni pământeni... sunt eu... Tolpa...».

Rănitul îşi deschise ochii mari, îşi înclină capul într'o parte, şi rămase nemişcat în întuneric.

Deodată scripcarul tresări.

Apoi sări îngrozit dintre bârne, şi începù să urle.

— «Stăpână. E luminăţia sa pan Juga...

«E pan Juga, stăpână... pan Juga...».

Copila rămase cu ochii aţintiţi aspra starostelui.

Păreà că abia îşi aduceà aminte de întâmplările din urmă...

— «Pan Juga...? —» se întrebà ea.

Şi încă nu-l vedeà...

Vedeà oşteni mulţi trecându-i vârtej pe dinainte şi-i vedeà pe toţi îmbrăcaţi în armuri şi coifuri strălucite.

Dar din acest roi nemărginit de chipuri răscolite în sufletul ei uitit, ea nu puteà desluşi nimic...

Tabullhanagiul încercà să smulgă bârnele podniţei, dar braţele lui slabe nu-l putură ajutà.

Atunci el începù să se mişte, ca un câine hămisit, prin turlă.

Şi strivindu-şi buzele între degetele lui osoase, cugetă adânc, în tăcere.

Dar nici un mijloc de mântuire nu-i răsărea în minte.

Abdullah erà jos.

Juga erà ferecat şi rănit.

Podelele erau neînvinse...

«Chiar de m'aş coborî jos... la milostivirea sa» — îşi zise nefericitul staroste, — «ce aşi folosì... «Luminăţia sa e bolnav.

«Eu sunt bătrân. Nu pot să-l ridic... nu pot... «Giaba mă trudesc...».

www.digibuc.ro

«Să aştept până mâine...?», — gândì el.

«Dar oştile agarene nu-s ele, oare gata de plecare...? Podurile nu sunt sfârşite...? Mehmet n'au trecut chiar azi Dunărea...».

Nu. Nici-o nădejde nu mai aveà, sărmanul staroste...

Tot ce mai putea nădăjduì, erà să coboare cât mai îngrabă, cu jupâniţa Zamfira, în văile Brateşului, şi să alerge, apoi, într'un suflet, către pan Arbore...

«Poate că luminaţia sa e la Cartal...», — îşi zise înviorat moşneagul.

«Şi de la Cartal, până aici, e un pas...

«Până mâne urdiile lui Mohamed tot nu trec Dunărea...

«Şi noaptea e lungă... noaptea e mare...»

Cu acest cuget în minte, tabulhanagiul cuprinse mijlocul copilei şi sui, cele din urmă trepte ale scărilor...

XI.

Coperişul turlei erà spart: iar pe sub streşinile lui părăginite era loc larg, cât putea încăpea un om în voie.

Tolpa îşi desfăcù giarul; şi sub ochii rătăciţi ai copilei, începù să desfăşure un lung sul de frînghii încolăcite în jurul trupului său...

Când funiile fură descâlcite, tabuhalnagiul se apropie de umbra Jupâniţei:

— «Azrael...», — murmură el.

«Găteşte-te... Să nu te opreşti decât la Baktchi Serai...»

Şi îi înfăşură coapsele cu giarul.

Apoi îi trecù de câteva ori funia peste brîu, — şi înnodă...

www.digibuc.ro

«Să nu ţipi... Să cobori cu ochil închişi, azrael... cu ochii închişi...»

Jupâniţa se înfioră.

Înălţimea turlei, şi adâncimele înfricoşate de sub zidurile ei, o înfrigurau.

Ea tremură încet, scuturată ca de ger.

Şi la fiecare mişcare a bătrînului scripcar, inima îi amorţeà de spaimă...

Tabulhanagiul se aplecă de-asupra funiilor...

— «Dă-mi un grindei, giupâniţă... şi eu îţi pui ţara la picioare...»

De-odată el tăcù...

Trupul începù să-i tremure, — chipul i se înnegrì.

De sub scări, se auzì în clipa aceia glasul înnăbuşit al eunucului arab:

— «Efendi... Coboară înapoi, efendi...

«Am poruncă, efendi...»

Ingrozit de trecerea timpului, şi de liniştea din ce în ce mai adâncă din turlă, Abdullah îşi părăsise locul de pază şi se suise, pe brînci, deasupra podniţei...

El stà, acum, ghemuit sub scări, şi privea îndobitocit spre coperiş.

— «Coboară, effendi...», se rugà el, din ce în ce mai desnădăjduit, din ce în ce mai jalnic...

«Ai milă de câinele tău, Abdullah-Hadâmbul...

«Coboară effendi...

«He... Mullaaa...»

— «La toţi diavolii...», — bâiguì starostele, scăpând sforile din mână...

«De sârg, giupâniţă... sus...»

Dar braţele lui în deşert se desfăcură în faţa copilei aiurite de spaimă; şi zadarnic îi împresură trupul zgâlţiit de fiori; şi zadarnic cearcă s'o ridice sus, de-asupra turlei...

www.digibuc.ro

Cuprins de o groază neînchipuită, scripcarul se învineţì, se înegrì, apoi se albì ca varul. Ochii îi înţepeniră, îngroziţi, în orbite. Dinţii îi clănţăneau. Şi tot trupul i se hâţânà ca de cutremur...

«Sus, giupâniţă... sus... sus...»

Bătrînul strînse copila în braţe, — şi se opintì desnădăjduit în scări...

— «Tolpa...», — gemù, atunci, copila...

«Legat-ai funia...? Unde mă zvârli...?»

— «O ! hoo...», — strigă, cu spaimă starostele...

«Am înebunit, giupâniţă... Au înebunit, Tolpa»...

«Adastă... Iacă... Amù... amù...»

In timpul acesta Abdullah se suì pe scări şi privì drept în ochii scripcarului...

Tabulhanagiul căutà, buimac, capătul frînghiei.

Arabul rînjì.

Adevărul îi trecù deodată, negru, prin minte...

Văzù giarul deliului în jurul Zairei; văzù funiile alunecând peste coapsele ei încolăcite de laţuri; văzù, în sfârşit, pe staroste înălţându-se şi agăţând arcanul de streaşina turlei...

Un urlet înspăimântător cutremură. atunci, turla şi toate bolţile clădirei :

— «Mullaaa... Cubbelari... Ieddcii... Spahì...»

In aceiaşi clipă, uriaşul se năpustì mugind spre schele...

Dar nu făcù decât un pas, şi scările trosniră sub greutatea trupului său, şi se prăbuşiră cu vuet asurzitor, peste podniţă...

Abdullah se ridică, şi din nou începù să urle...

In câteva clipe turla se umplu de ianiceri, spahii şi solaci, înarmaţi cu flinte, cu cângi cu barde...

Un spahiu voì să tragă.

Un altul voì să-şi înfigă cangea în bârnele schelelor.

www.digibuc.ro

Bârnele erau putrede.

Cangea se desprinse, şi căzù, cu ceauş cu tot, peste podele...

In sfârşit un al treilea izbutì să se agaţe de grinzi.

El întinse braţul şi prinse frînghiile starostelui; dar, tabulhanagiul se întoarse, şi cu o lovitură năprasnică îl asvârlì neînsufleţit sub scări...

Musulmanul căzù cu arcanul în mâini.

Intr'o clipă zeci de braţe se agăţară de funii; şi zeci de braţe traseră în adânc trupul copilei prăpădite...

Atunci ochiul scripcarului se aprinse, ca de foc, în orbite.

Inainte ca jupâniţa Zamfira să se rostogolească în braţele mahomedanilor, el îşi aduse aminte de hangerul lui ştirbit...

Apucă frînghiile cu dinţii, — se ghemuì, pe brânci, între scări, — şi începù să hârjie funiile cu fierul.

Urmară câteva clipe fioroase...

Dinţii scripcarului se desrădăcinau şi trosneau, smulşi de arcane... Trupul i se desghiocà. Picioarele, proptite în treptele scării, i se încovrigaseră până la gură.

La fiecare clipă erà gata să se prăbuşască, peste scări, în adâncuri...

Deodată un răcnet ascuţit, urmat de o detunătură surdă, cutremură turla...

Mahomedanii căzură, peste podele, încolăciţi de funii, învăluiţi de praf...

Apoi, deodată, — ca şi cum vedenii urîte ar fi umplut văzduhul, — ei se înbrînciră pe scări, şi pieriră în adâncimile tainiţilor...

Singur Abdullah rămase neclintit sub schele.

Dar ochii lui nu se mai îndreptară spre culă.

www.digibuc.ro

El privì, cu groază, în întunericul cubbei, — îşi încleştă pumnul pe bardă, — şi se năpustì, scrîşnind, în urma ianicerilor...

Tabulhanagiul se trezì, uluit, sub streaşină...

— «Stăpână»... — gângăvì el, tremurînd şi scuipându-şi dinţii sfărîmaţi...

«Au ce huet à hi afară»?..

Copila îşi înlănţuì braţele pe după umerii scripcarului; şi, drept orice răspuns, izbucnì într'un plâns copilăros, înnecat de sughiţuri amare:

— «Tată... nu mă svârlì cânilor... Ucide-mă... Ia-mi sufletul.... ci nu mă lăsà...

La auzul acestor şoapte sugrumate de fiori, inima tabulhanagiului se rupse de durere. Nici odată, nefericitul şi hulitul staroste, nu auzise din gura cuiva cuvântul «tată». Acum îl auzeà. Şi el porneà de pe buzele celei mai plăpânde şi mai frumoase copile a Moldovei...

Aceasta fu cea mai mare răsplată a bătrînului şi neprihănitului scripcar...

El ar fi voit, în clipa aceia, să strîngă la piept şi să sărute de mii de ori chipul îndumnezeit al fecioarei adormite

Dar sângele ce-i şiruià pe buze, şi vuetul din ce în ce mai cutremurător de afară, şi pulberea ce roià în vârteje prin turlă, şi evlavia pe care i-o insuflà icoana adormită a copilei, — nu-l lăsară...

— «Milostivă stăpână...», —gemù el, trăgându-se înnapoi, cu grije...

«Lasă-mă, milostivă stăpână... Paremi-se că ne potopesc povoaiele...»

Cu aceste cuvinte, el se apropie, şchiopătând, de streaşină...

De afară veneau şuere sinistre.

Păreau că apele Prutului şi ale Dunărei se re-

www.digibuc.ro

vărsau peste ţărmuri şi se izbeau, cu vuet înnecat de întăririle cetăţuei.

Adese ori se auzeau strigăte de «Allah şi Aman». Şi şuere ascuţite, şi pocnete hueşe şi lungi ţipete de păsări speriate, umpleau văzduhul căzut în amurg...

Tabulhanagiul se căţără de marginea zidului şi privì năuc peste apele Brateşului.

Bălţi roşii de lumină şi zăvoaie sclipitoare de aramă pătau, din depărtări în depărtări, întinsul alburiu al văilor.

Soarele se scufundà, ca un bulgăre de foc, în zări; şi pretutindeni erà pustiu nemărginit, şi pace...

Cu toate acestea vuetul creşteà mereu.

Scripcarul auzeà lămurit strigăte şi lovituri înfundate.

Apoi văzù foc...

Pe dinnaintea ochilor lui, pironiţi în întunericul văilor, trecù o scântee albă de lumină; apoi un nour negru de fum îi orbì privirea...

Incredinţat că stărostia căzuse pradă flacărilor el se întoarse, palid ca ceara, către jupâniţa Negri.

— «De sârg, giupâniţă...» — strigă el.

«Arde»...

Atunci scripcarul îşi aduse aminte de laţurile lui căzute peste podniţă.

Durerile i se risipiră.

Puterile îi înviorară din nou membrele schilăvite...

Se năpustì jos spre scări...

Dar în clipa aceia un nou vuet, — de astă-dată desluşit — îi întoarse capul către spărturile dinspre miazăzi ale turlei...

Tabulhanagiul auzì limpede strigăte de harţă...

Apoi un vifor de glasuri omeneşti cutremură văsduhul:

«La turlă... La turlă...»

www.digibuc.ro

Tolpa se târî către partea de unde veneau aceste strigăte ciudate...

El se agăţă de streaşini şi rămase aninat în gol, cu ochii holbaţi peste oraş...

Oraşul ardea...

Pretutindeni pluteau limbi uriaşe de pară şi nori grei de fum.

Iar înnăuntrul stărostiei oştile moldovene, comandate de Marele Căpitan Arbore, îngrămădeau în snopi trupurile ianicerilor lui Ibrahim...

XII.

Năvălirea oştilor moldovene fu atât de fulgerătoare, încât hoardele musulmane nu avură nici timp să alerge la arme...

Oraşul fu împresurat într'o clipă.

Şi în mai puţin de câteva ceasuri el se prefăcù într'o nesfârşită mare de fum şi de flăcări...

Innainte ca limbile de foc să acopere hudiţele şi pieţele cetăţei, şi înnainte ca hoardele aziatice să se fi îmbrîncit spre port, Arbore se aruncă în goana asturcanului spre casele părcălăbiei...

Credinţa lui erà că Sultanul, împreună cu marii săi sfetnici, şi cu robii de frunte, nu puteau să-şi aleagă alt adăpost în cetate decât aceste case mari, cele mai înnalte şi cele mai bine întărite de pe ţărmurile Dunărei...

El străbătù deci hudiţele târgului, strivind sub picioarele cailor tot ce întâlni în cale; şi se oprì deodată, cu cetele lui de plăeşi şi codreni, în poarta stărostiei...

Vuetul oştilor încăerate pe drumuri, pătrunsese înăuntrul cetăţuei; dar cum cea mai mare parte din marii sfetnici şi comandanţi otomani erau duşi

www.digibuc.ro

în port, printre ianiceri şi spahii izbucnì o învălmăşală nemaipomenită...

O parte dintre musulmani se năpustiră spre întăriri.

Alţii alergară desnădăjduiţi la arme.

Cei îngrămădiţi prin săli şi prin hrube se îmbrânciră îngroziţi către lumină.

O parte din ianiceri şi spahii năvăliră, în sfârşit, sub comanda câtorva Agalari şi Ceauşi, spre porţile stărostici...

Dar nu apucară să facă un pas, — şi Marele Căpitan răsări, înnalt şi fioros, sub arcade.

Oştile se încăerară.

Curtea se prefacù într'o zalhanà înspăimântătoare...

In jurul bisericei, pe sub chilii, prin polimare, pe întăriri, zeci de mormane omeneşti se încleştau în spasmurile morţei...

Furia oştilor moldovene nu mai avea margini.

Cu ochii înroşiţi de sânge, cu părul vâlvoi, cu braţele încordate pe buzduganele lor năstrujite, codrenii Tigheciului, hânzarii, câmpu-Lungenii, păstorii Crăciunei, alergau şi răcneau ca nişte fiare scăpate din lanţuri...

Capetele musulmanilor trosneau sub loviturile lor năprasnice.

Sângele ţâşnea de pretutindeni în şiroaie.. Şi pretutindeni se vedeau umbre besmetice, cu frunţile crăpate, cu fălcile strivite, cu ochi plesniţi, — căzând sub copitele cailor îngroziţi de urlet...

In clipa aceia Tolpa, se ridică sub streaşina turlei şi privi, de sus, înfiorătorul măcel din stăreţie.

La vederea oştaşilor moldoveni, şi în sfârşit la vederea Marelui Căpitan Arbore, nenorocitul scripcar rămase câteva clipe nemişcat, cu ochii holbaţi în adâncime, cu gura larg deschisă.

www.digibuc.ro

Apoi începù să se sbată, în întunerecul culei, ca un om năpădit de vedenii...

Fălcile i se mişcară de câteva ori, fără să poată îngăimà o şoaptă.

El voia să strige, să rîdă, să plângă... Dar, ca la un om chinuit în somn de arătări urîte, limba şi toate puterile i se legară...

Câteva clipe mai în urmă scripcarul se ivi iarăşi...

Cu un picior proptit în învălitoarea putregăioasă a straşinilor, cu o mână agăţată de grinzile podniţei, cu alta încolăcită în jurul Jupâniţei Negri,— bunul şi neprihănitul cântăreţ răsărì de astădată pe coperiş, deasupra turlei, şi începù să ţipe...

Dar nimeni nu-l auzì.

In înălţime vuetul luptei răsunà înnăbuşit şi vag.

Innăuntrul stărosiei erà iad...

Atunci el începù să facă semne desnădăjduite, urmărind, cu ochii îndobitociţi de groază, umbra Marelui Căpitan Arbore...

Deodată el rămase nemişcat, cu privirile aţintite spre porţi...

Jupâniţa îşi încleştă braţele pe după gâtul scripcarului, şi începù să tremure...

In clipa aceia un tropot neaşteptat de copite, amestecat cu zăngăniri de arme, sfâşie văzduhul...

Un vijelios stol de spahii şi de ianiceri călări năvălì, ca o furtună, înnăuntrul cetăţei.

In fruntea lor venea, pe un neînfrânat cal de Egipt, fiorosul Ibrahim...

Cu iataganul deasupra cuccei, cu pieptul aşternut pe coama missirului său sălbatec, cu fălcile încleştate de mânie, marele paşă se năpustì orb spre turlă...

La vederea lui luptătorii musulmani, încă rămaşi în viaţă, izbucnirà în răcnete desnădăjduite...

Curtea se răscolì ca de vifor...

www.digibuc.ro

O parte din călărimea lui Arbore se aruncă asupra spahiilor lui Ibrahim.

O alta se strînse în jurul vel-căpitanului.

Ceilalţi rămaseră pe sub bolţile clădirilor, sugrumând şi strivind jertfele ce li se sbăteau încă sub picioare...

XIII.

Cei doui mari comandanţi se căutară câteva clipe cu ochii însângeraţi de furie.

Apoi de odată calul lui Arbore smulse frînele şi se năpustì sforăind asupra marelui spahiu...

Caii luptătorilor se isbiră, piept în piept, într'o asurzitoare zângănire de paveze şi de săbii încrucişate.

Apoi se traseră înapoi, îngroziţi de şuerul armelor.

Şi rămaseră, la câţiva paşi unul de altul, nechezând şi svârlind clăbuci însângeraţi pe nări.

Arbore privì ţintă în ochii marelui spahiu, şi se apropie încet de umbra lui nemişcată.

Ochii lui Ibrahim fulgerau.

Dinţii îi clănţăneau; şi toată figura lui, învineţită de mânie şi de ură, insuflà desgust şi groază.

In faţa ochilor lui oţeliţi şi fieroşi, Arbore părù că pregetă.

El îşi trase braţul înapoi, apoi gemù.

Şi un zâmbet ciudat, de scârbă neţărmurită, îi albì chipul îmbrobonat de sudori...

Niciodată Vel-Căpitanul nu-şi închipuise că va găsì înaintea lui un ostaş atât de dârj ca marele comandant al spahiilor.

După chipul cum el îşi înfrînà missirul, şi după ochii lui aţintiţi asupra celor mai mici mişcări ale

www.digibuc.ro

Marelui Căpitan de Darabani, — curteanul pricepù că se aflà în faţa unui adevărat uriaş în mânuirea spadei...

Aceeaş credinţă trecù prin mintea lui Ibrahim

Privirile scăpărătoare ale ghiaurului îl ardeau. Orice mişcare îi erà măsurată.

Şi la fiecare pas fierul îngheţat al curteanului, i se părea că i se strecoară adânc în carne...

Infiorat de arătarea, din ce în ce mai ameninţătoare, a Vel-Căpitanului, — el se trăgea înapoi, pas cu pas...

Şi pe măsură ce el se apropià de porţi — marele căpitan se ridicà tot mai înalt şi mai hotărît în scări...

De odată săbiile lor se încrucişară...

Ele rămaseră nemişcate în lumină...

Apoi se deslipiră şi se strecurară şuerând, una în locul alteia...

In timpul acesta privirile lor se măsurară din nou.

Arbore îşi plimbă privirea fulgerătoare în jurul frunţei marelui paşă, peste giarul lui înţesat de hangere...

Apoi îl ţintì drept în luminile ochilor, şi isbì...

In jurul capetelor celor doui răsboinici se încinse o scăpărătoare aureolă de fulgere înteţite.

Cu capul ghemuit între umeri, cu umerii ascunşi după grumazul missirului, Ibrahim se apără cu o repeziciune cumplită...

La fiecare clipă spada curteanului şuerà, isbită de fierul mahomedanului.

Şi la fiecare clipă săbiile lor se încrucişau, şi iarăşi se desprindeau şi sburau, albe şi rotitoare pe deasupra cailor însângeraţi de zăbale...

Prididit de loviturile marelui curtean, Ibrahin se apropie de zidul stărostiei.

Incă un pas,—şi soarta lui erà hotărîtă.

www.digibuc.ro

Prins între întăriri şi între spada Vel-Căpitanului, el trebuia să piară...

Dar în clipa aceia calul osmanlâulul sări nechezând în aer.

Din nările lui, retezate de sabia curteanului, sbucneau valurì de sânge înegrit.

El se sbătù în loc; apoi, de odată, se năpustì în lături...

Vel-Căpitanul tresărì...

Ibrahim se ridicase în scări.

Lupta se schimbase.

Spahiul lovea.

Arbore se apără.

Trăgându-se înnapoi, către turlă, Vel-căpitanul înlătură loviturile mahomedanului cu o îndemânare rară...

Zadarnic iataganul fiorosului paşă umplea văzduhul de şerpi albaştri de lumină, şi zadarnic fierul lui omorîtor, încrustat de flori galbene de aur, cădea cu o putere năprasnică asupra ghiaurului ascuns între oblâncuri.

La fiecare clipă sabia îi se întorcea înnapoi, încă nepătată de sânge; şi, la fiecare pas, puterile lui slăbeau...

Dar în acelaş timp slăbeau şi puterile marelui curtean...

Pe când mahomedanul, odihnit şi săţiat de prăzi intrà înviorat în luptă, Arbore se găsea în cea de pe urmă istovire.

Sleit de lupte şi de alergări deşarte, otrăvit de durere, secătuit de zile şi de nopţi întregi de neodihnă, — sărmanul Vel-Căpitan părea o umbră,— nu un ostaş în vieaţă...

Şi totuş, braţul lui încă nu amorţea...

El luptà...

www.digibuc.ro

Şi lupta lui de azi erà, poate, cea mai grea şi cea mai hotărîtoare din întreaga lui vieaţă.

El luptà mereu, din ce în ce mai dârj, din ce în ce mai sălbatec...

Dar pe măsură ce braţul îi se încordà, — loviturile spahiului se îndouiau.

Şi pe măsură ce ele cădeau tot mai repezi asupra frunţei lui primejduite, — puterile îl părăseau, privirile îi se împăinjeneau, braţul îi slăbea, spada i se plimbà tot mai nehotărîtă prin aer...

O sudoare îngheţată îi acoperì, în sfârşit, tâmplele biciuite de sâvcniri înnăbuşite.

Ochi îi se întunecară...

El vedea încă umbra somptuosului spahiu, şi vedea sabia lui şerpuind prin aer.

Dar această umbră şi această stranie licărire de lumină i-se părea din ce în ce mai slabă, din ce în ce mai depărtată...

Chiar şuerul lamelor i se părù că se stinge încet-încet în noapte...

Ii venì, în câteva rînduri, în gând, să înceteze orice luptă.

Avea credinţa că Ibrahim pierise: că el nu erà acum decât jertfa unei arătări bolnave...

Dar atunci ochii lui se rostogoleau desnădăjduiţi în orbite.

Ibrahim i se arătà din nou; şi din nou spada musulmanului sburà înnapoi, repezită de braţul curteanului redeşteptat în lumină...

In sfârşit Arbore se simţì deodată sguduit de o lovitură cutremurătoare...

Calul i se înţepenise în zidul paraclisului.

Ibrahim izbise cu cea din urmă încordare.

Spada curteanului sburà, frîntă în bucăţi, în aer...

De odată un ţipăt neaşteptat sfâşie văzduhul...

Jupâniţa Zamfira scoase un vaet desnădăjduit;

www.digibuc.ro

apoi căzù, neînsufleţită, pe braţele bătrînului staroste...

La auzul acestui ţipăt, Ibrahim îşi întoarse capul spre turlă, şi isbucnì într'un urlet cutremurător, sălbatec...

— «Zaira!... Zaira!...»

Arbore tresărì.

Innainte ca Ibrahim să mai poată face o singură mişcare, el îşi desprinse grabnic baltagul de la şold...

Şi cu o putere uriaşe, însufleţită de acelaş ţipăt pornit din înnălţime, — sfărîmă în ţândări capul lui Ibrahim Caplanul.

XIV.

Arbore, urmat de Grui Grozovanul, de Stroe şi de aprodul Purice, alergă jos, — sub turlă...

Toată stărostia erà pustie, şi toate coridoarele, sălile, hrubele, şi cele mai adânci colţuri ale clădirei erau acoperite de cadavre şi de băltoage negre de sânge.

Ianicerii pieriseră.

Şi cu ei pieriseră toţi eunucii şi toţi paznicii întunecosului harem al fiorosului spahiu...

Din furnicarul de mullahi şi gealaţi, înnarmaţi până în dinţi, ce străjuiau intrările tainiţelor, — nu rămăsese decât Abdullah Hadâmbul...

Arabul nu se clintise o clipă din locul în care îl statornicise marele său stăpân. El văzuse pe toţi ai săi fugind besmetici prin întunericul hrubelor. Auzise, de afară, sgomot de arme, de călăreţi, de luptă. Auzì, gemete lugubre, de muribunzi, răsunând prin coridoare, pe scări, prin colţurile încăperilor subpământene.

www.digibuc.ro

Văzù şuroaie negre de fum sbucnind prin spărturile uşilor...

Şi totuş, credinciosul eunuc stătù împietrit la picioarele sofalei, cu ochii aţintiţi în noapte, cu pumnul încleştat pe satârul lui năprasnic, — gata să sfarăme în bucăţi pe ori cine s'ar fi apropiat de intrările turlei...

Când Vel-Căpitanul răzbătù în acest colţ întunecos, — eunucul îşi încordă braţul pe bardă, şi se înţepenì scrâşnind în prag...

La vederea lui, Arbore se trase înapoi, cu groază...

Chipul i-se albì.

Şi un tremur friguros, de desnădejde adâncă, îi zgâlţâì trupul istovit de puteri...

Arabul îşi proptì piciorul în pământ şi privì ţintă în ochii curteanului...

Apoi un rînjit sinistru, îi lumină chipul puhav.

Deodată un murmur ciudat sfâşie întunerecul...

Tolpa se strecurase printre canafuri; şi, cu glasul încet, sugrumat de durere, începù să se tângue:

— «Stăpâne... Focul au cuprins streaşinile turlei.

«E pojar, stăpâne... pojar...»

La auzul acestui glas, ochii arabului se rostogoliră însângeraţi în orbite. El voì să se întoarcă spre deliu; dar, în aceiaş clipă, un nou vuet îl ţintuì în prag.

Fundul coridorului se lumină de torţe.

Stroe, Purice Aprodul şi Grui Grozovanul răsăriră în faţa eunucului, cu spadele dezgolite, cu ochii rătăciţi, cu veşmintele pline de sânge.

La arătarea codreanului, Abdullah îşi înţepenì capul între umeri; apoi se trase înapoi, gata să izbească...

Grui îşi făcù loc printre curteni.

Şi înainte ca Arbore să se fi deşteptat din to-

www.digibuc.ro

ropire, — un trosnet surd, urmat de o zângănire asurzitoare, umplù bolţile subteranei de fiori.

Armele celor doi uriaşi se întâlniră.

Ele fulgerară o clipită în întunerecul cubbei; apoi zburară, şuerînd, îu aer.

În mai puţin de-o clipă, trupurile luptătorilor se înţepeniră într'o încleştare cumplită.

Grui îşi înfipse umărul în umărul arabului, şi îl îmbrîncì înapoi; spre sofa.

Arabul îşi încolăcì braţele negre şi butucănoase peste braţele şi peste coastele codreanului.

Apoi rămaseră amândoi nemişcaţi, cu capetele atârnate peste umeri, cu ochii bulbucaţi, cu dinţii strînşi, cu picioarele proptite'n treptele sofalei.

Urmară câteva clipe de tăcere adâncă.

Scripcarul îşi scoase capul dintre canafuri: şi priveà hăbăuc, cu gura căscată, către luptători...

Purice tremurà.

Bătrînul hotnog îşi ridică în sus făclia, şi se uită pieziş spre luptători.

Îi vedeà zugrumându-se liniştiţi în tăcere, îi auzeà gâfâind, simţeà răsuflările lor înăbuşite umplând bolţile de fiori friguroşi de iarnă; — şi totuşi încă nu se încredeà privirilor.

Atunci el se apropie, de umbra eunucului; şi cu o mişcare stângace, încătuşată de spaimă, îi înfipse spada între coaste.

Un val de sânge zbucnì din muşchii uriaşului.

Abdullah scâncì.

Trupul codreanului se îndoì pe spate, frînt de braţele eunucului.

Apoi se auzì un murmur înăbuşit, amar...

Nefericitul kyzlar, înfiorat de durere, zugrumat de strînsorile codreanului, plângeà mânios în tăcere...

Grui văzù mişcarea hotnogului, — văzù apoi

www.digibuc.ro

sângele ce şiruià negru şi mâzgos dintre coastele lui Abdulah.

El îşi întoarse ochii rugători spre Arbore:

— «Stăpâne...»,—gâfâi încet, uriaşul...—«Luminăţia ta, răzbit-ai singur pre cânele de Ibrahim.

«Nu-mi luà prada, stăpâne... Dă poruncă jupânului Hotnog să dee pace... herei...»

Cu aceste cuvinte el se zgârcì sub pieptul arabului, îi strînse bine mijlocul în braţele lui de fier; apoi de-odată îl înălţă în sus, şi-l trîntì, cu zgomot înfundat, în peretele tainiţei.

Arabul căzù, greu ca de plumb, în picioare.

Podelele se zguduiră ca de cutremur.

Şi toată stărostia se hâţână sub greutatea monstrului.

Grui gemù.

Ochii i-se învălătuciseră de sânge; şi broboane mari, de sudcare îngheţată, îi acoperiră tâmplele zguduite de fiori...

Arbore cercă să se furişeze, înlăuntrul turlei.

Dar ochiul eunucului îl zărì.

Cu o mişcare deznădăjduită el îmbrâncì trupul Grozovanului peste treptele sofalei; apoi îl trase, înapoi...

Grui rămase atârnat în aer.

Cu braţele înlănţuite pe după gâtul arabului, cu picioarele aninate de scări, el stà gata să se prăbuşească, la fiecare apăsare, sub greutatea gealatului.

Curtenii îşi traseră toţi săbiile; şi, fără să mai ţie seamă de rugăciunea codreanului, — fulgerară cu trei lovituri, trupul lui Abdulah.

Abdullah se îndoì pe spate, biciuit de dureri înfricoşate...

— «Stăpâne...», gemù iarăş Grui.

«E păcat, stăpâne... Mare păcat...»

www.digibuc.ro

Şi de-odată căzù înapoi, frînt sub braţele arabului.

Dar în aceiaşi clipă o rostogolire, urmată de un vuet surd, zguduì tainiţa.

Mesele, jâlţurile şi lampadarele, dinăuntrul sofalei, săriră în toate părţile, prefăcute în ţandări.

Hruba se umplù de pulbere.

Canafurile se desfăşurară şi căzură fluturând peste capetele curtenilor.

Starostele scoase un ţipăt deznădăjduit şi se târî, urlând, spre turlă...

Înainte ca Abdullah să-şi fi îngropat genunchiul în pieptul codreanului, Grui îşi înfipse tălpile în pântecul lui, şi cu o încordare uriaşă îl răsturnă, ca pe un buştean, în întunerecul hrubei...

Apoi se ridică de pe trepte; şi, într'o clipă, fu iarăşi lângă jertfă.

Abdullah erà, acum, în genunchi.

Braţele lor se încleştară din nou; şi din nou podelele se cutremurară de frământările lor înfricoşate...

Grui cercă să înţepenească trupul eunucului în ungherul sofalei.

Dar toate încercările lui fură deşarte.

Abdullah se ridică încet, încet, de pe podele...

Apoi rămaseră amândoi, neclintiţi, ca la începutul luptei.

La spatele kyzlarului erà uşa turlei...

Arbore îşi furişe privirile spre ea, şi scrîşnì. Orice încercare de a pătrunde înăuntru erà deşartă. Cu o singură mişcare, Abdullah erà în stare să sfarăme orice trup omenesc, între zid şi umerii lui de fier...

In timpul acela, din întuneric se auzì iarăş glasul starostelui:

— «Ucide heara, stăpâne... Ucide heara...

www.digibuc.ro

«Ne ăpuşeşte fumul... Murim ca nişte câni, pre jeratec...»

Grui auzì glasul scripcarului.

El făcù o sforţare supremă.

Degetele îi se înfipseră până la os în spinarea arabului, brăzdată de răni sângerînde.

Gealatul se sgârcì ca de ger.

Spatele i se arcuì.

Un val de sânge îi năvălì între dinţi. Limba i se strivì. Ochii îi se deschiseră mari şi desnădăjduiţi în orbite...

Un gemăt înnecat, urmat de un horcâit lugubru, îi clocotì în coşul pieptului...

Şi de odată el se stâlcì în loc, căzù peste peretele turlei: se ridică, — iarăş căzù, — şi, în sfârşit, alunecă pe treptele sofalei...

Arbore pătrunse, în turlă...

Un val de fum sbucni peste el şi se risipì sub bolţile cubei.

Prin fumul acesta înnăbuşitor, el auzì încă odată rostogolirile celor doi uriaşi încăeraţi în adâncuri.

Auzì, apoi, ţipătul scripcarului, îngrozit de arătarea lui neaşteptată.

Şi nu mai auzì nimic...

Fără torţă, fără lumină, fără călăuză, el sui scările într'un suflet.

Tolpa se ţinea în urma lui gemând.

Dar la fiecare pas scripcarul se isbea de pereţi, se împedică de trepte, se înnecà de fum; şi la fiecare pas, glasul lui răsunà desnădăjduit din întuneric:

— «Gios, milostive pane... jos... Acolo...»

Arbore ajunse în cea dintâi despărţitură a turlei...

De asupra podniţei, sub carea gemea nefericitul

www.digibuc.ro

Vistiernic, el dădù peste un trup omenesc întins peste covoare.

Se aplecă şi-l ridică, plângând, în braţe:

— «Zamfira.... Zamfira!....» gemù el căutând să-i deslușiască obrazul ascuns sub zaimf.

Dar copila nu mai putea rosti nici o şioaptă.

Ochii ei erau închişi,—sufletul adormit,—trupul amorţit...

Atunci Vel-Căpitanul îi apropiè capul de buzele sale veştede.

Obrajii copilei ardeau.

O sărută pe ochi, pe frunte, pe obraji, pe gură...

Printre buzele ei întredeschise se furişau adieri calde, înviorătoare.

Arbore îi lipì inima de pieptul lui frămîntat de gemete.

Inima Jupâniţei încă svâcneà...

Nebun de fericire Vel-Căpitanul coborî treptele strigând-o, mereu, în aiurire...

De odată el se oprì.

Tolpa căzù, la picioarele lui, pe trepte.

— «Milostive stăpâne... aici, jos, sub turlă... e luminăţia sa pan Juga...

«De sârg, pane... Focul l-o hi ucis, sărmanul...»

La auzul acestor cuvinte Arbore rămase nedumerit, în loc.

Apoi trecù repede copila în braţele scripcarului şi se suì, din nou, pe scări.

Ajutat de Aprodul Purice şi de Stroe Hotnogul cari alergară în grabă la strigătele lui, — Marele Curtean isbutì să desfacă bârnele podniţei şi să coboare în întunericul celulei...

O clipă mai în urmă cei trei războinici duceau pe braţe trupul deşirat al Marelui Puşcaş.

In pragul cubbei ei se opriră.

In faţa lor se desvăluià acum o privelişte jalnică.

www.digibuc.ro

Cei doi luptători, Grui şi Abdulah, zăceau neînsufleţiţi pe treptele sofalei.

Muriseră amândoi în frământările luptei lor uriaşe.

Innaintea cadavrului credinciosului codrean, Arbore îşi descoperì smerit fruntea :

— «O! Grui...», — murmură, el abia stăpânindu-şi lacrămile...

«Tu n'ai fost mare... N'ai fost nici curtean, nici velit. Ci numele tău vrednic este a stà pururi alături cu cei mai vajnici apărători ai moşiei...»

Cu aceste cuvinte el se aplecă deasupra codreanului adormit.

Buzele lui se lipiră de fruntea îngheţată a eroului.

Curtenii sfinţiră, cu aceiaş sărutare caldă, ochii întunecaţi ai mortului...

Apoi micul lor cortegiu se pierdù, — ducând pe braţe trupul Marelui Vistiernic, al Jupâniţei Negri şi al Grozovanului, — în întunericul tainiţelor...

XV.

Luna se ridică palidă şi străvezie peste undele înroşite ale Dunărei. Stelele sclipeau rare, şi înfrigurate, pe boltă. Oraşul ardeà ca o mare de foc, răscolită de furtună...

Şi totuş, măcelul încă nu se sfârşise.

Cetele de codreni, plăeşi, câmpulungeni şi hângani prădau încă...

Prin bubuiturile surde, ale clădirilor ce se prăbuşeau peste hudiţi, se auzeau chiotele lor barbare...

Şi la fiecare clipă, pe deasupra şesurilor răsfrînte în lumina sinistră a flăcărilor se vedeau roiuri omeneşti încăerate'n luptă...

www.digibuc.ro

Tătari, musulmani, şi arabi, căutau să 'şi mântuie vieţile fugind în toate părţile zărei.

In urma lor moldovenii se ţineau în vârteje...

Alergau, fără odihnă, după cei scăpaţi de sub baltagele şi ghioagele lor nestrujite; şi nu se opreau decât peste trupurile lor, sau în faţa Dunărei ce colcăià şi vâjâià mereu, înghiţind, în pântecul ei adânc, noui suflete omeneşti, prigonite de foc şi de arme...

La întoarcerea lor curtenii, şi bătrînii sfetnici ai Divanului, alergau în stoluri.

Unii îşi căutau fraţii, mamele, surorile şi copii, pieriţi în lupte.

Alţii alergau împinşi de dorul de a luà parte la mărirea lor...

Şi nu arare-ori, sub ochiul împăienjenit al lunei şi sub giganticele aripi de lumină ale flăcărilor, isbucneau ţipete şi scene de o duioşie sfâşietoare...

Mulţi îşi regăseau pe cei pieriţi în depărtări.

Atunci îmbrăţişerile, nu mai încetau...

Dela cei mai depărtaţi curteni ai Domnului, până la cei din urmă slujitori şi plăeşi, toţi căutau să sărute pulpanele şi mâinile jupâneselor, jupâniţelor şi tinerilor «cuconi» întorşi iarăş în sânul lor.

Astfel se reîntoarseră, rînd pe rînd, în braţele părinţilor şi ale fraţilor lor, jupâniţele Tăutu; Mihai, cel din urmă, şi singurul copil rămas în viaţă, al bătrînului Hotnog, — Marele Vistiernic Juga, Jupâniţa Negri, Jupâneasa Maria Boldur şi mulţi alţi copii şi jupâniţe pierite în războiul dela Valea Albă...

La vederea lor bătrînii sfetnici, marii comandanţi ai oştilor, tinerii curteni, şi toate oştile din tabără, isbucneau în adevărate cântece de slavă...

Apoi porneau toţi, în alai neînărginit, purtând

www.digibuc.ro

pe sus trofeele însufleţite, către tânărul voivod aşezat pe înnălţimile Haliciului...

Domnul primeà toate jertfele, smulse din ghiarele peirei, în braţele sale încă umezite de sânge. Ochii lui străluceau de lacrămi fericite.

Pe toţi îi sărutà. Pe toţi îi alintà. Tuturor le făgăduià daruri şi ranguri învrednicite ; şi tuturor le repetà, printre lacrămi, înnălţătorul precept :

— «Cei ce merg în căile Domnului, pururi se vor isbăvì...»

Dar fericirea Domnului, şi a tuturor oştilor moldovene, fù mai presus de orice închipuire omenească, atunci când Marele Căpitan Arbore puse la picioarele tânărului Monarc, trupul prăpădit şi schilav al Marelui Vistiernic Juga...

In faţa arătărei nepreţuitului său sfetnic, Domnul coborî de pe cal neîncrezător, uitit...

Boerii ridicară corpul Vistiernicului pe braţe.

Domnul se apropie şi privì lung în ochii Marelui Puşcaş...

Chipul lui erà slab şi străveziu ca de ceară. Nici o picătură de sânge nu mai licăreà în obrajii lui ofiliţi de suferinţe uriaşe...

El stà neînsufleţit, fără grai, fără vederi, sub ochii înmărmuriţi ai Domnului şi ai marilor sfetnici de Divan.

Buzele i-se mişcau.

Dar ele nu puteau să rostească o şoaptă...

Ochii încă i-se clătinau în orbite.

Dar ei nu mai vedeau pe nimeni ; nici pe Domn nici pe Marele Logofăt, nici pe Marele Hatman, nici pe Boldur, nici pe Arbore, nici pe Isac, nici pe Kostea Paharnicul...

Marele Vistiernic părea că priveşte, încă, în extaz, lupta din Bazar, — incendiul cutremurător al ghe-

www.digibuc.ro

hanalei, — şi trupurile mahomedane ce picurau însângerate din văzduhuri...

La vederea acestei umbre, atât de cumplită altădata, — Domnul rămase o clipă înpietrit.

Apoi îi cuprinse trupul, în braţele sale vajnice, — îi apropiè capul alb şi neînsufleţit de buzele sale umezite de lacrămi, — şi pomenindu-i numele cu dragoste neţărmurită, îl sărută ca pe-o moaşte fără preţ, în faţa tuturor oştilor împietrite de obidă.

Atunci capul Vistiernicului se mişcă uşor între umeri.

Ochii i-se aţintiră către Domn; apoi se întoarseră, încet, către boieri; şi iarăşi se pironiră în ochii tânărului său voivod...

Buzele i-se deslipiră, încet-încet...

Şi într'un freamăt uşor, ca de frunze risipite,— el întrebă în aiurire:

— «Am biruit?... S'au dus?...»

Boerii răspunseră toţi într'un glas:

— Am biruit, frate... Neprietenii s'au dus!...»

Şi oştile repetară, de pretutindeni, într'o furtună de glasuri zguduitoare:

— «S'au dus... S'au dus...

Vistiernicul clătină mulţumit din cap.

Şi ochii lui se umplură de lacrimi mari, uşurătoare...

www.digibuc.ro

EPILOG

Peste zidurile uriaşe ale Cetăţei Neamţului, cădeau încet fulgii albi ai iernei.

Ferestrele paraclisului, ale divanului, ale spătăriei, ale ginekionului [1]) şi ale tuturor sălilor şi iatacurilor domneşti, — licureau în văzduhul fumuriu al nopţei, ca un lung şirag de stele tremurătoare.

Şi din năuntrul cetăţuei izbucneau vuete omeneşti, amestecate cu note de viori, de pauce şi de cobze...

Adeseori se auzeau ţipete şi hăuliri înflăcărate. Apoi aerul îngheţat al singurătăţilor ucise de mânia lui Ghenar, se cutremurà şi pârîia de salve de sâneţe şi de puşti...

În singurateca şi neînvinsa cetate a Domnului, erà în noaptea aceia, ospăţ mare, cu oaspeţi mulţi şi cu veselie largă.

Sălile gemeau de curteni şi de cavaleri străini, îmbrăcaţi în strălucitoare mantii şi căbăniţe de catifea şi de taftă.

Şi la fiecare clipă noui stoluri de călăreţi, sosiţi de prin toate unghiurile ţărei, se opreau în porţile cetăţei.

[1]) Sala Doamnelor.

www.digibuc.ro

Porţile se deschideau largi, înaintea tuturor.

Curtenii alunecau, vârtej, pe sub arcade.

Aprozii, paicii şi feciorii curţei săreau în drumul lor, cu pletele revărsate'n bucle moi pe umeri.

Ei ajutau oaspeţilor să descalice ; apoi îi uşurau de grelele lor dulămi, căptuşite cu samur şi cu jder, — şi, ţinându-le spadele şi cuşmele pe braţe, — îi duceau cu alai în sălile divanului.

La vederea lor, boerii izbucneau de pretutindeni în strigăte vesele :

— «Bine-ai venit, frate vornice.

— «Bine-ai venit, spătare !...»

Apoi se strecurau, grămezi, grămezi, către paraclisul cetăţuci...

Toţi nu vorbeau decât de Arbore.

Arbore erà în ziua aceia, eroul tuturor.

Îngenunchiat în faţa altarului, pe un covor strălucit presărat cu zloţi de aur, — fericitul curtean primeà, în seara aceia, cel mai mare dar ce i-se puteà hărăzi în viaţă.

El stà în genunchi pe treptele jertfelnicului, subt chipul alb şi smerit al bătrînului Teocsit, mitropolitul Sucevei.

În stânga lui, acoperită de peteală şi de valuri albe de mătasă, stà jupăniţa Negri...

La spatele lor, ţinand în mâni facle uriaşe de ceară, stau înalţii nuni: Domnul şi Doamna Voichiţa...

Aerul micului şi bogatului paraclis erà înflorit de rotocoale străvezii de fum, şi de mirodenii sfinte. Iar prin negurile acestea plutitoare, zeci de chipuri luminoase umpleau bisericuţa de măreţie şi de taină...

Într'un colţ stà Emanuel Gerardo, strălucitul trimis al dogelui Andrea Vandramin şi al Papei dela Roma, pe lângă slăvitul Domn al Moldovei.

www.digibuc.ro

Chipul înaltului ambasador părea tăiat în marmură.

De pe umerii lui svelți, sprijiniți pe cârjele jilțului, atârnau în jos lungi falduri de catifea viorie.

Pe pieptul lui nemișcat rîurau două șiruri de mărgăritare albe; iar sub aceste lanțuri ardeà o cruce de aur încrustată cu briliante și rubine.

Marele dregător al Veneției ascultà în tăcere rugăciunile bătrînului arhipăstor.

Din când în când ochii lui se întorceau spre Domn.

Și atunci o lumină caldă, plină de încredere și de evlavie adâncă, îi învăluià chipul înțelept.

În fața lui Emanuel Gerardo stà Marele Palatin al Cracoviei, împresurat de castelani poloni.

Între ei, cu pumnul înțepenit pe spadă, cu ochii pironiți în întuneric, vegheà vajnicul voivod al Ardealului, Ștefan Batory...

Veneau apoi trimișii Țarului Ioan al Moscovei, Grafii regelui Mateiaș, ambasadorii lui Uzun-Hassan, șahul Persiei...

Și, în sfârșit, printre palele alburii izvorîte din cadelnițe și din urne de smirnă, răsăreau chipurile luminate ale marilor dregători ai Moldovei.

În fața acestei adunări alese, bătrînul Teocsit ridică, între degetele sale subțiri, cununile albe de lămâie.

Și cu glas încet, pornit ca din depărtări nemăsurate, el murmură în tăcere:

«Înalță-i pre ei, Doamne, ca cedrii Libanului și ca o vie cu vlăstări multe...

«Și fă-i, Dumnezeule, să vadă pre fiii fiilor lor, ca niște ramuri de măslin, în jurul mesei lor»...

La auzul acestei binecuvântări, ochii copiilor se plecară în pământ, înecați de lacrimi.

Visul lor erà împlinit...

www.digibuc.ro

Cununile se lăsară pe frunţile lor ca nişte aripi albe...

Protodiaconii însufleţiră bolţile cetăţuei cu glasurile lor tremurătoare:

«Pus-ai pre capetele lor, cununi de pietre rare.

«Viaţă au cerut, şi tu le-ai dăruit...»

Mirii gustară vinul şi pâinea legăturilor veşnice...

Tunurile răsunară, rînd pe rînd, dintre crenele.

Sute de sâneţe sparseră văzduhul, împăejenit de flori albe de zăpadă...

Apoi deodată, paraclisul, sălile divanului, spătăria şi toate încăperile şi polimarele cetăţei, se umplură de-o ploaie măruntă de buchete de flori şi hamei...

Şi cei doi copii căzură pe braţele Domnului, ale doamnelor şi ale înalţilor sfetnici, striviţi de fericirea lor adâncă...

Zăpada se cerneà din înălţimi în valuri...

Cerul părea că ia parte la fericirea marelui căpitan Arbore, îmbrăcând întreaga ţară în veşmânt alb de sărbătoare şi de nuntă.

În timpul acesta veselia oaspeţilor creşteà mereu.

Toate sălile erau pline de mese, încărcate cu mâncări şi cupe sângerînde; şi prin toate colţurile cetăţei răsunau chiote, urări şi sunete vesele de lăute şi de naiuri..

În sala ginekionului ospătau, în murmurul viorilor, — doamnele, jupânesele şi jupăniţele curţei.

În fruntea mesei se înălţà umbra străvezie a Doamnei Maria: muma Domnului...

În stânga ei stà *Jupăneasa* Arbore...»

În dreapta bătrînei Doamne se desvăluià chipul copilăros al Domniţei Voichiţa...

Doamnele tăinuiau şi rîdeau...

www.digibuc.ro

Domniţa Voichiţa gungureà neîntrerupt printre buzele ei rumene, de copil neastâmpărat şi isteţ.

Adeseori ea se plecà peste glastre; şi, privind drept în ochii copilei, îi repetà, în hohotul întregei adunări, stihuri şagalnice prinse de pe buzele meterhanagiilor curţei.

Copila zâmbeà.

Dar ea singură nu ştià de ce.

Din toate glumele, urările, sfaturile şi alintările nevinovate, ce murmuiau în jurul ei, ea nu deslușeà aproape nimic...

Vedeà lumini orbitoare.

Auzeà sunete de tambure, rîsete de copii, ţâncăniri de pahare, mişcări de zobonuri şi de veşminte aurite.

Simţeà că erà în mijlocul unui ospăţ ca din poveşti...

Dar în loc să ia parte largă la veselia tuturor, ochii ei se învăluiau pururea de lacrămi...

Mereu îşi aduceà aminte de nefericita ei mamă, perită sub ruinele schitului Prediteci, în veşmintele negre ale surghiunului...

Şi mereu îşi şopteà:

— «Mamă, unde eşti? Să vezi pre Domn! Să mă vezi lângă pan Árbore. Să mori mulţumită, mamă...»

Dincolo de peretele ginekionului, — în sala cea mare a trapezăriei, — Domnul, boerii şi marii oaspeţi ai crăiilor vecine, ospătau în mijlocul unei veselii uriaşe...

La fiecare clipă paharnicii şi păhărniciei, aşezaţi la spatele mesenilor, umpleau cupele oaspeţilor.

Vinul curgeà din ulcioare mari, de argint şi de smalţuri, negru şi clocotitor ca sângele.

www.digibuc.ro

Cămărăşeii treceau din mână în mână ulcioarele deşerte, pentru ca altele pline să le ia locul.

Stolniceii ridicau talgerile goale, şi alte talgere, încărcate cu ialoviţă, cu fripturi şi cu verdeţuri scăldate'n unt, — se lăsau, grele şi aburinde, peste pânzeturile mesei.

Adeseori Domnul îşi ducea cupa la gură.

Atunci tunurile, tabulhanaua şi mulţimea umpleau bolţile palatului de ecouri clocotitoare.

Apoi alt sfetnic îşi rădică paharul peste capetele oaspeţilor.

Şi din nou sunetele tabulhanalei şi hăulirile obştei, cutremurau văzduhul.

În sfârşit, veni rîndul vestitului tabulhanagiu Tolpa...

Bătrînul staroste se ridică, în straie de spahiu, într'un colţ al sălei.

Şi plimbându-şi degetele osoase pe spada lui fără vârf, începù, în hohotele întregei adunări, povestea lui Mohamed Şah-Canuny...

«Eu sunt Mehmet-Şah Canuny
«Cel Mărit...
«Cui i-e dor de pristavit,
«Au de giugul Semi-Lunii,
«Să deà piept cu spaga mea
«Ill... Allaaa...»

Până în zori el desfătă curtea, cu stihurile lui meşteşugite.

La auzul ţipetelor sale, Doamnele şi Jupânesele boerilor năvăliră, din ginekion, îmbujorate.

Aprozii se îngrămădiră, şi ei pe la uşi, printre canafuri, prin coridoare, pe subt arcadele bolţilor.

În sfârşit toţi argaţii şi slujitorii curţei se strînseră în jurul trepăzăriei, dornici să vadă şi să audă pe cel mai dibaciu povestitor şi cântăreţ al ţărei.

www.digibuc.ro

Însufleţit de arătarea şi de veselia tuturor, Tolpa îşi îndoi puterile, şi stârni în mijlocul obştei adevărate svârcoliri de veselie.

El înşiră în stihuri batjocoritoare, însoţite de mişcări şi de frământări desnădăjduite, toate izbânzile şi întâmplările vremilor din urmă.

Vorbi de Ibrahim.

Zugrăvì în şiruri calde şi înduioşătoare suferinţele Zairei, peripeţiile Deliului, luptele lui Arbore, moartea lui Grui, uciderea lui Juraş, mântuirea marelui vistiernic Juga.

La auzul tuturor acestora, ochii lui Arbore şi ai Zamfirei se umplură în nenumărate rînduri de lacrămi.

Şi toţi îşi înălţară paharele şi le deşertară, rînd pe rînd, în sănătatea lor.

Un meterhenagiu trecù, apoi, vioara, în mâna scripcarului.

Şi întovărăşit de toţi cântăreţii curţei, el începù cântecele lui veselnice, de sărbători şi de nunţi...

Către ziuă, Tolpa tăcù...

Dansurile ce se încinseseră prin sălile Divanului, încetară.

Boerii se strînseră, de pretutindeni, în jurul tronului domnesc.

Şi în mijlocul unei tăceri solemne, sub privirile Domnului, — Marele Logofăt Tăutu, dădù citire următorului suret:

«*Cu mila lui Dumnezeu. Noi Ştefan Voivod, Domn*
«*ţarei Moldovei, facem înştiinţare prin această carte*
«*a Noastră, tuturor celor ce vor caută pre dânsa,*
«*au, citindu-li-se, o vor auzì;*

«*Văzând faptele de vitejie, de credinţă şi de di-*
«*reptate, ale credinciosului Nostru boier, pan Luca*

www.digibuc.ro

Arbore, Mare Căpitan de Darabani şi staroste al «Cetăţei Neamţului;

«Intru răsplătirea acestor slujbe ale sale şi întru buna orînduire a trebilor ostăşeşti ale ţărei, mi-«lostivitu-ne-am, şi am hotărît, cu a Noastră deose-«bită milă şi cu al Nostru bun cuget, cele dupre «cum urmează:

*«Credinciosul Nostru boer, pan Luca Arbore, este «întărit, de astăzi înainte, în înalta dregătorie de «*Mare Hatman preste toate oştile ţărei; *iar credin-«ciosul Nostru boer, pan Şendrea, trece, din această «zi înainte, în slujba de* Mare Portar al Sucevei.

«Iar spre mai mare răsplătire a faptelor credin-«ciosului Nostru boer, pan Luca Arbore, Mare Hat-«man preste oştile Moldovei, Ne-am milostivit cu a Noastră deosebită milă, a-i face danie şi a-i întări «ale lui direpte ocini şi vislujenii:

«Tot palatul Nostru din târgul Ieşilor, cu toate «sculele, cu toate siliştele sale zise Şipotele, *şi cu toate «satele şi veniturile lor.*

«Aceste palate şi silişti, cu veniturile lor, să fie «de azi înainte lui uric, şi copiilor sai, şi nepoţilor «şi strănepoţilor, şi la tot neamul său, neclintit în «veci.»

«Iar dupre a Noastră viaţă, carele va fi Domn, «acela să nu strice dania, ci mai vârtos sa o mă-«rească şi împuterniceaşcă.

«Iar spre mai mare tărie a tuturor celor de mai «sus scrise, am poroncit credinciosului nostru boer «Tăutul Logofăt, să scrie şi să agaţe pecetia Noas-«tră preste această carte...»

La auzul acestui izvod, Arbore îşi îndoì genuchiul pe treptele tronului; şi, înăbuşit de lacrimi, şi asurzit de urările boerilor şi de sunetul tabulhanalelor, — el îşi lipì fruntea de mâna Domnului, şi remase mult timp nemişcat, fără să poată rostì o şoaptă...

Tunurile bubuiau.

www.digibuc.ro

Şi dobele, şi tipsiile, şi surlele, şi viorile meterhanagiilor, se amestecau, într'un concert monstru, cu vuetul mulţimei înflăcărate de dreapta răsplătire a celui mai iubit comandant al lor...

Când vijelia încetă, — Arbore se ridică aiurit de pe trepte...

El voi să spuie ceva...

Dar înainte ca buzele lui să se miște, — Kostea, Marele Spătar al Domnului, se apropie de tron cu un strălucitor toc de catifea, pe care scânteia o minunată spadă stropită de rîuleţe de aur şi de flori roşii de rubin.

Domnul ridică spada, şi o întinse marelui Hatman:

— «Primeşte, Mare Hatmane, această şpagă drept prinos vitejiilor tale...» — murmură el.

«Cu ea vei apără, de azi înainte Moşia... Iar «spre mai multă îndemânare, Marele Comis îţi va «încredinţà, odată cu acest dar, orice cal vei voi «să alegi din grajdurile mele...»

Arbore îşi aruncă privirile lacome pe luciul săbiei.

Pe lama ei viorie stà săpat în slove de aur:

Io, Ştefan Vod — Marelui Hatman Arbore»

Arbore sărută din nou mâna Domnului...

Şi din nou tabulhanalele, tunurile şi vuetul mulţimei, zguduì văzduhul...

Atunci venì Doamna Maria, urmată de un stol de cămărăşiţe încărcate cu daruri fără preţ.

Venì apoi, Domniţa Voichiţa, Jupăneasa Maria Boldur şi toate Jupănesele şi Jupăniţele boerilor.

Într'o clipă Zamfira fù îngropată sub colanuri, brăţări, cordoane, paftale şi tot soiul de veşminte de o strălucire rară.

Covoarele divanului păreau troenite de grămezi de jeratec şi de flori stropite de rouă...

Veniră, în sfârşit, solii crăiilor vecine, şi bătrînii

www.digibuc.ro

sfetnici ai Divanului, aducând la picioarele slăvitului erou noui daruri de nuntă...

Patru cară, trase de boi cu coarnele aurite şi împodobiţi de cununi verzi de gir, se opriră sub scările polimarelor, spre a ridicà toate aceste bogăţii fără număr...

Arbore şi Zamfira aiurau...

Ei se învârteau printre oaspeţi; şi nu mai ştiau cui să mulţumească, pe pieptul cui să cadă...

Deodată o trîmbiţare de cocoş sparse larma...

Apoi un alt «cutcurig», tremurător şi prelung, sbură pe sub bolţile palatului...

Boerii izbucniră, toţi, în hohote vesele...

Tolpa scripcarul sări de sub divan cu pumnii la gură, repetând a treia oarăcân tecul cocoşului.

Afară erà ziuă albă...

După datinele vremei, — nunta erà sfârşită...

www.digibuc.ro

www.digibuc.ro